

स्वर्गवासी साधुचरित श्रीमान् डालचन्दजी सिधी

बाबू श्रीमहादुर मिहजी मिधीके पुण्यश्लोक पिता

जन्म-वि स १९२१ माघ वदि ६ 卐 स्वर्गवास-वि स १९८४ पोष सुदि ६

दानशील-साहित्यरसिक-संकृतिप्रिय
स्व श्रीबाबू बहादुरसिंहजी सिधी

अजामगज-बलकृष्ण

जन्म ता २/६/१८/५]

[मृत्यु ता ७/७/१९४४]

सिंघी जैन ग्रन्थ माला

*****[ग्रन्थांक २४]*****

दिव्यदृष्टिकवि - धाहिलविरचित

[अपभ्रंशभाषामय]

पउमसिरिचरिउ

SINGHI JAIN SERIES

*****[NUMBER 24]*****

PAUMASIRI CHARIU

[AN APABHRAMS'A WORK]

OF

DIVYADRISHTI DHÄHILA

फलकज्ञानिचासी
साधुचरित-श्रेष्ठिवर्य श्रीमद् डालचन्दजी सिंघी पुण्यस्मृतिगमिच
प्रतिष्ठापित एव प्रकाशित

सिंघी जैन ग्रन्थमाला

[जैन आगमिक, दार्शनिक, साहित्यिक, ऐतिहासिक, वैज्ञानिक, कथारमक-इत्यादि विविधविषयगुम्फित,
प्राकृत, संस्कृत, अपभ्रंश, प्राचीनगूर राजस्थानी आदि नानामाषानिबद्ध, सार्वजनीन पुरातन
वाक्याय तथा नूतन सशोधनात्मक साहित्य प्रकाशिनी सर्वश्रेष्ठ जैन प्रभावलि]

प्रतिष्ठाता

श्रीमद् डालचन्दजी सिंघीसत्पुत्र
स्व० दानशील-साहित्यरसिक-सस्कृतिप्रिय
श्री बहादुर सिंहजी सिंघी

प्रधान-सम्पादक तथा सचालक

आचार्य जिन विजय मुनि
(सम्मान्य नियामक-भारतीय विद्या भवन-बम्बई)

सरक्षक

श्री राजेन्द्र सिंहजी सिंघी
तथा
श्री नरेन्द्र सिंहजी सिंघी

प्रकाशक

सिंघी जैनशास्त्र शिक्षापीठ
भारतीय विद्या भवन
॥ वं व ई ॥

दिव्यदृष्टिकवि - धाहिलविरचित

[अष्टाध्यायभाषासुम्फित]

प उ म सि रि च रि उ

[गूर्जरभाषाप्रथित विस्तृत प्रस्तावना ग्रन्थसार टिप्पण-शब्दकोशादिसमन्वित]

सम्पादक

श्रीयुत मधुसूदन चि० मोदी

एम् ए एडएच, बी

श्रीयुत हरिवल्लभ चु० भायानी

एम् ए

ऑनररी प्रोफेसर-गुजरात विद्याभवा

संयोजित अनुवाक अध्यापन

संशोधन मन्दिर (अमदावाद)

प्राकृत-संस्कृत अष्टाध्याय-गूर्जरादि तुलना

समन् भाषा शास्त्राध्यापक

भारतीय विद्याभवन (मुम्बई)

प्रकाशनकर्ता

सिंघी जैन शास्त्र शिक्षापीठ

भारतीय विद्या भवन

बंबई

*

विप्रसिद्ध २००५]

प्रथमावृत्ति - पञ्चातप्रति

[१९४८ ख्रिस्ताब्द]

ग्रन्थांक २४]

[मूल्य, रु ४-१२-०]

प्रकाशक-जयचन्द्र, हृ दवे, ऑनररी रजिष्ट्रार, भारतीय विद्या भवन, चौपाटी रोड, बंबई नं ५
मुद्रक-रामचंद्र वेम् शेडगे, निर्णयसागर प्रेस, ३६-२८ कोल्हाट स्ट्रीट, बंबई नं २

॥ सिंधीजनग्रन्थमालासंस्थापकप्रशस्तिः ॥

— श्री ७ —

अस्ति यद्वाग्निदे देसो सुप्रसिद्धा मनोरमा । मुर्तिदावाद् इत्याद्या पुरी वैभवशालिनी ॥	१
यद्भवो निवसत्यत्र नैना ऊर्वेनावशता । धनाढ्या नृपसम्माया धमकर्मपरायणा ॥	२
भीडालचन्द इत्यासीत् तेष्वेको बहुभागवान् । साधुवत् सचरित्रो यः सिंधीकुलप्रभाकरः ॥	३
पारय प्यागतो यश्च कर्तुं व्यापारविसृतिम् । कठिनातामहापुत्रा घृतधर्माधनिश्चय ॥	४
कुशामीयस्त्वद्वयैव सद्गुणा यः मुनिष्ठया । उपायं विपुलं लक्ष्मीं कोट्यधिपोऽजनिष्ट स ॥	५
तस्य मनुकुमारीति सखारीकुलमण्डना । अभूत् पवित्रता पत्नी शीलसीमाभ्यभूषणा ॥	६
श्रीबहादुरसिंहाख्यो गुणवीरानयसख्यो । गभवत् सुकृती दानी धमप्रियश्च धीनिधि ॥	७
प्राप्ता पुण्यवता तेन पत्नी तिलकसुन्दरी । यस्याः सीमाभ्यचन्द्रेण भासितं चकुलाम्बरम् ॥	८
श्रीमान् राजेन्द्रसिंहोऽस्य ज्येष्ठपुत्रः सुसिद्धितः । यः सचकार्यदक्षत्वात् पितुर्दक्षिणावहवत् ॥	९
नरेन्द्रसिंह इत्याख्यस्तेजस्वी मन्थमः सुतः । सुनुर्वरिन्द्रमिहश्च कनिष्ठः सौम्यदशनः ॥	१०
सन्ति त्रयोऽपि सत्पुत्रा भासभक्तिपरायणा । विनीता सरला भव्या पितुर्मागानुगामिनः ॥	११
भानेऽपि यद्भवसत्तामभवत् सत्तादिषां यथा । धनैर्नैव सखद सन् स राजेव परराजतः ॥	१२

अ यच्च—

सरस्वत्यां सदासक्तो भूत्वा लक्ष्मीदियोऽप्ययम् । तत्राप्यासीत् सदाचारी तच्चित्रं विदुषां गल्लु ॥	१३
नाहंकारो न दुभावो न विषासो न दुर्व्ययः । इष्टं कदापि तद्गोहे सतां तद् विस्मयास्पदम् ॥	१४
भक्तो गुणजनानां स विनीतः सज्जनान् प्रति । यः पुनरेऽनुरक्तोऽभूत् प्रीतः पौण्ड्रगणेश्वरि ॥	१५
देवा काळस्थितिश्रोऽसौ विद्या विज्ञानपूर्वकः । इतिहासादि-साहित्यं सत्कृति-साकल्यप्रिय ॥	१६
समुत्पत्यै समाजस्य धर्मस्थोत्पन्नहृदये । प्रचाराय च शिक्षायां दत्तं तेन धनं धनम् ॥	१७
गत्वा सभा-समित्यादौ भूत्वाऽध्यक्षपदाश्रितः । दत्त्वा दानं पयायोग्यं प्रोत्साहिष्याश्च कर्मठा ॥	१८
यच्च धनेन देहेन ज्ञानेन शुभनिष्ठया । अकरोत् स यथाशक्ति सत्कर्मणि सदाशय ॥	१९
अध्याप्यदा प्रसङ्गेन स्वपितुः स्मृतिहेतवे । कर्तुं किञ्चिद् विनिष्टं स कायं मनस्वचित्तयत् ॥	२०
पूज्यं पिता सद्देवासीत् सम्मग्नं ज्ञानरश्मिं स्वयम् । तस्मात् तज्ज्ञानबुद्धयः यतनीयं मयाऽप्ययम् ॥	२१
विचार्यैव स्वयं वित्तं पुनः प्राप्य सुसम्पत्तिम् । धन्वास्पदस्वमित्राणां विदुषां चापि सादृशाम् ॥	२२
जैनज्ञानप्रसाराय स्थाने सा तं नि के त ने । मिषीपदाङ्कितं जैनं ज्ञानपीठं मतीष्विषत् ॥	२३
श्रीमिनविजयः प्राज्ञो मुनिनाम्ना च विद्युतः । स्वीकर्तुं प्रार्थितस्तेन तस्याधिष्ठापकं पदम् ॥	२४
तस्य सौम्य-सौहार्द-स्वयंदायादिसङ्गुणः । यशीभूय मुदा येन स्वीकृतं तत्पदं वरम् ॥	२५
कनीन्द्रेण रवीन्द्रेण स्वीयपायनपाणिना । रत्न-नीगाङ्कं च त्रैदे तत्पतिष्ठा इच्छीयत ॥	२६
प्रारब्धं मुनिना चापि कार्यं तदुपयोगिकम् । पाठनं ज्ञानविष्णुनां तथैव प्र-वर्गगुम्फनम् ॥	२७
तस्यैव प्रणो प्राप्य आसिंधीकुलकंतुना । स्वपितृप्रेमसे चेत्ता प्रारब्धा ग्रन्थमालिका ॥	२८
कदाचित्तेतसा तेन धर्मशीलेन दानिना । व्ययितं पुष्पकं त्रयं तत्तत्स्वार्थसुसिद्धये ॥	२९
छात्राणां वृत्तिदानेन नैकेषां विदुषां तथा । ज्ञानाभ्यासाय निष्कामसाहाय्यं स प्रदत्तवान् ॥	३०
जलवातादिकानां तु भातिवृत्त्यादसौ मुनिः । कार्यं त्रिवार्षिकं तत्र समाप्याग्न्यश्च चास्थितः ॥	३१
तत्रापि सततं सद्यः साहाय्यं तेन यच्छता । ग्रन्थमालाप्रकाशाय महोत्साहं प्रदर्शितः ॥	३२
नन्दं निष्पङ्कं चन्द्रानन्दे जातः पुनः सुयोजनः । ग्रन्थावल्यां स्थिरावाय विस्तराय च नूतना ॥	३३
ततः सुहृत्परामर्शात् सिंधीवशनमस्वता । आ विद्यां भवनां येव ग्रन्थमाला समर्पिता ॥	३४
भासीतस्य मनोवाग्म्याऽपूनी प्रथमप्रकाशने । तदर्थं व्ययितं तेन लक्षावधि हि रूप्यकम् ॥	३५
दुर्विलासाद् विवेहत् । दीर्घाभ्यासात्मक-भूनाम् । स्वल्पेनैवाद्य कालेन स्वर्गं स सुकृती ययौ ॥	३६
हृद्-स हृत्-ये नेत्राङ्गे मासे जपात्मन्मन्त्रकः । कलिकृताण्यपुत्रा स प्राप्तवान् परमो गतिम् ॥	३७
पितृभक्तैश्च तत्पुत्रैः प्रेयसे पितुरात्मनः । तथैव प्रपितुः स्मृत्यै प्रकाश्यतेऽधुना पुनः ॥	३८
इयं ग्रन्थावलि मेष्टा प्रेष्टा प्रशङ्कतां प्रयाः । भूवाद् भूत्यै सतां सिंधीकुलकीर्तिप्रकाशिका ॥	३९
विद्वज्जनकृताङ्गादा सविज्ञान-दत्ता सदा । विर-न-द्विष्य लोके श्रीसिंधी ग्रन्थपदति ॥	४०

॥ सिंधीजैनग्रन्थमालासम्पादकप्रशस्तिः ॥

स्वस्ति श्रीमेदपादाख्यो देशो भारतविश्रुत । रूपाहेलीति सत्तामी पुरिका तत्र सुस्थिता ॥
सदाचार विचाराभ्या प्राचीननृपते सम । श्रीमच्चतुरसिंहोऽत्र राठोडावधभूमिषु ॥
तत्र श्रीवृद्धिसिंहोऽभूद् राजपुत्र प्रसिद्धिनाम् । क्षात्रधर्मेधनो यश्च परमराजकुलामणी ॥
मुन भोजमुख्य भूषा जाता यस्मिन् महाकुले । किं वण्यते कुलीनस्य तत्कुलजातजन्यनः ॥
पत्नी राजकुमारीति तस्याभूद् गुणसहिता । चातुर्यं रूप-कावण्य सुवाक्-सौजन्यभूयिता ॥
क्षत्रियाणीमभाषणां शौर्योदीसमुत्पाकृतिम् । यां हृद्वै जगो मेने राजन्यकुलजा त्वियम् ॥
युव किशनसिंहाख्यो जातखयोरतिश्रियः । रणमल्ल इति चान्यद् यन्नाम जननीकृतम् ॥
श्रीदेवीहसनामाऽत्र राजपूज्यो बलीश्वर । उद्योतिर्नैपग्यविद्याना पारगामी जनप्रिय ॥
आगतो मरुदेशाद् यो भ्रमन् जनपदान् बहून् । जात श्रीवृद्धिसिंहस्य प्रीति श्रद्धास्पद परम् ॥
तेनायाप्रतिममेष्ठा स तस्मै स्वसन्निधौ । रक्षित, शिक्षित सम्पद्, कृतो जैनमतामुग ॥
दौर्भाग्याद् तच्छिस्तोर्वाक्ये गुरु-तातौ दिवगतौ । विमूढ स्वगृहात् सोऽथ यदृच्छया विनिर्गतः ॥
तथा च-

भारथा नैवेयु देशेषु सेवित्वा च बहून् नरान् । दीक्षितो मुण्डितो भूत्वा जातो जैनमुनिस्ततः ॥
ज्ञाता-यनेकशास्त्राणि नानाधर्ममतानि च । मध्यस्थवृत्तिना तेन तत्रातएवगवेणिना ॥
अपीता विविधा भाषा भारतीया युरोपजा । अनेका लिपयोऽप्येव प्रसूततनकालिका ॥
येन प्रकाशिता नैके ग्रन्था विद्वत्प्रशसिता । लिखिता बहवो लेखा ऐतिह्यतथ्यगुम्फिता ॥
स बहुभि सुविद्वन्निष्ठमन्त्रैश्च सहकृत । जिनविजयनाम्नाऽस्ती स्यातोऽभवद् मनीषिषु ॥
यस्य सो विद्युर्ति आत्मा श्रीमद्गा-धीमहात्मना । आहूत सादर पुण्यपत्तनात् स्वयमन्यदा ॥
पुरे चाहम्मदाबादे राष्ट्रीयशिक्षणालय । विद्यापीठ इति स्यात् प्रतिष्ठितो यदाऽभवत् ॥
आचार्यत्वेन तत्रोद्योगियुक्त स महात्मना । रसं मुनि निधीन्ऋद्धे पुरातत्त्वात्पमन्दिरे ॥
वर्षाणामष्टकं यावत् सम्भूय तत् पदं ततः । गत्या जर्मनराष्ट्रे स तत्संस्कृतिमधीतवान् ॥
ततः जागृत सैलुगो राष्ट्रकार्ये च सक्रियम् । कारावासोऽपि सम्प्राप्तो येन स्वराज्यपर्वणि ॥
कमात् ततो विनिर्मुक्त स्थित ज्ञानितनिकेतने । विश्वग्रन्थकवीन्द्रश्रीरवीन्द्रनाथभूषिते ॥
सिंधीपदयुत जैनज्ञानपीठं तदाश्रितम् । स्थापित तत्र सिंधीधीहालचन्द्रस्य सूनुना ॥
श्रीबहादुरसिंहेन दानवीरेण भीमता । स्मृत्यर्थं निजतातस्य जैनज्ञानप्रसारकम् ॥
प्रतिष्ठितश्च तस्मात्सौ पदोऽधिष्ठातृसम्पुके । अभ्यापयन् चरान् शिष्यान् ग्रन्थयन् जैनशास्त्रयन् ॥
तस्यैव प्रेरणां प्राप्य श्रीसिंधीकुलकेतुना । स्वपितृधेयसे श्रेष्ठा प्रारब्धा ग्रन्थमालिका ॥
अथैव विगत यस्य वर्षाणामष्टकं पुनः । ग्रन्थमालाविकासाधप्रवृत्तिषु प्रयत्नतः ॥
बाणे रसे नैवेद्वेदे सुबाह्वनगरीस्थित । सुश्रीति विरदस्यैव क-हेयालालधीसख ॥
प्रवृत्तो भारतीयानां विद्यानां पीठनिर्मितौ । कर्मनिष्ठस्य तस्याभूत् प्रयत्नः सफलोऽचिरात् ॥
विदुषां श्रीमतां योगात् सख्या जाता प्रतिष्ठिता । भारतीयपदोपेतविद्याभवनं सम्प्रथा ॥
आहूत सद्गकाराय सुहृदा स मुनि कृतौ । ततः प्रभृति तत्रापि सहयोगं प्रदत्तवान् ॥
तज्जनेऽन्यदा तस्य सेवाऽधिका ह्यपेक्षिता । स्वीकृता नम्रभावेन साऽप्यचापयदाश्रिता ॥
नन्दे निरपेक्षं चन्द्रादे वैष्णवे विहिता पुनः । एतद्ग्रन्थावलील्यैवहृत् तेन न-ययोजना ॥
परामशात् तत्तत्तस्य श्रीसिंधीकुलमास्तवा । भाविद्याभवनायेव ग्रन्थमाला समर्पिता ॥
प्रदत्ता दशसाहस्री पुनस्तस्योपदेशत । स्वपितृस्मृतिमन्दिरकरणाय सुकीर्तिना ॥
दैवादरूपे गते काले सिंधीवर्यो दिवगत । यस्तस्य ज्ञानसेवायां साहाय्यमकरोत् महत् ॥
पितृकार्यप्रगल्भं यद्ग्रीकैस्तदात्मजैः । राजेन्द्रसिंहमुख्यैश्च सहकृतं तद्वचस्ततः ॥
पुण्यश्लोकपितृनाम्ना ग्रंथगारकृतो पुनः । ब-धुज्येष्ठो गुणधेष्ठो हर्षवर्धनः प्रदत्तवान् ॥
ग्रन्थमालाप्रसिद्धिर्पुनः पितृवत्तस्य काशितम् । श्रीसिंधीवन्पुनि सर्वे सद्गिराऽनुविधीयते ।
विद्वज्जनकृताह्लादा सच्चिदानं ददा सदा । चिर नन्दयिष्य लोकं जिनविजयभारती ॥

सिंधी जैन ग्रन्थमाला

८० अद्यावधि मुद्रित ग्रन्थनामावलि ८०

१ मेघदूताचार्यविरचित प्रबोधचिन्तामणि गूढप्रथम २ पुरातनप्रबोधसंग्रह ३ राजशेखरसूरिविरचित प्रबोधकोश ४ जिनप्रभसूरिविरचित विविधतीर्थक्षेत्र ५ मेघविजयापाध्यायविरचित देशानन्दमहाकाव्य ६ यशोधियजयोपाध्यायविरचित जनतर्कभाषा ७ हेमचन्द्राचार्यविरचित प्रमाणमीमांसा ८ भद्राचार्यविरचित अकलङ्क प्रथमरी ९ प्रबोधचिन्तामणि-हिन्दी भाषान्तर. १० पद्मचन्द्रसूरिविरचित प्रभावचरित ११ Life of Hemachandracarya By Dr G Bühler १२ सिद्धिचन्द्रोपाध्यायविरचित भातुचन्द्रगणिविरचित १३ यशोधियजयोपाध्यायविरचित ज्ञानविभूषण १४ हरिवेणाचार्यविरचित वृहत् कथाकोश, १५ जैनपुस्तकप्रसिद्धिसंग्रह प्रथम भाग १६ हरिभद्रसूरिविरचित धूर्तावसान १७ दुर्गादेवविरचित रिष्टसमुच्चय १८ मेघविजयोपाध्यायविरचित विविधत्रयमहाकाव्य १९ कवि शांडिल्यरहमाविरचित यशोदासक २० महाकवि भर्तृहरिविरचित शतकन्यादि सुभाषितसंग्रह २१ शांलाचार्यविरचित यामावतारवार्तिकवृत्ति २२ महेश्वरसूरिविरचित माणपचमी कथा २३ पाहिलरविरचित पडमचरित (अपभ्रंश)

८० संप्रति मुद्र्यमाण ग्रन्थनामावलि ८०

१ खतरेणच्छर्मावलि २ कुमारपालचरितप्रथम ३ विविधगच्छीवपद्यालिसंग्रह ४ जैनपुस्तकप्रसिद्धि संग्रह भाग १ ५ सिद्धिसिलेखसंग्रह ६ जयसोतनसूरिविरचित वृक्षवल्गुमालाकथा ७-८ उदयप्रभसूरिविरचित धर्मानन्दमहाकाव्य तथा कीर्तिकौमुदी आदि शाखाय अनेक प्रकाश्यादि वृत्तिसंग्रह ९ जिनेश्वरसूरिविरचित कथागोपप्रकरण १० महामुनि गुणपालविरचित जवूचरित्र (प्राहत) ११ जयपाहुननाम निमित्तशास्त्र १२ कोजलविरचित लीलावती कथा (प्राहत) १३ गुणचन्द्रविरचित मन्त्रीकर्मवृत्तवदा प्रपञ्च १४ नयचन्द्रविरचित हम्मीरमहाकाव्य १५ भद्राचार्यविरचित १६ महेश्वरसूरिविरचित नर्मसिद्धिदरी कथा १७ जिनदत्ताचार्यविरचित १८ स्वर्भूतविरचित पडमचरित (अपभ्रंश) १९ सिद्धिचन्द्रविरचित काव्यप्रकाशसंग्रह २० जयसिद्धसूरिविरचित धर्मावदेशमाला

८० मुद्रणार्थ निर्धारित एवं सज्जीकृत ग्रन्थनामावलि ८०

१ भातुचन्द्रगणिविरचित विवेकविलासटीका २ पुरातन रस-भासादिसंग्रह ३ प्रकीर्ण काव्यय प्रकाश ४ सिद्धिचन्द्रोपाध्यायविरचित यासवदत्ता टीका ५ देवचन्द्रसूरिविरचित गूढप्रकरणवृत्ति ६ रत्नप्रभाचार्यविरचित उपदेशमाला टीका ७ यशोधियजयोपाध्यायविरचित अनेकात्मव्यवस्था ८ जिनेश्वरचार्यविरचित प्रमाणसङ्गण ९ महानिधीयसूत्र १० तरुणप्रभाचार्यविरचित आवश्यकाचार्यविवोध ११ राठोड वंशावलि १२ उपदेशगच्छप्रपञ्च १३ वर्द्धमानाचार्यविरचित गणरत्नसङ्कोच १४ प्रणिष्टासोमविरचित सोमसौभाग्य काव्य १५ नैमिचन्द्रविरचित पद्योक्तक (पृथक् पृथक् ३ भागवगोपयुक्त) १६ शीलाकाचार्यविरचित महापुराणचरित्र (प्राहत महाप्रथ) १७ चन्द्रपद्मचरित्र (प्राहत) १८ नमिनाह चरित (अपभ्रंश महाप्रथ) १९ उपदेश पदटीका (वर्द्धमानाचार्यविरचित) २० निर्वाणलीलावती कथा (सं कथा प्रथ) २१ रत्नकुमारचरित्र (संस्कृत काव्यप्रथ) २२ राजवडम पाठविरचित भोजचरित्र २३ प्रमोदमाणिक्यविरचित कामदालकारवृत्ति २४ सोमदेवाविरचित सिद्धाध्यायसुखमण्डनवृत्ति २५ समयसुन्दराविरचित वृत्तरत्नाकरवृत्ति २६ पाण्डित्यदर्पण २७ पुरातनप्रबोधसंग्रह-हिन्दी भाषान्तर २८ भुवनभातुचरित्र कालवगोप २९ भुवाणुदरी चरित (प्राहत कथा) इत्यादि, इत्यादि

विषयानुक्रमणिका

	पृष्ठ
१ किञ्चित् प्रास्ताविक-ग्रन्थमाला सम्पादक लिखित	§१-§१५
२ प्रास्ताविक वक्तव्य-मधुसूदन मोदी	१ - ९
३ प्रासङ्गिक भूमिका-हरिवल्लभ भाषाणी	१०-१६
४ पद्मधरीचरित-सार	१७-४०
(१) प्रथम सधि	१७-२३
(२) द्वितीय सधि	२४-३१
(३) तृतीय सधि	३१-३४
(४) चतुर्थ सधि	३५-४०
५ टिप्पण	४१-४७
६ पद्मसिरि चरित-मूळग्रंथ	१ - ४०
(१) पदम सधि	१ - १२
(२) विद्मय सधि	१२-२४
(३) तर्दय सधि -	२५-३१
(४) चउत्थ सधि	३२-४०
७ शब्दकोश	४१-४८

કિંચિત્ પ્રાસ્તાવિક

*

[અપભ્રંશ ભાષા સાહિત્યના પ્રકાશન અંગેનો થોડોક ઇતિહાસ]

દિવ્યદ્રષ્ટિ કવિ ધાહિલ વિરચિત પ્રસ્તુત 'પદમસિરિચરિત્ર' જે મિંધી જૈન ગ્રંથ માલાના ૨૪ મા મળિતરીકે પ્રકટ કરવામા આવે છે, અપભ્રંશ ભાષાના અભ્યાસની દૃષ્ટિએ એક મહત્ત્વની કૃતિ જણાશે.

૧ ભારતવર્ષની આર્યવર્ગની દૈશ્ય ભાષાઓના વિકાસક્રમનો જેમને યોડો પણ પરિચય છે તેઓ જાણે છે કે 'અપભ્રંશ' નામે ઓળખાતી જૂની ભાષા, આપણા મહાન્ રાષ્ટ્રમાની વર્તમાન ગુજરાતી, મરાઠી, હિન્દી, પંજાબી, સિંધી, બંગાલી, આસામી, ઉડિયા વિગેરે, ભારતના પશ્ચિમ, ઉત્તર અને પૂર્વ ભાગોમા ચોલાતી પ્રસિદ્ધ દેશભાષાઓની, સગી જનતી છે. ગુજરાતી, મરાઠી, હિન્દી આવી દેશભાષાઓની માતાનું નામ, આપણા દેશના પુરાતન સાહિત્યકારો અને વैयाકરણો 'અપભ્રંશ' એવું આપેછું છે, અને એ અપભ્રંશની માતાનું નામ સર્વજનસુક્ષ્મ એવું 'પ્રાકૃત' છે. દેશ-વિશેષના ભેદોને લક્ષીને, એ પ્રાચીન પ્રાકૃતના માગધી, શૌરસેની, મહારાષ્ટ્રી, પૈશાચી આદિ અનેક ભેદો, પ્રાચીન વैयाકરણોએ કરેલા છે અને તે દરેકની વ્યાકરણવિષયક છે જે વિશેષતાઓ છે તે પ્રાકૃત ભાષાના વ્યાકરણપ્રત્યોમાં નિરૂદ્ધ કરવામા આવી છે.

૨ પ્રાકૃત ભાષાના સૌથી મહાન્ વैयाકરણ, ગુજરાતની મહત્તી જ્ઞાનઝ્યોતિર્જેષ્ઠા જૈન આચાર્ય હેમચન્દ્રસૂરિ થયા તેમના ધનાવેલા 'સિદ્ધહૈમશબ્દાનુશાસન' નામના ઘૃહ્યુવ્યાકરણ ગ્રંથના ૮ મા અધ્યાયમાં, પ્રાકૃત ભાષાઓનું સવિસ્તર વ્યાકરણ આલેખવામા આવ્યું છે અને તેના છેલ્લા ભાગમા અપભ્રંશ ભાષાનું પણ એન્હુ જ સુવિસ્તૃત વ્યાકરણ પ્રથિત કરવામા આવ્યું છે.

૩ એમ તો ભરત, વરરુચિ, મામહ, મોજ, યજ્ઞ, કમદીશ્વર, ત્રિવિક્રમ, સિંહ-રાજ, નરસિંહ, લક્ષ્મીજીર, માર્કણ્ડેય, રામતર્કયામીશ, શુભચન્દ્ર આદિ શાસ્ત્રકારોના પ્રાકૃત વ્યાકરણ ઉપર લખેલા નાના મોટા અનેક ગ્રંથો મળે છે, પરન્તુ એ સર્વમાં હેમચન્દ્રાચાર્યકૃત જેવો સુવિસ્તૃત અને સુપ્રથિત ગ્રંથ એકેય નથી અને તેમા એ અપભ્રંશ ભાષાના વિષયમાં તો હેમચન્દ્રાચાર્યની કૃતિ એકમેવ-અદ્વિતીય જેવી છે. અપભ્રંશ ભાષાના વ્યાકરણની સોદાહરણ અને સવિસ્તર સામગ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યે સિવાય અન્ય કોઈ પ્રાચીનકારે નથી આપી.

૪ ભારતવર્ષમા પ્રાકૃત, અપભ્રંશ અને દૈશ્ય ભાષાના સાહિત્યનો પ્રવાહ ઠેઠથી અવિરત ચાલ્યો આવે છે અને જે અભ્યાસિયો પ્રાકૃતનો અભ્યાસ કરે છે તેમને તે

સાથે અપભ્રંશનો પરિચય પણ થાય છે જ પરંતુ પ્રાકૃત ભાષામાં, જૈન આગમ અને અન્ય કથા-ચરિતાત્મક પુસ્તકો જૈન સાહિત્યની, તેમ જ બ્રાહ્મણ વિદ્વાનોની કૃતિરૂપે લેવાતા સેતુચંદ્ર, ગોડવહો, હીલાવર્દ જેવા સ્થાપત્યના પ્રાકૃત કાવ્યો અને નાટકાદિમાં પ્રયુક્ત થયેલા વિવિધ જાતિના સંવાદરૂપ પ્રાકૃત ગદ્ય-પદ્ય સાહિત્યની વિપુલતાના હીષે, વિદ્વાનોનું જેટલું હૃદય પ્રાકૃત ભાષાના અધ્યયન-વિવેચન તરફ રચાતું રહ્યું છે તેટલું હૃદય અપભ્રંશ ભાષાના સાહિત્ય તરફ નથી રચાયું. ઘટ્ટી આપણા દેશના જુના અભ્યાસિયો સો, ઇ જૂની અપભ્રંશ ભાષાને પણ માગધી, શૌરસેની જેવી જ એક અન્ય સાધારણ પ્રાકૃત ભાષા તરીકે માનતા અને હેઠેલતા, તેથી તેમના મને એની તેવી વચ્ચે અસાધારણ વિશિષ્ટતા હતી જણાતી. ઘટ્ટી આપણા દેશમાં તો ગુજરાતી, મરાઠી, હિન્દી, થાલી, જેવી દેશભાષાઓ પછી, પુરાણ કવિયો અને પ્રયોકારો, મોટા ભાગે પ્રાકૃતના નામે જ સંબોધતા અને હેઠેલતા. જો કોઈક તેમાં ત્યાં ભેદ પાડતા તો 'અવહટ્ટ' પહેલે 'અપભ્રંશ' ભાષા તરીકે તેનો નિર્દેશ કરી દેતા. એથી ઘટ્ટીને એની ભાષાવિષયક વિચારણા આપણા દેશમાં હતી. ઘટ્ટી આપણને આપણી ભાષાઓનો પરિચય મહુ સામાન્ય ભાગતો અને ભાષાવિકાસનુસાર તેનું યુગ સ્થાન અને મહત્ત્વ છે, તેની વિશેષ કલ્પના નહોતી થતી.

૭ જ્યારે યુરોપના લોકો આપણા દેશના પરિચયમાં આવી ત્યારે તેમને આપણી ભાષાઓ, કે જે તેમના માટે મધ્યમા અપરિચિત અને અજાણતીની જેવી હતી, તેમના વિષયનો અભ્યાસ અને પરિચય કરવાની અનિવાર્ય આવશ્યકતા પ્રતીત થઈ. આથી તેમણે તત્કાલીન દેશભાષાઓનો પરિચય મેઠવવાનો પ્રયત્ન તો આરંભ્યો જ, પરંતુ તે સાથે તેમની શોધકબુદ્ધિ અને જિજ્ઞાસાશૃત્તિએ, તેમને આપણા દેશના પ્રાચીન સાહિત્ય અને ઇતિહાસનો અભ્યાસ કરવાની પ્રવૃત્તિ તરફ પણ સવિશેષ પ્રેરિત કર્યા. દેશભાષાઓ સાથે તેમણે ભારતવર્ષનું પ્રાચીનતમ યાજ્ઞ્ય, જે સમ્રાટની સર્વશ્રેષ્ઠ અને પ્રાચીનતમ ભાષા સંસ્કૃતમાં રચાયેલું છે, તેનો અભ્યાસ પણ આદર્યો. ઇ અભ્યાસના એક સુસંગઠિત અને સુઘડાયેલ સાધન તેમ જ સંસ્થાન તરીકે કલકત્તામાં મર્ વિલિયમ ઝોન્સ નામના ઇમેજી વિદ્વાને સન્ ૧૭૮૪ માં 'પંસિયાટિક સોસાઈટી' નામની એક સંસ્થા સ્થાપિત કરી અને તે દ્વારા સંસ્કૃત સાહિત્યના મૂળ પ્રયોગોની પ્રવૃત્તિ કરવાનો તથા તે ઉપર ઇમેજીમાં અન્વેષણાત્મક નિવંધો વિગેરે છપાવે, યુરોપના તેવા શોધક વિદ્વાનોને તેમનો પરિચય આપવાનો ઉપક્રમ આરંભ્યો. તે વિદ્વાનોને સંસ્કૃત સાહિત્યનો પરિચય કરતા પ્રાકૃત સાહિત્યનો પરિચય પણ સ્વાભાવિક ક્રમમાં જ થવા લાગ્યો. મર્ વિલિયમ ઝોન્સે કાલિદાસના સુપ્રસિદ્ધ શાકુન્તલ નાટકનું પહેલું ઇમેજી ભાષાંતર પ્રકટ કર્યું (સન્ ૧૭૮૯) અને તે ભાષાંતર માત્રના યાચનથી જ ઝર્મનીનો તત્કાલીન મહાર વિચારક, ચિન્તક, લેખક, દાર્શનિક વિદ્વાન, મહાકવિ મ્યોંડે, સંસ્કૃત સાહિત્યની ઇ અનુપમ કૃતિ ઉપર

અત્યંત મુગ્ધ થઈ ગયો હતો*. એ શાકુન્તલમા જ સંસ્કૃત ભાષા સાથે પ્રાકૃત ભાષામા પણ તેટલા જ વિસ્તૃત સવાદો આલેખેલા હોવાથી સંસ્કૃત સાથે જ પ્રાકૃત ભાષાનો પણ પરિચય કરવાની આવશ્યકતા એ અભ્યાસિયો માટે અનિવાર્ય હતી.

૬. એ જ સમય વરમ્યાન, ચૌદ પાલી સાહિત્યના અને જૈન પ્રાકૃત સાહિત્યના અનેક સ્વતંત્ર ગ્રંથોનો પણ એ વિદ્વાનોને પરિચય થયો, તેમ જ અશોક વિનેરેના શિલાલેખોની જૂની બ્રાહ્મી લિપિ રહેલાતા, તે લેખોની ભાષા પણ તત્કાલીન લોકભાષા પ્રાકૃત છે એમ જણવામા આવ્યું. એટલે સંસ્કૃત સાથે પ્રાકૃત ભાષાના સાહિત્યના અધ્યયન અને અન્વેષણની પણ એ સાથે સાથે પ્રવૃત્તિ શરૂ થઈ.

૭. જેમ મેં ઉપર સૂચવ્યું છે, આપણા દેશમા પ્રાકૃત ભાષાનું જ્ઞાન મપાદન કરવામા આધારભૂત થાય તેવા અનેક વ્યાકરણગ્રંથો જૂના સમયમા રચાયા છે. યમા સૌથી પ્રાચીન વ્યાકરણ જે અત્યારે ઉપલબ્ધ થાય છે તે વરરુચિહૃત 'પ્રાકૃત પ્રકાશ' છે. ત્રાહણ સમ્રાટાયવાળાઓ મ્હોટા ભાગે એ જ વ્યાકરણનું અધ્યયન-અધ્યાપન કરતા આવ્યા છે. હ્રેમજ વિદ્વાન્ કૉવેલે, સૌથી પ્રથમ સ. ૧૮૫૪ મા, એ વ્યાકરણને હ્રેમજી ભાષા-તર સાથે પ્રકટ કર્યું હતું. વરરુચિનું એ વ્યાકરણ જેમ સૌથી પ્રાચીન છે તેમ સક્ષિપ્ત પણ છે. એમા અપભ્રંશ ભાષાનો સૌ નામ-નિર્દેશ પણ નથી. વરરુચિ પછી સૌથી વિશેષ પ્રચાર પામેલું અને સૌથી વધારે વિસ્તારવાળું પ્રાકૃત વ્યાકરણ, તે ઉપર જળાબ્યા મુજવ, હેમચન્દ્રાચાર્યનું છે. જૈન સમ્રાટાયમા એ જ વ્યાકરણનું વિશેષ અધ્યયન-અધ્યાપન થતું આવ્યું છે, અને એટલા માટે એના ઉપર પછીના વિદ્વાનોના કરેલા અનેક ટીકા ટીપ્પણો આદિ પણ વિપુલ પરિમાણમા ઉપલબ્ધ થાય છે.

૮. વર્તમાન યુગના પ્રારંભકાલમા પ્રાકૃત ભાષાના સૌથી મ્હોટા વૈયાકરણ તરીકેની રચાતિ મેલબનાર જર્મન વિદ્વાન્ રીચર્ડ પિશ્લેઈ* હેમચન્દ્રાચાર્યના એ પ્રાકૃત વ્યાકરણની સુસપાદિત સર્વપ્રથમ આવૃત્તિ, જર્મનીના હાલે શહેરમાથી સન્ ૧૮૭૭ માં પ્રકટ કરાવી એ પુસ્તકમા અધ્યાપક પિશ્લે દરેક સૂત્રવાર નિસ્કૃત ટિપ્પણો આપ્યા છે, અને તેમા, તુલનાત્મક નિદેશ, જૂના પ્રાકૃત શબ્દોના મરાઠી, ગુજરાતી,

* જમન મહાકવિ મ્યોહ્થેએ કાર્લિસાસની 'શકુન્તલા' કવર મુગ્ધ થઈને, સન્ ૧૭૯૨ માં, એની પ્રશંસા કરતી ૪ પંક્તિયોઈ એક માવપૂર્ણ પદ્યમુક્ક જર્મનભાષામાં થતાયું હતું જેનું અવતરણ, તેમ જ હ્રેમજી ભાષા-તર વેશવિદેશના અનેક લેખરોએ પોતપોતાની કૃતિયો નિર્વાહો પિનેરેમા ઉદ્ધત કર્યું છે. એ મુક્કનું માવપાઠી ગુજરાતી ભાષા-તર મારા વિદ્વાન્ મિત્ર સાક્ષર શ્રી અ. રામનારાયણ પાઠવે, મારી વિનંતીથી હમણાં જ મને કસીને આપ્યું છે જે અહિં ઉદ્ધત કર્યું છું.

જે વર્ષના યૌવનમાં પ્રસૂન ને જે જાગે આપણનાં, વળી જે

આહુત દે, તુલ કરે, ક્યોલે આતમાને ડસવાન દ મુગ્ધે,

ધરા અને સ્વર્ગનું એક નામ જે, સૌ સાથે તે ઉચરતા શકુન્તલા!

† પાણિનિ સ્વતંત્ર પ્રાચીન 'આપિશલ' વૈયાકરણનો પુનરવતાર તો નહિં હોય!

સિન્ધી, હિન્દી, યગાલી આદિ ધર્તમાન દેશમાપાઓમા પ્રચલિત સ્વરૂપવાઝા શબ્દો પળ સ્થાને સ્થાને આપવા પ્રયત્ન કર્યા છે

૯ અઠ પિશલે પ્રવટ કરેલા હેમચંદ્રાચાર્યના ય પ્રાકૃત વ્યાકરણે ભારતીય માપાપિત્તાનના અધ્યાસિયોનુ સવિશેષ લદ્ય મેંચ્યુ ય વ્યાકરણના અધ્યયનધી મહા-રાષ્ટ્રી, મારાધી, શૌરસેની, પૈશાધી જેવી પ્રાચીન અને પ્રૌઢ સાહિત્યિક પ્રાકૃત માપા-ઓના સ્વરૂપની નિસ્તૃત ઉપલબ્ધિની સાથે વિદ્વાનોને અન્યત્ર અપ્રાપ્ય યવી 'અપભ્રશ' માપાના વિશિષ્ટ જ્ઞાનની પળ અપૂર્વ પ્રાપ્તિ યઈ

૧૦ 'અપભ્રશ' યવા શબ્દપ્રયોગનો પ્રયોપ તો, યમ આપળા સાહિત્યમા ઢેઢ યાગિનીય વ્યાકરણના મહામાપ્યકાર મહર્ષિ પત્તજલિના સમયધી જ સમઝાતો આવે છે યમના સમયમા, શુદ્ધ સસ્કૃત શબ્દ 'ગી' ના યદલે જનપદીય માપામા ગાઘી, ગોળી, ગોવા, ગોપોતલિકા આદિ જેવા અનેક રૂપો પ્રચારમા હતા-જેમને યમણે સસ્કૃતના શિષ્ટ ઉચારણની દષ્ટિયે બ્રહ્મોચારવાઝા માની 'અપભ્રશ' યવા વિશેષણધી ઉદ્દેરયા છે પરતુ, માઝળના પ્રયકારોય અને વૈયાકરણોય જે 'અપભ્રશ' માપાનો માપાવિશેષ તરીકે ઉદ્દેગ્ય કર્યો છે અને જેની ગણના સાહિત્યિક માપાસમૂહમા કરવામા આવી છે, તેની સાથે, પત્તજલિકૃત શબ્દપ્રયોગનો કાઈ સથ ય છે કે જેમ તે વિપે હજી યનુ ચોક્કસ જણાયુ નથી કારણ કે અપભ્રશ માપાનુ વિશિષ્ટ સ્વરૂપ યાસઘતી યટલી પ્રાચીન કોઈ ગદ્ય-મધ્યાત્મક કૃતિ કે પત્તિ હજી જ્ઞાત યઈ ાધી યર-રુચિના 'પ્રાકૃતપ્રકાશ' મા ય અપભ્રશ માપાનો નિર્દેશ સઘયા ાધી, તેથી તેમપ્ર સમયમા અપભ્રશે પોતાનુ કોઈ સાહિત્યિક યૈસિષ્ઠ પ્રાપ્ત કર્યુ ા હતુ, યવો વિદ્વા-નોનો યહુમત જણાય છે પરતુ કવિ ભામહ અને વળ્ડીના સમયમા (૬ ઢા ૭ મા 'સેવામા) અપભ્રશ માપામા, સસ્કૃત અને પ્રાકૃતની સમાન કોઢિમા સ્થાન પામે તે જાતનુ કાવ્યમય સાહ સાહિત્ય રચાણુ વિદ્યમાન હતુ અને તેથી તેમણે પોતાના 'કાવ્યાલકાર' અને 'કાવ્યાદર્શ' જેવા સાહિત્યિક મીમાસા કરનારા આલકારિક પ્રયોમા 'અપભ્રશ' માપાને પળ સસ્કૃત અને પ્રાકૃતની જેમ જ કાવ્યરચનાની વાહક યવ શિષ્ટમાપા તરીકે ઉદ્દેહી છે અને તે પછી યળ્ડા રાજશેસર, મોજ યગેરે વિદ્વાનોય તો અપભ્રશ માપાના કવિયો અને કાવ્યો વિગેરેને લગતા યથેષ્ટ ઉદ્દેરો કરેલા છે તેથી ય વસ્તુની યલ્પના તો વિદ્વાનોને સારી પેઢે યઈ મઈ હતી કે પ્રાચીન સમયમા અપભ્રશ માપાનુ સાહિત્ય પળ સારી પેઢે સર્વાયુ હતુ પરતુ પિશલના જીવન દરમ્યાત (સન્ ૧૯૦૧ સુધી) અપભ્રશ માપાની કોઈ સ્વતત્ર અને વિશિષ્ટ મન્થકૃતિ, તેના પ્રવટ સ્વરૂપમા, પ્રસિદ્ધિમા આવી ન હતી, તેમ જ યવી કૃતિયો વિદ્યમાન હશે યની પળ યશી કોઈને યલ્પના યઈ ન હતી યટલે અપભ્રશ માપાસાહિત્ય નહિ જેવું જ વિદ્યમાન છે, યવી ધારણા પિશલની યધાઈ હતી અને તેમા જ ઉદ્દેગ્યોના આધારે તે

પછીના ૧૫-૨૦ વર્ષના ગાળામાં એ વિષય ઉપર હચમચા આપના દેશના ડૉ. ગુને,^૧ ડૉ. વેનર્જી-શાસ્ત્રી^૨ વિગેરે વિદ્વાનોએ પણ એ જ ધારણાનો પુનરુચાર કર્યો હતો

૧૧ અપભ્રંશ ભાષાના વિશિષ્ટ અધ્યયન અને અન્યેયપણી આવડ્યસ્તા તેમ જ ઉપયોગિતા, ભારતીયભાષામિત્ર યુરોપીય વિદ્વાનોને પ્રારમ્ભી જ સારી પેઠે જણાઈ હતી. આર્યપરિવારની પ્રવર્તમાન ભારતીય ભાષાઓના વિકાસક્રમની, તુલનાત્મક દૃષ્ટિએ પર્યાલોચના કરવા માટે, એ ભાષાના ઇતિહાસ, સાહિત્ય અને સ્વરૂપને સમજવાની અનિવાર્ય જરૂર લાગી હતી. વર્તમાન દેશભાષાઓના પ્રવાહનો ઉદ્ભવ શોધવા જનારાઓને જણાયું કે પ્રિત્તમ ૧૧ માં શતક પછી જ, તે તે ભાષાઓની આરમ્ભિક શુદ્ધ રૂપરેખાઓ નજરે પડવા લાગે છે, અને તે પછીના જ ઉત્તરોત્તર વાઙ્મા વીમે વીમે તેમનો વિકાસ થતો દૃષ્ટ દેખાય છે. એવી પૂર્વના સમયમા તો, અપભ્રંશ સત્તાધારક તે ભાષાની વિશાળ ધારા વહેતી દેખાય છે જેનું ત્રિસ્તૃત વ્યાકરણ હેમચન્દ્રાચાર્યના ઉક્ત પ્રાકૃત વ્યાકરણમા નિબદ્ધ થયેલું છે. એની એ વસ્તુ સ્વતઃસિદ્ધ એણી જણાઈ કે વર્તમાન ભારતીય ભાષાઓના પ્રવાહનું ઉદ્ભવ સ્થાન, અપભ્રંશની ધારમા અન્તર્નિહિત થયેલું છે. જટિલ, એ માટે અપભ્રંશ ભાષાની સાહિત્યિક સામગ્રી શોધવા અને મેળવવાની વત્કઠા, એ વિષયના અન્યાસિયોને થાય એ તદ્દન સ્વાભાવિક હતું.

૧૨ અધ્યાપક પિશ્લે (સન્ ૧૮૭૭ માં) ઉક્ત હેમચન્દ્રાચાર્યના પ્રાકૃત વ્યાકરણની સુસંવાદિત આવૃત્તિ પ્રગટ કર્યા પછી, પોતાનું સમગ્ર હૃદય પ્રાકૃતભાષાનું એક પ્રમાણભૂત અને પરિપૂર્ણ વ્યાકરણ લગ્નવા તરફ દોર્યું. તેમના સમય સુધીમા જ્ઞાત અને પ્રકાશિત થયેલા વિશાળ પ્રાકૃત સાહિત્યના સંકલ્પો પ્રત્યે અને હજારો રહેણોનું અધ્યાય લેખન કરી, ૨૫-૩૦ વર્ષના સુદીર્ઘ પરિશ્રમ પછી, તેમણે એ વ્યાકરણ પૂર્ણ કર્યું જે સન્ ૧૯૦૦ માં જર્મનીના સ્ટ્રાસબુર્ગ નગરમાથી પ્રગટ થયું.

એ વ્યાકરણના ઉપોદ્ગાતાત્મક પ્રકરણોમા માગધી, મહારાષ્ટ્રી, શૌરસેતી આદિ ધર્મી પ્રાકૃત ભાષાઓનું સ્વરૂપાલેખન કરતી વચ્ચે, ક્રમપ્રાપ્ત અપભ્રંશ ભાષાના સ્વરૂપનું પણ તેમણે સક્ષિપ્ત પરંતુ સારભૂત, સુન્દર નિરૂપણ કર્યું. એ નિરૂપણમા, અપભ્રંશ ભાષાના જ્ઞાનમાટે જેટલી સાહિત્યિક સામગ્રી તેમને ઉપલબ્ધ થઈ હતી તેની દૂક ચાદી પણ તેમણે એક પ્રકરણમા આપી છે. એ ચાદી પ્રમાણે તેમની પાસે, હેમચન્દ્રના પ્રાકૃત વ્યાકરણગત અપભ્રંશ પ્રકરણમા ઉદાહરણ તરીકે ઉદ્ધૃત કરેલા વચો ઉપરાન્ત, મરસ્વતી-વળ્લામરણમા મળેલા થોડાક અપભ્રંશ ઉદ્ધરણો, ત્રિવિમોર્વજીયમા ઉપલબ્ધ અપભ્રંશની સવાદાત્મક યોડીક ગીતિકાઓ, પિંગલઠન્દ સૂત્ર અને પ્રાકૃતપિંગલમા ઉદ્ધૃત થયેલા થોડાક અપભ્રંશ વચો, તેમ જ ‘ધન્યાલોક,’ ‘વેતાલપદ્ધિમિતિ,’ ‘શુરશ-

૧ ગુનો, ડૉ. ગુને લિખિત, ‘એન્ ઇન્ડોઇયન ટુ સ્પેરિય પાડલોર્ગી’ પૃ ૧૧૬

૨ ડૉ. એ. વી. વેનર્જી-શાસ્ત્રી દ્વારા ‘ઇન્ડોઇયન ગોપ માગધી’ પૃ ૨૩

મતિ,' 'સિંહાસનદ્વારિણિકા' અને 'પ્રત્યવચિત્તામણિ' મા મળી આવતા યોદ્ધાક દોઢકો વિગેરેનું પ્રકીર્ણ મટોઠ હતું એ સિવાય તેમને કોઈ સ્વતંત્ર અને સ્વચ્છ અપભ્રંશ સાહિત્યિક કૃતિ જાત વડે ન હતી

એ પ્રાકૃત વ્યાખરણ હસતી વચ્ચે જ પ્રો વિગ્નહને લાગ્યું હતું કે અપભ્રંશ ભાષાના જ્ઞાનના અન્ય સાધન તરીકે ઉપયુક્ત જણાતી એ વધી સામગ્રી, એકત્ર રૂપે, એક પુસ્તકમાં આલોચનાત્મક દિષ્ણો સાથે ઉપાધ્યયામાં આવે તો અભ્યાસિયોને તે વધુ ઉપયોગી વશે તેથી તેમણે જ, જ પછી, તે વધા અવતરણોને દાખલ કરી, તે સાથે પાઠભેદ આદિ સૂચવતા દિષ્ણો જોડી, 'માટેરિઆલિએન્ ત્સુર કેન્ટનિસ્ ડેન્ અપભ્રંશ' (Materialien zur Kenntnis des Apabhramsa) નામની પોતાના 'પ્રાકૃત ભાષાના વ્યાખરણની જ ન પૂતિ'ના (Ein Nachtrag zur Grammatik der Prakrit Sprachen) રૂપમાં, સન્ ૧૯૦૨ માં વર્લિનમાંથી પ્રસિદ્ધ થયું. હુમાંયે એ પછી તરત જ અ. વિશ્વલેખો, પ્રાકૃત ભાષાની ભૂમિ-ભારત વર્ષમાં (મદ્રાસમાં) સ્વર્ગવાસ થયો.

૧૩ પ્રાકૃત ભાષાઓનાં મહાન અભ્યાસી અને આજીવન પ્રાકૃત શબ્દશાસ્ત્રની સ્વર્ચામાં નિમગ્ન રહેનાર, એ અસાધારણ પ્રાકૃત વૈચારકરણને, એની વધી સ્મર નહોતી પડી કે જે અપભ્રંશ ભાષાની સાહિત્યિક સામગ્રીના અભાસની વલ્પતા, જમને સદરી રહી છે તેની વિપુલ પ્રત્યક્ષમૃદ્ધિ જૈન મહારોમાં હજી થ નરી પડી છે. ગુજરાત, રાજપૂતાના, વિંધી, મધ્યભારત, વિરાટ આદિ પ્રદેશોમાં આવેલા અન્ધવારપ્રસ જૈન પ્રત્યક્ષમહારોમાં, કે ચાર કે પાંચ વસ નહિ, પરંતુ તેની મોતી સેંકડો અપભ્રંશ પ્રત્યક્ષમૃદ્ધિઓ છુપાઈ પડી હતી. વિગ્નહની જાણમાં તો અપભ્રંશમાં રચાયા એક 'અરિધમન્ત્ર' નામના પ્રત્યક્ષ પેટા નામ જ આવ્યું હતું, કે જેનો વહેલ વાગમદના 'અલ્પવારિણિ'માંથી જમને મઠી આવ્યો હતો. પરંતુ આજે આપણી મામે અપભ્રંશની નાની મ્હોટી એવી કોટી (૨૦) વરતા થ વધારે સરવાળા કૃતિઓ પ્રકટ થઈ પછી નૃષિગોચર થઈ રહી છે, અને એવી ધીમી ઓઠાનેક કૃતિઓના પ્રકાશમાં આવવાની અપેક્ષા રચાઈ રહી છે.

[અપભ્રંશ સાહિત્યની ઉપલબ્ધિ અને પ્રસિદ્ધિ]

૧૪ પરંતુ ગરી રીતે, કૃતજ્ઞતાકાપી સ્વાતંત્ર આપણે એ સત્ય જાણવું-જણાવવું જોઈએ, કે અપભ્રંશ સાહિત્યને આ રીતે પ્રકાશમાં લાવવાનું મુખ્ય માર્ગદર્શન પણ, અન્ય એક સમય જર્મન વિદ્વાન જ, આપણને કરાવ્યું છે અને તે હતા જર્મનીના યો. યુનિવર્સિટીના ભારતીય વિદ્યા (Indology) ના મહાર અભ્યાસક અને અધ્યાપક સ્વર્ગવાસી ડૉ. હેર્માન યાકોબી. ડૉ. યાકોબી પણ વિશ્વલેખો જેમ પ્રાકૃત ભાષાના એક પ્રૌઢ પંડિત હતા, અને તે સાથે તેઓ જૈન આગમોના ગમીર અભ્યાસી પણ હતા. જર્મનીમાં જૈન સાહિત્યના અધ્યયન-સંશોધનના સૌથી પ્રમુખ પુરસ્કર્તા તેઓ જ હતા. જૈન પ્રાકૃતનો પદ્ધતિપૂર્વક અધ્યયન કરનારાઓ માટે, તેમણે 'ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર'ની ટીકામાંથી કેટલીક પ્રાકૃત શબ્દો તારી, તેના સમઠ્ઠ એક પ્રાકૃતભાષાપાઠ્યપુસ્તક તૈયાર કર્યું.

હતું અને તે 'Ausgewählte Erzählungen in Mahārāshtri' એ નામે ૧૮૮૬ માં લાઇપ્સીગ શહેર માથી પ્રકટ થયું હતું તેમણે આચારાગસૂત્ર, ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર-કલ્પસૂત્ર, શાલકાચાર્યકથાનક, પઝમચરિય અને સમરાદિચક્રા જેવા પ્રાકૃત જૈન, વાઙ્મયના અનેક પ્રાચીન અને પ્રૌઢતમ ગ્રન્થોનું સશોધન-સપાદન કરી જુદી જુદી સંસ્થાઓ દ્વારા તેમને પ્રકટ કરાવ્યા હતા એ રીતે ડૉ॰ યાકોબીનો પ્રાકૃત વાઙ્મય વિષેનું પરિચીલન ઘણું જ પ્રગટ હતું

૧૬ સન્ ૧૯૧૩-૧૪ માં તેઓ હિંદુસ્તાનના પુનઃ પ્રવાસે આવ્યા હતા અને ગુજરાત, રાજપૂતાના ત્રિગેરના સ્થળોના ફેટલાક જૈન પ્રથમહારો જોના પ્રયાસ કર્યો હતો અમદાવાદનો એક જૈન મંદાર જોતા, એક જૈન સાધુ પાસેથી, એક કથાગ્રન્થની જૂની હસ્તલિખિત પ્રતિ, તેમના જોવામાં આવી, જે પ્રાકૃત ભાષાની કોઈ એક અજ્ઞાત કૃતિ તરીકે તેમને ઘટાવવામાં આવી હતી ડૉ॰ યાકોબી, એ કથાની વેચાર પદ્ધતિઓ ઘાવતાની સાથે જ ઘટ્ટ જ અજાયબી સાથે ચમરી ઉઠ્યા અને ઉત્સાહ સાથે થોલી પથ્થા કે 'અરે' આ તો કોઈ અપ્રદશ ભાષાની રચના લાગે છે' એ પોથી જોઈને ડૉ॰ યાકોબીની હતુક્તા ઇટલી વધી વધી પડી કે, હપાશ્રયમાથી પોતાના ઉતારે આવી તરત જ એની પોતાના હાથે નકલ કરવી શરૂ કરી, અને તે સંપૂર્ણ આસી રાત તેમાં પસાર કરી જે સાધુના મંદારમાથી એ પોથી તેમને જોના મઝી હતી તે સાધુ, થોડા સમયમાટે પળ, તે પોથી તેમની પાસે રાખના દેવા રચ્છતા ન્હોતા, ઇટલે ડૉ॰ યાકોબીએ લગાતાર અમુક દિવસ વેસીને પોતાના હાથે જ એની ફેટલીક નકલ કરી લીધી અને પછી એક ફોટોગ્રાફરને શોધી કાઢી તેની પાસેથી ત્રાકીના પાનાઓની ફોટોકૉપી કરાવી લીધી

એ ગ્રન્થનું નામ 'મનિસ્તયત્ત કહા' હતું અને તે ધનપાલ નામના કવિનો ધનાવેલો હતો એ ગ્રન્થની પ્રાપ્તિથી ડૉ॰ યાકોબીને જે અપૂર્વ આનન્દ થયો હતો તેનું પ્રોત્સાહક સ્મરણ, તેમણે જાતે મારી આગળ, જ્યારે હુઝર્મનીના હાતુર્ગ શહેરમાં, સન્ ૧૯૦૮ માં, તેમને મગ્યો ત્યારે પળ, રાત જ ઉત્સાહથી કર્યું હતું

૧૬ તે પછી થોડાક દિવસે ડૉ॰ યાકોબી સૌરાષ્ટ્રની મુસાફરિયે નિકળ્યા, ત્યારે રાજકોટમાં વીજા એક મુનિ પાસેથી તેમને તેવી જ ભાષાના, એક વીજા કથાગ્રન્થની ભાલ મઝી હતી એ ગ્રન્થનું નામ 'નેમિનાથચરિત' હતું અને તેના કર્તા એક હરિમદ્રા-ધ્યાર્ય હતા જે ચૌલુક્યરાજા હુમારપાલના સમયમાં વિદ્યમાન હતા એ ચરિતપ્રથ ઘટ્ટ જ ન્હોટો અને ઉચ્ચપ્રમાણની સાહિત્યિક અને વાન્યમય આલંકારિક અપ્રદશમાં, ગુજરાતના રાષ્ટ્રીય અને માસ્કૃતિક કેન્દ્રસ્થાન અણહિલપુરમાં રચાઈલો છે એ ગ્રન્થની તો મૂઝ પ્રતિ જ ડૉ॰ યાકોબી પોતાની સાથે જર્મની રઈ જઈ ગયા હતા આ રીતે ડૉ॰ યાકોબી પોતાનો એ હિંદુસ્તાનનો પ્રવાસ પૂરો કરી (૧૯૧૪ ના વન્દાલામાં) જ્યારે

મતિ, 'સિંહાસનદ્વારિણિકા' અને 'પદ્મવિતામણિ' માં મઠી આવતા બોહાક દોધકો વિગેરેનું પ્રકીર્ણ મટોટ હતું. આ સિવાય તેમને કોઈ સ્વતંત્ર અને સચ્ચા અપભ્રંશ સાહિત્યિક કૃતિ જ્ઞાત થઈ ન હતી.

આ પ્રાકૃત વ્યાકરણ હરતી વચ્ચેને જ પ્રો. વિશ્વલને લાગ્યું હતું કે અપભ્રંશ ભાષાના જ્ઞાનના અનન્ય સાધન તરીકે ઉપયુક્ત જણાતી આ વધી સામગ્રી, એકત્ર રૂપે, આ પુસ્તકમાં આલોચનાત્મક ટિપ્પણો સાથે ઉપાવનામાં આવે તો અભ્યાસિયોને તે વધુ ઉપયોગી થશે. તેથી તેમણે 'ચ, અપઠી, તે વધા જવતરણોને આત્ર વરી, તે સાથે પાઠભેદ આદિ સૂચરતા ટિપ્પણો જોડી, 'માટેરિઆલિઅન્ સુરુ કેન્ટનિમ્ હેમ્ અપભ્રંશ' (Materialien zur Kenntnis des Apabhramsa) નામની પોતાના 'પ્રાકૃત ભાષાના વ્યાકરણની એક પૂર્તિ'ના (Ein Nachtrag zur Grammatik der Prakrit Sprachen) રૂપમાં, સન્ ૧૯૦૨ માં શર્લિનમાંથી પ્રસ્ટ કર્યું. દુર્ભાગ્યે આ પછી તરત જ અ. વિશ્વલનો, પ્રાકૃત ભાષાની ભૂમિ-ભારત વર્ષમાં (ગદાસમાં) સ્વર્ગવાસ થયો.

૧૩ પ્રાકૃત ભાષાઓના મહાન્ અભ્યાસી અને આજીવન પ્રાકૃત શબ્દશાસ્ત્રની ધર્ષના નિમગ્ન રહેનાર, આ અસાધારણ પ્રાકૃત વૈચારકરણને, એની કશી સ્મર નહોતી પડી કે જે અપભ્રંશ ભાષાની સાહિત્ય સામગ્રીના અભાવની પરપના, એમને રડતી રહી છે. તેની વિપુલ પ્રત્યક્ષમૃદ્ધિ જેન મહારોમાં દર્જી થ મરી પડી છે! ગુજરાત, રાજપૂતાના, દિહી, મધ્યભારત, વિહાર આદિ પ્રદેશોમાં આવેલા અન્ધવારમસ્ત જૈન પ્રથમમહારોમાં, કે ચાર કે પાંચ દમ જ નહિ, પરંતુ નાની મોટી સેંકડો અપભ્રંશ પ્રત્યક્ષકૃતિયો છુપા-પણી પડી હતી. વિશ્વલની જાણમાં તો અપભ્રંશમાં રચાવેલા એક 'અધિમન્થા' નામના પ્રથમુ કેવટ નામ ન આવ્યું હતું, કે જેનો ઉદ્દેશ વાગ્મદના 'અલ્પારતિલ્પમાં'થી એમને મઠી આવ્યો હતો. પરંતુ આજે આપણી રામે અપભ્રંશની નાની મોટી એવી કોઢી (૨૦) કરતાં વધારે સરવાળા કૃતિયો પ્રસ્ટ એણી દૃષ્ટિગોચર થઈ રહી છે, અને એવી ધીની અનેવાનેક કૃતિયોના પ્રકાશમાં આવવાની અપેક્ષા રચાઈ રહી છે.

[અપભ્રંશ સાહિત્યની વપલધિ અને પ્રસિદ્ધિ]

૧૪ પરંતુ તરી રીતે, દૃઢજ્ઞતાશાળી તાત્તર આપણે આ જાણ્યું-જણાવ્યું જોશ્યે, કે અપભ્રંશ સાહિત્યને આ રીતે પ્રકાશમાં લાવવાનું મુખ્ય માર્ગદર્શન પણ, અન્ય આ સમય જર્મન વિદ્વાને જ, આપણને કરાવ્યું છે. અને તે હતા જર્મનીના થોમ્સ યુનિવર્સિટીના ભારતીય વિદ્યા (Indology) ના મહાર્ અધ્યાસક અને અધ્યાપક સ્વર્ગવાસી ડૉ. હેર્માન યાન્ગેથી ડૉ. યાકોબી પણ વિશ્વલની જેમ પ્રાકૃત ભાષાના એક પ્રૌઢ પંથિત હતા, અને તે સાથે તઓ જૈન આગમોના ગમીર અભ્યાસી પણ હતા. જર્મનીમાં જૈન સાહિત્યના અધ્યયન-સંશોધનના સૌથી પ્રચલ પુરસ્કર્તા તેઓ જ હતા. જૈન પ્રાકૃતનો પદ્ધતિપૂર્વક અધ્યયન કરાવારો માટ, તેમણે 'ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર'ની ટીકામાંથી કેટલીક પ્રાકૃત નામો તારાં, તેના સમપ્રકાર એક પ્રાકૃતભાષાપાઠ્યપુલક તૈયાર કર્યું.

હતુ અને તે 'Ausgewählte Erzählungen in Mahārāshṭrī' નામે ૧૮૮૬ માં લાઇપ્સીગ શહેર માથી પ્રકટ થયું હતુ તેમણે આચારાગસૂત્ર, ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર-કલ્પસૂત્ર, કાલકાચાર્યકથાનક, પદમચરિય અને સમરાઈશ્વકહા લેવા પ્રાકૃત જૈન, વાઙ્મયના અનેક પ્રાચીન અને પ્રૌઢતમ ગ્રન્થોનું સંગ્રોધન-સંપાદન કરી જુદી જુદી સંસ્થાઓ દ્વારા તેમને પ્રકટ કરાવ્યા હતા એ રીતે ડૉ० યાકોબીનો પ્રાકૃત વાઙ્મય વિષેનું પરિશીલન ઘણું જ પ્રગટ હતું

૧૬ સન્ ૧૯૧૩-૧૪ માં તેઓ હિંદુસ્તાનના પુનઃ પ્રવાસે આવ્યા હતા અને ગુજરાત, રાજપૂતાના ત્રિગેરના સ્થાનોના કેટલાક જૈન ગયમદારો જોવા પ્રયાસ કર્યો હતો. અમદાવાદનો એ જૈન મંદાર જોતા, એક જૈન સાધુ પાસેથી, એક કથાગ્રન્થની જૂની હસ્તલિખિત પ્રતિ, તેમના જોવામાં આવી, જે પ્રાકૃત ભાષાની કોઈ એક અદ્વાત કૃતિ તરીકે તેમને યત્તાવચામાં આવી હતી ડૉ० યાકોબી, એ કથાની વેચાર પદ્ધિયો વાચતાની સાથે જ ઘન જ અજાયબી સાથે ચમકી ઊઠ્યા અને હસતાહસતા સાથે થોડી પટ્ટા કે 'અરે! આ તો કોઈ અપભ્રંશ ભાષાની રચના લાગે છે' એ પોથી જોઈને ડૉ० યાકોબીની હસુકતા ઇટલી થધી થધી પડી કે, હપાશ્રયમાંથી પોતાના ઉતારે આવી તરત જ એની પોતાના હાથે નકલ કરવી શરૂ કરી, અને તે સંપૂર્ણ આવી રાત તેમાં મમાર કરી જે સાધુના મંદારમાંથી એ પોથી તેમને જોવા મળી હતી તે સાધુ, થોડા સમયમાટે પળ, તે પોથી તેમની પાસે રાત્રા દેવા ઇચ્છતા ન્હોતા, એટલે ડૉ० યાકોબીએ लगातार અમુક દિવસ વેસીને પોતાના હાથે જ એની કેટલીક નકલ કરી લીધી અને પછી એક ફોટોગ્રાફરને શોધી કાઢી તેની પાસેથી ઘાંતીના પાનાઓની ફોટોકૉપી કરાવી લીધી

ए ग्रन्थનું नाम 'भविष्यत्त प्रज्ञा'-हंतु અને તે ઘનપાલ નામના કવિનો ઘનવેલો હતો ॥ ગ્રન્થની પ્રાપ્તિથી ડૉ० યાકોબીને જે અપૂર્વ આનન્દ થયો હતો તેનું પ્રોત્સાહક સ્મરણ, તેમણે જાતે મારી આગળ, ગ્યારે ૬ જર્મનીના હાલુર્ગ શહેરમાં, સન્ ૧૯૨૮ માં, તેમને મૃત્યો ત્યારે પણ, રૂન જ હસતાહસી કર્યું હતું

૧૬ તે પછી થોડાં દિવસે ડૉ० યાકોબી સૌરાષ્ટ્રની મુસાફરિયે નિકળ્યા, ત્યારે રાજકોટમાં ધીંજા એક મુનિ પાસેથી તેમને તેવી જ ભાષાના, એ ધીંજા કથાગ્રન્થની ભાગ મળી હતી એ ગ્રન્થનું નામ 'નેમિનાચરિત' હતું અને તેના કરતાં એક હરિમદ્વા-ધાર્ય હતા જે ચૌલુક્યરાજા કુમારપાલના સમયમાં વિદ્યમાન હતા એ ચરિતગ્રંથ ઘનું જ ન્હોતો અને હથપ્રકારની સાહિત્યિક અને કાવ્યમય આલસારિક અપભ્રંશમાં, ગુજરાતના રાષ્ટ્રીય અને સાંસ્કૃતિક કેન્દ્રસ્થાન અણહિલપુરમાં રચાયેલો છે એ ગ્રન્થની તો મૂળ પ્રતિ જ ડૉ० યાકોબી પોતાની સાથે જર્મની રઈ જઈ શક્યા હતા આ રીતે ડૉ० યાકોબી પોતાનો એ હિંદુસ્તાનનો પ્રવાસ પૂરો કરી (૧૯૧૪ ના વર્ષમાં) ગ્યારે

મતિ,' 'સિંહાસનદ્વારિણિકા' અને 'પ્રત્યધિવિતામણિ' મા મળી આવતા બોધાર્થ બોધકો વિગેરેનું પ્રકીર્ણ મનોરંજનું ન મળવાય તેમને કોઈ સ્વતંત્ર અને સ્વયં અપભ્રંશ સાહિત્યિક કૃતિ માત્ર વર્ણવે ન હતી.

દ્વાપ્રાકૃત વ્યાકરણ લખતી વખતે જ પ્રો. પિશ્હાને હાથનું કૃત્ય કે અપભ્રંશ ભાષાના જ્ઞાનના અન્ય સાધન તરીકે ઉપયુક્ત જણાતી ન વધી મામત્રી, છત્ર રૂપે, છત્ર પુલ-કમા આલોચનાત્મક ટિપ્પણો સાથે ઉપાવનામાં આવે તો અભ્યાસિયોને તે વધુ ઉપ-યોગી વશે તેથી તેમણે જ, ન પડી, તે વધા અવતરણોને છત્ર કરી, તે સાથે પાઠભેદ આદિ સૂચવતા ટિપ્પણો જોડી, 'માટેરિઆલિએન્ સુર કેન્ટનિસ્ ટેસ્ અપભ્રંશ' (Materialien zur Kenntnis des Apabhramsa) નામની પોતાના 'પ્રાકૃત ભાષાના વ્યાકરણની નકલ પૂર્તિ'ના (Ein Nachtrag zur Grammatik der Prakrit Sprachen) રૂપમાં, સન્ ૧૯૦૨ મા ગર્લિનમાંથી પ્રકટ થયું. હુમાંયે ન પડી તરત જ અં. પિશ્હાનો, પ્રાકૃત ભાષાની ભૂમિ-ભારત વર્ષમાં (મદ્રાસમાં) સ્વર્ગવાસ થયો.

૧૩ પ્રાકૃત ભાષાઓના મહાન્ અભ્યાસી અને આજીવન પ્રાકૃત શબ્દશાસ્ત્રની ઘર્ષામાં નિમગ્ન રહેનાર, ન અસાધારણ પ્રાકૃત વ્યાકરણને, નની કશી સંકર નહોતી પડી કે જે અપભ્રંશ ભાષાની સાહિત્યિક સામગ્રીના અભાવની પરિણામ, ધમને સંકટી રહી છે તેની વિપુલ પ્રત્યસંચયિ જેન મહારોમાં હજી ન મળી પડી છે. ગુજરાત, રાજપૂતાના, દિલ્હી, મધ્યભારત, વિરાટ આદિ પ્રદેશોમાં આવેલા અપભ્રંશના જૈન પ્રત્યસંચયોમાં, કે ચાર કે પાંચ દસ જ નહિ, પરંતુ ત્રીસે મોટી સંખ્યા અપભ્રંશ પ્રત્યસંચયો છુપા-મળી પડી હતી. પિશ્હાની જાણમાં તો અપભ્રંશમાં રચાણ ન પડે 'અધિવિતામણિ' નામના પ્રત્યસંચય કેવળ નામ જ આ ન હતું, કે જેનો સંકેત ધામધતના 'અલ્પારાલિપ્તિ'માંથી મળે મળી આવ્યો હતો. પરંતુ આજે આપણી સામે અપભ્રંશની નાની નહોતી જ્યો કોઈ (૨૦) કરતાં વધારે સરવાળા કૃતિયો પ્રકટ થઈ કૃષ્ણગોચર થઈ રહી છે, અને નની થીની અપભ્રંશ કૃતિયોના પ્રકાશમાં આવવાની અપેક્ષા રચાઈ રહી છે.

[અપભ્રંશ સાહિત્યની ઉપલબ્ધિ અને પ્રસિદ્ધિ]

૧૪ પરંતુ મરી રીતે, કૃતવિતામણિના ચાતર આપણે ન સત્ જાણવું-જણાવું જોઈએ, કે અપભ્રંશ સાહિત્યને આ રીતે પ્રકાશમાં લાવવાનું મુખ્ય માર્ગદર્શક પણ, અન્ય નક સમય જમન વિદ્વાને જ, આપણને નરખ્યુ છે અને તે હતા જર્મનીના યોંગ યુનિવર્સિ-ટીના ભારતીય વિદ્યા (Indology) ના મહાર અભ્યાસક અને અધ્યાપક સ્વર્ગવાસી ડૉ. હેર્માન યાનોની ડૉ. યાનોની પણ પિશ્હાની જેમ પ્રાકૃત ભાષાના નક પ્રૌઢ પશ્ચિત હતા, અને તે સાથે તેઓ જેન આગમોના ગમીર અભ્યાસી પણ હતા. જર્મનીમાં જૈન સાહિત્યના અધ્યયન-સંશોધનના સૌથી પ્રમુખ પુસ્તકના તેઓ જ હતા. જૈન પ્રાકૃતનો પદ્ધતિપૂર્વક અધ્યયન કરનારાઓ માટે, તેમણે 'ઉત્તરા ધ્યનસૂત્ર'ની ટીકામાંથી કેટલીક પ્રાકૃત વ્યાખ્યાઓ તારવી, તેના સમ્પ્રદરૂપ નક પ્રાકૃતભાષાપાઠ્યપુસ્તક તૈયાર થયું.

હતુ અને તે 'Ausgewählte Erzählungen in Mahārāṣṭrī' એ નામે ૧૮૮૬ માં હાઇપત્સીંગ શહેર માંથી પ્રકટ થયું હતું તેમણે આચારાગસૂત્ર, ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર-કલ્પસૂત્ર, કાલકાચાર્યકથાનક, પત્રમચરિય અને સમરાજ્ઞકૃદ્ધા જેવા પ્રાકૃત જૈન, વાઙ્મયના અનેક પ્રાચીન અને પ્રૌઢતમ ગ્રન્થોનું સંશોધન-સંપાદન કરી જુદી જુદી સંસ્થાઓ દ્વારા તેમને પ્રકટ કરાવ્યા હતા એ રીતે ડૉ॰ યાકોબીનો પ્રાકૃત વાઙ્મય વિષેનું પરિશીલન ઘણું જ પ્રગાઢ હતું

૧૭ સન્ ૧૯૧૩-૧૪ માં તેઓ હિંદુસ્તાનના પુનઃ પ્રવાસે આવ્યા હતા અને ગુજરાત, રાજપૂતાના વિગેરેના સ્થળોના ફેટલાજી જૈન ઘથમઢારો જોવા પ્રયાસ કર્યો હતો અમદાવાદનો એક જૈન મઢાર જોતા, એક જૈન સાધુ પાસેથી, એક કથાગ્રન્થની જૂની હસ્તલિખિત પ્રતિ, તેમના જોડામાં આવી, જે પ્રાકૃત ભાષાની કોઈ એક અક્ષાત કૃતિ તરીકે તેમને ઘતાવગામાં આવી હતી ડૉ॰ યાકોબી, એ કથાની વેચાર પત્તિયો વાચતાની સાથે જ ઘટ્ટ જ અજાયવી સાથે ચમરી ઉઠ્યા અને ઉત્સાહ સાથે થોડી મઢ્યા કે 'અરે! આ તો કોઈ અપભ્રંશ ભાષાની રચના લાગે છે' એ પોથી જોડેને ડૉ॰ યાકોબીની ઉત્સુકતા ઇટલી ઘથી ઘથી પઢી કે, ડ્વાઅગમથી પોતાના ઉતારે આવી તરત જ એની પોતાના હાથે નકલ કરવી શરૂ કરી, અને તે સપૂર્ણ આજી રાત તેમાં મસાર કરી જે સાધુના મઢારમાંથી એ પોથી તેમને જોવા મઢી હતી તે સાધુ, થોડા સમયમાંડે પળ, તે પોથી તેમની પાસે રાસગા વેધા ઇચ્છતા ન્હોતા, ઇટલે ડૉ॰ યાકોબીએ લગાતાર અમુક વિધસ વેસીને પોતાના હાથે જ એની ફેટલીક નકલ કરી લીધી અને પછી એક ફોટોગ્રાફરને ક્ષોધી ફાઢી તેની પાસેથી ઘાકીના પાનાઓની ફોટોકોપી કરાની લીધી

એ ગ્રન્થનું નામ 'અવિસ્યત્તુ વઢા' હતું અને તે ઘનપાલ નામના કરિનો ઘનાવેલો હતો એ ગ્રન્થની પ્રાપ્તિથી ડૉ॰ યાકોબીને જે અપૂર્વ આનન્દ થયો હતો તેનું પ્રોત્સાહક સ્મરણ, તેમણે જાતે મારી આગઝ, વ્યારે ટૂંકર્મનીના હાનુર્ગ શહેરમાં, સન્ ૧૯૨૮ માં, તેમને મઢ્યો વ્યારે પળ, રૂઝ જ ઉત્સાહથી કર્યું હતું

૧૬ તે પઢી થોડાનં દિવસે ડૉ॰ યાકોબી સોરાષ્ટ્રની મુસાફરિયે નિકળ્યા, વ્યારે રાજકોટમાં ધીજા એક મુનિ પાસેથી તેમને તેવી જ ભાષાના, એક ધીજા કથાગ્રન્થની ભાઝ મઢી હતી એ ગ્રન્થનું નામ 'નેમિનાવચરિત' હતું અને તેમાં કર્તા એક હરિમઢ્ઢા-ધ્યાર્ય હતા જે ચૌલુક્યરાજા કુમારપાલના સમયમાં ત્રિધમાન હતા એ ચરિતપ્રથ મઢુ જ ન્હોટો અને ઉચ્ચપ્રસારની માહિલિક અને કાવ્યમય આલકારિક અપભ્રંશમાં, ગુજરાતના રાષ્ટ્રીય અને સાંસ્કૃતિક કેન્દ્રસ્થાન અણહિલપુરમાં રચાણેલો છે એ ગ્રન્થની તો મૂલ પ્રતિ જ ડૉ॰ યાકોબી પોતાની સાથે જર્મની લઈ જઈશમ્યા હતા આ રીતે ડૉ॰ યાકોબી પોતાનો એ હિંદુસ્તાનનો પ્રવાસ પૂરો કરી (૧૯૧૪ માં ઉત્તરામાં) વ્યારે

પ્રતિ, 'મિહાસનદ્વારિશિકા' અને 'પ્રગ્નવચિત્તામણિ' મા મળી આવતા ધોહાક દોઢકો વિગેરેનું પ્રકીર્ણ મટોટ હતું. પણ સિવાય તેમને કોઈ સ્વતા અને સત્તા અપભ્રંશ સાહિત્યિક રૂપિ માન થઈ ન હતી.

પ્રાકૃત વ્યાકરણ હવેથી વચને જ પ્રો વિશલને લાગ્યું હતું કે અપભ્રંશ ભાષાના જ્ઞાતા અન્ય સાવન તરીકે ઉપયુક્ત જણાતી પણ વધી સામગ્રી, ખૂબ રૂપે, એ પુસ્તકમાં આલોચનાત્મક દિષ્ટિથી સાથે ઉપાવચનામાં આવે તો અભ્યાસિયો તે મહુ ઉપયોગી થશે તેથી તેમણે જ, પછી, તે વધા અગ્રતરણોને એકત્ર કરી, તે સાથે પાઠમેદ આદિ સૂચવતા દિષ્ટિથી જોડી, 'માટેરિઆલિએન્સ ત્સુર કેન્ટનિસ ડેમ્ અપભ્રંશ' (Materialien zur Kenntnis des Apabhramsa) નામની પોતાના 'પ્રાકૃત ભાષાના વ્યાકરણની એક પૂર્તિ'ના (Ein Nachtrag zur Grammatik der Prakrit Sprachen) રૂપમાં, સન્ ૧૯૦૨ માં વર્લિનમાંથી પ્રસ્ટ કર્યું. હુમાંયે પણ પછી તરત જ અં વિશ્વનો, પ્રાકૃત ભાષાની ભૂમિ-ભારત વર્ષમાં (મદ્રાસમાં) સ્થળવાસ થયો.

૧૬ પ્રાકૃત ભાષાઓના મહાન્ અભ્યાસી અને આજીવન પ્રાકૃત શબ્દશાસ્ત્રની સર્વામાં નિમગ્ન રહેનાર, પણ અસાધારણ પ્રાકૃત વેયાકરણને, પત્ની કશી સ્તનર નહોતી પડી કે જે અપભ્રંશ ભાષાની સાહિત્યિક સામગ્રીના અભારતી વસ્તુના, જમને સ્વદશી રહી છે તેની વિપુલ પ્રત્યક્ષસમૃદ્ધિ જેન મહારોમાં હજી થ મરી પડી છે. ગુરુત, રાત્રપૂતા, વિહી, મધ્યમાન્ત, વિરાટ આદિ પ્રદેશોમાં આવેલા અન્ધવારપ્રસ્થ જૈન પ્રવચનદારોમાં, જે ચાર કે પાંચ દમ જ નહિ, પરતુ પાત્રી મોતી સેંસડો અપભ્રંશ પ્રત્યક્ષકૃતિયો છુપા-છપી પડી હતી. વિશ્વલની જાણમાં તો અપભ્રંશમાં રચાણના એક 'અવિમન્યુ' નામના પ્રત્યક્ષકૃતિયો વેરત નામ જ જાણ્યું હતું, જે જેનો સહેરા ચામદના 'અલ્પવારવિલ્લસા'થી યમને મળી આવ્યો હતો પરતુ આજે આપણી સામે અપભ્રંશની નાની મોટી એવી કોડી (૨૦) તરતા થ વધારે સરવાળા કૃતિયો પ્રવટ એલી સ્પષ્ટિગોચર થઈ રહી છે, અને એવી ધીઝી બેઠાનેય કૃતિયોના પ્રકાશમાં આવવાની અપેક્ષા રચાઈ રહી છે.

[અપભ્રંશ સાહિત્યની ઉપલબ્ધિ થો પ્રસિદ્ધિ]

૧૪ પરતુ મરી રીતે, કૃતજ્ઞતાજ્ઞાપના પાત્ર આવેને પણ સત્ત જાણવું-જણાવું જોડ્યે, જે અપભ્રંશ સાહિત્યને આ રીતે પ્રકાશમાં લાવવાનું મુરખ માર્ગદર્શન પણ, અન્ય એક સમર્થ જર્મન વિદ્વાન જ, આપણને વચાવ્યું છે અને તે હતા જર્મનીના થોત યુનિવર્સિટીના ભારતીય વિદ્યા (Indology) ના મહાર અભ્યાસક અને અધ્યાપક સ્થળવાસી ડૉ. હેર્માન્ યાન્કોની ડૉ. યાન્કોની પણ વિશ્વલની જેમ પ્રાકૃત ભાષાના એક પ્રૌઢ પઠિત હતા, અને તે સાથે તઓ જૈન આગમોના ગમીર અભ્યાસી પણ હતા. જમનીમાં જૈન સાહિત્યના અધ્યયન-સંશોધનના સૌથી પ્રમુખ પુરસ્કર્ષા તેઓ જ હતા. જૈન પ્રાકૃતનો પદ્ધતિપૂર્વક અધ્યયન કરનારાઓ માટે, તમણે 'ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર'ની દીપ્તિમાયી કેટલીક પ્રાકૃત સ્થાઓ તાગી, તેના સમ્પૂર્ણ એક પ્રાકૃતભાષાપાઠ્યપુસ્તક તૈયાર કર્યું.

હતુ અને તે 'Ausgewählte Erzählungen in Mahārīshī' એ નામે ૧૮૮૬ માં લાઇપ્સીગ શહેર માંથી પ્રકટ થયું હતું તેમણે આચારામસૂત્ર, ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર-કલ્પસૂત્ર, કાલકાચાર્યકથાનક, પઠમચરિય અને સમરાઢ્યકહા જેવા પ્રાકૃત જૈન, ઘાટપ્રયત્ના અનેક પ્રાચીન અને પ્રૌઢતમ ગ્રન્થોનું સશોધન-સપાદન કરી જુદી જુદી સંસ્થાઓ દ્વારા તેમને પ્રકટ કરાવ્યા હતા એ રીતે ડૉ૦ યાકોબીનો પ્રાકૃત વાઙ્મય વિષેનું પરિશીલન ઘણું જ પ્રગટ હતું.

૧૬ સન્ ૧૯૧૩-૧૪ માં તેઓ હિંદુસ્તાનના પુનઃ પ્રવાસે આવ્યા હતા અને ગુજરાત, રાજપૂતાના વિગેરેના સ્થળોના ફેટલાક જૈન પ્રથમહારો જોવા પ્રયાસ કર્યો હતો અમદાવાદનો એક જૈન મંઠાર જોવા, એક જૈન સાધુ પાસેથી, એક કથાગ્રન્થની જૂની હસ્તલિખિત ગતિ, તેમના જોવામાં આવી, જે પ્રાકૃત ભાષાની કોઈ એક અક્ષાત કૃતિ તરીકે તેમને ઘટાડવામાં આવી હતી ડૉ૦ યાકોબી, એ કથાની પેચાર પશ્ચિમો વાચતાની સાથે જ ઘટુ જ અજાયબી સાથે ચમરી ઊઠ્યા અને ઉત્સાહ સાથે ઘોલી પડ્યા કે 'અરે! આ તો કોઈ અપભ્રંશ ભાષાની રચના લાગે છે' એ પોથી જોઈને ડૉ૦ યાકોબીની ઉત્સુકતા ઇટલી ધધી ધધી પડી કે, રૂપાશ્રયમાંથી પોતાના ઉતારે આવી તરત જ એની પોતાના હાથે નકલ કરવી શરૂ કરી, અને તે સંપૂર્ણ આવી રાત તેમાં પસાર કરી જે સાધુના મંઠારમાંથી એ પોથી તેમને જોવા મળી હતી તે સાધુ, થોડા સમયમાં પછી, તે પોથી તેમની પાસે રાસના દેવા રૂઝતા નહોતા, ઇટલે ડૉ૦ યાકોબીએ લગાતાર અમુક દિવસ વેસીને પોતાના હાથે જ એની ફેટલીક નકલ કરી લીધી અને પછી એક ફોટોગ્રાફરને શોધી વાઢી તેની પાસેથી વાઢીના પાનાઓની ફોટોકૉપી કરાવી લીધી

એ ગ્રન્થનું નામ 'અવિસૃયત્ત કહા' હતું અને તે ઘનપાલ નામના કવિનો ઘનાવેલો હતો એ ગ્રન્થની પ્રાપ્તિથી ડૉ૦ યાકોબીને જે અપૂર્ય આનન્દ થયો હતો તેનું પ્રોત્સાહક સ્મરણ, તેમણે જાતે મારી આગળ, વ્યારે હું જર્મનીના હાટુર્ગ શહેરમાં, સન્ ૧૯૨૮ માં, તેમને મળ્યો ત્યારે પછી, સુત્ર જ ઉત્સાહથી વર્ણુ હતું

૧૬ તે પછી થોડાક દિવસે ડૉ૦ યાકોબી સૌરાષ્ટ્રની મુસાફરિયે નિકળ્યા, ત્યારે રાજકોટમાં ધીજા એક ગુપ્ત પાસેથી તેમને તેવી જ ભાષાના, એ ધીજા કથાગ્રન્થની ભાઠ મળી હતી એ ગ્રન્થનું નામ 'નેમિનાથચરિત' હતું અને તેના કરતાં એક હરિમંદ્રા-ધાર્ય હતા જે ચૌલુક્યરાજા કુમારપાલના સમયમાં વિદ્યમાન હતા એ ચરિતમથ ઘટુ જ મ્હોટો અને સ્વપ્રવારની સાહિત્યિક અને કાવ્યમય આલંકારિક અપભ્રંશમાં, ગુજરાતના રાષ્ટ્રીય અને સારસ્વતિક કેન્દ્રસ્થાન અણહિલપુરમાં રચાઈલો છે એ ગ્રન્થની તો મૂલ પ્રતિ જ ડૉ૦ યાકોબી પોતાની સાથે જર્મની રઈ જઈ શક્યા હતા આ રીતે ડૉ૦ યાકોબી પોતાનો એ હિંદુસ્તાનનો પ્રવાસ પૂરો કરી (૧૯૧૪ ના વર્ષમાં) વ્યારે

પાઠા પોતાના દેશમાં (જર્મની) જવા રવાના થયા, તે વચ્ચે મુઝફ્ફી જૈનધર્મના અધ્યયનની આગેવાની તરફથી તેમની વિદ્યાવિગિરિના માનમાં એક સમારમ યોજવામાં આવ્યો હતો, તેમાં તેમને પોતાના પ્રસાદ દર્શાવતા, જૈન મહારોમાંથી જે આ રીતે અપભ્રંશ સાહિત્યની જે અપૂર્વ કૃતિઓ ઉપલબ્ધ થઈ તે માટે, જૈન સમાજને પોતાના અમિતજ્ઞતા ધાર્યા હતા અને સાથે એ પણ આશા વ્યક્ત કરી હતી કે જૈન મહારોમાંથી ભવિષ્યમાં અપભ્રંશ સાહિત્યની આવી વીંછી પણ કેટલીક રચનાઓ મળી આવવાનો સમ્ભવ છે અને તે માટે જૈન વિદ્વાનોને જોશ કરતા રહેવાની તેમને તાત્કાલિક મહત્ત્વ પૂર્ણ કરી હતી.

૧૭ ડૉ. ચાકોની જેમ જર્મની પહોંચ્યા કે તરત જ યુરોપમાં, પેલા પ્રથમ પૃથ્વી-ક્યાપી મહામુદ્દનો આરંભ થયો. ચાર સાઠાચાર વર્ષ મુખી જર્મનીમાં સર્વત્ર એ મુદ્દની ભયંકર વ્યાપ્તિઓ મહુમતી રહી. તેમાં ડૉ. ચાકોનીના એક કે બે પુત્રો પણ હોમાઈ ગયા. છતાં તેમને હિંદુસ્તાનમાંથી મળેલી અપભ્રંશની એ બે અપૂર્વ કૃતિઓનું સંશોધન અને સંપાદન કરવાનું કાર્ય શાન્તિમાં ચાલુ રાખ્યું. તેમને પ્રથમ ધનપાલની 'ભવિષ્યસત્ત્વ' મળી. તેમાંથી ઈ.સ. ૧૯૦૫ થી ૧૯૦૮ સુધી તેમ, ડૉ. ચાકોનીને એ કહાની એક જ પ્રતિ મળી હતી અને તે પણ વિશેષ પ્રાચીન ન હોઈ થરાવર શુદ્ધ ન હતી. તેમને અચાક પરિભ્રમ લઈ, થયાશકય એ મૂળ વધાના પાઠને શુદ્ધ કરી, તેમ જ તે સાથે, અપભ્રંશ ભાષાના ઇતિહાસ અને સ્વરૂપને આલેખતી રુઝ જ નિસ્તૃત પ્રસ્થાપના, વ્યાકરણ-રચના, શબ્દકોષ-રચના વગેરે, સા. ૧૯૧૮ માં મુદ્રિતની 'સૌંદર્ય એકેડેમી' માર્કેટ છપાઈ પ્રગટ કરાઈ. પ્રગટ થયે પછી, (૧૯૨૧ માં) તેમને મળેલી અપભ્રંશની વીંછી રચના જે ઉચિતપ્રસરિતનું મુદ્દપરિમાણ 'નિમિત્તચરિત' નામે હતી, તેમાંથી તેમને 'સર્ગ-શુભાર ચરિત' નામનું એક અત્યંત સચિત્ત ચરિત તારવી પાડી, તેને પણ તેવી જ રીતે વિસ્તૃત પ્રગાથના, વ્યાખ્યાન આદિ સાથે સુસંપાદિત કરી, ત્યાંથી જ પ્રગટ કરાવી.

૧૮ રીતે ડૉ. ચાકોનીના બે પ્રયત્ને અપભ્રંશ સાહિત્યના અન્વેષણ કાર્યને વિશિષ્ટ પ્રેરણા આપી અને તેથી જર્મની અને ભારતના કેટલાક વિદ્વાનોને એ ભાષા સાહિત્યના ઉચ્ચાર કાર્યમાં ઉત્સાહજનક અભિનવ રસ ઉત્પન્ન થયો.

૧૯ આપણા દેશમાં, એ કાર્યમાં સૌથી પ્રથમ રમ રેનાર, મારા સદ્ગત વિદ્વાન મિત્ર, માર્કે ધી ચિગનટાલ હાતામાઈ દલાલ, એમ એ હતા તેમને ૧૯૧૪ ના સપ્ટેમ્બરમાં, યટોદરાના શર્માસી વિદ્યાપ્રેમી શ્રીસયાજીરાય ગાયકવાડ તરફથી 'પાટણના મંથારમાં જેવા પુસ્તકો, ઇતિહાસ, ભાષાશાસ્ત્ર તથા સાહિત્યની દૃષ્ટિએ અગત્યના છે તે અવલોકન કરવાનું કાર્ય' મોકલવામાં આવ્યું હતું. તેમને પોતાના એ અવલોકનકાર્યે દરમ્યાન, પાટણના મહારોમાં જલ્લવાળા સરસ્વત પ્રાહ્લ આદિ સાહિત્યના પ્રત્યોની દર્શનિત પ્રતોમાંથી ૬૫૮ છાંપવર્ગની અને લગભગ ૧૩૦૦૦ જેટલી કાગળની

प्रतो तपासी हती तेमाथी 'गुजराती भाषाना साहित्य अने इतिहास बास्ते पणा अगल्या' एवा केटलाक पुस्तकोनी तेमणे खास नोंधो लीवी हती ए नोंधोना आधारे तेमणे, सुरत खाते भराएली 'पाचमी गुजराती साहित्य परिपट्'मा वाचना माटे "पाटणना भंडारो अने खास करीने तेमा रहेलुं अपभ्रंश तथा प्राचीन गुजराती साहित्य" ए नामनो एक विस्तृत निबन्ध देख्यो हतो, जे गडोदरामाथी प्रकट थता 'लार्डेनरी मिसेलेनी' नामना पत्रमा छपायो हतो ए निबन्धमा, पाटणना भंडारोमा तेमने दृष्टिगोचर थएली अपभ्रंश भाषानी सन्देशरासक, वज्रस्वामिचरित्र, अत-रगसधि, चउरगसधि, मुलसाग्यान, चबरी, भावनामार, परमात्मप्रकाश, आराधना, मयणरेहासधि, नमयासुन्दरिसधि, तेम ज भविस्सयत्तकहा, पउमसिरिचरिड-इत्यादि नानी मोटी पवी कोई ७५-८० जेटरी कृतियोनी नांघ करवामा आनी छे

१९ डॉ० याकोबीने धनपालकविकृत अपभ्रंश 'भविस्सयत्त कहा'नी जे रचना सळी हती अने तेना विषे तेमणे जे आनन्दप्रदर्शक उद्गार, मुबइमा उक्त जैन सभा आगळ, प्रकट कर्या हता ते श्री दलालनी जाणमा आव्या हता अने तेथी तेमनो रस पण ए साहित्यनी शोध तरफ विशेष ध्यो हतो, एटले तेमने पण पाटणमाथी ए धनपालनी 'कहा'नी एक जूनी प्रति ज्यारे दृष्टिगोचर थई खाते खून ज आनन्द धयो हतो

२० जर्मनी युरोप साथेनी लडाईमा भयंकर रीते सडोबायु हतु अने डॉ० याकोबीद्वारा धनपालनी 'भविस्सयत्त कहा' क्यारे प्रकाश पामे तेनी कशी कल्पना थती न हती, तेथी भी दलाले ए 'कहा' ने, तेमना सपादकत्वनीचे शरू करवामा आवेली 'गायक-वाडस् ओरिएण्टल सीरीझ' मा प्रकट करवानी योजना करी दुर्भाग्ये ए ग्रन्थनो मूळ भाग छपाईने तैयार थवा आव्यो तेदलामा, भाई श्री दलालनो १९१८ ना इन्फ्ल्युएन्जा अकाले भोग लीधो तेथी पछी पूनानी फर्ग्युमन कॉलेजना सस्कृता-व्यापक स्व० डॉ० पाण्डुरंग गुणे द्वारा प्रस्तानना विगेरे साथे संपादित थई ए ग्रन्थ प्रकट धयो †

[† धनपालनी ए हति 'गायकवाडस् ओरिएण्टल सीरीझ' मा जे रीते प्रकट थइ प्रकाशमा आवी छे तेनी पाठळ थोडोछ इतिहास छे जेमां मागे पण थोडक सभ्य रहेलो ह। भाई श्री दलाल सायेना मारा विशिष्ट लेखकत्वनी मधुर स्मृति, ए संव घने व्यक्त करवा मने जहि खास प्रेरणा करे छे भाई श्री दलाले 'पाटणना भंडारोमा'ना अपूर्व प्रयो' विषे उक्त नोंधो साये पोतानो जे रीपोर्ट श्रीव्याजीराव गायकवाडने पेश क्यो हतो, तेना अवलोकनथी ते विद्याप्रेमी अने संस्कृतिरसिक वृत्तिने, ए प्रयोने सपादकय प्रकट करवानी भावना थई, अने तेथी तेमने माइतीर, श्रावणकोर विगेरे राज्यो तरफथी प्राचीन साहित्यने प्रकाशमा लावनारी जेवी ग्रंथमाळाओ प्रकट पाय छे तेथी एक ग्रंथमाळा पोतारा (एटले के गडोदरा) राज्य तरफथी पण प्रकट करवाथी इच्छा उत्पन्न थई गडोदरा सेटल लार्डेनरीनी (खाते गडोदरा विद्यमान 'ओरिएण्टल इन्स्टीट्यूट' नी योजना थइ न हती) व्यवस्था नीचे, 'गायकवाडस् ओरिएण्टल सीरीझ' ए नामे ग्रंथमाळा प्रकट करवानी महाराजाए आज्ञा करी अने तेना मुख्य संपादक तरीने श्री चिमनलाल दलालनी नियुक्ति करवामा आवी

૨૧. ૫ ઘટનાઓ ઉપરથી જ્ઞાત થયું કે અપભ્રંશ માપાનુ સાહિત્ય, જેમ પ્રો.
પિશાલ વગેરેની કલ્પના થઈ હતી તે હુમ્મ થઈ ગયું છે, તેમ હુમ્મ નોતું થયું,

સને ૧૯૧૬ માં ચાતુમાસમાં આ પશ્ચિમીના ડેમ્બકો વળ કચોદરામાં વસવાનો પ્રસંગ મળ્યો
સેમના ધારણ્યમરેગા અંગેનામાં રહેવાથી મને સાહિત્યસેવાની સાધનાનો કાર્દક મુયોગ મળ્યો, જે જૈન
સાહિત્યસમુપાસક, સત્તરિરોમણિ, પૂજ્યપાદ પ્રવર્તક શ્રી વાતિવિજયજી મહારાજ, તથા અનેક પ્રેમભંડા
રોગા સમુદારક તેમ જ પ્રચરજોના પ્રકાશક પણ તેમના સુદિપ્ત મ્થગીય મુનિશ્વર શ્રીવતુરમિત્રયજી,
તથા સેમને હુ મારા પરમનેહારણદ અને સુદક્ષમ ગુરુ-પુ તરીકે મારાતો આવ્યો છું તે વિદ્વદ્વ્ય મુનિ શ્રી
પુન્યવિજયનીના સાહિત્યમ્થો, જે મેંગરોમાં ચત્ર તપ્ત મરી પટેલી એતિહાસિક સાધાધામમીને પ્રવઢ
કરવાની અને તેને શ્રી પ્રવતકચીની પુણીત ર્થતિ સરીકે પ્રકાશમાં મુકવાની દિષ્ટિયે, દર પ્રમાદાનો
('પ્રવર્તકર્કા સ્વિજય જે એતિગિતિક પ્ર મમાલ' ના નામે) મં પણ આરંભ કર્યો હતો

માઝ શ્રી દણે પોતાની સીરીઝ માટે રાજસેવરકૃત 'કામ્મગીમાંસા' આદિ ૫-૭ પ્રમ્થો દુક
સામે સંપાદિત કરવા દાપમાં સીધા મં પણ 'વિજિતિત્રિવેળી' 'કુપારણકોષ' આદિ ૪-૫ પ્રમ્થો મારી
પ્ર મમાદા માટે તૈયાર કરવા રાહકર્ચા તે ઉપરાંત શ્રી દણાગી ર્થસ પ્રેરણાથી, તેમની સીરીઝ માટે
શોમપ્રમાધાર્યકૃત 'કુમારપાલપ્રતિષેષ' નામના મ્થોગ પ્રાટત પ્ર યના સંપાદનનું કામ (જેની માત્ર
દુક જ સંપૂર્ણ તાટપત્રીય પ્રતિ પાટનના મડારમાંથી ઉપલ્લભ થઈ હતી) પણ મં દાપમાં સીધું કામ
અમારા ક્ષેત્રના પ્રમ્થસંપાદા કાર્યનો સ્વમમ છક સાથે જ આરંભ થયો અને તેથી અને થમે જળ
પરસ્પર, દુક ધીજાના કાર્યમાં બોતપ્રોત જેમ થઈ ગયા હતા પોતાના 'બોપિસ ગાદમ' સિવાય માઈ
દણલ સ્વાર-સોશનો ધળોસરો સમય અમારા સંપાદકમાં ન આવતીને સેસતા અને અને સામે
સેરીને પ્રમ્થોની નક્કો સેમ જ મુખો વિગેરે શોધતા-તપ્તમદા દુક લલ્લે ડક ધનપાલની 'મનિસ
યત્ત કદા' ને પણ, મા બો સી માં પ્રવઢ કરવાનો સેમને વિચાર થયો અને મં તેને પુષ્ટિ આપી
અને થમે અપભ્રંશ માપાના વિષિટ અપ્મયન માટે ડરમુક થયા અને તેથી પુના સાહિત્યને સે
દિષ્ટિયે અલ્લીકયા અને અભ્યાસવા ઉપુક થયા હતા મં જે સોમપ્રમાધામ કૃત 'કુમારપાલપ્રતિષેષ'
નામના પ્રાકૃત પ્રમ્થનું સંપાદન કાર્ય સીનાનુ દુક તેમાં પણ અપભ્રંશ માપાના કેટલાક અલ્લરનો અને
દુક-ને સ્વગ પ્રકરણો ગુપ્તિત થઈનાં હતાં

કચોદરામાં આવી રીતે સાહિત્ય સંપાદનનો વિષિટ કાર્યારંભ થયા પછી, કેન્નલક કારણસર
પૂજ્ય શ્રી પ્રવર્તકજી મહારાજનો વિચાર મુલમમાં જાનુમાંથ કરવાનો થયો હુ પણ સેમની ધરણસેવા
નોમથી, સેમની સામે મુલદ આવ્યો અને સર ૧૯૧૭ નો ૫ જાનુમાંથ મુલમમાં થતીન કર્યો માઈ શ્રી
દણલ સાથે કાર્યોવળોની પન-ચવહાર સતત ચાલુ જ હતો અને દુક-ને ચાર સો સેમો પ્રલક્ષના મુલદ
આવીને મઢી પણ થયા હતા

મુલમના જાનુમાંથ પછી હુ પૂ પા પ્રવર્તકજી મહારાજની અમુમસિ તરફને દુકલો જ, પૂનાની કેન્ન
કોલેજમાં મુરકિત રાજધીય મદાન પ્રવસપ્રદને જોવાની સ્વચ્છાથી પાદધમળ કરતો પૂના થયો ત્યાં
સંસ્કૃત પ્રાટત માધાના સેમ જ મારસીય માધાવિજ્ઞાનના સત્તાહી અપેતા લા થોં પાણુરંગ મુળેનો
અને રનિદિ પરિચય થયો મં સેમને જૈન મદાપોમાં મુરકિત અપભ્રંશ માધા-સાહિત્યની વિપમાનતાનો
સ્યાગઝ આવ્યો અને તેથી તેઓ પણ ૫ સાહિત્યની કૃતિયો અલ્લીકયા અને અભ્યાસવા ર્થ ઉરમુક
થયા હુમ્થોમે ૫ જ અરસામાં માઈ શ્રી દણાગો સ્વમવાલ થયો અને સેમના દાથે જે કેન્નલક પ્રમ્થોનું
સંપાદન કામ ચાલુ હતું તે અપુર્વ રીતિને અન્કી પશ્ચુ મારી સ્વચ્છાથી, શ્રી દણાગના દાથે અપુ
રહેલે 'મનિદમયત્તકદા' ઉં સંપાદનકામ જો મુળેનું મુલ જ હસાદથી પૂર્ણ કરવા દુકલો થતાથી,
તેથી સે લલ્લતના કામકલાદમ્ બોરિદુગ્ગલ સીરીઝના મુલ્ય સ્વચ્છાપક લ કુદાલકરને તેની સ્વચ્છા
આપીને મં સેમના દ્વારા, થોં મુળેને પશ્ચુ સંપાદનકાર્ય અપાવનાનું]

परंतु ते तरफ विद्वानोनु खास लक्ष्य रखायु न्होतु अने भाषाविज्ञाननी दृष्टिये ते साहित्यनी आदली बधी विशिष्ट उपयोगिता छे तेनी खास चर्चा थई न हती. अपभ्रशनी ए बधी कृतियो प्राकृत भेगी ज गणाती अने तेथी जूना कंटेलांग विगेरे धनावनाराओ पण प्राकृतना ग्रन्थो तरीके ज तेनी नोधो करता रखा हवा

पूताना ए विशाल राजकीय ग्रन्थसंग्रहमा पुष्पदन्त, स्वयभू विगेरे अपभ्रशना महाकवियोना तिसट्टीलक्षणमहापुराण, हरिवसपुराण, पउमचरित विगेरे ग्रन्थोनी अनेक प्रतियो संग्रहाएली हती, परंतु तेमनी यादियो करनारा, डॉ पिटर्सन, डॉ भाडारकर आदिये तेमने प्राकृत ग्रन्थो समजीने, ते बर्गनी नामावलिमा ज तेमनो समावेश करी दीधो हतो

२२ डॉ० याकोबीना उद्बोधन पछी, उक्त रीते ए भाषाना साहित्यनी ब्यारे विशिष्ट उपयोगिता जणाई त्यारे, जैन भाषासाहित्यना अभ्यासियोनु ध्यान ए तरफ सविशेष आकर्षायु तेमा सौधी प्रथम ध्यान आपनार भाई श्री दलालना विषयमा मे ऊपर जणाव्यु छे ज

२३ मार पण लक्ष्य, ए साथे ज, ए तरफ मोरायु सन् १९१८ मा हु पूनां गयो अने डॉ० गुणे आदिनी प्रेरणाधी, नूतन स्थापित थएला 'भाडारकर ओरिएन्टल रीसर्च इन्स्टीट्यूट'ने आर्थिक तेम ज साहित्यिक बने प्रकारनी दृष्टिये प्रगति पर लावबा भाटे, मे मारो यथायोग्य सहकार आपनानो प्रयत्न आरभ्यो अखार सुधी सरकारी ग्रन्थसंग्रह जे 'डेक्कन कॉलेज'मा राखबामा आवतो हतो ते हवे ए इन्स्टीट्यूटमा लावबामा आव्यो हतो अने तेमा संग्रहाएला विपुलसरसक जैन ग्रन्थोनु मे मारी दृष्टिये परिश्रमपूर्णक अवलोकन करवा माह्यु ए अवलोकन धरम्यान मने एमा रहेला अनेक अपभ्रश ग्रन्थोनी प्रतियो पण दृष्टिगोचर थई अच्युत रहमान कृत 'सन्देशरासक'नी एक जूनी प्रत, जे मने पहिला पाटणमा मछी आवी हती अने जेनी नकल मे मारी दाखेली हती तेनी बीजी प्रति ए संग्रह माधी मछी आवता तेना आधारे तेने संशोधित-समादित करी प्रकट करवानो विचार कयों महाकवि पुष्पदन्त कृत 'तिसट्टीलक्षणमहापुराण' अने स्वयभू कविकृत 'पउमचरित' तेम ज 'हरिवसपुराण'नी पण मरस प्रती ए संग्रहमा मारा जोवामा आवी मारा समान साहित्यप्रेमी विद्वान मित्र प० श्री नाथूरामजी प्रेमी, जेओ अवार-ननार पूनामा आवीने मारी साथे बसता, तेओ पण ए विषयमा बघारे रस लेवा लाग्या जैन साहित्यना संशोधन प्रकाशननी दृष्टिये मे शुरु करेला 'जैन साहित्य संशोधक' नामना त्रैमासिक पत्रमाटे तेमणे 'पुष्पदन्त और उनका महापुराण' ए नामनो एक विस्तृत गवेषणात्मक लेख छह्यो अने ते द्वारा अपभ्रशना एक मटाकरीनी महान ग्रन्थरचनानो प्राथमिक परिचय विद्वानोने आप्यो. स्वयभू कविनी रचनाओ, विषे पण ए लेखमा थोडोक उल्लेख करवामा

૨૧. ૫ પદનાઓ ઉપરથી જ્ઞાત થયું કે અપભ્રંશ ભાષાનું સાહિત્ય, જેમ પ્રો. વિશ્વલ વગેરેની કલ્પના થઈ હતી તે હુમ્મ થઈ ગયું છે, તેમ હુમ્મ ન્હોતું થયું,

મને ૧૯૧૬ ના વાતુમાસમાં આ પત્રિયોના લેખકને પણ વડોદરામાં વસવાનો પ્રસંગ મળ્યો જેમના ધામધ્યમ્બરેલા અ-સેવાસમાં રહેવાથી મને સાહિત્યસેવાની સાધનાનો કારક મુયોગ મળ્યો તે જૈન સાહિત્યસમુપાસક, સં-તપિરોમણિ, પૂજ્યપાદ પ્રવર્તક શ્રી કાતિવિજયજી મહારાજ, તથા બોફરૌમદા રોગ સમુદારક તેમ જ પ્રથરભોના પ્રકાશક તથા તેમના મુદિત્વ સ્વામીય મુનિશ્વર શ્રીચતુરવિજયજી, તથા જેમને હું મારા પરમશ્રેદાસ્પદ અને સુહૃદમ ગુપ્ત-પુત્રી સરીકે માનતો બાપ્પો છું તે વિદ્વદ્વ્ય મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજીના સાલિધમ્બો, જેન અડારોમાં યત્ન તન મરી પડેલી ऐतिहासिक સાધનસામગ્રીને પ્રકટ કરવાની અને તેને શ્રી પ્રવત્તક-પત્રીની પુત્રીત સ્વૃતિ સરીકે પ્રકાશમાં મુકવાની દૃષ્ટિયે, એ પ્રથમાક્રમો (‘પ્રવત્તક-કાતિવિજય જૈન ऐतिहासिक ग्रन्थमाला’ના નામે) ને પણ આરંભ કર્યો હતો

આશ્રી દલાલે પોતાની સીરીસ માટે રાજશેષરક્ષત ‘વાલ્મીકીમાંણ’ આદિ ૫-૭ પ્રયો દાક સાથે સંપાદિત કરવા દાપ્તમાં લીધા ને પણ ‘વિજિતિવિયેની’ ‘કુમારસકોચ’ આદિ ૪-૫ પ્રયો મારી પ્રથમાક્રમ માટે તૈયાર કરવા નાકર્યો તે ઉપરાંત શ્રી દલાલની સાથે પ્રેરણાથી, તેમની સીરીસ માટે સોમપ્રમાણાયકૃત ‘કુમારપાત્રપ્રતિબોધ’ નામના મ્હોળા પ્રાઢન તથા યના સંપાદનનું કામ (તેની માત્ર એક જ સંપૂર્ણ તાલપત્રીય પ્રતિ પાત્રના અડારમાંથી ઉપલબ્ધ થઈ હતી) પણ ને દાપ્તમાં લીધું આમ અમારા બંનેના પ્રયત્નસંપાદન કાર્યનો સમપ્રમ એક સાથે જ આરંભ થયો અને તેથી અમે યજ્ઞે જળ પરસ્પર, એક યીનાના કાર્યમાં બોતપ્રોત જેવા થઈ ગયા હતા પોતાના ‘બૉર્નિસ ટાઈમ રિવાય આઈ દલાલ સવાર-સાંજનો ષળોચરો સમય, અમારા ઉપાશ્રયમાં ન આવીને બેસતા અને અમે સાથે રેહીને પ્રયોગી નુકલો તેમ જ મુખો વિગેરે સોમતા-તપામતા એ જ સમયે ડાક ધનપાલની ‘મલિસ્ય યત્ર વહા ને પણ, યા બો લી મા પ્રકટ કરવાનો તેમને વિચાર થયો અને મેં તેને મુદિ આપી અમે યજ્ઞે ‘અપભ્રંશ’ ભાષાના મિશ્ટિ અધ્યયન માટે ડરમુક થયા અને તેથી એના સાહિત્યને તે દૃષ્ટિયે અવલોકવા અને અભ્યાસવા ઉમુક થયા હતા મેં જે સોમપ્રમાણાયકૃત ‘કુમારપાત્રપ્રતિબોધ’ નામના પ્રાઢત પ્રયત્ન સંપાદન કાર્ય સ્વીકાર્યું હતું તેમાં પણ અપભ્રંશ ભાષાના કેટલાંક અવતરણો અને પદ-ને સર્લંગ પ્રકરણો મુમ્પિત થઈતા હતા

વડોદરામાં આવી રીતે સાહિત્ય સંપાદનનો મિશ્ટિ કાર્યારંભ થયા પછી, કેન્ડલાંક કારણસર પૂજ્ય શ્રી પ્રવર્તકજી મહારાજનો વિચાર મુનદમાં વાતુમાંસ કરવાનો થયો હું પણ તેમની ચરણસેવાના લોમથી, સંમતી સાથે મુવદ આપ્યો અને સન્ન ૧૯૧૭ નો ૫ વાતુમાંસ મુપદમાં અપતીત કર્યો આઈ શ્રી દલાલ સાથે વાર્યોપયોગી પત્ર-વ્યવહાર સતત ચાલુ જ હતો અને એક-ને બાર સો તેનો પ્રણયમાં મુવદ આવીને મળી પણ મમા હતા

મુવદના વાતુમાંસ પત્રી હું પૂ પા પ્રવત્તકજી મહારાજની અનુમતિ ર્હીને એકલો જ, પૂનાની ફેફન કૉલેજમાં મુરશિત રાજકીય મહાન્ પ્રયત્નપ્રદેને જોવાની સ્પૃશાથી પાદપ્રમથ કરતો પૂના મયો સ્થાં સંસ્કૃત પ્રાઢત ભાષાના તેમ જ આરતીય ભાષાવિજ્ઞાનના વસ્તાદી અવેતા સ્વ ડૉ પાન્ડુરંગ ગુણેનો મને યનિષ્ઠ પરિચય મયો મેં તેમને જૈન અડારેમાં મુરશિત અપભ્રંશ ભાષા-સાહિત્યની વિચમાનતાનો સમાલ આપ્યો અને તેથી તેઓ પણ એ સાહિત્યની કૃતિયો અવલોકવા અને અભ્યાસવા સ્વ ઉરમુક થયા હુર્મોમે એ ન અરસામાં આશ્રી શ્રી દલાલનો સર્ગવાસ થયો અને તેમના દાયે ને કેન્ડલાંક પ્રયોનું સંપાદન કામ ચાલુ હતું તે અણુઈ રહીને અન્કી પલ્લુ મારી સૂચનાથી, શ્રી દલાલના દાયે અણુ રહેલું ‘મલિસ્યપત્રકદાનું સંપાદનકાર્ય ડૉ ગુણે મહુ જ ઉરસાધથી પૂજ કરવા દરુદા બતાવી, તેથી તે વચ્ચતાના, ગાયકવાડસ્ બોરિયન્સ સીરીસના મુક્ય વ્યવસ્થાપક સ કુકાલદરને તેની સૂચના આપીને મેં તેમના દાપ, ડૉ ગુણેને એનું સંપાદનકાર્ય અપાવવનું]

પરંતુ તે તરફ વિદ્વાનોનું રાસ લક્ષ્ય રેંચાયું નહોતું અને માપાવિજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ તે સાહિત્યની આટલી વધી વિશિષ્ટ ઉપયોગિતા છે તેની રાસ ચર્ચા થઈ ન હતી અપભ્રંશની એ વધી કૃતિયો પ્રાકૃત ભેગી જ ગણાતી અને તેથી જૂના કંટેલોંગ વિગેરે ધનાવનારાઓ પણ પ્રાકૃતના પ્રન્થો તરીકે જ તેની નોંધો કરતા રહ્યા હતા

પૂનાના એ વિશાળ રાજકીય ગ્રન્થસમગ્રમા પુષ્પદન્ત, સ્વયંભૂ વિગેરે અપભ્રંશના મહાકવિયોના તિસદ્દિલક્ષ્મણમહાપુરાણ, હરિવસપુરાણ, પંડમચરિત્ર વિગેરે પ્રન્થોની અનેક પ્રતિયો સમગ્રાણી હતી, પરંતુ તેમની યાદિયો કરનારા, ડૉં પિટર્સન, ડૉં બ્રાહ્મરકર આદિયે તેમને પ્રાકૃત પ્રન્થો સમજીને, તે ઘર્ગની નામાવલિમા જ તેમનો સમાવેશ કરી દીધો હતો

૨૨ ડૉં યાકોબીના ઉદ્ઘોધન પછી, ઉક્ત રીતે ૭ માપાના સાહિત્યની જ્યારે વિશિષ્ટ ઉપયોગિતા જળાઈ લ્યારે, જૈન માપાસાહિત્યના અભ્યાસિયોનું ધ્યાન ૨ તરફ સવિશેષ આકર્ષાયું તેમા સૌથી પ્રથમ ધ્યાન આપનાર માઈ શ્રી દલાલના વિપયમાં મેં ઊપર જણાવ્યું છે જ

૨૩ માર્ પળ લક્ષ્ય, એ સાથે જ, એ તરફ દોરાયું સન્ ૧૯૧૮ માં હું પૂર્ના ગયો અને ડૉં ગુણે આદિની પ્રેરણાથી, નૂતન સ્થાપિત થયેલા 'બ્રાહ્મરકર ઓરિવન્દલ રીસર્ચ ઇન્સ્ટીટ્યૂટ'ને આર્થિક તેમ જ સાહિત્યિક ધને પ્રકારની દૃષ્ટિએ પ્રગતિ પર લાવવા માટે, મેં મારો યથાયોગ્ય સહકાર આપવાનો પ્રયત્ન આરંભ્યો અત્યાર સુધી સરકારી મધ્યસમગ્ર જે 'હેક્કન કૉલેજ'મા રાખવામા આવતો હતો તે હવે એ ઇન્સ્ટીટ્યૂટમા રાખવામા આવ્યો હતો અને તેમા સમગ્રાણી વિપુલસરવ્યક જૈન પ્રન્થોનું મેં મારી દૃષ્ટિએ પરિશ્રમપૂર્વક અવલોકન કરવા માહ્યું એ અવલોકન દરમ્યાન મને ઇમા રહેલા અનેક અપભ્રંશ પ્રન્થોની પ્રતિયો પણ દૃષ્ટિગોચર થઈ અબ્દુલ રહમાન કૃત 'સંદેશરાસક્ર'ની એક જૂની પ્રત, જે મને પહેલા પાટણમા મળી આવી હતી અને જેની મજલ મેં કરી રાખેલી હતી તેની ધીજી પ્રતિ એ સમગ્ર માધીમળી આવતા તેના આધારે તેને સંશોધિત-સપાદિત કરી પ્રકટ કરવાનો વિચાર કયોં મહાકવિ પુષ્પદન્ત કૃત 'તિસદ્દિલક્ષ્મણમહાપુરાણ' અને સ્વયંભૂ કવિરૂત 'પંડમચરિત્ર' તેમ જ 'હરિવસપુરાણ'ની પણ સરસ પ્રતો એ સમગ્રમા મારા જોવામા આવી મારા સમાન સાહિત્યપ્રેમી વિદ્વાન મિત્ર ૫૦ શ્રી નાથૂરામજી પ્રેમી, જેઓ અવાર-નવાર પૂનામા આવીને મારી સાથે વસતા, તેઓ પણ એ વિપયમા વધારે રસ લેવા લાગ્યા જૈન સાહિત્યના સંશોધન-પ્રકાશનની દૃષ્ટિએ મેં શરૂ કરેલા 'જૈન સાહિત્ય સંશોધક' નામના ત્રિમાસિક પત્રમાટે તેમણે 'પુષ્પદન્ત ઓર ઉત્તમ મહાપુરાણ' એ નામનો એક વિસ્તૃત ગવેષણાત્મક લેખ લખ્યો અને તે દ્વારા અપભ્રંશના એક મહાકવિની મહાન્ ગ્રન્થરચનાનો પ્રાથમિક પરિચય વિદ્વાનોને આપ્યો, સ્વયંભૂ કવિની રચનાઓ વિષે પણ એ લેખમા થોડોક ઉલ્લેખ કરવામા

આલ્યો હતો પ્રેમીજીને પછી તપાસ કરતા એ પ્રયોની થીજી પ્રનો મુષદ તેમ જ જયપુરના જૈન મહારોમાધી પણ જડી આવી હતી પુષ્પદત્તની 'યજ્ઞોધરચરિત' અને 'નાગકુમારચરિત' નામની બે અન્ય અપભ્રંશ કૃતિયોનો પણ પ્રેમીજીએ પોતાના હેતુમાં ઉદ્દેશ કર્યો હતો

૨૪ એ પછી ડૉ॰ હીરાલાલજી જૈનને વિરામમાં કારજાનો પ્રાચીન જૈન મહાર અવલોકતા તેમાં 'કરકદુ ચરિત' 'સાયયધમ્મદોહા' આદિ કેટલાક અન્ય અપભ્રંશ પ્રયોની પ્રતો જોવામાં આવી તેથી તેમણે એ વિષેનો એક વિસ્તૃત હેતુ લખીને અલાહાબાદ યુનિવર્સિટી ઝર્નેલમાં છપાવી પ્રકટ કર્યો એ હેતુમાં તેમને પ્રાપ્ત થયેલા અપભ્રંશ પ્રયો વિષેની સરસ માહિતી તેમણે નિવૃદ્ધ કરી

૨૬ આ રીતે ૧૯૧૫ થી ૧૯૩૦ સુધીના ૧૫ વર્ષના ગાળામાં પુષ્કલ પરિમાણમાં જૈન અપભ્રંશ સાહિત્યની માહિતી જાણવામાં આવી અને તેને પ્રકાશમાં મુકવાની તથા વિદ્વાનોની ઇસુકતા યથાચા છાતી એ ઇસુકતાના પરિણામે આપણે જોઈ શકીએ છીએ, કે અત્યાર સુધીમાં ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં અપભ્રંશ સાહિત્ય પ્રકાશમાં આવ્યું છે અને તેના આધારે આપણને એ માપના ઇતિહાસ અને સાહિત્યના વિકાસક્રમની ધનીક રૂપરેખા દૃષ્ટિગોચર થવા છાગી છે

ડૉ॰ ચાકોનીના સ્વર્ગવાસ પછી જર્મનીમાં અપભ્રંશ માપના વિશિષ્ટ અભ્યાસી તરીકે ડૉ॰ આલ્સહોર્પેનુ નામ અપ્રમાણે આવે તમ છે તેમણે સૌથી પ્રથમ 'કુમારપાલ પ્રતિયોધ' અન્તર્ગત અપભ્રંશ અવતરણોનું ધ્યયસ્થિત રીતે અધ્યયન કરી તેને પુસ્તકરૂપમાં હાલુર્ગ યુનિવર્સિટી તરફથી ૧૯૨૮ માં પ્રકટ કર્યું તે પછી પુષ્પદત્તનું 'હરિષસ પુરાણ' પણ તેવી જ સરસ રીતે સુસપાદિત કરી પ્રકટ કર્યું એ ઉપરાંત અપભ્રંશ માપના સ્વરૂપ વિકાસને લગતા તેમણે અભ્યાસપૂર્ણ કેટલાક પુસ્તકો નિવૃદ્ધો પણ પ્રકટ કર્યા છે

આપણા દેશમાં અપભ્રંશ પ્રયોના સપાદકો તરીકે ડૉ॰ હીરાલાલજી જૈન, ડૉ॰ આદિનાથ ઉપાધ્યે, ડૉ॰ પરશુરામ વૈદ્ય, ધૃવ છાલચન્દ્રજી ગાધી આદિના નામો અમળી રૂપે આપવા યોગ્ય છે

[અપભ્રંશ માપ સાહિત્યમાં ગુજરાતનું વિશિષ્ટ સ્થાન]

૨૬ આ રીતે અત્યાર સુધીમાં અપભ્રંશ માપના જે સાહિત્ય પ્રકટ થવા પામ્યું છે તે અપભ્રંશની જન્મભૂમિ અને કર્મભૂમિ તરીકે, ભારતના કયા ભૂભાગને સંબોધવો, તેની ચર્ચા હજી વિવાદાસ્પદ હોઈ અહીં આપવી અપ્રસ્તુત છે પરંતુ જે સાહિત્યિક સામગ્રી અત્યાર સુધીમાં ઉપલબ્ધ થઈ છે અને તેના પર્યાલોચનથી જે પરિજ્ઞાન આપણને મળ્યું છે, તે ઉપરથી ઘટલી વસ્તુ તો નિઝિત થાય છે, કે એ માપના વિશિષ્ટ અને પનિષ્ટ સમગ્ર ગુજરાત-રાસ્ટ્રાન અને તેની સાથે સંબંધ (તન્નિકટવર્તી) પ્રવેશ સાથે

રહેલો છે ઉપલબ્ધ સાહિત્યના મ્હોટા ભાગની રચના એ જ પ્રદેશમાં થયેલી છે. વર્તમાન ગુજરાતી અને રાજસ્થાની ભાષાનો પ્રવાહસવધ એ અપભ્રંશ સાથે જેવા અવિચ્છિન્નભાવે સન્ધાઈલો પાલ્યો આવ્યો છે તેના પ્રમાણો એ ભાષાના જૂના સાહિત્ય મહારમાંથી યથેષ્ટરૂપે મળી આવે છે. છેક વિક્રમના અગ્યારમા સૈકાના પ્રારમ્ભથી માઢી આજ સુધીમા વ્યતીત થયેલા એક હજાર વર્ષ જેટલા સુદીર્ઘકાલીન પ્રવાહ દરમ્યાન, ગુજરાત અને રાજસ્થાનમા પ્રચલિત દેશભાષાતુ રૂપાન્તર કેવા ક્રમે થતુ આવ્યુ છે અને કેટકેટલા રૂપાન્તરોમાથી પસાર થયા પછી વિદ્યમાન સ્વરૂપ એ દેશ-ભાષાને પ્રાપ્ત થયુ છે, તેની રૂપરેસા વતાવનારી જેટલી સાહિત્યિક સપત્તિ ગુજરાત — રાજસ્થાનમા ઉપલબ્ધ થાય છે, તેટલી ભારતની અન્ય કોઈ ભાષા માટે, અન્ય કોઈ પ્રાન્તમા ઉપલબ્ધ નથી. ગુજરાત-રાજસ્થાનની એ સાહિત્યિક સામગ્રી દ્વારા, વિગત એક હજાર વર્ષનો આપણી ભાષાના વિકાસક્રમનો ઇતિહાસ, આપણને સૈવા પ્રતિ-સૈકાની લાઘી કાલાવધિનો જ નહિ પરતુ સત્તાન-પ્રતિ-સત્તાન જેવી (પેઢી-દર-પેઢી જેવી) ૨૦-૨૦ વર્ષની ટુકી કાલાવધિનો ચે પ્રાપ્ત વર્દી શકે તેમ છે.

૨૭ ગુજરાતની પ્રાચીન ભાષા સાહિત્ય વિષયક સમૃદ્ધિ જેમ વિપુલ છે તેમ પણ ઐતિહાસિક ક્રમવિકાસનો કહાપોહ કરવાની દૃષ્ટિયે, કેટલાક અધ્યયનશીલ યોગ્ય વિદ્વાનોએ પણ, એ માટે ઠીક ઠીક પરિમાણમા પરિશ્રમ સેવ્યો છે, અને તેથી આપણને આપણી ભાષાના ક્રમવિકાસતુ કેટલુક સપ્રમાણ જ્ઞાન, સારા સરસા પરિમાણમા, પ્રાપ્ત થયુ છે એમ કહી શકાય. એ વિષયમા વિશેષ પરિશ્રમ કરનારા વિદેશી વિદ્વાનોમા ઇટાલીના સ્વ. વિદ્વાન્ ડૉ. ટેસીટોરીનો પ્રયાસ સૌથી મ્હોટો છે, એ આપણે સારી પેઠે જાણિયે છીયે. લડન યુનિવર્સિટી ઘાઝા ડૉ. ટર્નેર આજે એ વિષયના સૌથી અગ્રણી યુરોપીય વિદ્વાન્ છે અને તેમની સાથે હવે શ્રી આલ્ફ્રેડ માસ્ટરનુ નામ પણ મૂકી શકાય તેમ છે. આપણા ગુજરાતી વિદ્વાનોની જૂની પેઢીમાના સ્વ. શ્રી નરસિંહરાવ દિવેદિયા અને ડિ. ઇ. શ્રી કેશવલાલ ધ્રુવનુ નામ ચિરસ્મરણીય રહેશે. ગુજરાતી ભાષાના આઘન્ત સ્વરૂપના એ બંને વિશેષજ્ઞોએ, આપણને આપણી દેશભાષાના ઇતિહાસ અને સ્વરૂપતુ ઘણુ મૌલિક જ્ઞાન આપ્યુ છે. તેમણે વતાવેલા માર્ગે જ આપણી વર્તમાન પેઢીના ભાષાશાસ્ત્ર-જિજ્ઞાસુ જનો યથાશક્તિ આગત્ વધવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. ૫૦ શ્રી વેશ્વરદાસજી, શાસ્ત્રી શ્રી કેશવરામજી, પ્રો. ટી. ઈ. દવે, પ્રો. ફાતિલાલ વ્યાસ, પ્રો. મધુસૂદન મોદી, પ્રો. મોગીલાલ સાહેસરા અને પ્રો. હરિવલ્લભ માયાળી આદિ પ્રમુખ વિદ્વાન્ ધન્યુઓ, ગુજરાતી ભાષાશાસ્ત્ર તરીકે અધ્યયન-અન્વેષણ-સંશોધન-સંપાદન આદિનુ ઉત્સાહજનક કાર્ય કરી રહ્યા છે, અને આશા છે કે ભવિષ્યમા એ વધારાના પ્રયત્નોથી ગુજરાતી ભાષાની પ્રાચીન સાહિત્ય સમૃદ્ધિ જેમ વધુ પ્રકાશમા આવશે તેમ તે દ્વારા ભાષાના સ્વરૂપવિકાસતુ આપણને વધુ વિશિષ્ટ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે.

૨૮ મારા જે જે સમાનવિદ્યા રસિન જેવા વિદ્વાન્ સિત્તો દ્વારા પ્રસ્તુત પદ્મ સિરિચરિત સપાદિત થઈ પ્રકાશિત થાય છે તે વત્રે ગુજરાતના અપભ્રંશભાષા-ભિન્ન વિશિષ્ટ અભ્યાસિયો છે શ્રીયુત મધુસૂદન મોદી તો સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, પ્રાચીન ગુજરાતી અને અપભ્રંશ ભાષાના દરૂ મર્મજ્ઞ વિદ્વાન્ તરીકે, તેમ જ તુલના-વિવેચનાની શાસ્ત્રીય પદ્ધતિ પૂર્વકની પ્રથમસપાદનની કળના એક અદ્ભુત અભ્યાસી તરીકે, અત્યાર આગમજ યોગ્ય રવાતિ પામી ચુકેલા છે એમની 'અપભ્રંશ પાઠાવલિ' અપભ્રંશ ભાષાના અભ્યાસિયો માટે એક સુંદર પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામી ચુકી છે માં ૦ ઓ ૦ સી ૦ માટે 'પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્યસમ્રહ'નું એક પુસ્તક ■ અત્યારે તૈયાર કરી રહ્યા છે જેના પ્રકાશનથી પ્રાચીન ગુજરાતીના અધ્યયન પરિશીલનમા ઉપયોગી થાય તેવી ઘણી નવી સામગ્રી પ્રાપ્ત થશે

શ્રીયુત માયાળીયે, પોતાના ભાષાશાસ્ત્ર વિષયક મર્મસ્પર્શી પરિશીલનની ગમીર 'શૈલીનો સુંદર પરિચય, મારી દ્વારા સપાદિત 'સન્દેશરાસક' ના વ્યાખરણ, છંદ અને મન્યસાર રૂપે એમણે લેખેલા વિસ્તૃત નિર્ણય દ્વારા, વિદ્વદ્ગણે સારી પેઠે આપ્યો છે હવે એ મહાકવિ સ્વયંભૂના અપભ્રંશ મહાકાવ્ય 'પદ્મચરિત'નું વિશિષ્ટ સપાદન કરી રહ્યા છે, જેનો પ્રથમ ભાગ થોડા જ સમયમા, આ પ્રથમાઠ્ઠાના એક સુંદર મણિ તરીકે વિદ્વાનોના ફરકમઠ્ઠામાં ઉપસ્થિત થશે ૫ ઉપરાન્ત ધીજી પળ કેટલીક અપભ્રંશ અને પ્રાચીન ગુજરાતી કૃતિયોના સંશોધન-સપાદનનું એમનું કામ ચાલુ છે

૨૯ પ્રસ્તુત 'પદ્મસિરિચરિત'ના વિષયમા શ્રીયુત મોદીયે પોતાના 'પ્રાસ્તાવિક કલ્પવૃક્ષ' માં, તેમ જ શ્રી માયાળીયે પોતાની 'પ્રાસંગિક ભૂમિકા' માં યથાયોગ્ય પરિચય આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે પાઠનના સઘનીના પાઠામા આવેલા ભટ્ટારમાધી પ્ર કૃતિની પદ્મમાત્ર તાડપત્રીય પ્રતિ મળી છે અને તેના જ ઉપરથી આની નકલ કરી અત્ર પ્રકટ કરવામા આવી છે પ્રતિ સિદ્ધરાજ જયસિંહના સમયમા લખાણની છે—પટલે વિક્રમના ૧૨ મા સૈફાના અત્ર જેટલી જૂની છે, પરંતુ પ્રતિમા ઉપલબ્ધ લખાણની વર્ણસંયોજના (જોડણી) જોતા જણાય છે કે જે લખ્યાપ એ નકલ કરી છે, તે સુપ્રતિત કે લિપિવિદ્ધ ન હતો તે પોતાના લખાણની ભાષા તો સમજે છે, પરંતુ વ્યાખરણ નથી જાણતો પટલે દ્વલ્લ દીર્ઘ કે સયુક્ત દ્વિત્વ આદિ અક્ષરોનો ઉપયોગ કરવામા તે વધુ જ બેદરકાર જણાય છે પટલુ જ નહિ પણ ઘણીક બાર વર્ણવ્યસય પટલે કે અક્ષરો આગલ-પાછાં લખી દેવાની પણ તેની રોટી દેવ છે પટલે તેની ઉત્તરેલી એ નક્કર ભાષાની દૃષ્ટિયે ઘણી જગ્યાએ ભટ્ટ થપલી ૬ લખ્યાની આગી સ્વાસિયતનો અભ્યાસ કરી, પ્રસ્તુત કૃતિના સપાદકોળ બનતા મુચી અને શુદ્ધ પરવાનો પ્રયત્ન કર્યા છે, અને મેં પણ એમા કેટલોક સહયોગ આપ્યો

છે, છતાં જ્યાં સુધી કોઈ સારું પ્રત્યક્તર એનું ઉપલબ્ધ નહિ થાય ત્યાં સુધી એની ઠીક શુદ્ધ વાંચના થવી સમવિત નથી

૩૦ કવિધાહિલના વિષયમાં તેના સમય અને સ્થાન આદિ માટે અંચ કોઈ વિશેષ પ્રમાણ હજી જ્ઞાત નથી પ્રસ્તુત કૃતિના અન્ત ભાગની ૧૬-૧૭મી કહીમા અને પોતાના વિષે જે ઉદ્દેશ કરેલો છે તે ઉપરથી ણ્ટલું જ માત્ર જણાય છે કે એ પ્રાચીન ગુજરાતના શ્રીમાલ વંશીય સંસ્કૃતમહાકવિ પण्डित માધના વંશમાં જન્મેલો છે મહાકવિ માધનો સમય સામાન્ય રીતે વિક્રમના ૮ સૈકાનો પૂર્વાર્ધ મનાય છે ધાહિલ પોતાને માધકવિના વંશમાં જન્મેલો જણાવે છે—એટલે કે માધની ક્ષન્તતિની જે પરંપરા ચાલી તેમાં થયેલા પાર્શ્વ નામના કવિના પુત્ર તરીકે પોતાને ઓઢલાવે છે કવિ પાર્શ્વ માધ પછી વેટલામી પેટિયે થયો તેની કશી વલ્પના નથી થતી, પરંતુ ૪ મી ૫ મી પેઢિયે ગયો હજે એમ જો સામાન્ય કલ્પના કરવામાં આવે, તો માધ પછી લગભગ એક સૈકા પછીના સમયમાં અર્થાત્ વિક્રમના ૯ માં સૈકાના મધ્ય ભાગમાં તેની હયાતી સમ્ભવી શકે પરંતુ ધાહિલની ભાષા અને વર્ણન-શૈલીનો વિચાર કરતાં તે વંશમાં સૈકામાં થયેલો હોય તેમ લાગે છે શ્રીયુત મોદીનો પણ એ જ અભિપ્રાય ગાય છે એ જોતાં તે માધની ૭ મી પેઢિયે કે પછી ૮ મી ૯ મી પેઢિયે થયો હોય તેમ આપણે કલ્પિયે તો તે વંશમાં સમવિત થઈ શકે

૩૧ મહાકવિ માધ શ્રીમાલ વંશીય ગૂર્જર વૈશ્ય હતો તેની જન્મભૂમિ પુરાતન ગૂર્જર દેશની રાજધાની મિલ્લમાલ (જેનું પાઠગ્રંથી થીજુ નામ શ્રીમાલ પડ્યું હતું) હતી. દિવ્યદ્રષ્ટિ ધાહિલ એનો વંશજ હોઈ તેણે જે પોતાની વૈશ્વભાષામાં પ્રસ્તુત રચના કરી છે તે અર્થાત્ જ વિશુદ્ધ પ્રાચીન ‘ગૂર્જર અપભ્રંશ’ છે એ ગૂર્જર અપભ્રંશની ગ્યા સુધી આપણને, એના કરતાં વધારે જૂની જ્યાં કોઈ અન્યકૃતિ ઉપલબ્ધ નહિ થાય, ત્યાં સુધી આપણે એને આપણી માતૃભાષાનાં જનનીપદનું માન મેઢવનારી ભાષાની સૌથી જૂની રચના તરીકે ગણી શકિયે તથાસ્તુ.

વિજયા દશમી, સ ૨૦૦૪ }
તા ૧૨-૧૦-૪૮ }
મારતીય વિદ્યા મંચન, મુમ્બઈ }

— જિ ન વિ જ ય

પ્રાસ્તાવિક વક્તવ્ય

*

૧. સને ૧૯૩૦-૩૧ માં હુ પૂજ્ય મુનિશ્રી જિનવિજયજી સાથે પાટણના મહારો જોના માટે ગયો હતો મારો મુખ્ય ઉદ્દેશ મહારોમા રહેલું અપભ્રંશ સાહિત્ય વિગતસર જોનાનો હતો. સ્વ. ચિમનલાલ દલાલના 'પાટણના મહારો અને તેમાં રહેલું અપભ્રંશ અને પ્રાચીન ગૂજરાતી સાહિત્ય' (પાંચમી ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદનો અહેવાલ) એ લેખે મારું ધ્યાન પાટણના મહારોમા રહેલા અપભ્રંશ સાહિત્ય ઉપર પેંચ્યું હતું. ધાહિલના પ્રસ્તુત કાવ્ય 'પડમસિરિચરિત'નો ઉલ્લેખ મેં તેમના લેખમાં પ્રથમ જ જોયો હતો. તે સાથે દેવચંદના 'મુલસક્ષાણુ' અને વચત્તના 'વચરસામિચરિત'નો ઉલ્લેખ પણ તે લેખમાં મેં પ્રથમ જ જોયો હતો. પાટણના મહારો જોવા ત્રણેક અઠગાડીઆ મેં ગાઢ્યા હતા. તે દરમિયાન મેં ઉપર નોંધેલાં ત્રણ કાવ્યો ઉતારી લીધાં હતા. મહારો વ્તાવનામા પૂ. મુનિશ્રી પુણ્યવિ-જયજીએ પણ ઘણી જ સાહાય્ય કરી હતી. તે જ રીતે આ કાવ્યો ઉતારીને મેં તેમની સાથે બેસી મૂલ હાથપ્રતો સાથે સરખાવ્યા હતા. પ્રતિઓ ઘણી જ જૂની હતી. લિપિ પણ તત્કાલીન ચાલુ હતી અને વાંચનામાં છેક તો સરલતા હતી જ નહિ અને તેમા—ખાસ કરીને 'પડમ-સિરિચરિત'માં—લઘિઆની અશુદ્ધિઓ અને લેખનશૈલી એવી સો વિલક્ષણ હતી કે વાંચીને અર્થપોજના કરવી એ વિષમ કાર્ય હતું. મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીના આ પ્રકારની પ્રતિઓ વાંચવાના વિપુલ મહાવરનો મેં ઘણો જ લાભ ઊઠાવ્યો હતો. આ કાવ્યો અને તેમણે અલ્પત શ્રમ લઈને ઘણાં સૂચનો કર્યાં હતાં તે માટે હુ તેમનો ઋણી છું.

મેં તે વખતે ઘીંજાં પણ અનેક નાનાં નાનાં અપભ્રંશ સ્ત્રવનો ઉતારી લીધાં હતાં, પરંતુ મુખ્યત્વે આ ધાહિલનું 'પડમસિરિચરિત', વચત્તનું 'વચરસામિચરિત' અને દેવચંદનું 'મુલસક્ષાણુ' એ ખાસ સંપાદન કરવાની દૃષ્ટિએ ઉતારી લીધાં હતાં. સને ૧૯૩૨-૩૩ માં આ ત્રણેય કાવ્યોની મુદ્રણ-પ્રતિ (Press Copy) તૈયાર કરી રાખી હતી અને એ વર્ષા ઉપર સારી રીતનાં ટિપ્પણો અને અન્ય માહિતી પણ મેઢગી રાખી હતી. કાર્યને આમ તો છેવટનો ઓપ આપવો બાકી રહ્યો હતો, પરંતુ કાવ્યો સર્વાંગે સમજવાની આવાંક્ષા સતોચાઈ ગઈ એટલે વ્યવસ્થિત સ્વરૂપે તેનું સંપાદન કરી છપાવવા-કરવામા આઠસ થઈ ગઈ અને કરેલાં તૈયાર સાધનો સાચવીને રાખી મૂક્યા. પૂ. મુનિશ્રી જિનવિજયજીએ આ કાવ્યોનું સંપાદન કરી પ્રકાશિત કરવા મારું ધ્યાન વારંવાર દોરેલું, પણ આજ્ઞાશૂન્યા અમારને સીધે અને અન્ય અનેક વ્યવસાયોમા ગઢાહૂન પડી જવાથી તેમની આજ્ઞાની ઉપેક્ષા થતી રહી—અને સને ૧૯૪૬ની સાલ આવી છેવટે ભારતીય ત્રિયા મંચન મારફતે તેમની જ દોરવર્ણી ફેટલ પ્રો. હરિજીભાઈ માયાળીએ ધાહિલના 'પડમસિરિચરિત'નું સંપાદન કાર્ય હાથમાં લીધું. પૂ. મુનિજીએ, પરીષી મારું ધ્યાન દોર્યું, અને છેવટે મેં અને મારા મિત્ર પ્રો. માયાળીએ એકલા ધાહિલના 'પડમસિરિચરિત'નું જ નહિ પણ વચત્તના 'વચરસામિચરિત'નું પણ સાથે સંપાદન

કાલુ એમ નિશ્ચય કર્યો એ શુભ નિશ્ચયનુ પ્રથમ પદ્ધ ધાહિલનુ 'પડમસિરિચરિત' વિદ્વજનોને ઉપહારરૂપે અને આપી શક્ષિય છીએ ૫૦ મુનિશ્રી જિનવિજયજી આ સપાદનમાં મારા પ્રેરણાગુરુ છે એ વાતનો સ્વીકાર કરતા મને ઝડો હર્ષ થાય છે

૨. વાહિલના 'પડમસિરિચરિત'નુ સપાદન તાઢપત્રની એકજ પોથી ઉપરથી કરવામાં આવ્યુ છે એ પોથી પાટળ (ઉત્તર ગુજરાત) સઘવીના પાઢામાના તાઢપત્રીય મઢારની છે આ મઢાર મુલ્લ લઘુપોશાલિક (શુદ્ધ શબ્દ "લઘુપોષશાલિક"—આનુ દ્રુકુ રૂપ "લઘુપોશાલિક") મચ્છનો છે અલારે આ મઢારની દેખરેખ સઘવીના પાઢાના પટલાઓ રાલે છે સામાન્યરીતે વીજા મઢારોની માફક આ મઢાર પણ જૈનસઘની માલિકીનો જ ગણાય છે જે પોથીમાં આ કાવ્યનો સમાવેશ થયેલો છે તે પોથીનો નમ્બર ૩૦૭ છે તેમા સાત પ્રયો છે

૧ પુષ્પવદ્ધકઢા (પ્રાહૃત) પત્ર ૪૩ ગાથા ૬૪૩

૨ સુલસન્ઢાણુ (અપભ્રશ) કર્તા દેવચદ્રસૂરિ પત્ર ૪૩—૧૬ ઉપરના ૪૩ મા પાનની વીજી ઢાલુપી આ કાવ્ય શરુ થાય છે અને ત્યાર પછી વીજા પાનાપી ૨,૩,૪ ઇત્યાદિ અન્યો કર્યા છે

૩ સાગરપુત્રારુપાનક (પ્રાહૃત) પત્ર ૧૬—૧૯ ગાથા ૫૧ કર્તાનુ નામ નર્પી ૧૯ મા પાનની વીજી ઢાલુ નીચે પ્રમાણે લહિઆની પુષ્પિકા છે —

"સવત્ ૧૧૯૧ માદ્રપદ શુદિ ૮ ભૌમે । અધેહ ધવલન્કલે સમસ્તરાજાવલીવિરાજિત મહારાજાધિરાજપરમેશ્વર શ્રીત્રિભુવનગઢસિદ્ધચક્રવર્તિ શ્રીજયસિંહદેવ ધરુમ્યાણવિજયરાજ્યે । એવ ઢાલે ઢર્તમાને તપાદપ્રસાદાત્ મહૃ૦ શ્રીગાગિલ શ્રીકરુણાદૌ વ્યાપારાનુ કરોતિ । અધેહ શ્રીલેટકાધારમઢલે રાજ૦ સોમનદોપ્રતિપત્તૌ । શ્રીલેટકાસ્થાનાત્ વિનિશ્ચિતનાસ્તસ્ય પઢિતધામુકેન ગણિણિદેવસિરિયોગ્યપુષ્પત્રતીકથા લિખિતમિતિ । શુભ મઢશુ લેલકપાઢન[યો]ધૈવ ॥ ૧ પાદશ પુસ્તકે દષ્ટ તાદશ લિખિત મયા । યદિ શુદ્ધમશુદ્ધ ઢા મમ દોથો ન દીયતે ॥ ૧ યદશ્ચર પરિભ્રષ્ટ માત્રાહીન ચ યદ્ધવેલ્લાતુમર્હસિ (યદ્મથેવ । કાત્તુમર્હતિ) વિદ્વાસ કત્ય ન રલ્લતે મન ॥ ૨ ॥"

[આ પુષ્પિકાગાલ્થ પાનાનો ફોટો મુનિશ્રી જિનવિજયજીએ લેવાન્યો છે, અને તેની પ્રતિશ્રુતિ આ મુદિત અપના અપ્રમાગમા મૂકેલી છે]

'સુલસન્ઢાણુ'ના અલ્લરો સ્થિરતાપૂરક ટીકુ લખાણ છે પણ 'સાગરપુત્રારુપાનક'ના અલ્લરો લેલકે ઘણીજ શઢપપી લલેલા છે

૪ પડમસિરિચરિત (અપભ્રશ) પત્ર ૧—૫૩ કર્તા ઢાહિલ કવિ આ કાવ્યપી વઢી નવા ક્રમાક શરુ કર્યા છે

૫ અંતનાસુદરિચરિત (અપભ્રશ) પત્ર ૫૪—૫૫ કાવ્ય અપૂર્ણ ઢતારેલ છે.

૬. જન્માભિષેક (અપધ્રશ) પત્ર ૧-૮ આ કાવ્યના નવા ક્રમાક આપવાના આવેલા છે

૭. દાનાદિપ્રસ્તરણ (સંસ્કૃત) પત્ર ૪૫ શ્લોક ૫૨૬-કર્તા સૂરાચાર્ય આ કાવ્યના પળ જુદા ક્રમાક છે

ઉપરના કાવ્યોના ક્રમાકોને આધારે (૧) પુષ્પનદ્વિદ્યા, સુલસક્ષાણુ, સાગરપુત્ર-કથાનક; (૨) પંડમસિરિ ચરિત, અજનામુદરિ ચરિત, (૩) જન્માભિષેક, (૪) દાનાદિ-પ્રસ્તરણ આ પ્રમાણે જુદાજુદા વિભાગની ચાર પોથીઓ મેળી કરીને આ પોથી બાધેલી છે, પદ્યો દરેકનું માપ સારું નથી એકદરે તેમાં ચાર જાતના પાના છે પ્રતિના ક્રમાકો પણ એ જ પ્રમાણે ટેકો આપે છે આ પોથીનો ઉલ્લેખ A Descriptive Catalogue of MSS at Patan (G O S LXXVI) by C D Dalal and Pt Lala candraના પૃષ્ઠ ૧૮૩-૧૮૪ ઉપર લેવામાં આવેલ છે પરંતુ તે ઉલ્લેખમાં અચોક્કસાઈ અને અશુદ્ધિ ધણી છે, જો કે વર્ણન આદિ-અતની પત્રિકો ટાંકીને કરવામાં આવ્યું છે

૩. ધાહિલના 'પંડમસિરિચરિત'ની પ્રતિમા ઉપર લખાયું તેમ પત્ર ૧થી ૫૩ છે. પ્રતિની લંબાઈ ૧૩|| ઇંચ અને પહોળાઈ ૧|| ઇંચની છે એક પૃષ્ઠ ઉપર ૨થી ૪ પત્રિકો છે પ્રત્યેક પત્રિકામાં લગભગ ૬૦થી ૬૫ અક્ષરો છે પ્રતિનો લેખનકાલ લગભગ વિક્રમ-નો ચારમો સૈકો કરી શકાય વચમાં આવેલી પુષ્પિકામાં સં ૧૧૯૨ લહિઆના લેખ-નની સાલ છે, -લગભગ તે જ અરસાની 'પંડમસિરિચરિત'ની નકલ કહી શકાય પ્રતિ બે વિભાગમાં લખાઈ છે સામાન્ય રીતે તાલપત્રની પ્રતિઓમાં વચલા ભાગમાં પત્રોને પ્રયતિ રાખના વચ્ચે કાણુ હોય છે, અને બે છેડે હાસિઆ હોય છે, જેમાં પત્રનો ક્રમાક નોંધાય છે, અર્વાચીન મુદ્રિત પ્રયો માફક પૃષ્ઠ-ક્રમાક હાથ પ્રતોમાં હોતો નથી પ્રતિની સ્પિનિ અલ્પન-જીર્ણ છે તેના પાનાની કોરો કવિત્ કવિત્ લખાઈ ગઈ છે અપનાદ સિવાય પ્રતિના અક્ષરો ઘાસ ગયા નથી પ્રતિના કોઈ કોઈ પાનાના અક્ષરોને ઘસારો વધારે પડતો છામ્યો છે, આ અક્ષરો જાણ્યા થઈ ગયા છે તેમ છતાં વાંચવામાં ઘાસ ધણી હરકત પડે તેમ નથી પ્રતિને જરા ઉઘેડ લાગી છે તેમ છતાં અક્ષર ન વચાય તેમ નથી પ્રતિ જે પોથીમાં છે તે પોથી આ એક જ કાવ્યની પ્રતિની નથી, પરંતુ તેમાં જુદીજુદી પ્રતિઓના ભાગો પ્રયતિ કરેલા છે અને તે વધાય ભાગો મેળા વાધી તે પ્રતિ બનાવેલી છે.

૪. 'પંડમસિરિચરિત'ની આ એક જ પ્રતિ ઉપરથી પ્રસ્તુત મુદ્રિત પાઠ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે મુદ્રિત પાઠ તૈયાર કરવામાં અમારે ધણો જ શ્રમ લેવો પડ્યો હતો, તેમ છતાં અંતે અનેક સ્થળે દુર્બોધતા હજીય કાયમ રહી છે આનું કારણ એ છે કે લહિઆ જે મૂળ પ્રતિ ઉપરથી આ પ્રતિનો ઉતારો કર્યો છે તે પ્રતિનો પાઠ તેને પૂરેપૂરો સમજ્યા વિના ઉતાર્યો છે તે ઉપરાંત સમજાલીન ધ્વનિવિષયક વિલક્ષણતાઓની ટાટ-અજ્ઞાનથી કદો કે વેદરકારીયી કદો-ગમે તે કારણે લહિઆ હાથ પ્રતિમાં પુષ્કળ જ વેરી છે. આ ધ્વનિવિષયક વિલ-

ક્ષણનાઓ (Phonological Peculiarities) મૂળ અપભ્રંશ માપા-સ્વરૂપને ઊંચે નહિ, પરંતુ હદિઆની સમઝાલીન ચોટાતી માપાને ઊંચે છે તે વિલક્ષણતાઓના સામાન્ય લક્ષણ નીચે તારવેલા છે તે ધ્યાનમાં લઈને અમોર સ્વલેસ્વલે મુદ્રિત પાઠ નિશ્ચિત કર્યો છે

આ ઉપરાંત લિપિ-વિષયક વિલક્ષણતાઓ(Orthographical peculiarities)ને ઊંચે પણ પ્રતિની વાચના અઘરી બનેલી છે તે વિલક્ષણતાઓ પણ અમારે મુદ્રિત પાઠ નહીં કરવા માટે ધ્યાનમાં રાખવી પડી છે તેના સામાન્ય લક્ષણો કાંઈક આ કઢિકામાં બતાવવામાં આવ્યા છે

હદિઓ સામાન્ય કોટિનો છે વેટલીક હાથ પ્રતોના હદિઆ પ્રાકૃત હોતા નથી પૃત્તે તે પ્રતોની વાચના શુદ્ધ, મરોહદાર, વસાણી અને સુદર લિપિમાં લખાણી હોય છે ઘાસ કરીને આ સમયના જૈન મરોહમાં લખાણી િપિના અમ્યાસ માટે વાચકે મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી વિરચિત “ભારતીય જૈન શ્રદ્ધા સંસ્કૃતિ અને લેખન કલા” (પ્રકાશક સારાભાઈ મણિલાલ નવાય, અમદાવાદ) નામે મહાનિવંધ જોગો ઘટે છે તે પ્રથમા પાન ૭૮ ઉપર તેમણે લેખરૂના લિપિવિષયક અજ્ઞાન કે ભ્રમ વિષે સારી રીતે નોંધો આપેલી છે તે નોંધોનો અમ્યાસ આ પ્રકારની હાથપ્રતો વાચવામાં ઘણો સહાયમૂલ થાય એમ છે મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ ‘સમતિતર્કલુ ગૂજરાતી માપાતર’ (સં ૫ મુલકાલ તથા ૫ બેચરદાસ ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ)ના પ્રવેશકમાં જૂની તાલપત્રીય લિપિ ઉપર એક લેખ આપેલો છે, તેનો અમ્યાસ પણ તાલપત્રીય પ્રતોના વાચકને હામદાયી થાય તેવો છે

પ્રતિની ધ્વનિવિષયક લાક્ષણિકતાઓ

(અ) સ્વરવિમાન

§૧ આઠી પ્રતિમાં (લિખિત તાલપત્રીય પ્રતિમાં) હલને બદલે દીર્ઘ અને દીર્ઘને બદલે હલ લેખકની વેદરકારીને ઊંચે ચણા માલમ પડે છે દા ત લેઃ (૧/૧૩) પીઝાઈ, ધીઝાઈ (૧/૧૦૨) ચીંતતિહિ (૧/૧૭૨) વગેરે દીર્ઘને બદલે હલ ભાસિણિય, ધણ-સિરિય (૧/૧૯૧) પરિસળ (=પરીસહ ૧/૨૩૦) વગેરે તત્કાલીન લોકમાપામાં આ પ્રમાણ તરખ હોજી તેની અસર આ જોડણી ઉપર દેખાઈ આવે છે ‘સ્યાદો દીર્ઘહલૌ’ (સિ હે ૪ ૩૩૦) એ સૂત્રમાં પણ આ પ્રમાણની અસર હોવાનો સંભવ છે તે જ રીતે એકાદા અક્ષરને ઠેકાણે મેઝા અને વેઝાને ઠેકાણે એકલકા તો સ્વલે સ્વલે માલમ પડે છે તેની નોંધ પાઠ તરીકે પ્રથમ સંધિના કલ્પક ૯ સુધી લીધી છે, પછીથી સપાદિત મૂલમાં તે ઊંચેલી નથી (જુઓ મુદ્રિત પાઠ પાદનોંધ*) આ પ્રકારની વિપરીતતા આઠા પ્રથમા અન્યથાચિન્ન રીતે ચાલુ દૃષ્ટિગોચર થાય છે

§૨ અમ્મા, કન દિવાદિ સ્વલે પ્રતિમાં અમા, કન વગેરે છે

§૩ ટૂનીયા વિપક્ષિયા હલને બદલે દીર્ઘ સાનુસાર તથા નિરનુસાર રૂપો આવે
 ■ દા ■ વિસેસી, નાસી, નામી, પુતી, વિલેસી, સહલી, છડી, સંલી દ, આચ રૂપો
 જોડણી સુદિશુદ્ધ કરેલી છે

૬૪ કેટલીક વાર અનુસારો ન જોડે ત્યા મુકેલા છે. હર, હર, નર્મીય, મુયળ, ગયળગણુ વગેરે.

૬૫ સમાસમા ડકેડ (જે સામાન્યતઃ કાન્દાન્તે આવે) તે વધે આવે છે

ડ. દુત્તરમ્બ (૧/૧૧), વસતુપુર (૧/૨૭), રચનાયરુસમુ (૧/૨૯) આળ-
દિડજળ (૧/૭૦) અદ્વિત્વકરુતમ (૧/૭૫), ધમ્મધોમુમુણિ (૧/૧૧૦), ઘરુયારુ (=ઘરુ
વારુ, મુદ્રિત પાઠમા ઘરુ સારુ ૧/૧૩૧) કોબુલ્હસિડસેડ (૧/૧૯૬) અવગાહિડસાયરુ
(૨/૪) વગેરે

૬. મહિમદ્વ (૧/૧૧૬) નિદાલ્પિદોસ (૧/૧૪૭) સિરિક્કમલ્લ (૧/૧૫૪) વદ્ધ-
દેસિપસિદ્ધ (૨/૪) જિજ્ઞાસાણિપકય (૨/૧૬) દ્વાદિગ્ગકરિસઠિડ (૨/૧૩) નહિયલિ
(૪/૧૧૮) સમાસના અર્તગત અવયવમા સપ્તમીનો અર્થ સૂચિત થનો હોય ત્યા સમાસની
વધે સપ્તમી વિમક્તિના પ્રત્યય ઇ ને આ પ્રમાણે મૂકનાની વૃત્તિ જણાઈ આવે છે

૬૬ પ્રતિમા અને ઠેકાણે ઇ અને ઇને ઠેકાણે અ માલમ પડે છે

અને ઠેકાણે ઇ રણગિણિ (૧/૧૬૪) ડવવિણાડ (૨/૨૩) ચિત્તિમવીણિ
(૨/૧૫૯) રુણરુણિયતારિરવિગ્ગેજ્જમાલ્લ (૨/૨૧૯) કોઈ વાર ઘીર્ષ ઇ મૂકનામા આવે છે
દીયાવળાદ્ધ (૧/૧૧૮) પલીકિય (૧/૧૫૯) વગેરે

ઇને ઠેકાણે અ ધનમેપ્પણુ (૧/૬) ઘડ્ઢ (૧/૨૫) વિગ્ગહસર (૧/૨૫) સસિ-
રોવયારુ (૨/૧૩૭, ૨/૧૩૮) સરિસ (=શિરીપ ૨/૧૩૮) સલ્લસિત્ત (૨/૧૬૬)
ઘળવેસિડ (૩/૭૬) નિરડ (૩/૧૦૦) મગ્ગિ (૩/૧૦૧) કારાવિ (૪/૭૭) સસિપાલ
કલ્લુ (૪/૧૯૬) નિરન્ન (૨/૧૨૬) વગેરે

કોઈક વાર તો અ અને ઇનુ પરિવર્તન વિકૃત અને અર્થમા ગોટાલ્લો ઉત્પન્ન કરે
તેવુ હોય છે જેમકે કિર (૨/૧૧૫) તે કરિ = 'હાથી'ને માટે છે

૬૭ આજ પ્રમાણે ડને સ્થાને અ અને અને સ્થાને ડ દૃષ્ટિગોચર થાય છે

ડને ઠેકાણે ળ દમ્પુદ્ધર (૧/૪૦) ડમ્મવક્ક (૧/૭૮) પત્ત (=પુત્ત ૧/૧૮૮)
કચ્છજ્જત (૨/૨૫૨) મદ્ધુ (૨/૮૭) મદ્ધુત (૨/૧૬૧) સમ્મોમલ (૨/૧૭૧) વગેરે

અને ઠેકાણે ડ સુપરિસુદ્ધ (૧/૨૫) જગમુ (૧/૧૨૦) મદ્ધુરુ (૧/૧૬૪)
ડુડુ (૧/૧૮૩) કલ્લુ (૨/૩૨) મુતગદ્ધુ (૨/૨૨૨) પાદુલ્લિ (૨/૬૭) સમુજ્ઞિય
(૪/૫) વગેરે.

ડને સ્થાને અકારનો સ્વીકાર કરતા અનો ય થનાના દાખલા પણ છે પાસાય
(૧/૩૮)

૬૮ ઇને સ્થાને ય અને યને સ્થાને ઇ વારવાર મુકાય છે

ઇને સ્થાને ય. મયળય (૨/૬૩), રય (૨/૬૮) અપ્પોયડ (૩/૮૫) નિય
(=નિદ ૪/૮૮) ડય (૪/૭૫) કય (=કદ ૪/૧૯૫) इत्यादि.

યને સ્થાને ૬ મઠરદ્વડ (૨/૧૦૫) મઠરધયદ્વ (૨/૧૬) ગદ (=ગય ૨/૧૧૫) આગદ (= આગય ૨/૧૧૫) મુદ્ધયલ્હિં (૨/૨૦૪) લદ્ (=લય ૩/૧૦૩) ઇને ઠેકાણે ૬ અને ૬ના દાઘલા પળ ઘણા મઠે છે તે ટાકના નિરર્થક છે

§૯ ઉપરની જોડણીની સમીક્ષાથી એક વાન તો દેખાઈ આવે છે કે સ્વરોની જે ધ્વનિસ્પષ્ટતા સસ્ત્રુત અને પ્રાકૃતમા દેખાઈ આવતી હતી તે ધ્વનિસ્પષ્ટતા અપભ્રંશમા ઘસાતી ચાલી છે—પટલ જ નહિ પણ આ હાયપ્રત વતાવી આપે છે કે તત્કાલીન દેશભાષાની ઉચ્ચારણપદ્ધતિની અસર નીચે લપ્તા લહિઆઈ માપામા સ્વરોની તો ઢગમગ દુર્બલવ્યાજ કરી નાલી છે સામાયરીતે અ, ઇ, ઉને એક વીજામા ગમે તેને સ્થાને ગમે તે સ્વર લહિઆઓ મનપાળ્યે મૂકે જાય છે એ તો કબુલ છે કે અપભ્રંશ લેખકો તો અપભ્રંશની શિષ્ટ જોડણીને શિષ્ટ ગણતા જ હશે પણ સમકાલીન સ્વરોચારની જુદી લઢણને લીધે નક્કલ કરનારાઓ જોડણીને અલ્પત વિવૃત કરી દેતા આ પ્રકારની વિવૃતિઓ પ્રસ્તુત પ્રતિમા પારાવાર છે કેટલીકમાર દા ત ડ = આ પીળોરાજુયલ્હ (૫/૩૨) આ = ઈ તીમ્હ (૧/૫૯) इत्यादि પ્રમાદો સ્વરોચારણ પ્રભે બેદરકારીને લીધે જ ઉત્પન્ન થયેલી વિવૃતિઓ છે કેટલીક વાર હાયપ્રતમા ઓ પણ આવે છે ચોગદ્ (=ચડ ગદ્ ૪/૧૭) પ્રાકૃત કે અપભ્રંશમા ઔ સ્વર તરીકે નથી પટલે આ પ્રકારનો સ્વર સમકાલીન દેશભાષાની જોડણીની અસર જ કહી શકાય

(આ) વ્યંજન વિભાગ

§૧૦ વ્યંજનોમા ધ્વનિવિપયક લઢણને લીધે ધ્યાસ કરીને નાસિક્ય વ્યંજનોમાં 'મ' જુદી જુદી રીતે ધ્વનિત થતો હતો હેમચંદ્રે 'મોડુનાસિકો ધો વા ૧' (સિ હે ૪ ૩૯૭) મા આ ધ્વનિવિકાર નોંધ્યો છે આ કારણને લીધે મ, મ્વ, વ, વ્, -ય, -અ, ડ તરીકે જુદા જુદા પર્યાયો છૂટથી લખાયેલા આલી પ્રતિમા મઠે છે તે અભેદના દૃષ્ટાન્તો પટલા બધા છે કે ટાકવાની અત્રે જરૂર નથી

§૧૧ ય શ્રુતિ અને વ શ્રુતિના આગમને લીધે અકાર કેટલીક વાર વકાર કે વકાર તરીકે લખામા આવે છે પટલે મનો એક વાર વ થતા તેનો અર્થ ય થનો એ મુશ્કેલ વાબત નથી આ પણ ધ્વનિને ઢગતી જ વાનત છે

§૧૨ કહિના §૧૦મા જણાવેલ વાનતમાથી જ નિષ્પન્ન થતા કેટલાક દૃષ્ટાન્તો નીચે પ્રમાણે છે

મ નો ય મુયદ્ (૧/૨૦૫)

વ નો ય મુયન (= મુવન ૧/૧૯૭) તિદ્ધયણ (૪/૧૩૪) મુયણિ (૨/૧૦૮) કોરે

મ નો ય વાગનાહ (૧/૧૧૮) સગણ (૨/૧૨૭) અગણ (૩/૭૫) લાયવેદ્ (૩/૭૫)

વ નો મ. મમન્તરિ (૪/૧૧૮) સોમર્ણિ (૨/૨૧ = સોનળ (દે) રતિ-
ગૃહ) ૬૦

§૧૩ કટિકા §૧૧મા સૂચવેલ યશ્રુતિ તથા વ શ્રુતિના સવધે કેટલીક વાર યને
સ્યાને વ મૂકવામા આવેલ છે દા ત ધોનજળાઈ (૧/૨૧૪) મહોગ્રહિ (૨/૧૭) સુહવ-
ચ્ચુ (૨/૧૦૮) રમ્મવેહિં (૩/૧૯૭) ઊહોગ્ય, ઊજોગ્ય (૨/૨૩૩) ૬૦

§૧૪. મ્ ઘધારાનો કેટલેક સ્થલે ડમેરવામા આવ્યો છે દા ત મસેસુઈ (= અસેસુ
૬ ૧/૭૨), મળેરપારિ (= અળેરપારિ ૧/૮૯) ૬૦

§૧૫ મ્ આદિમા હોગ ડત્તા પળ પ્રતિમા કોઈકનાર હ કરવામા આવ્યો છે.
ઘઘે મ્ આવેલો હોગ ડત્તા કેટલીક વાર હ કરવામા આવ્યો નથી દા ત હતિ (= ભ્રાન્તિ
૧/૩૬ પાઠાન્તરમા વ્રતિ છે), હગુરિ (= મગુર ૧/૧૫૦), હીરુ (= મીરુ ૧/૧૬૪) વગેરે

તેજ પ્રમાણે શબ્દારમે આવેલ ધ્નોય કરવામા આવ્યો છે - દા ત યમચેરુ
(૧/૨૨૬), યમળેહિ (૨/૨૨૭ પાઠ તરીકે મુદ્રિતમા આની નોધ નથી લેગણી)
યમહ (૪/૧૬૬ મૂલમા યમહ યચાય છે) કોઈક વાર આરમના ક્નો પળ ગ્ ધાય છે
દા ત ગલ્તિ (= કલ્તિ ૨/૨૧૮)

§૧૮ કેટલીક વાર હણતા હલતા ઉચારણપ્રમાદ કે કેવલ લેખનપ્રમાદને લીધે
હલટા - મુલટી અક્ષરો = વ્યસ્યારામક હલાઈ જાય છે દા ત નિહરિ (= વિરહિ ૧/૬૧)

ઉપરની વિગતનાર નોંધો મૂલ્યપ્રતિના પાઠની ધ્વનિવિપયક વિલક્ષણતાઓના અભ્યા-
સથી ઘટિગોચર થાય છે

લિપિની વિલક્ષણતાઓ

પ્રતિના હહિઆની લિપિ સામાન્યતયા ઠીક ગણાય પરંતુ તેને પ્રાચીન લિપિની
ઓછા અને સમજ બહુ નિકટ પ્રકારની હોગને કારણે જે પ્રતિ ઉપરથી આ પ્રતિનો ઉતારો
કર્યો છે એમાં અઢઢક અશુદ્ધિઓનો ડમેરો થયો છે હહિઓ પોતે પળ કોઈક કોઈક
સ્થલે પોતાની મૂલ આદર્શ પ્રતિ બાંધી શક્યો નથી તેથી હાથપ્રતિમા વધે વધે માત્ર માધા
હીટીઓ જ દોરી અક્ષરસ્થાન છાલી રાખ્યા છે હહિઓ પોતે પળ આપ્રકુ નિપિ લખનારો
છે એથી પળ અશુદ્ધિઓમા રૂઝ જ ડમેરો થયો છે આથી આ હાથ પ્રત ઉપરથી શુદ્ધ
મુદ્રણ - આદર્શ તૈયાર કરવામા અમને અત્યંત થમ પડ્યો છે

હહિઓ એની સામેની મૂલ પ્રતિમાના પ, ય, ઘ, ને સ્પષ્ટ સમજી શક્યો નથી એથી
આ હણવામા તેણે ઘણો મોટાલો કર્યો છે ધને વદલે પ્પ હહ્યાના દાહલા મુદ્રિત પાઠની
પાદનોંધમા માલમ પડી આવશે ચ, વ, ધના પળ આ પ્રકારના જ મોટાલો હહિઆ
કર્યા છે આ રીતે રુ, હ, દ હ, દ્ઠ, ડ, ર, હ, ય, પ, વ, વ, અને અ, જ, શ માટે પળ આમ
બન્ધુ છે એટલે આ અક્ષરો વાલ્ક પાઠોની અથસયોજના કરીને મુદ્રણ - પાઠ વેસાડવામા
આ હાથપ્રતિ પ્પ રૂઝ મુશ્કેલીઓ ડમી કરી છે - સ અને મ પળ હગમગ સરાવા લયેલો

છે કેટલેક ટેકાણે પ અને ધનો મેદ પ (=વ)† કરીને, અર્પાત્ પના પેટમાં વિંદુ કરીને વતાવ્યો છે. સુગ્ર વાચક આ વિલક્ષણતાઓને મુદિત-પાઠની નીચે પાદનોંધમાં મૂકેલા મૂઝપ્રતિના પાઠો ઉપરથી સારી રીતે સમજી શકશે.

૫. ઠડ વિષે તો મારા મિત્ર પ્રો. માયાળીંઈ વિસ્તૃત ચર્ચા કરી છે તેથી હું અહીં આશ્વાન કાવ્યો અને કઢવક વધ વિષે જ બે બોલ કહેવા યોગ્ય ધાર છું. અપભ્રંશ ચરિત કાવ્યો સધિમાં રચાતાં સધિ એ સંસ્કૃત મહાકાવ્યના સર્ગ જેવો સંધિ = કઢવકોનો સમૂહ અને તેના આરમ્ભમાં ધ્રુવપદ, અને અંતે ઘત્તા મૂઠ કઢવકના દેહમાં ૮ પત્તિઓ જ આવતી શ્રીહેમચદ્રાચાર્યના 'છદોડનુશાસન'ના અધ્યાય ૬ નું આદિ સૂત્ર અને તેની ટીકા અને ઘોતરુ છે.

સધ્યાદૌ કઢકાન્તે ચ ધ્રુવં સ્યાદિતિ ધ્રુવા ધ્રુવક ઘત્તા યા । કઢવક-સમૂહાત્મક સન્ધિસ્તસ્યાદૌ ચતુર્મિ પદટિકાવંદઙ્દોમિ કટવકમ્ । તસ્યાન્તે ધ્રુવ નિશ્ચિત સ્યાદિતિ ધ્રુવા ધ્રુવક ઘત્તા વેતિ સજ્ઞાતરમ્ ।

સ્વયમૂના 'પૃથમચરિત'માં આઠ જ પત્તિનું કઢવક દૃષ્ટિગોચર થાય છે (ગુઓ મધુસૂદન મોદી 'અપભ્રંશપાઠાવલી'માં 'પૃથમચરિત'નું અવતરણ પાન ૩ અને આગલ) પાછલ્લી લગભગ દશમા સેકામાં કઢવકની પત્તિસંખ્યા વધી અને કઢવકમાં જ પચાસથી સો જેટલી પત્તિઓનો સમાવેશ કરી શકાતો એટલે સંધિને એકમ તરીકે રાખવા કરતાં કઢવકને જ એકમ તરીકે રાખીને કાવ્યો રચાતા હાયાં અપભ્રંશકાવ્યોમાં મોટાં ચરિત કાવ્યો યાદ કરતા છૂટા છૂટા કેનઠ કઢવકરૂદ્ધ આરંભનો અને સધિઓ પાછલ્લીના સમયમાં લખાતા હાયાં. આ ત હેમચદ્રાચાર્યના ગુરુ દેવચંદ્રસૂરિનું 'સુલસંસ્ક્રાણુ' અને તેનો જ 'નમ્મયાસુદરિસધિ' મધ્યકાલીન ગુજરાતી આશ્વાન કાવ્યો અને ટેઠ પ્રેમાનંદનાં આશ્વાન કાવ્યોનાં મૂઠ આ રીતે અપભ્રંશ કઢવાવદ્ધ ચરિત કાવ્યોમાં છે. કઢવાઓના આરમ્ભમાં ધ્રુવપદ અને અંતે 'ઝલણ' અને વચમાં કઢવાનો દેહ—આમ અનેક કઢવાનું આશ્વાન આ આશ્વાન શૈલીના મૂઠ અપભ્રંશમાં છે. જો વધુ જ વ્યવસ્થિત રીતે તપાસીએ તો વસ્તુ અપમા રહ્યા તથા છપ્પય પણ એક પ્રકારનાં હધુ કઢવા જ છે. અહીં આ ધાવત પ્રસ્તુત ન હોવાથી વિસ્તૃત વિમર્શને અવકાશ નથી.

૬. કવિ પોતાનું નામ અને તે સાથે પોતાનું ઉપનામ ધારણ કરી કાવ્યાદિમાં અને સમ્યક્તે મૂકે છે. ધાહિલે ધારણ કરેલું 'દિ ઘ દિ દિ' એ ઉપનામ પ્રલેક સધિની અલ્પ ઘત્તામાં અને કાવ્યારંભે આવે છે. નામકની પ્રથા જયદેવના 'ગીતગોવિંદ'ની અષ્ટપદીઓને અંતે માલમ પડે છે, તેમ જ મધ્યકાલીન દેશ્યભાષાના કવિઓએ પોતાના પદોની અલ્પ પત્તિ પોતાનાં નામથી અક્ષિત કરી છે. ક્ર્યક અને લક્ષ્યક સર્ગાન્તે શ્લોકમાં માધે તથા માર્ગિય

† એ વસ્તુતની નાગરીલિપિના વળળમાં 'વ' નો આદાર ઈવો પણ રહ્યો હતો તે કેટલાંક મીઝા પુસ્તકો તેમ જ શિલાલેસોમાં પણ દૃષ્ટિગોચર થાય છે — જિનવિજય ।

મૂકેલા છે તે પણ કદાચ આ પ્રયાણ આહુ સ્વરૂપ છે સ્વયમ્, પુણ્યદત્ત, ધનપાલ વગેરે વધાય અપભ્રંશ કવિઓ પોતાના નામથી સધિની છેવટની ઘટનાને વ્યક્તિ કરે છે. જેમ ધાહિલે 'દિશ્વદિટ્ટિ' નામ ધારણ કર્યું છે, તે પ્રમાણે ધનપાલે 'સરસ્વતી સમવ' એ નામ ધારણ કર્યું છે આ પ્રયાણો મધ્યકાલીન દેશભાષાનાં પદોમાં અને કાવ્યોમાં કેટલેક અંશે દૃષ્ટિગોચર થાય છે તેની નોંધ અત્રે લેવી ઘટે છે

૭. ધાહિલ કાવ્યમાં તે પોતાના વિષે ચોટીક માહિતી આપે છે 'અન્મરિપણ દૂલજિયા' . (૪/૧૯૧) બતાવે છે કે તેણે દૂલજિયા (= *દુર્લભા + આર્યિકા) નામનો સાધ્વાના કહેવાયો આ કાવ્યની રચના કરી ૪/૧૯૫ પ્રમાણે શિશુપાલકવધ-કાવ્યના કવિ માધ ના વશમાં તે જન્મ્યો હતો તેના પિતાનું નામ ૪/૧૯૭ પ્રમાણે પાર્શ્વ હતું અને ૪/૧૯૮ પ્રમાણે તેના દાદાનું નામ તાય (= તાત) હતું એક 'ધવિતા-સૂત્ર'નો ટીકાકાર પાર્શ્વ છે તે આજ પાર્શ્વ હોય તો પાર્શ્વની ટીકા દશમી શતાબ્દીમાં રચાઈ હોઈ, ધાહિલે આ કાવ્યની રચના પણ તે જ અસામા કરી હોવી જોઈએ બીજું આ કાવ્યની તાદ્વપત્રની હાથ-પ્રતિ હાલમાં વિક્રમના બારમા સૈનાની અન્તની છે પણ એ પ્રતિ કોઈ જૂની પ્રતિ ઉપરથી ઉતારવામાં આવી છે એટલે પ્રતિ-પરપરાની દૃષ્ટિ પણ આ કાવ્ય દશમી શતાબ્દીના અસામા રચાયેલા વાતને ટેકો મળે છે

૮. આ ઉપરાંત મારે કાંઈ કહેવાનું રહેતું નથી મારા મિત્ર પ્રો. ભાયાળીએ આ કાવ્યના વ્યાકરણની સર્ચ, છંદોની વિગત અને ભાષાન્તર આપ્યાં છે ગૂજરાતી, રાજસ્થાની અને પશ્ચિમી હિંદીનાં ભાષાતત્ત્વોનો અભ્યાસ, અપભ્રંશના અભ્યાસ સાથે સંકળાઈ છે. ભાયાળો ઇતિહાસ પ્રજાના માનસના ઇતિહાસ સાથે સંકળાઈ છે એ દૃષ્ટિએ ભાષાનાં તત્ત્વોનો અભ્યાસ પ્રજાના સામાજિક તત્ત્વોની સમજ વધુત્તર બતાવે છે પ્રો. લેન્ગે 'Lan guage' નામે પોતાના પુસ્તકમાં જણાવે છે Language does not exist apart from the people who think and speak it, its roots go deep into the consciousness of each one of us The task of the philologist comes to an end when he has recognized in language the play of social forces and the influence of history " આ દૃષ્ટિએ ગૂજરાત અને રાજ-સ્થાન અને મુખ્યત્વે પશ્ચિમ હિંદની સંસ્કૃતિમાં અને ભાષાવિધાનમાં રહેલા તત્ત્વોનું દર્શન કરવા રૂઝનાર અભ્યાસીએ અપભ્રંશનો અભ્યાસ કરવો આવશ્યક છે. જેને માટે મોજદેવે 'સરસ્વતીકવ્થાભરણ' (૨-૧૩) માં કહ્યું છે :

અપભ્રંશેન સુપ્યન્તિ સ્વેન નાન્યેન ગૂર્જરા. ॥

તે અપભ્રંશના અભ્યાસ પ્રશ્ને ગૂર્જરોએ આદર બતાવ્યો સર્વથા યોગ્ય અને ઉપયુક્ત છે.

પ્રાસંગિક ભૂમિકા

*

અપભ્રંશનું સ્વરૂપ અને અર્વાચીન ભાષાઓ સાથે તેનો સંબંધ

૬ સ ૧૯૧૮ માં જર્મન પદ્ધતિર્થ હર્મોન યાન્ગેરે શાસ્ત્રીય પદ્ધતિર સપાદિત કરી પ્રસિદ્ધ કરેલા અપભ્રંશ કાવ્ય મધિસત્તકહ પછી ઠીઠઠીક અપભ્રંશ સાહિત્ય પ્રકાશનાં આયુ છે, અને તેના પૌરાણિક કાવ્ય, મહાકાવ્ય, ચરિતકાવ્ય, રાસક વગેરે વિવિધ પ્રકારોનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી કેટલીક કૃતિઓ પણ મુદિત થઈ ચૂકી છે. ઉપરાત અપભ્રંશના સ્વરૂપ અને સંગ્રહને હગર્તા જુદા જુદા અભ્યાસીઓનાં મતવ્યો પણ પ્રસંગે પ્રસંગે પ્રકાશિત થયેલાં છે. આ સોને આધારે હવે આપણે અપભ્રંશને વિશે કેટલાંક નિશ્ચિત સ્વરૂપનાં વિધાનો કરી શકીએ તેમ છીએ. ઉત્તર ભારતની ભાષાઓનો નિકાસ-ઈતિહાસ પ્રાચીન, મધ્યકાલીન અને અર્વાચીન એમ જો ત્રણ ભૂમિકામાં વહેંચી શકાય છે, તેમાં અપભ્રંશનું સ્થાન મધ્યકાલીન (અથવા તો પ્રાકૃત) અને અર્વાચીન ભૂમિકાને સાંપનારી વચ્ચી જેટલું છે એ અમુક દષ્ટિર સાચું છે, પણ તેનો અર્થ એવો નથી કે જેટલી જેટલી પ્રાકૃતો હતી તે દરેકનું ઉપરકાલીન સ્વરૂપ તે અપભ્રંશ પ્રસિદ્ધ સાહિત્ય પરથી સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે સીંચી કોઈ પણ અર્વાચીન ભાષા કરતાં ગુજરાતી, મારવાડી અને મધિની હિંદી બોલીઓ અપભ્રંશની વધારે નિકટ છે. અપભ્રંશનું ધ્વનિતત્ર કે ઉચ્ચારણ જોતાં તે પ્રાકૃતોના ધ્વનિતત્રથી ઘાસ જુદું નથી પડતું પણ તેના વિભક્તિના અને આર્યાતિક પ્રલયો પ્રાકૃતોના તે તે પ્રલયો કરતાં નિકાસક્રમમાં એક પગલું આગલ વધેલા છે અને પ્રાચીન ગુજરાતી કે મજમાવાના પ્રલયોના પૂર્વજ જેવા તેમને ગણી શકાય તેમ છે.

આ ઉપરથી એમ નથી ધારી લેવાનું કે પ્રાચીન ગુજરાતી અને પ્રાચીન હિંદી સીંધે-સીંધા અપભ્રંશનાં જ રૂપાંતરો છે. કારણ, ઉપલબ્ધ સાહિત્ય અને યીજા પુરાવાઓને આધારે અપભ્રંશ એ સાહિત્યમાં જ પ્રયુક્ત એક મિશ્રભાષા હોવાનું ઠરે છે. ફસવી પાંચમી સદી આસપાસ હિંદના પશ્ચિમ કાંઠા પર રહેતી આમીર વગેરે જેવી જાતિઓની નિલ્લના વ્યવહારની ભાષા અજ્ઞાત કારણોને લઈને સાહિત્યમાં પ્રતિષ્ઠા પામવાને માગ્યશાહી બની પણ આવી પ્રામીળ ગણાતી બોલી તેના સ્વાભાવિક સ્વરૂપમાં જ ક્ષિપ્તોથી અપનાવાય એવું જ બને, એટલે ધ્વનિતત્ર કે ઉચ્ચારણ ચાલુ પ્રાકૃતોનું રાહી વ્યાકરણના પ્રલયો દેશમાયા- (એટલે કે લોકબોલી કે બોલચાલની ભાષા) માયી સ્વીકારવામાં આવ્યા શબ્દકોશમાં પણ મેયું ટકા જેટલા શબ્દો પ્રાકૃતના જ રહ્યા વાકીનો અશ તે દેશ્ય આ મિશ્ર સ્વરૂપની ભાષા સાહિત્યરચના—વધારે ખોક્સાદ્યથી કહીએ તો કાવ્યરચના—માટે વપરાવા છામી આ માયા તે અપભ્રંશ.

આનો અર્થ એ થયો કે અપભ્રંશનો પાયો બોલચાલની ભાષાનો રહ્યો આથી બોલચાલની ભાષામાં થયે જતાં પરિવર્તનોનું પ્રતિબિંબ અમુક અશે અપભ્રંશમાં પણ પડે જ.

પરિણામે અપભ્રંશનું સ્વરૂપ અશત પ્રવાહી રહ્યું પણ કોઈ પણ માપા સાહિત્યમાપા તરીકે પ્રચલિત યાપ એટલે તેનું સ્વરૂપ પણ સ્થિરતા વકલ્યા વિના ન રહે આ પ્રકારનું સ્થિર સ્વરૂપ પામેલો અપભ્રંશ તે નાગર અપભ્રંશ. તેની વિશિષ્ટતા એ કે તેમા અમુક પ્રમાણમા સ્થાનિક બોલીઓના રૂપો પણ વાપરી શકાતા, એટલે કે તેનું સ્વરૂપ સંચયવૃક્ષી (eclectic) હતું. હેમચંદ્રાચાર્યનો અપભ્રંશ તે આ નાગર અપભ્રંશ છે પણ વાર્તા સદીમાં અર્વાચીન ભૂમિકા સિદ્ધ થઈ ચૂકી હોવાથી નિદ્ધ હેમનો અપભ્રંશ અર્વાચીનતાની — અને સ્થાનિક પ્રમાણને લક્ષમાં લેતા ગુર્જરદેશની બોલીની — છાટથી મુક્ત નથી.

પણ અપભ્રંશનો જેમ પ્રચાર થયતો ગયો તેમ તેમા પુષ્કલ પ્રમાણમા સ્થાનિક બોલીના અશો પેસતા ગયા એટલે નાગર અપભ્રંશ જ પ્રદેશ અનુસાર વિશિષ્ટ નામે ઓળખાના લાગ્યો. ઈ સ ૯૦૦ આસપાસ રુદ્રટ અપભ્રંશના દેશવિશેષ પ્રમાણે મૂર મેદ હોવાનું જણાવે છે, તે આ લૅક્ષિકા અપભ્રંશોને ઉદેશીને પ્રાચીન સમયથી જ સૌરાષ્ટ્ર, સિંધ અને મારવાડ સાથે આમીરો અને ગુર્જરોનો સંબંધ હતો એટલે સમય જતા ગુર્જરોનો વિશિષ્ટ અપભ્રંશ વિકાસ પામ્યો હોવાનું સમજી શકાય તેમ છે અને ઈ સ ૧૦૦૦ આસપાસ મોજ ગુર્જરોને પોતાનો અપભ્રંશ હોવાનું જણાવે છે. આ ગૌર્જર અપભ્રંશને ગુજરાતી અને મારવાડી સાથે નિકટમાં નિકટનો સંબંધ છે.

અપભ્રંશ અપભ્રંશ સાહિત્યમાં સ્પષ્ટ ભેદ પાડી શકાય તેવી બોલીઓનાં લક્ષણ નથી મળતાં પણ દિગ્વરો રચેલી અપભ્રંશ કૃતિઓની માપા અને શ્વેતામ્બરો રચેલી અપભ્રંશ કૃતિઓની માપા વચ્ચે અમુક જ રૂપો અને પ્રલયો વાપરવાનો અને તેના બીજાં રૂપો અને પ્રલયો ઉપયોગમા ન લેવાનો ભેદ ધ્યાન લેવો છે આ ભેદ તરફ સ્પષ્ટરેખ હોય એ તો શક્ય જ નથી, કારણ કે વિશાલ પ્રદેશ પર ‘સવ-કી-બોલી’ની જેમ વપરાતી સાહિત્યમાપામાં ભિન્નદેશીય તરુઓની સેઠમેલ અનિવાર્ય બને છે તો યે ઉપર કહ્યું તે પ્રમાણે દિગ્વરો અને શ્વેતામ્બરોના અપભ્રંશમા પોતપોતાની વિશિષ્ટતાઓ એક વલ્લણરૂપે જોવામાં આવે છે દિગ્વર અપભ્રંશની કેટલીક લાક્ષણિકતાઓ વ્રજમાપા વગેરે જેવી પશ્ચિમી હિંદી બોલીઓમા ઉતરી આવી છે, જ્યારે શ્વેતામ્બર અથવા ગૌર્જર અપભ્રંશની કેટલીક લાક્ષણિકતાઓ ગુજરાતી અને મારવાડીમા ઉતરી આવી છે ધનપાલની મ વિ સ ત્ત ક હ અને પુષ્પદન્તની કૃતિઓ દિગ્વર અપભ્રંશ રજૂ કરે છે દરિમદ્નુ જે મિના હ ચ રિ ડ, સોમપ્રમના કુમાર પાલ મુતિ બોધના અપભ્રંશ સહો વગેરેમાં ગૌર્જર અપભ્રંશ મળે છે.

પદમસિરિચરિત્રનો અપભ્રંશ

ધર્મી અશુદ્ધિવાળી એક હાથપ્રત પરથી પ્રસ્તુત પદમસિરિચરિત્રનો પ્રયપાઠ તૈયાર કરવામા આવ્યો છે, એટલે તેના અપભ્રંશનું તાત્વિક વૃથાકરણ કરીને સ્વરૂપલક્ષણ વાધવા જેટલો આવાર આપણી પાસે નથી, છતાં કેટલાક સ્થૂલ લક્ષણોને તારવી કાઢી પદમસિરિચરિત્રનો અપભ્રંશ કયાં વલ્લણો છે તે સહેજે કહી શકાય તેમ છે.

ધ્વનિ વિપયક લાક્ષણિકતાઓ તરીકે મ્વ, વૈ, વ એવી અનિશ્ચિત જોડણી પરથી સૂચવાતુ દિસરા તર્ગત ૐનુ વૈ ઉચ્ચારણ, દિસરાન્તર્ગત વ્નો લોપ અને ર પાછલા અવયવ તરીકે હોય તેવા શુકાશરોમાં રની જાઢ્ઢળી (૩ ત. પ્રાણપ્રિય)—આ વ્રણ ગણાવી શકાય

વિ મ ક્તિ રૂપો માં (૧) પુલ્હિ—નપુસકલિંગ અકારાત અગોના તૃતીયા એકવચનના પ્રત્યય ૦૬ (હાથપ્રતમા ૦૬૦ કે ૬૬) અને ૐણ (૦૬૦), તેમ જ તૃતીયા એકવચનના યે વાપરી શકાતો સપ્તમી એકવચનનો ૦૬, યચમી તેમજ પઘી એકવચનના ૦હ અને ૦હ અને ઘડ્ઢવચનના ૦હ, સપ્તમી એકવચનના ૦૬ તેમજ ૦હિં (હિ), (૨) અકારાત નપુસકલિંગ વિસ્તારિત અગોના પ્રથમા-દ્વિતીયા એકવચનના ક્વચિત ઁ પ્રત્યય, (૩) અગને અનુરૂપ ષષ્ઠીનો પ્રત્યય—અકારાત અગોમા એકવચન અને ઘડ્ઢવચનના અનુક્રમે ૦હ અને ૦હ, રફારાતમા ૦હિ અને ૦હિં, ઉકારાતમા ૦હ અને ૦હ, (૪) વીજા પુરુષ સર્વનામનુ પઘી એકવચનનુ પાંચ વાર મઢ્ઢતુ રૂપ ‘તુહ’ (આ મ વિ સત્ત ક હા માં પળ વપરાયેહ છે). આટલી વીગસો લક્ષમા લેગા જેવી છે

આ ક્ષાતિક રૂપો મા, (૧) વર્તમાન પહેલો પુરુષ એકવચનમાં વિ (હ. પ્ર)= વિ, ૦મિ તેમજ ૦૬ વ્ને પ્રત્યયો, (૨) ૐ વિકરણવાઢ્ઢ સહ્યાબધ રૂપો—હસેહ, મળેહ વગેરે (છદનુ કારણ ન હોગ છતા યે વપરાયેલાં), (૩) ત્રીજો પુરુષ ઘડ્ઢવચનના ંતિ તેમજ ૦હિં, (૪) આજ્ઞાર્થ વીજો પુરુષ એકવચનના ૦હિ (૦અહિ અને ૐહિ), ર અને ક્વચિત જ ૦૩ અને ૐસુ, (૫) મવિધ્યમા ૦હ૦ વિકરણવાઢ્ઢ રૂપોનો અભાવ, (૬) સંબધક મૂતકૃદતમાં ૐવિ (૦૬વિ, ૦૬વિ), ૦અવિ, ૦વિપિણુ, ૐવિણુ અને ૦૬ઢ આટલી વિશિષ્ટતાઓ છે

કોઈ કોઈ પ્રાજ્ઞત રૂપો પળ વપરાયા છે

આમાં તૃતીયા માટે વ્રણ પ્રત્યયો, પઘી અને સપ્તમી માટે વે પ્રત્યયો, વર્તમાન પહેલો પુરુષ એકવચન અને ત્રીજો પુરુષ ઘડ્ઢવચનના વે પ્રત્યયો, આજ્ઞાર્થ વીજો પુરુષ એકવચનમાં વ્ચાર જેટલા પ્રત્યયો અને સંબધક મૂતકૃદતમાં છ-સાત પ્રત્યયો—આ લક્ષણો હેમચદ્ર-ઉદા-હત સચ્ચલક્ષી શિષ્યમાન્ય નાગર અપભ્રશનાં સૂચક છે વીજે પક્ષે સંબધક મૂતકૃદતમાં ૦૬ પ્રત્યયનો અને ૦હ વિનરણવાઢ્ઢ મવિધ્યરૂપોનો અભાવ, ક્વચિત જ મઢ્ઢતુ આજ્ઞાર્થ વીજા પુરુષ એકવચનનુ ૐકારાત રૂપ, સંબધક મૂતકૃદતમાં ૦૬કારાત રૂપો, અગને અનુરૂપ પઘીનાં પ્રત્યયો આ લાક્ષણિકતાઓ ચેતાવર કે ગૌર્જર અપભ્રશમા વિશેષે કરીને જોવા મઢે છે હલટપક્ષે ૦૬વાઢ્ઢ તૃતીયાના રૂપો અને વકાર-લોપ ૬ દિગવર અપભ્રશ માટે સામાન્યત લાક્ષણિક મનાય છે આથી પઝમસિરિ ચરિતના અપભ્રશમા મિન્ન મિન્ન લક્ષણોની કોટલીક સેઢમેઢ હોવાનુ જોઈ શકાય છે પળ હેમચદ્રના અપભ્રશમા દેખાતાં અર્વાચીન લક્ષણોથી પ્રસ્તુત કૃતિનો અપભ્રશ અસ્પૃહ હોગયી માત્ર માપાના ધોરણે પળ તેને ર્સત્તી વારમી સદી પહેલા મૂકી શકાય

પદમસિરિચરિતમા પ્રયુક્ત છંદો

૧ કઢવક-વેદમા પ્રયોજાયેલા છંદો

મહાકાવ્ય પ્રકારના અપભ્રંશ કાવ્યોના કલેસમા સામાન્યતઃ પદ્ધતિકા, વદનક અને પારણક એ ગ્રંથ છંદો યોજાય છે. પદમસિરિચરિતમા આમાથી માત્ર પદ્ધતિકા (૪+૪+૪+~) જ મુખ્યત્વે વપરાયો છે, પારણકનો અભાવ છે, અને વદનક (૬+૪+૪+~) મુખ્ય છદ્ધ તરીકે નહીં, પણ એકવિધતા ટાલવા વપરાયેલા બીજા બે છંદોની જેમ કામમા લીધો છે. વદનકમા રવાયેલા ચઢો ઘાટલા છે

૧, ૧-૨

૧, ૧૭-૨૫ (=પહેલી બે પંક્તિ સિવાયનું બીજું કઢવક)

૧, ૧૦૮-૧૦૯ (=૯મા કઢવકની પહેલી બે પંક્તિ)

૩, ૯૦-૯૭ (=૭મું કઢવક, પંક્તિ ૫-૮)

૩, ૯૯-૧૦૯ (=૮મું કઢવક)

૩, ૧૩૪-૧૩૫ (=૧૦મું કઢવક, છેલ્લી બે પંક્તિ)

૪, ૨૭-૩૫ (=૩જી કઢવક)

૪, ૫૦-૬૧ (=૫મું કઢવક)

વૈવિધ્ય હાતર વપરાયેલા બીજા બે છંદોનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે

(અ) ૧, ૪૫-૫૬ (=૪જી કઢવક, પંક્તિ ૬-૧૭) અને ૩, ૬૭-૭૦ (=૫મું કઢવક, પંક્તિ ૧૧-૧૪) એ સ્તંભોમાં વપરાયેલા છંદોની યોજના ૪+~ (પહેલા ગણમા જગણ નિપિદ્ધ) એ પ્રકારની છે. એટલેકે પદ્ધતિકાપાદના ઉત્તરાર્ધનું બધાર્ણ સેજ આ છંદની પંક્તિનું માપ સ્વયમ્બૂચન્દસ્ (૮, ૯) અને છન્દોડનુશાસન (પા. ૪૬ અ, પ. ૧૦-૧૧) કરિમકરમુજા નામે એક અષ્ટમાત્રિક દ્વિપદી છંદનું લક્ષણ ધાવે છે. પણ તેમા અલ્પ ચતુષ્ફલના સ્વરૂપ વાચત કોઈ ધ્યાન નિયમ નથી આપેલો આથી એ છદ્ધ અને પદમસિરિચરિતનો ઉક્ત છદ્ધ બને એક હોવાનું સ્વાતંત્રીથી ત કહી શકાય. અપ્રસિદ્ધ અપભ્રંશ કૃતિ ચંદ્રમુનિષ્ઠ કથાકોશમા આ છદ્ધનું નામ દુહ્વહ્વ આપેલું છે.

(આ). ૨, ૨૩૦-૨૩૭ (=૨૦મું કઢવક, પંક્તિ ૮-૧૫) એ સ્તંભમા ૫+૫+૫+~ એ માપનો મર્દનાવતારકે કામિનીમોહન છદ્ધ* વપરાયો છે. એના

* મળાચારા છદ્ધ શાસ્ત્રીઓએ આની વ્યાખ્યા આપેલી છે. બીજીવી ચર્ચા માટે જુઓ ચરેશરાસકં (સિંધી જૈન પ્રમાણ, ૨૨), પા ૫૮-૬૦.

પચ્ચક્ર ગણોનો ઢાલો ઘણુપરુ રાગનો હોય છે ઉત્તરકાલીન અપભ્રંશ સાદિયમાં આ છદ વારવાર પ્રયુક્ત થયેલો જોવા મળે છે તેનુ વધારણ છુલણા છદના પૂર્ણાંશને મળતુ છે.

૨ ઘટ્ટામાં પ્રયોજાયેલા છદો

સધિના આરંભે અને તે સધિના દરેક કઢનક્રમે અતે કઢવકતા દેહમાં વપરાયેલા છદથી જુદો જ છદ અત સૂચના માટે વપરાય છે કઢનક્રમા આ અતસૂચક છદનુ સામાન્ય નામ ઘટ્ટા છે એક સંધિની વધી ઘટ્ટાઓ ઘણુપરુ એક જ ઉદમાં હોય છે

(અ) પહેલી સધિના આરમનુ વીજુ પથ અને તેના દરેક કઢનક્રમની ઘટ્ટા ૧૦+૮+૧૩ એ માપની પદ્મપદીમા રચાયાં છે પદ્મપદીમા પ્રાસયોજના પહેલી ને વીજી પત્તિ વધે, ચોથી ને પાંચમી પત્તિ વધે અને ત્રીજી ને છઠ્ઠી પત્તિ વધે એ પ્રમાણે હોય છે આઠમા કઢનક્રમની ઘટ્ટામાં ૧૦+૮+૧૨ એમ સહેજ જુદા માપની પદ્મપદી મળે છે આમા દશમાત્રિક પાદમા ૪+૪+૨ કે ૬+૪ એવી ગણયોજના છે અષ્ટમાત્રિકમા ૪+૪ (જગણ નિપિદ્ધ) એ પ્રમાણે છે ૧૩ માત્રાનો પાદ ૬+૪+૩ એ યોજનાને અનુસરે છે ઉત્તરકાલીન અપભ્રંશકાવ્યોમાં આ પદ્મપદી ઘણી જાણીતી છે

(આ) વીજી સધિનુ વીજુ પથ અને તે સંધિની મોટા ભાગની ઘટ્ટાઓ ૧૦+૧૩ એ માપના અતરસમા ચતુષ્પદી પ્રકારના છદમા છે, આ પ્રચરમા પ્રાસયોજના વીજી અને ચોથી પત્તિ વધે જ હોય છે અને પાદોની ગણયોજના ઉપર્યુક્ત પદ્મપદીના તે જ માપના પાદો પ્રમાણે છે

વીજી સધિના ૨૨ કઢનક્રમથી ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૫, ૨૦, ૨૧ એ ૧૨ કઢનક્રમની ઘટ્ટામા ઉપર કહ્યો તે છદ વપરાયો છે બાકીના કઢવકતી ઘટ્ટાઓના છદોનુ માપ આ પ્રમાણે છે

૧૩, ૧૬, ૧૮ ને ૧૯ની ઘટ્ટામાં ૧૦+૧૨

૬ ની ઘટ્ટામાં ૧૨+૧૩

૧૪ ની ઘટ્ટામા ૧૩+૧૩

૧૧, ૧૭ ને ૨૨ ની ઘટ્ટામા ૧૪+૧૩

૭ ની ઘટ્ટામા ૧૦+૮+૧૩

(ઇ) ત્રીજી અને ચોથી સધિની ઘટ્ટાઓનો છદ ૧૪+૧૩ એ માપની અતરસમા ચતુષ્પદી છે માત્ર ૩, ૩ મા ૧૪+૧૨ અને ૪, ૩ ને ૪, ૧૬ માં ૧૦+૮+૧૩ એ પદ્મપદી મળે છે ૧૪ માત્રાવાળો પાદ ૪+૪+૪+૨ (પહેલા અને ત્રીજા ચતુષ્કલ્પમાં જગણ નિપિદ્ધ) એ રીતે વિમલ્લ થઈ શકે

આ ઉપરાંત વીંજી અને ચોથી સધિના આરંભે એક એક, ત્રીજી સધિના આરંભે ત્રણ અને કાવ્યને અંતે એક પ્રાકૃત ગાથા મૂકેલી છે

પઠમસિરિચરિતમાં યોજાયેલા છદો વિશે ખાસ લક્ષ લેતે તેવી વેદિકીકત છે. પહેલુ તો ૯ કે સામાન્યતઃ કઢવકનદ્વ અપભ્રંશ કાવ્યોમાં દરેક કઢવક પૂરતો એક જ છદ યોજાયો હોય છે. પણ શરૂઆતમાં નોંધ્યુ તેમ પઠમસિરિચરિતના ૧, ૨, ૧, ૨, ૩, ૭ અને ૩, ૧૦ એટલા કઢવકમાં એકના એક કઢવકમાં અમુક ભાગ પદ્ધતિકામાં અને ઘાકીનો ભાગ વદનકમાં રચાયેલો છે. એ જ રીતે ૧, ૪ અને ૩, ૫ એ કઢવકોમાં પદ્ધતિકા અને કોઈ અષ્ટમાત્રિક છદનુ, અને ૨, ૨૦ એ કઢવકમાં પદ્ધતિકા અને મદનાયતારનુ નિશ્રણ મળે છે. વીંજી ૯ કે સંધિનદ્વ કાવ્યોમાં સામાન્યતઃ એક જોશ મળે છે કે સધિના આરંભનુ પદમાં જે છદ યોજાયો હોય તે છદમાં જ તે સધિના દરેક કઢવકની ઘટ્ટા રચાયેલી હોય છે. પણ પઠમસિરિચરિતમાં દરેક સધિમાં અમુક કઢવકની ઘટ્ટાઓ ચાલુ કરતાં જરા જુદા એક કે વધારે છદમાં રચાયેલી છે. વીંજી સધિની ઘટ્ટાઓમાં તો પાંચ જુદા જુદા છદો વપરાયેલા જોઈ શકાય છે.

મુદ્રિત ગ્રંથપાઠમાં કેટલીક પદ્ધતિકામાં એકાદ માત્રા સુટે છે. પણ તે તે સ્થળે મજીના પેરપારથી છદની શુદ્ધિ જાણવી લેવાય તેમ છે.

ચરિત પ્રકારનાં કાવ્યોનું સ્વરૂપ

સરૂપદટ્ટિએ અપભ્રંશ પૌરાણિક કાવ્યો અને ચરિતકાવ્યો મધ્ધે વહુ ફરક નથી. પૌરાણિક કાવ્યોમાં વિષયનો વિસ્તાર સ્વૂં એટલે સધિસદ્ધ્યા પણ પચાસથી સો-સવાસો છુધીની, વધારે ચરિતકાવ્યોમાં વિષયવિસ્તાર મર્યાદિત અને સધિસદ્ધ્યા વેધી બાર છુધીની, બાકી સધિ—કઢવક—પ્રાસવદ્વ પદ્ધતિયુગલ એ રચનાપ્રકાર વચ્ચેના સમાન પણ દરેક ચરિતકાવ્ય સધિનદ્વ જ હોય તેવું નથી. હરિમદ્વદ્વત ણે મિળા હ ચરિત સઘ્ગ રહ્યા છદમાં છે

કચિત ચરિતકાવ્યોના આરંભમાં કે અંતે પ્રાકૃત ગાથા મૂકવામાં આવે છે. પઠમસિરિચરિતનો આરંભ તો વદનક છદની ચાર પદ્ધતિકા થાય છે. પણ પહેલી સિનાયની ત્રણ સંધિઓને આરંભે એક અથવા વધારે માગલિકા ગાથા મૂકેલી છે અને આઠા કાવ્યને અંતે પદ્ધતિ આપતી એક ગાથા પણ મૂકેલી છે.

સરૂપદટ્ટિએ વીંજી કશી વિશિષ્ટતા નથી. વિષયતરીકે કોઈ પૌરાણિક કે ધાર્મિક વ્યક્તિની જીવનકથા હોય છે, અને પ્રતિપાદન તેમ જ ઉદ્દેશ વોષપ્રધાન હોય છે, એટલે સામાન્યતઃ ધર્મકથાનાં પ્રકારના આ કાવ્યો કહી શકાય.

૧૧ પ્રસ્તુત કાવ્યનુ સપાદન પૂજ્ય મુનિશ્રી જિનવિજયજીની પ્રેરણા અને માર્ગદર્શન અનુસાર મેં હાથ ધરેલું મારા મિત્ર અપાપક મધુસૂદન ચી મોદી પળ કેટલાક સમયથી પંડિત મસિરિચરિત સપાદિત કરવા માટે સામગ્રી એકઠી કરેલી હોવાનું મેં મુનિજી પાસેથી જાણ્યું. ઇટલે પછી એમની જ સૂચનાનુસાર અમે સાથે મઠીને જ પ્રયપાઠ તૈયાર કર્યો. અપભ્રંશ સાહિત્યની સમજ વધે અને લોકોને તેમાં રસ લેવાનું સુગમ પડે. આશયથી મુનિજીની યાસ સૂચના પ્રમાણે મેં આ સાથે ગુજરાતી માયાતર, શબ્દ-કોશ અને ભૂમિકા ઉમેરેલા છે. માયાતર મૂલ્ય પ્રથમ સમજવામાં સહાયક બને. આ એક જ દૃષ્ટિ તૈયાર કરેલું છે. તેમાં મૂળનું અલિપ્ત પ્રતિબિંબિત કરવાનો ધ્યેય પ્રયાસ નથી કરેલો. મધ્યકાલીન સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ સાહિત્યના મુનિજીના બહુ-દેશીય જ્ઞાનનો, તેમ જ અનેક કૃતિઓના શાસ્ત્રીય સપાદક તરીકે તેમણે સંચિત કરેલા અનુભવવિજ્ઞાનો લાભ પ્રસ્તુત કૃતિને ઠીકઠીક મળેલો છે અને એથી પ્રયપાઠના સહ્યાવધ કૃત કે અશુદ્ધ સ્થાનોમાંથી કેટલાક ઓધગમ્ય થયા છે. આ માટે તેમનો ઋણસ્વીકાર કરતો આ એક આનંદદાયક કર્તવ્ય છે.

હરિવલ્લભ માયાણી

૧ / ૧

કવિ ધાહિલ કૃત પદ્ય શ્રી ચરિત

*

પ્રથમ સધિ

દિવ્યદિ કવિ ધાહિલ કહે છે—હે લોકો, હવે ધમાલ મૂકી વહેને સાંભળો, હું કાનને રસાયણરૂપ અને ઘણા ગુણનું માંજન છું. એક ધાર્મિક કથાનક કહું છું.

કપટભાવને છીપે અને સ્વભાવ સહેજ જ વિપમ હતો તોયે ધનશ્રી, પટીના મયમાં તરુણ મયમાં, વૃત્તમ ગુણવાળા તેના પતિને જે રીતે અપ્રિય થતી

કહવક ૧

તે હું વિશેષ કરીને ઘણું છું (પ) ધર્મ અને સુદર પદ્યશ્રી ચરિત તમે સાંભળો—જે તરુણી-જનની જેમ છલિત અક્ષર (તરુણીપહે-ચવનો) વહે ઉત્તમ અર્થને પ્રકટ કરે છે અને અનેક વિચાર (તરુણીપહે-વિકાર) બાહુ છે. હું પ રૂપી કરને જહમૂટથી ડહેડી નાલનાર, મહાસેન રાજાના કરકમલને, લક્ષ્મણના પુત્ર, હુનયરૂપી રત્ન પ્રભે સમીરરૂપ, શરદના ચંદ્રના કિરણો જેવી ઘણા દીક્ષિવાળા, કાચુના હાથ જેવી વિમલ અને વિનાશ પામેલી કીર્તિવાળા, કવ પ રૂપી હાથી પ્રભે કેસરી સિંહના તાલક જેવા, પાવ દ્વિવ્ય રૂપી દુહ સર્પ પ્રભે મોર જેવા, દારુણ માયા શલ્યને ડરેડી નાપનારા, મોહરૂપી મહાન કાચુમણના વિનાશક, દુસ્તર મવસમુદ્ધને ઓઢગનાર, દેવેન્દ્રથી તમન કરાતા ચરણકમલવાળા, ગ્રણ લોકના નાથ, માનને ચૂળ કરનાર, શાશ્વત સુલના નિધાનરૂપ, ચોક્કીશ મહાન અતિશયથી યુક્ત, ગુણના સાગર, મોક્ષમાર્ગને દેસાડનારા, (પવા) પરમેશ્વર અશ્વ પ્રમ જિનંદ્રને પ્રણામ કરીને; તેમ જ જગતની સ્વામિની, દેવીઓ વહે નમન કરાતી, શ્વેત કમલ સમાન હાથવાળી વાગેશરી—જેના પ્રભાવ વહે, તેને સદ્ભાવથી પ્રણામ કરનાર કવિ-ઓની ધાળી વૃત્તમ રીતે પ્રવર્તે છે, તેને પ્રણામ કરીને (હું પદ્યશ્રી ચરિત કહું છું, તે સાંભળો)

કહવક ૨

આ મહાસહેશ્રમા ક્ષત્રીને સુદર ઘરોવાળો* અપ્યદેશ નામે સુપ્રસિદ્ધ (દેશ) હતો ત્યાં ઘન, સરોવર અને રાજમંડપ ત્રણેય હરિ (પટલે ૩ અનુક્રમ—સિંહ, દેડકા, ઘોડા) અને કમલ (પટલે ૬ અનુક્રમે—હરણ, કમલ, કમછા=લક્ષ્મી) વહે યુક્ત હતાં રાજાઓ તેમ જ સુનિશ્ચયો ધર્મમાં બાસક હતા. પ્રાણીઓ ગુણવાન હતા સૌ કોઈ શાશ્વજ્ઞાનવાળા હતા ગામો, બાકર ને મારોના સમૂહ મનોહર હતા સરોવર ઝડાં, વિપુલ જાલ વાળા, શીલેડાં કમલઘનથી શોભીતાં ને કેવલી પુષ્પોની સુગંધથી મુગાસિત હતાં વિપ્રવિધ લોકો વહે, ધન અને ધાન્ય વહે તે રમણીય હતો ત્યાં ગાયોમેંસોના પાદા માંમરવાળા અવાજથી આકુલ હતા ઝૂવા, ઉત્તમ, શ્વેત મવનો વહે તે મૂલિત હતો શ્વીચોરીય ઘસેલા ગામ, સીમાદા અને શુભવનો વહે, સોહામણા કોમલ કદલીમટપ વહે, જલના મારથી નમતાં ઝૂંઘોના સમૂહ વહે, સોપારી અને નાગર વેળનાં પાવથી (સમૃદ્ધ) સ્થાનો વહે, પ્રામોઘાન અને ઘનીચા વહે તે સદિત હતો કચરાના ઢગલા (?), ચોરો, દુષ્ટ રાજવી અને દુષ્કાલથી તે યુક્ત હતો ત્યાં પથિકોને વૃત્તમ મોજન અપાતુ વિપ્રવિધ ઢસવોથી ત્યાંના છોછોતુ મન આનંદિત રહેતુ ઉત્તમ કવિઓ, નટો અને

* મુવેષ=મુવેસ્મર

જાણી શકાય છે. અસ્તુ નવાનુ સંપાદન પૂર્ણ મુનિશ્રી જિનવિજયશ્રીની પ્રેરણા અને સંદર્ભનું અનુસાર મેં હાથ ધરેલું. મારા વિષય અધ્યાપક મધુસૂદન શ્રી મોદીના કેટલાક સ્વરૂપો પરમોત્તરિ ચરિત સંપાદિત કરવા માટે સામગ્રી એકઠી કરેલી હોવાનું મેં મુનિશ્રી પાસે જાણ્યું. ઇટલે પછી એમની જ સૂચનાનુસાર અમે સાથે મળીને જ પ્રવ્વાહ તૈયાર કર્યો. અપભ્રંશ સાહિત્યની સમજ થાય અને હોશીને તેના રસ લેવાનું મુગમ પડે. આશાયથી મુનિશ્રીની રાસ સૂચના પ્રમાણે મેં આ સાથે મુનિશ્રીના માર્ગ, શબ્દ ક્ષોભ અને મુનિશ્રીના હોશીને છે. માયાના મૂલ્ય પ્રમાણમાં સદાચર કરીને એ એક જ દષ્ટિ તૈયાર કરેલું છે. તેમાં મુનિશ્રીના અભિવ્યક્તિ કરવાનો કશો પ્રયાસ નથી કરેલો. મધુસૂદન સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ સાહિત્યના મુનિશ્રીના શ્રી દેશીય જ્ઞાનનો, તેમજ બેક ઇનિઓના રાસીય સંપાદક તરીકે તેમને સંવિત કરીને અનુભવિતનો હાથ પ્રસ્તુત કરીને ઠીકઠીક મળેલો છે અને એવી પ્રવ્વાહના સ્વરૂપ કાટ કે અશુદ્ધ સ્વાનોમાંથી કેટલાક ચોધગમ્ય થયા છે. આ નવે તેમનો જગજીવિત કરીને એ એક આનંદદાયક વર્તન છે.

હરિવલ્લભ ભાયાળી

કવિ ધાહિલ કૃત પદ્ય શ્રી ચરિત

*

પ્રથમ સધિ

દિશ્યદષ્ટિ કવિ ધાહિલ કહે છે—દે છોકો, હવે ધમાલ મૂવીં દહેને સાંભળો, હુ કાનને રખાવણરૂપ અને ઘણા ગુણનુ માગ્રન વડુ ધરુ ધાર્મિક કમાનક કહુ છુ

કપટમાવને છીધે અને સ્વમાલ સહેજ જ વિપન્ન હતો તોયે ધનથી, પછીના ભવમાં તરુણ વયમાં, ઉત્તમ ગુણવાળા સેના વસિને જે રીતે અગ્રિય વની

કડવક ૧

તે હુ વિશેષ કરીને વળયુ છુ (૧) ધર્મ અને સુદર પદ્ય શ્રી ચરિત તમે સાંભળો—જે તરુણી જનતી જેમ કલિત અક્ષર (તરુણીપદ્યે—ચંચળો) વડે ઉત્તમ અથને પ્રકટ કરે છે અને અનેક વિચાર (તરુણીપદ્યે—વિકાર) વાળુ છે હુ છા રૂપી કદને જહમૂલ્યી અનેહી નાલનાર, મહા સેન રાજાના કરકમળને, છદ્મના મા પુત્ર, દુર્નવરૂપી રજ પ્રત્યે સમીરરૂપ, દારદના અમ્મના ત્રિરણી જેવી પવલ દીપ્તિવાળા, મમુના હાસ્ય જેવી વિમલ અને વિસ્તાર વામેહી કીર્તિવાદ્ય, કદપરૂપી દ્વાયી પ્રત્યે કેસરી સિંહના બાલક જેવા, પાવ દન્ત્રિય રૂપી દુષ્ટ સર્પ પ્રત્યે મોર જેવા, દારુણ માયા શણેને ડાંગેહી નાલનારા, મોહરૂપી મહાન અનુમતના વિનાશક, દુસ્તર ભવસમુદ્રને ઓળંગનાર, દેવેન્દ્રથી નમન કરાવના ચરણકમળવાળા, વળ છોકના વાય, માનને વૂળ કરનાર, શાશ્વત સુખના નિધાનરૂપ, યોગીશ મહાન અનિશયથી શુભ, ગુણના સાગર, મોક્ષમાર્ગને દેલાડનારા, (પુવા) પરમેશ્વર અશ્વ પ્રમ મિતેન્દ્રને પ્રણામ કરીને, તેમ જ જગતની સ્વામિની, દેવીઓ વડે નમન કરાવી, શ્વેત કમલ સમાન હાથવાળી વામેશ્વરી—જેના પ્રભાવ વડે, તેને સદ્ભાવથી પ્રણામ કરનાર કવિ-ભોતી વાળી ઉત્તમ રીતે પ્રવર્તે છે, તેને પ્રણામ કરીને (હુ પદ્યથી ચરિત કહુ છુ, તે સાંભળો)

કડવક ૨

આ મરતદેશમાં ઝજળીને સુદર ઘરોવાળો* મધ્યદેશ નામે સુપ્રસિદ્ધ (દેશ) હતો ત્યાં ઘન, સરોવર અને રાત્રમઘન ગ્રણેય હરિ (પટ્ટે કે અનુક્રમે—સિંહ, દેવકા, ઘોડા) અને કમલ (પટ્ટે કે અનુક્રમે—હરણ, કમલ, કમલા=હૃદયી) વડે શુભ હતો રાજાઓ તેમ જ મુનિવરો ધર્મમાં આસક્ત હતા પ્રાણીઓ ગુણવાન હતા છી છીક શાસ્ત્રજ્ઞાત્રવાળા હતા ગામો, શાકર ને મગારોના સમૂહ મનોહર હતા સરોવર ઝડાં, ત્રિપુલ જલ વાળાં, શીલેલાં કમલવનથી શોભીતાં ને કેતકી પુષ્પોની સુગંધથી મુવાસિત હતા વિષવિષ છોકો વડે, ધન અને ધાન્ય વડે તે રમણીય હતો ત્યાં ગાયોમંસીના ઘાસા માંમરવાના અવાજથી આકુલ હતા ઝવા, વત્તમ, શ્વેત મવનો વડે તે મૂપિત હતો શીંચોચીંચ વસેલાં ગામ, સીમાડા અને દ્યુવનો વડે, સોદામળા કોમલ કદલીમહપ વડે, ફળના મારથી નમતાં ઝવાં ધૂણોના સમૂહ વડે, સોપારી અને નાગર વેળનાં પાનથી (સદ્યુદ) સ્થાનો વડે, પ્રામોઘાન અને ઘગીચા વડે તે મદિત હતો કચરાના વગલા (?), ધોરો, દુષ્ટ રાજથી અને દુષ્કાળથી તે શુભ હતો ત્યાં પરિક્ષીને ઉત્તમ મોજન અવાયુ વિષવિષ ડાસવોથી ત્યાંના છોકોનુ મન આનંદિત રહેતુ ઉત્તમ કવિઓ, નટો અને

* મુનેષ=મુનેશ્વર

मर्तकों, चारणों અને વર્દિઓ છાં સંપુરુષનુ ચરિત વૃક્ષરૂપક વડે સજવતા ઉત્તમ સ્ત્રીવિના નાદયી વ્યાસ, હપ વડે અને ઉત્તમ રાજા (સ્વર્ણવંશે, દેવો અથવા મુરા) વડે યુક્ત તે જાણે કે પૃથ્વી ઉપર કતરેલુ સ્વર્ગ હતો

કહવક ૩

તે દેશમાં વસતુપુર નામે દેવોના નગર જેવું ઉત્તમ નગર હતું તે ઝઘા જલવાળી પહોળી પાઈવાલું હતું તેનો ઝવો ધુગ નગરોનાથી ઓછાથી શકાતો ન હતો; ગ્વા મોતી, મણિ અને પરવાઝોવડે યુક્ત સમુદ્ર સમી ચાર હતાં કુદપુષ્પ અને ચદ્ર જેવા શ્વેત જાં સૂર્યના રથના ધોડાને (પણ) જેના શિરોની ટોચ નડે તેટલા ઝઘા જિનમદિરો હતાં; રતિ જેવી રંગાળી, વિદ્યાસ અને ક્ષિત સહિત ધોલકી નમણી સુદરીઓ હતી; સ્ત્રીઓ દારિદ્ર્યથી મુક્ત, મોહરહિત, કદર્પની કાંતિની સ્વર્ણ કરે તેવા રંગાળા, ઉત્તમ કલા, જિનય, દાર્શિન્ય, જ્ઞાન અને અભિમાનથી મુક્ત અને શુભનો નિધાન હતા; દ્વન્વીલના ચિરણ(?) થી (વ્યાસ) સેંકડો શિવર રૂપી મેષવાળા, મણિ વિરણોથી રંગાયેલા દ્વન્વીલનુપતી સોમાવાળા, મુદ્દગના નિનાદરૂપી શમીર શત્રતા વાળા, મુવર્ણસમી કાંતિવાળી સ્ત્રીઓ રૂપી ધીજઘીવાળા, નિમલ મોતીના પ્રસરેલા પાણીવાળા, કપૂરની મુલાસરૂપી શીતલ પદમવાળા, મરકત મણિના ચિરણરૂપી નૃનાંકુરવાળા, શ્વેત ચામરના સમૂહ રૂપી છત્રકતી માલ્યાઓવાળા, પ્રાદુ (પરમાદ) જેવો ઝવો વિશાલ પ્રમાદ (રાજમહેલ) હતો મરકતમણિના હારો વડે, ઉત્તમ પળીવાઓ વડે, મુકુમાર કદલીપૃદ્ધો અને છતાપૃદ્ધો વડે, પીછેછાં કમળો વડે, હસોના સમૂહ વડે અને કાચ તથા સરોવરો વડે તે મઠિત હતું

કહવક ૪

છાં જિતશશુ નામે અતિ પઠવાન, જો વર્ણવી ઉદ્ધત શત્રુરૂપી દાયીઓ પ્રત્યે સિંહ સમાન રાજા હોયો તેને મન્મથની ખાયા (રતિ) જેવી રૂપવતી સ્ત્રીલાયથી નામે કી હતી તે નગરમાં ધનસેન નામે જ્ઞક મોટો સેઠ હતો વૈભવમાં કુબેર પણ તેનાથી કતરતો હતો રાયલિ (રણાયલિ?) નામે તેની પતિનિષ્ઠ પ્રિય સ્ત્રી હતી તેયને ધનદત્ત અને ધનાથ હ વે પુત્ર હતા, (અને) પ્રાણથી પણ પ્રિય ધનથી નામે પુત્રી હતી તિલોત્તમા ને રેમાને હતી કાઢે તેવું તેવું રૂપ હતું તેવું છટાટ મુવુમાર કાલા વાલથી વિશિષ્ટ હતું ચદ્રને હતી કાઢે તેવું તેવું વદનારવિંદ હતું (પ્રણ) મુવનની દ્વન્વી જાણે કે ન હોય તેમ તેની કમલપત્રસમી આંત્રો હતી તેનો માલ કટકતાં કુદલથી પ્રકાશિત હતા તેની શ્વેત દત્તપત્તિ કાંતિથી ચલકતી હતી વિંધ સમાન તેનો અપરોઘ અને વત્તમ શક્ત સમાન તેનો કંઠ હતો ધુગ જ્ઞાનમાર જો પાતળી ત્રિશૂલી રેસાઓ હતી નિત્ય વિશાલ અને ગતિ મધર હતી પ્રસાદ લક્ષણ યુક્ત રતુમદા હાય, અને માલ કદલીને ઝગારી પાડે તેવા પુષ્ટ ઝરનમ્મ હતા પુદ્ધ કનક જેવી શીર, મુનિઓના ચે ચિત્તને ચોરી છે તેવી, સૌમાન્યની રાણ, અતિશય મધુર વાણી ચોલતી, રૂપથી રતિ મો (પણ) તિરસ્કાર કરી શકતી તે સુદરી, નવધૌવનરૂપી સત્ત્વ વરેલા રથ વાળા, મોટા માહામ્ય વાળા, દેવોના ચે વર્ણનુ સ્વદન કરનારા મન્મથના હાયમાં રહેલી અહીં જ જાણે કે હતી

કહવક ૫

મયનને આનંદ આપે તેવો વૈદ્ય ધનનો પુત્ર શકર તેને ધરણ્યો પણ તેના શરીરને અસાધ્ય વ્યાધિ લાગુ પડ્યો અને તે (ધનથી) નો પતિ યુદ્ધાન્ક અકાલે ન (?) મૃત્યુ પામ્યો આંધુ સારથી તે કરગ આક્રંદ કરવા લાગી, "નાથ, મારે ધરણ વિનાનીને ધરણ કોનું (રહુ)? લક્ષણ વિનાની હું, કહે કયો જાડ? સ્વામિન, તારા વિરહમાં જ્ઞક ક્ષણ પણ હું નહીં જીવું" પ્રાણલ્યાપ કરતી તેને તેના માઈઓજ ગદ્ગદ કંઠે થયે પડીને અન્કાથી "ધનથી, તુ રો મા શોક મુકી દે પ્રાણલ્યાપ

ન કર. ..તુ અમારી સરસ્વતી, યમુના, ગંગા, કુલદેવતા, ત્રિજયા, જયતી, દુર્ગા, સાવિત્રી ગૌરી, અગત્યતી પિયાલા (૧) (ચતુ)છો અને તારા કિંકર, મુદ્રા, દાસ છીજ આ ચતુર યશોમતી અને યશોદા તારી દાસીઓ જ છે જે કોઈ તારી આજ્ઞાનુ સંહન કરે તેના શાપ સાથે પણ (અમારે) કાંઈ લેવાદેવા નહીં તુ અમારા ઘરની માઠા રાખજે પરિજનોનું પાલન કરજે ગુરુ અને દેવોતી પૂજા કરજે મુનિઓને ને ઉત્તમ વ્રાહ્મણોને દાન આપજે યદ્યેન, લેદ ન ફેર તારા શરીરને શરવા ન દે”.

કહવક ૬

ઘરની સમાજ રાજવામા તેનો કાલ વ્યતીત થતો હતો તે નગરમાં ઘણા મુળી દવા મદા- મુનિ ધર્મ ધોષ વિહાર કરતાં કરતા આઘ્યા લોકોના મનને આનંદિત કરનાર, રોષરહિત, અજ્ઞાન- રૂપી ગાંઠ તિમિરને હરી લેનાર, ધિર્માનરૂપી મદાન નગરી (પ્રાપ્ત કરવા માટે) પરમ શરણરૂપ, સમગ્ર વારેય ધર્મગતિ જેણે અભ્યાસ કર્યા છે જવા, દ્વિવિધરૂપી ચંચલ તુરગને સયમમા રાખનાર, વૃણ, મળિ ને કાંચનને કે શયુ અને મિત્રને સમાન મળનાર, નવવિધ મહાવર્ય અને મુક્તિના પાલનને છીધે પવિત્ર, શીલાગના ખારે યોશને કચપી શકનાર, જીવાદિ પદાર્થોના તરવને પ્રકટ કરનાર, અતિશય દુષ્કર વપથી શોપાઈ ગયેલા શરીરવાળા, દશવિધ મુનિધર્મના નિવાસરૂપ, ધૈર્યવાન, ઘન શત્રુને ઝલેલી નાજનાર, નિદિરૂપી વસ્ત્રીમાં તૃણ અનુરાગવાળા, યોગેશ્વર, મદનને ચાલનાર શકર, લોકોના (નારાયણપદ્મે-અજુનના) ધ્યાધિને દૂર કરનાર આજે કે તારા વળ, મદર પર્યતની જેમ નિષ્કપ, કમલસરોવરની જેમ કાંપ ધરાવના, જવા તે મુનિ દવા (તેમને ચંદ્રનું ડપસાન ન આપી શકાય કારણ,) ચંદ્ર દોષાકર (૧ રાત્રી કરનારો, ૨ દોષની જાણ), કલકના દોષ- વાળો અને ઘાંકો છે ય પ્રમાણે જાગતમાં તે અવમાનના પામે છે (અને) સૂર્યનું તેજ યોષ્ટ અને સીત્ર હોય છે, તેને વિદ્વાનોના તેજની જેમ કેમ કહેવાય ? યવના તેજથી પ્રકાશતા, ઉપશમ વાળા, સફળ જીવોના સત્તાપને હરનારા, અને, જેનું ઉત્તમ શાસન કદી સંહિત થયું નથી અને જે શાપનો નાશ કરે છે તેવો ઉત્તમ ધર્મ જાણે સાક્ષાત્ હોય (તેવા તે દવા)

કહવક ૭

ગતિમાન કલ્પદ્રુમ જેવા તે મુનિ નગરના દરવાજા પાસેના, પ્રાસાદોમાં શ્રેષ્ઠ જવા કદમ્બી- મૃદુ ચૈત્યમાં ઘણા મુનિવરો યજે, કુલપર્વતોની અધ્યમા મેદુર વૈવતી જેમ, ઘેટા દવા દેવ સમાન સ્મૃતિ વાળા અને મધુરભાષી શ્રાવકો તેની અત્યંત સેવા કરતા દવા કલ્પદ્રુમ હરિચંદનથી ઘીંટલાયેલું હોય તેમ તે મુનિ પવિત્ર અને સુદર શોકોથી વીંટલાયેલા દવા ધનથી, ધનદાતા અને ધનાધદે તેમના સેવકો સાથે તે મુનીંદ્રના દર્શન વર્ષા સુરિને પ્રણમ કરીને સાધુઓને ધન કર્યો તેમણે ‘ઉત્તમ ધર્મલાભ’ દુષી આશિષ દીધી પછી ત્યાં મેટેલાને મુનિવર ધર્મ ધોષ નથીન મેષના જેવા (ગમીર) સ્વરે કહેવા લાગ્યા, “જેનો સામો કાનો દેખાતો નથી, જેમા સુર્યયજે જરા, મરણ અને શ્વાધિરૂપી તરંગો છે, તેવા મયાનક મવસાગરમા તીષ્ઠ યોનિમાં મદ કતા દુષ્કર્મી જીવને (ઘણા) છેલ્લે કરીને મનુષ્ય જન્મ મળે છે ધર્મ, અર્થ, વામ અને મોક્ષ નામે ચાર (અથ) પુરપનો મુક્ત્ય (મૃત્તિનિમિત્ત) છે તેમાં ધર્મને કિનવરોપ શ્રેષ્ઠ કદો છે, કેમ જે તે હોય તો શાકીના વધા પ્રાપ્ત થાય તો મુદ્ધિમાન પુરુષે આદરસહિત તેને આળી, તેને જ આશર્યો જેમ કોઈ વિષકલ્પ પુરુષ ઉત્તમ લક્ષણ વાળા રહ્યે, વિચારીને આત્મ માથે પ્રહન કરે છે, તેમ મવસાગરના તારક અને મોક્ષસુરના કારણરૂપ ધર્મનો પણ પડિત પુરુષે (આદર કર્યો જોઈએ)

કટક ૮

હુ તમને ધર્મની (સાચી) પરત કદુ છું વિચાર્યા વિના ધીક્ષા ન જ છો ઉત્તમ ધર્મ ~
 કે જેમાં બીવરહા હોય ઉત્તમ ધર્મ તે કે જેમાં અંશુક નિયમો (હેવાના) હોય ઉત્તમ ધર્મ તે
 કે જેમાં સત્યભાષણ હોય ઉત્તમ ધર્મ તે, જેમાં માયા (કપટ) ન હોય તે જ ધર્મ જેમાં પારકા
 દ્રવ્યો દરી ન હેવાય તે જ ધર્મ જેમાં યીજાને પીઢા ન કરાય તે જ ધર્મ જેમાં સ્ત્રીનો સગ ન
 કરાય તે જ ધર્મ જેમાં વારિષ્યનો ભગ ન થાય તે જ ધર્મ જેમાં દુઝટા મર્યાદિત હોય, જેમાં
 રાત્રીભોજન, ક્રોધ અને માન ન હોય તે જ ધર્મ જેમાં મોદ ને છોમ ન હોય તે જ ધર્મ જેમાં
 દ્વિધોનો મિત્રો હોય તે જ ધર્મ જેમાં મધ ન પીવાય તે જ ધર્મ જેમાં અકાર્ય ન કરાય તે
 જ ધર્મ જેમાં માંસ ન સ્વવાય તે જ ધર્મ જેમાં વિપયોનો અભિલાષ ન હોય તે જ ધર્મ જેમાં શીઠ
 કઠંક વિનાનુ હોય, જેમાં કામરૂપી હાથી નિરંકુશ ન હોય તે જ ધર્મ જેમાં તપોનો વિચાર હોય
 તે જ ધર્મ જેમાં મન નિર્ધિકાર હોય તે જ ધર્મ જેમાં આજ સારી યેટે ત્રિપુદ્ધ હોય તે જ ધર્મ જેમાં
 દેવ તરીકે થીતરાગ હોય જેમાં ત્રિમુલ્લખા પરમેશ્વર, મદ્ને ત્રિતગારા, મોહના વિદારક, ત્રિનેશ્વર
 દેવનુ દમેશ પ્યાન ધરપામાં આવે છે, અને અન્યની હિંસા નથી કરાવી તે જ ધર્મ જગતમાં ઉત્તમ છે.

કટક ૯

કળરૂપી અંજઠિથી ત્રિમલ્લખનું પાન કરો પાંચ મહાવત્સરૂપી રત્નો મહાન કરો તિર્મલ
 જ્ઞાન યદે દેહને ડગાડો (૧) આશ્વક ધર્મનું પ્રપચ્ચી પાલન કરો " શ્રી ધર્મ ઘોષ મુનિપરતી
 શાશ્વત મુક્તી ત્રાણ રૂપ ઘણી સાંભળીને અતિશય પુલકિત થયેલા ઈંગરાજા તેમણે (ધનશ્રી,
 ધનદુત્ત અને ધનાવદે) પ્રણામ કરીને તે મુનિવરને કહ્યું, "હે શુર, સંસારમાં પડતાં પૂર્વા અમારો
 ઉદ્ધાર કર, અમને આશ્વક ધર્મ આપ" તેણે તેમને સમ્પક્ષના મહાન ગુણથી મુક્ત પાંચ અણુવત
 આપ્યાં ૫ મત છૂટ્ટને તેઓ ઘણા રોમાંચિત થયાં અને ચંદન કરીને પોતાને ધરે ગયાં ધર્મશીલ
 પુષ્પી ને ધનશ્રી ત્રિવલે દિવસે ઘણા ડાસાદુષ્ટી ધર્મવત પાલવા છાતી તે ત્રિમલ્લિતમાં મહો
 રસવ કરાવતી મુનિવરોને યથેષ્ઠ દાન દેતી પોતાની સપ્તીમો દ્વારા તે લાંડૂલ, પૂઠ, આમરણ
 અને વલ્લ સાપર્મિકોના હાથમાં પહોંચાડતી ચરેરાં બાંધણી, કોંઠિયાં, વામણાં, દુર્ગાં,
 વીન, ને દયામણાંને તે અશુર્કપાથી યજ્ઞ ને આમરણનું દાન કરતી મુદ્ધદ ને સજ્જનોનું તે માન
 ધધારતી ત્રિનિવાસનના અંક ને દૃઢ સમ્પક્ષ વાક્ય નિર્ધનોને, નિરભિમાન ધનશ્રી ગતિમાન
 કણ્ઠપટવાની જેમ, જે જે કાંઈ વાંછે તેને તે યથેષ્ઠ દેતી

કટક ૧૦

ધનશ્રીને દાન દેતી જોઈને યજ્ઞોમતી અને યજ્ઞોદા તાર રાસવા છાતી બીકને છીંધે
 તેની આગળ તો કાંઈ ચોળી નહીં, (૫૧) માણસો પાસે પાછલથી પાલ કરતી, "શામોટી ધર્મશીલ
 અને છાગણી વિનાની અમારી નળદ ધર લુટાવી દે છે કારણ વિના પારકાના હાથ મરે છે "

સેવકની આગળ આવી ઘાટ કરી (૧) તેના સેવકે તે ઘાલ ધનશ્રીને કહી ધનશ્રી પોતાના
 મનમાં વિચારવા છાતી, "મેં દરરોજ મારા હાથે (દાન) દીધું છે ધીન, અનાથ અને શાલ ને આશ્વાસન
 આપ્યું છે, મારા માઈઓના નિષ્કટક રાજ્યમાં મેં ધર્મને કાજે કાંચનને તુજ જેવું માપ્યું છે ૫૧
 હવે જેમણે મરજાદ છોડી દીધી છે તેવી મારી મોનાઈજોથી ૫૧ હવેન થયું નથી તેઓ મારા ગુણ-
 માંથી દોષ કાઢે છે, મારી અપકીર્તિ કરે છે, હુદ વિચારો કરે છે અને મારે પાપ પાંધે છે આજે
 પ્રસંગે મારે શુ કરું મુક્ત છે? શુ હુ આશુ ધર ને થયું મુક્ત તરીકે દુઃ? અપવા તો મુલાલુ,
 મનોહર ને મૂલ્યવાન સીધેલુ વલ્લ જૂ ચોંટ્યાને કારણે કોણ તરીકે દે? માઈઓ મારા હૃદયની
 દુષ્ટાને પૂનારા અને આશા ડગાવનારા છે, પડી તેમની વહુઓ ઘણ પ્રતિકૂલ અને નિંદાસોર હોય
 તો યે શું? ચમ્પ કતો પછી તારિકાઓનું શુ કામ?

કહવક ૧૧

(પળ) તદન ત્રિગું હોય તોયે ચહું સનમાર વાલી માર્યાથી કોળ ન મોહ પામે ? (પટલે) જો મારા માર્ગો માર વેળ નહીં રાહે, તો હું ઘર તરીકે પૂરેશ એમાં જરાયે શકા નહીં ” (પછી) તેનામાં અવિવેકરૂપી અગ્નિ પ્રગટ્યો પટલે તેનો રોપ જરા વધ્યો, “આ હુદ કુદિની ને છાયા વેદા વાલી યશોમતી તેના પતિને અગ્નિય યદે પટે તેનું હું વર યશોમતીને આજે કાંઈક કલક લગાડીને તેના માથા પર વપ્ર પાડું ” કુટિલ ચિત્ત વાલી ધન શ્રીપ આહુ વિચારીને, જ્યારે રાત્રીના ચારમમાં ક્ષણગાર સત્રીને યશોમતી પોતાના પતિની પાસે જતી હતી, છારે તેનો હાથ પકડીને તેનો પતિ સાંમળે તેથી રીતે તેને કહ્યું, “પુત્રી, સસારમાં મનુષ્ય જન્મ ચહું દુર્લભ છે (માટે) જિવદેવે કહેલો ધર્મ તું પાઠજે તું નિર્મલ ને મોટા કુલમાં જન્મી છો અને ચારી માતા સો જાણે કે મહામતી સીલા જ છે પટલે વેદા, હુદ અને રૂષા સનથી મમેલા વક્ષાશ્વલવાલી તુ તાર શીલ નિષ્કલક રાત્રજે જે સ્ત્રીનું ચારિત્ર્ય મલિન હોય, તેમી જગતમાં કોઈ ઘાત પળ ન પડે તેથી નિર્લજ્જ સ્ત્રીઓ વડિલોને વળ ગળતી નથી ચાપયોના મોઢા પર મહાનો કૂંચડો ફેરવે છે તેનો પિતા પણ તેના વિશે સામલીને રક જેવો ધાય છે (?) ને હોટ સાથે તેનું નાક કાપી નાખવામા આવે છે પર પુરુષને નિહાલવાના દોષથી યુક્ત તેથી સ્ત્રી સ્વભાવથી જ પોતાના પતિને છેતરે છે ગુણ અને શીલથી મલકૂત અને કલક વિનાની સ્ત્રી, જલમાં કમલિનીની જેમ, વૃદ્ધિ પામે છે છોકો ગળતલમાંની ચત્રલેસાની જેમ તેને ઘણા દર્પથી મદન કરે છે ”

કહવક ૧૨

ધનથીનાં આ વચનોથી, જેના કપાલમાં અમર તળાઈ ગઈ છે અને હુટેલા પ્રસેદ જલનાં વિંદુઓની જેમા પર જાળ માપી ગઈ છે તેવો તેનો (યશોમતીનો) પતિ ધનદત્ત ધમાતા અમિતી જેમ સલગી કર્યો “આ મારી ગૃહિણી શરાવ ચારિત્ર્યની લાગે છે પૃથ્વીજલીના ચમકારા જેવી ચંચલ કુદિની, કરોટિયાના તાંતળાની જેમ કુટિલ સ્વભાવની, હુલ્લેને કલક લગાડવારી, કુનીતિનું ઘર અને પાપળી છે બોક્સ ૫ પરપુરુષમાં ભાસક છે પટલે જ ધનથી આવા શબ્દો ‘બોલી તો હવે ૫ દુષાનું કિરકમલ તોડી છડ ? કે હોટ સાથે નાક કાપી છડ ? પણ સહસા આહુકાનું ઠીક નહીં (કારણ,) અનિચારી કામથી ચિત્તમા દાદ ધાય છે ” મનમા સે આમ વિચાર કરવો હવો ત્યાં તેની પ્રિય સ્ત્રીપ આનંદથી પાસગૃહમા પ્રવેશ કર્યો જેથી તે પલગપરની શાસ્ત્રા પર મેલવા જાય છે, ત્યાં પૂતે છાતીમાં છાત લગાવી તે ચોરવો, “તીકડ મારા ધરમાંથી ‘હજી પણ તું મારી શાસ્ત્રા પર ચડે છે ? જેનું ચારિત્ર્ય મદ્ય થયું છે તે સ્ત્રી લપટ છે જેને અનેક છોકોપ મોગથી છે તે સ્ત્રી લપટ છે શીલ અને ગુણવાળા પતિની જે આજા નવી ડહાબતી તે સ્ત્રી લપટ છે જેમ પૂર વહે નદી પોતાના અને કાઠા તોડી પાડે છે, તેમ ઝમ્માં પ્રવૃત્ત થયેલી ને પતિને અનુકૂલ (?) પૃથી પ્રગમમા તલથી ચીલેલા કુદપુષ્પ અને શદ્દ જેવા સમુચ્ચલ પોતાના અને કુલને પાડે છે (કલક લગાડે છે) ”

કહવક ૧૩

પતિના નિષ્ઠર વચનથી યશોમતી, દાવાનલથી વનલતા કરમાય તેમ કરમાઈ ગઈ હુલના મારે વોગાથી અલત પ્રસ યદ્ ગઈ જાણે કે તેના માથામાં મુદ્રર માર્યું જેમ રણ-ગળમાં ધીરપુરુષ મીલને મગાડે તેમ તેનો સૌમાન્યનો ગર્વ માંચી ગયો તોફાની નદીના પૂરથી કાઠાનું પલાશવૃક્ષ ડસડી પડે, તેમ તેનો મુરતનો અમિત્રાય નિર્મૂલ થયો અવધીવનમાં મન્મથરૂપી અગ્નિ કેલાવ તેમ તેના હૃદયમાં સવાપ વિચારવા કર્યો રડવા માડલા, જાણે કે

મોતી ન હોય તેવો ઝંઝઝાં ઝાંસુ થઈવા લાગ્યા તે મનથી વિચારવા લાગી, “આ આજ કારણ વિના પતિ મારા પર કો રુઝ્યા ? અમારામાંય મેં કોઈ અપરાધ નથી કર્યો, તો એ મને ધરમાંથી કાઢી મૂકે છે હુ ઠમેશા મારા પતિને પ્રાણથી પણ પ્રિય હતી (પણ હવે) વિષલતા હોડ તેમ મારા પ્રત્યે તેમણે જોયું ” સિંહ નજરે પડતા મધ્યમ્ન થનેલી ફરિષ્ઠોની જેમી જો, ઘાવે તપતા માણસની જેમ, દીધ તિ શ્વાસ મૂકવા લાગી સુપાત્રને દીધેલા ઉત્તમ દાનની જેમ તેની સે રાત્રીનો કેમે ય ઔત આવતો ન હતો ઘણી જ હુ જાતે અને માન્યમ ગયેલી પૃથ્વી તેની રાત વિચાર કરતા કરતા પૂરી થઈ ધદમો ધરાગ્રય કરી સૂય ઝડ્યો, (અને) રતિમયનમાંથી તે ઘટાર મીકલી

કડવક ૧૪

સ્તુમહાં નવન ઘાલી, નિલેજ ધવનઘાલી, હાલ વિનાની, તિ શ્વાસ મૂકતી, નષ્ટ થયેલી ક્ષતિપાલી, કરણ રીતે રહતી, ઉદ્વિગ્ન, દીન પથી તે (યશોમતી)ની ખાલી રાત્રી (જેમતેમ)થીતી આશ્રય વિનાની છે, જેનાં ફૂલ થૂંટી રીંછા છે તેથી કુદલગાની ઠાલી જેથી પરથી (છામતી હતી) વ્યારે યશોમતીને આવી અવસ્થામાં જોઈ સ્વારે ધનશ્રી ને શોકની જેમ કદ્યમાં સતોષ થયો (યશોમતી થોલી,) ‘તમારા માઈં માર મારીને કરણ રીતે રહતી મને ધરમાંથી કાઢી મૂકી. એ નિલજ સરાવ યેણ શા કારણે થોલે છે તે હુ હતી પણ જાણતી નથી’ (ધનશ્રી થોલી,) “થેદા રહ નહીં ઘડીક શાતિ રાલ” તેણે માઈને થોલાશીને કહ્યું, “ધનવત્, મને થોલેથોલે કહે, યશોમતી એ તારો શો અપરાધ કર્યો” જાનો માઈં કહે, “પણ આચરણ સ્વચ્છદી છે, ચારિત્ર્ય સરાવ છે, એ શીલવિનાની છે રાત્રે તેં જ કહેલું કે (એ) પરપુરપ તરફ જોનાતી (અને) દોષિત છે પરલોચને અવગણતી, દદ ચારિત્ર્ય વિનાની, ઉદ્વેગાના નરંદિયા સમી ઘુલ જીને — અને ફૂલ ઘાસળને — ધરમાં રાત્રીને હુ કરે ?”

કડવક ૧૫

“થોલાને કાઠ ને કાઠને થોલુ હુ કહુ, તો એ આ વધુ મારી છે છે વેન કે જી તરફ અનુપમ પ્રેમ છતાં એ મારો માઈં યસોદીમાં ટકી રહ્યો” આમ વિચારીને ધનશ્રી કહ્યું, “માઈ, તારી વહુને આવી ક્ષાલ ધર્મોપદેશ મ આપ્યો તેથી શુ તે સહિત ચારિત્ર્ય ઘાલી થઈ ગઈ ? (તારી) વહુ નિર્દોષ, મહાસતી, ત્રિનયનથી ને કુલ્લુ મૂળ છે તે તુ જલદી પ્યાનમાં છે” વિષ ક્ષણ ધનવત્ તે તરત જ સુદર યશોમતીને પ્રસન્ન કરી પછી થીજે દિવસે મીઠાથોલી ધનશ્રી યશોદાનો પતિ સાંમલે તે રીતે સ્વદ શક્તિમાં યશોદાને કહેવા અને દીપ આરોપવા લાગી, “અહીં યશોદા, માર કહેલું સામલ મારક અને તિર્યક (યોનિપ્રોથી) અરપૂર પવા આ નગતમાં મનુષ્યજન્મ ઘણા પુણ્યે કરીને મલે છે (પટલે) તે (મનુષ્યજન્મ) પામીને નિષ્કલક ધર્મે આચરવો નિર્મલ કુલને દૂષિત કરતી, સુપનો સાવ નાશ કરતી, સમાજેદીને છમાસપદ, વહુ દુઃખ પ્રમાદથી ધૂધી ચોરી કરીને (તું) પાપ વધારતી નહીં”

કડવક ૧૬

આવા વચનથી જેને કોપને છીંધે પ્રલેદ છૂલ્યો છે પવો યશોદાનો પતિ આમ વિચારવા લાગ્યો, “મારે હા એક છાલ માર સોનુ, અસલ્ય શૂદ્રનીકમણી ને મરકલ, પરવાળાં, કહેંતન, વકધકતા હાર ને ધીમલી જેવાં ત્રિણોથી જગમગતા ઘોરા છે; કુદલ, ત્રિણસહિત મુપૂર અને વકળ છે, થહુ મૂલ્યવાન જાતનાઈમાં આમૂળ્યો છે, (ઘાલી) કેમર, કસ્તૂરી, ચદન અને થહુ જ પ્રસલ થયો (પણ) ઘળાઘળાં છે (આમાંથી) જે જે ધરમાં દેવાવા નથી, તે તે યશોદા એ જ ઘોપા ■ એ હજી પણ ધોરપણુ કરે છે, પટલે જ ધનશ્રી (તેને) સિલામળ દે છે” (પછી)

यशोदा आधीने शय्या पर भेदी तेने ते कुछ नागणी जेवी छागी तेने पाहु मारीने शय्या परथी तेने उतारी अने हृदय घेराई जाय (?) तेवी तेनी निभत्सना करी यशोदा पोते (कोई) अपराध (क्यों होय तो) समारवा लागी, "मारा पति मारा पर विरक्त केम यथा ? हु घने पक्षे शीलथी ऊज्जती ॥ मीवा जेम में मारा चारिभ्यनी रक्षा करी छे प्रतिदिवस हु प्रयातथी सेवा करु छु लम्पथी रहने पण कोह विप्रिय करेछु स्मरती नथी जेम उषेंद्र (निष्णु)ने रुक्षी अने चद्रने रोहिणी तेम हु (ये) मारा पतिने प्राणथी प्रिय हवी तो शु ते घीनी कोहुमो आसक्त न्या छे, अने तेथी मारी उपर आज्ञे विरक्त यथा छे ? खबर नथी पडती पनी प्रिया कोण हसे "

कडवक १७

रहता रहता तेनी रात्री घीनी सूर्य उग्यो ते शयन खडमांथी पहार नीकळी पाहु मारी पल्ला परथी पोताने पछाई ए बहु सवारमा (ज) धनभीने तेणे कष्ट ए जाणीने धनभी सतुष्ट थइ, "घने भाइने मारा वशमा छे " पण दुर्भाग्यथी कलकित पछीना खीमवमा तेने पोताने ज सुखभोगमा अंतराय आवणे, तेम ज तेने माथे 'चोरदी' पयुं अमत्य अने भपकर छोडु आल आवरो (धनभी बोली,) "हे मुग्धा, रड नहीं झाम्रा आसुती चारथी घोवाई पयेहर अजब वाडी भाग्यी लुडी नगर " (पछी तेणे पोताना भाइने कष्ट,) "धनावह, यशोदा नो त केम आज्ञे तिरस्कार क्यों ? तेनु कारण मने घोस्लेचोरसु वही दे " जेनो छेह मष्ट थयो छे पयो धनावह कहवा लाग्यो, "ए भगवन् स्त्रीने आपणु घर छोडी जवा द्रो त ज घोवला शब्दोमा फोड पाहीने कष्ट हस्त के कुलने दूषणरूप चोरी तपी दे " (धनभी बोली,) "भाइ, में तो जाण्यु के तु चतुर छे पण सारा जेवो मूल्य वीजो कोई नथी में तो उपदेश दीधो हवी तारी स्त्रीने (तु) (चोर छो, पयु) (भो'तु) कष्ट (बलदी ए तो) छोमरूपी मुजग मले डेल जेथी छे सुंदर गुणमा निधान रूप प्यी तेनु तु सम्मान कर नहीं तो तने पिताश्रीनी आज्ञा छे " परस्पर अनुरक्त भाइभो तेमज तेमनी बहुभो, सौना छेरेनट्या चित्तमा अटस पडाथी, कपटना निधि रूप धनभीए कोई विचित्र प्रकारने प्रगट क्यों

कडवक १८

जिनमदिरमांती भूर्तिओने खान करानु (यगेरे प्रकारे) पूजा करता करता, मुनिओने दान देता देता अने तीर्थप्रभावना करता करता तेनो (धनभीनो) काल स्वघात थवा लाग्यो (पछी) हु खना जाण समान घरवासने वजी दइने, प्रकुलित मनथी दान दइने तेमणे (सौ) - ए अणगार-दीक्षा छीथी (पण) समयने हृष्टती धनभीए वेला मायाशक्त्यनी आलेचना (पश्चात्ताप) न करी घणु ज कठिन एवु वस्तुचर्य तेणे धारण कर्यु तेनु मन जाये के मेर न होय तेनु समयमा निश्चल वस्तु भोगीने विपनी जेम दूर वजी दीधा यथाय सावय योगनो परिहार क्यों (तेओ सौ) अनेन प्रकारनी तपश्चर्या करता जिनेद्वेवने बादवा ने नमता स्वाध्याय करता अने ज्ञान पाटे करता चार प्रकारनु धर्म ध्यान धरता दस प्रकारनो मुनिधर्म आचरता उपसर्ग जन परीपहने जीतवो वार भावनाओ भावना श्रीपद्मस्तुमर आवापना छेता शकामुक्त-पणे महीमदलमां त्रिहरी, निष्कलक सम्भक्त्य पाळी, भाव साथे शरीरनी सटेलना करी, मनमां दिव्य दृष्टि चित्तु स्मरण करी, पांच महाप्रत पाळी, शुभ ध्यान धरी, मनचन छई, उत्तम दर्शन अने गुणवाळा (ते) सौ देवलोकरां गयां

દ્વિતીય સધિ

સસાર સંમુદ્રમા નૌકા સમાન ચીરવિનને બાવ માધે પ્રણામ કરીને, હુ ધનશ્રી, ધનદત્ત (ધોરે) નામ ધારણ કરનારાઓનુ પટી જુ યયુ તે (હવે) કહુ સુ

* * * *

દેવલોકમાં દેવોને ચોમ્ય મુખો મોગવીને મોહિત મનવાળાં વેળાં પાંચે જળ પરી પળ મરત હોયમાં જ ભવતથાં

કહવક ૧

જ્યો પ્યામ મરીમાં વહુ દેશમાં પ્રસિદ્ધ અશોકદત્ત (નામે) એક સિદ્ધિવત્ સાધવાહ (હતો, જેને) સાગર સેહલો હતો, અને પોતાના વૈભવથી જણે સ્વર્ગના પતિ દુર્રને (પણ) જીલ્લો હતો કાચનવર્ણાં દેહવાળી ચન્દ્રલેખા નામે તેની નવયુવાન મૃદિળી હતી પૂર્વેક ધનદત્ત અને ધનાથ હ સ્વર્ગલોકમાંથી તેના પુત્રો સરીકે અત્યથા પહેલાંનુ ગામ વાલુ સમુદ્રદત્ત અને યીમાનુ પાલુ વૃષભ(વર્ધિ)દત્ત કામદેવને (પણ) હસી કાઢે તેવા તે વને જળ કઢાવી તોમવા ચન્દ્રની જેમ દિપતે દિપતે વધવા લાગ્યા દેવકુમારની જેમ ગમીર બાકુતિ ધાળા, મુદર, નગરની રમણીઓના હૃદયના હાર રૂપ, કમલ સમાન મુદર નેત્રવાળા, પ્રસન્ન વૈશમૃષાવાળા, ધૂમ સમાન અતિશય તેજસ્વી અને અદ્વદોષ (સુપદ્મે—જેને રાત્રીને કદી જોઈ નથી તેવો; પુષ્પદ્મે—દોષરહિત), ચન્દનદુલની જેમ હાતલ સ્વભાવવાળા, માલવી જેમ ગુણયુક્ત, વપુસર્ગને વહાળા, વઢિલો પ્રસે વિભવી, સિદ્ધ સમાન ગતિવાળા, અને સાગરને ઓળંગી આવેલા તે પ્રેને પાળે કે રામકહમળ હતા

કહવક ૨

જ્યા દેશપરદેશના અનેક લોકો નિવાસ કરતા હતા, ઝ્યાં પ્રાસાદોનુ ચાંપગામ સુવળ અને મળિ વહે ધતુ, પવનના પરફરતી કતોહો પતાકાઓ કરીને જે રમ્ય શાળા હતુ, તેવા જગ વિખ્યાત હ સ્તિના પુર નગરમાં શસ્ત્ર નામે એક દુમ્પવતિ હતો હાથીની જેમ તે ઉત્તમ જ્ઞાન (હાથી પદ્મે—મદ, શોષપદ્મે—સત્તાવત) દેપામાં પ્રવૃત્ત હતો જૈનધર્મરૂપી પદા પ્રસે તે ધ્મર સમાન હતો તે કુલદીપકે અનુમત ઊંધાં હતો ઝીવ, અનીવ આદિ પદાર્થોનુ તેને જ્ઞાન હતુ દાક્ષિણ્યનો સાગર અને ગુણોનુ નિધાન હતો તેની પ્રિય સ્ત્રી નામે શીલવતી, સીતા જેવી મહાસતી અને ઉત્તમ ગુણોવાળી હતી તે ચન્દ્ર સમાન મુલવાળી, ઉજ્જત સ્તનવાળી, વિશાલ નિત્યવાળી, પ્રિયભાષિણી અને જૈનધર્મમાં મક્તિવાળી હતી આનંદની વૃદ્ધિ કરે તેવા દેવલોકમાં કાંધો સમય રહીને, અને સ્તનભારવાળી અપ્સરાઓ સાથે મોગ મોગવીને ધનશ્રીનો ઝીવ શીલવતીની પુત્રી સરીકે ભવતર્થો શીલવતીને ને પુત્રો પર એક ઉત્તમ રૂપવાળી પુત્રી બાત્રી વહ્ણીઓના મૃત્ય સાથે અને વાગની શરણાઈ સાથે શરે નગરમાં લોકોને આનંદપ્રદ પૃથી વધામણી કરી

કહવક ૩

તેની માતાપુ સ્વપ્રમા મોટા કમલપર મેટેલી અને કમલવર્ણીં કદમીને દીઠી હતી તેથી તેનું નામ પદ્યશ્રી પાલુ (સમય પતાં) તે મનહર નવયૌવનને પામી અમર અને ઝંજન સમાન કાળા અને સિન્ધ કેશ, પાંચમના ચન્દ્ર જેવો મુદર ચાલપ્રદેશ, ઝીલકમલ જેવાં લોચન, હૃદમીના ઊંલાકમલને હસી કાઢે તેનુ ચન્દ્રસમાન વદન, લાવણ્ય અને કાંતિ યુક્ત ઝજળા શાલ, કિરણો વહે દિગતને પ્રકાશિત કરવા ઝજળા દાઢ, અતિ મુદર અને વિંચ સમાને અધર, શશ સમાન કઠ, તુટેલી યીંગા સમાન રમણીવ સ્તનમાર, કલ્પવૃક્ષના વહુવ જેવા મુદર હાથ, મુવિમલ અને મનોરમ વક્ષસ્થલ(?), ગમીર નાભિ, ટિલ્લીરૂપી ટરંગ, ગાડી રોમાવલી, રુચિર ધરાંગ, ની સમાન વિશાલ શોભાનુ નિતમ્બ, પુષ્પ ડરલુગલ, રક્તકમલના દલ સમાન સુકુમાર ધરણ,

પુટ ડરયુગલ, રક્તમલના દલ સમાન સુકુમાર ઘરણ, ચંદ્રવિરણ સમાન નય, મથર ગતિ, સમમ કલાસમૂહનુ જ્ઞાન, કોયલના ટહુકારને ચે કઢવો કરે તેની વાળી, કેતકી ને વપૂર સમાન મુગધી શ્વાસ, દેવીઓના વિલાસને પણ પુરકારે તેની લીલા—(આ વધાથી યુષ્ઠ,) ઉત્તમ વસમા ડરપમ થયેલી અને નવીન ગુણોથી લોમતી યધી (પદ્મથી) ત્રિમુખને જીતવાની આતાશાલા કામદેવની આપવદિ (લેરી) હતી

કહવક ૪

એક વાર કામદેવનો પ્રિય યધુ અને ઉત્તમ વિલાસ યુક્ત વસત(ધૈર્ય)માસ આવ્યો અશોકવૃક્ષ વિકસિત અને સુવાસિત ધન્યાં હતાં ડમચી(?) યદુ મધમધતાં હતી આંધા મહોયા હતા, અને (તેમના ઉપર) અસત્થ ફૂલો હતાં (?) કોપેલા કયો વરણી જો મનાવતી હતી પલાશટૂકો રતાશ પદ્મો પૂત્રોથી લોમતા હતા—જાણે કે ૭ પૂત્રો મઢનથી ત્રિલુલ થનેલા માટે પાશ ન હોય (?) કોયલનો મથુર ટહુકાર પ્રસરતો હતો—જાણે કે તે કામદેવનો યધુપદકાર ન હોય ? કે હાય ડધા કરીને ચર્ચીઓ દેવી ને મદમા ધૂમતી વરણીઓ માધવી હતી (૫ પેલા) એક દિવસે તેં ચાલા પદ્મથી ધોઝા પૂત્રોની માલાથી ઘાલ આંધી, વસ્ત્રીના તિલક વડે મદન શોભીતુ કરી, ગાલ પર સુદર પત્રંગિયા આલેપી, ચપાના તાજા પૂઠનુ વળપૂર પહેરી, કુડઝના મળિમાંથી (નીકલવા) કિરણોપ કરીને સૂચને (પણ) ઠાકી દેતી, કઢમા રક્તામરણોનો આર અને સનયુગાપર પાઢહલો દાર ધારણ કરી, હાયમા મલો આકપક કવળો પહેરી, સગીને હનિચદનનો લેપ કરી, ડિશાઝ નિતયને મળિમેપલાથી મઢિત કરી, સુદર ચરણોને ઉત્તમ મૂપુરોથી ધૂપિત કરી, માલાનો આદેશ લઈ, પ્રકુલ ચિત્તે, પ્રિય સપ્તીઓથી ઘીટલાઈને અપૂથથી (મામના) ડયાનમા મઢ

કહવક ૫

ડયાને જોઈને હવિત અને યસતલેગા હાથ ડધો કરી કહેવા લાગી, “સપ્તી, ડયાન હદમી તો જો ! હે મુગાસી, (તો પેલા) નવપલુવયુક્ત ચાલટૂકો (નહીં) જો ! ચપો, તિલક અને આંધો—વળે કામદેવતાં વાળ સમાં (આ) અમરોથી સુપર થનેલો વિકસિત અશોક—જે વિરહિણીઓને માટે તો ધગો શોકમદ છે (આ) પવનમા હલતા ડધા તમાલ અને તાલ વૃક્ષો—જાણે કે કાઝા (?) વેવાલ ન નાવળા હોય ? (આ) ધગ, કકુચ ને જૂહની નથી કરીઓ (જો)—જાણે કે હ માસના મુક્તાવજ ન હોય ? વિકસેલા દુઢવાલા,

અનુપમ સુવળકાંતિ ધારી રક્તા છે અમરાઓ કેલરીને વારથીને ચકુલ પર લાગી ગયા છે (૫ તો) જેને જે મનમમતુ હોય તેમા તે રજ થને (?) પેલી જાઈ હાયની આગતીઓ ડધી કરીને જાણે કે ધ્રમરયુવકને ચોલાથી રહી છે પેલુ મળેરેતુ પાઢટૂક જો—જે માનિતીઓના માવને નિમૂલ કરવાના કામમાં દલ છે સહકાર તો આ તગતમાં મહારૂક (ગળાવ) કોઈક (હાં) ત્રિપલ્લમા સાથે ફૂટે છે” હાં જાતજાતની રમતો રમીને પદ્મથી દેવીની જેમ તે વનમાં ફરવા લાગી કોઈ એક સપ્તી ચોલી, “સૂચેના ત્રિરણો (હવ) નિધુર થયાં છે તો હે પ્રિય સપ્તી, આપણે આ માધવીમઢપમા એક ક્ષણ વેસીયે”

કહવક ૬

પટલામાં નય પુરના જેવી મથર ગતિ વાળો સમુદ્રદત્ત (તાં) આવ્યો નેજે માધવી છવાના મઢપમાં સપ્તીઓ સહિત તીરાંતે બંટેલી પગથી ડીંગી (ને તે ચોલી ડધ્યો) “કદુપ રાજવીની રાજપાની સમાન આ નવયુવાન વૃશોદરી યોગ છે ? તેના મુલ્લકમગાથી નીકળતા મુગધી શ્વાસમાં મુલ્લ થનેલા મુલ્લ અમરોને તે લીલાકમગાથી મારી (નઢાવે છે) વિકસિત પાટલ પૂલ સમાન આંધોવાલી મુ ૭ તે વનથી છે, દેવી છે કે યસતલહદમી છે ? મુ તે મદ પરહિય રતિ છે, પડમ ૫૦ ૫ ૪

मनमां विचारवा छाग्यां, "लावण्यपूण, कुट्टु समान श्वेत दांतवाली, त्रयोदित मन्मथनी पताका ससी, उन्नत पयोधर वाली, अने कनकवर्णी आ बाळा जेनी खी यशे तेना पर (साक्षात्) कामदेव ज प्रसन्न थया मानवा," "आ जेनो पति यशे ते नारी धन्य (बनी जशे) मने छागे छे के जगतमां ते ज सीमाव्यवती हशे जेनो पुण्यराशि मोटो एने (तेनो ज) आ पति यशे हु तो आ युवाननी दासी थवातु (पण) पसद कर " रति अने मन्मथ सरला रूपवाळां ते बने मनमां मानद पाग्यां बने रोमांचित थयां (?), जाणे के अमीरसथी (अमृत समान प्रेमथी) भीजावा न होय !

कडवक १०

परिजनोनां मनरूपी समुद्रने आनदित करतो ते बनेनो अनुरागरूपी चंद्र वृद्धि पामतो हयो तेवामां पद्मश्रीनी धात्री नामे सुखेगा पवननी मण्डपे (लां) भावी तेणे पद्मश्रीनो हाथ पकडी कछु, "धैरा, मातुश्री बोलावे छे घरस, जलदी चाल थापुजी तेम ज धीजां सधधीनो जमथा माटे तारी घाट जोडू रखां छे " एटछे उद्विग्न चित्ते (से) बाळाए कछु, "माने खबर कर के आ (हु) भापी " धात्री चाली गई (पद्मश्रीनो) हृदयभाव जाणी (तेनी) सखी बोली, "हे महाबुभुक्ष, मारू कहेछु सांभळो मारी प्रियसप्तीने रजा आपो अमे घेर जईये कुमार समुद्र दत्त, सांभळो दिनप्रतिदिन खेह घघतो रहे ते प्रमाणे दारोज समारा कुतलसमा धार कहेवरायता रहेतो सज्जनोने धारवार छु कहीये ? कुमार, मारी प्रियसप्तीतु तमे (ज) धरण छो " एटछे कुमार कहेवा एग्यो, "बहेन, त्रिभुवनमल्ल कामदेव कण्ठिज्ज थयो होवाथी आ (तमारी) अम्भजना बने पक्षने सरथी (हातु पडे) छे हे सुवरी, घेर जाओ (आपणे) परी मळछु " हुमारे जाणे के हुमारी (पद्मश्री)तु मन हरी लीडु, अने तेने (पोतातु) हृदय तेणे सौपी दीधु अम्भनी पुत्री साव झूयमने धर तरफ चाळी

कडवक ११

घणा वखत सुधी हुमारने अनुरागथी जोडू रखा एछी केसेग बरीने ते उववामांथी नीकळी जाणे के कोडू मोटो वळगाड वळगयो होय तम पद्मश्री चालवा मांडती, (वली) उभी रहेती, पाछी वळती, (वळी) चालती सुनसुन अने उद्विग्न मयी ते घरे पडौंची मनमां खूब निपाडू पामती एथी तेनी आंखो टपकवा लागी ते बाळा सुवाणा पलंग पर आढी पडी —जाणे के सूर्यकिरणोए करीने ग्लान थयेली कुसुममा ? १ सावानी ह्छा करनी के न धीवानी पोवाने ते मरेछा जेथी ज मानवा छागी मान, तावूळ, दूर (बधु य तेणे) तज्यु बाळभूली बादरी जेथी ते गई रही चद्रना एह समान गोरा गालवाळी ते सप्तीनी साये पक्क छोळ पर पण न घडनी ककण, हार, दोरो, हरिचदन, केसर अने झीणा पीर सेने हरे जेवई छागतं रागमां, धीणामां के मां तेनु चित्त हागतु मही चित्रचित्र पल्लेय पण तैयार अकारती न धांचती, न नृत्य करती के न हसती, न शुकसारिकाने बोलावती कस्तूरीमृगना बक्षानी पण सभाळ न लेनी (आम) तेणे वधाये मुपमोग तजी गीषा धारवार मूळा पामती, लिप्त थती, रडती, मन्मथना बाणवी धांधायला मनवागी ते बागना अंगमा कोडू जमल संताप वृद्धि पामतो गयो.

कडवक १२

जातनमां, शयनमां, गह्वरमां, उषाणमां, युक्षोमां, , महपमा, रथमा, पाद नमां, सरोवरमां, देवळमां, के नवाणमां,—(वयाये) तेनु मन घोंटतु नही चंद्रकिरणनो सग तेने न गमतो शीतोपचारथी पण तेना शरीरमां दाह थनो कमलिनीपत्र, सिरीष, वमळततु, पुष्पहार, चंदनरस अने झीतळ कपूरनो गाढो(लेप)—सखीनो घडे करातो आ यथो शीतोपचार

ત્રિતીય સધિ

સત્તાર સમુદ્રમાં નૌકા સમાન યીરનિને બાવ માયે પ્રણામ કરીને, હુ ધનધી, ધનદત્ત (યોરે) મામ ધારણ કરનારાઓનું પટી નુ યયુ તે (દહે) કહુ તુ

* * * *

દેવલોચનાં દેવોને યોગ્ય મુગો મોગવીને મોહિત મનવાળી પેઠી પાંચે જગ કરી પગ મરતજોઇમાં જ અવતર્યા

કહવક ૧

જ્યોત્સ્ના નગરીમાં મહુ દેશમાં પ્રસિદ્ધ અશોકદત્ત (નામે) ઠક મિહિચત સાર્યવાહ (હયો, જેયે) સાગર રાહડો હતો, અને પોતાના વેંમયથી જેયે સ્થાના પતિ દ્વન્ને (વળ) ઝીરો હતો કાંપનવળા દંદવાળી ચદ્ર જે સા નામે તેની મવયુગ્મન મૂર્ધિણી હતી પૂર્વોક્ત ધનદત્ત અને ધમાવદ્ સ્વર્ગોચનાંથી તેના પુત્રો સરીક અવતર્યા પદેલાનું મામ પાપ્તું સમુદ્રદત્ત અને ધીમાનુ પાક્યુ વૃષભ(વદર્ધી)દત્ત કામદેવને (વળ) હસી કાંદે તેવા તે યંને જગ કહાવી શોભવા ચદ્રની લેમ દિપસે દિપસે વધવા લાગ્યા દેવકુમારની જેમ ગમીર ભાટિતિ થાડા, મુંદર, નગરી રમણાઓના હૃદયના દાર રૂપ, જમલ સમાન મુદર નેત્રવાળા, પ્રસન્ન વેશધૂપાવાળા, શૂર્ય સમાન અતિગમ્ય લેત્રમ્બી અને અદ્વરોપ (સૂવપસ—જેયે સારીને કડી જોઈં જમી તેવો; પુત્રવપસ—દોપરહિત), પદનવૃક્ષની જેમ શીવલ સ્વમાનવાળા, માથોની નેમ મુનપુત્ર, અવુવગને વહાણ વઢિલો પ્રસન્ન વિનવી, સિદ્ધ સમાન ગતિવાળા, અને સાગરને ઓઢાળી બાયેલા તે યંને જાણે કે શમલદમ્બ જ હતા

કહવક ૨

પ્રયા દેશપરદેશના બેઠક લોકો નિવાસ કરતા હતા, ઘર્ષા પ્રાસાદોનું બાંધકામ શુભળ અને મળે ઘટે ધનું, પવનમાં જરજરી કોઢો પતાકાઓ કરીને જે રમ્ય લાગતું જાણુ તેવા જગ વિશ્વાત હલિના પુર નગરમાં શસ નામે ઠક દુગ્ધપતિ હતો દાધીની જેમ તે ઝતમ દાન (દાધી પસે—મદ્, દોડપસે—સત્તાવત) દેવામાં પ્રવૃત્ત હતો જૈનધર્મરૂપી વક્ત્ર પ્રત્યે તે ધમર સમાન હતો તે કુલદીપક અશુભત રીધાં હતાં ઝીલ, અઝીલ જાદિ વદાર્યોનું તેને જ્ઞાન હતું દાનિશ્યનો સાગર અને મુગોનું પિત્રાન હતો તેની પ્રિય ક્ષી નામે શીલવતી, સીલા જેવી મહાતત્તી અને ઝતમ મુગોવાળી હતી તે ચદ્ર સમાન મુનવાળી, ઝલત સ્તનવાળી, રિંગાલ નિષ્કવવાળી, પ્રિયમાવિણી અને જૈનધર્મમાં અક્ષિત્રાળી હતી જ્ઞાનદની વૃદ્ધિ કરે તેવા દેવલોકમાં છાંચો સમય રહીને, અને જ્ઞાનમારવાડી અપ્સરાઓ માયે મોગ મોગવીને ધનધીનો ઝીલ શીલવતીની પુત્રી સરીકે અવતર્યા શીલવતીને જે પુત્રો પર ઠક ઝતમ રૂપવાળી પુત્રી આવી તરંગીઓના મૃત્યુ સાયે અને વાગારી શરણાહ સાયે શરો નગરમાં લોકોને જ્ઞાનદમ્પદ પુત્રી વધામણી કરી

કહવક ૩

તેની માતાપુ સ્વપ્નમાં મોટા કમલપર પેટેલી અને કમલવર્ણી કદમીને દાંડી હતી તેથી તેનું નામ પદ્મધી પાપ્તુ (સમય જતાં) તે મનહર નવયૌવનને વામી ધમર અને ઝંજન સમાન કાળા અને ક્ષિપ્ત કેસ, પાંચમના ચદ્ર જેવો મુદર આલપ્રવેગ, શીલકમલ જેવાં છોચન, હદમીના છીલાકમલને હસી કાંદે તપુ ચદ્રસમાન વદન, લાવણ્ય અને કૌતિ મુક્ત ઝલ્લડા ગાલ, કિરણો યથે રિંગવને પ્રકાશિત કરતા ઝલ્લડા દાઢ, અતિ મુદર અને વિંધ સમાન અધર, શેશ સમાન કંઠ, દટેલી યીંગા સમાન રમણીય સ્તનમાર, કલ્પવૃક્ષના પલ્લવ જેવા મુદર દાંપ, સુવિમલ અને મનોરમ વક્ષસ્પલ(?), ગંભીર ગામિ, ત્રિવલીટપી તરંગ, ગાત્રી રોમાવલી, રતિર વરાંગ, ની સમાન વિશાલ શોભતુ નિતમ્બ, પુલ્લ ઝલ્લુગલ, રક્તકમલના દુલ્લ સમાન મુકુમાર જાગ,

પુટ ડરચુગલ, રક્તમલના દબ સમાન સુદુઘાર ચરણ, ચંદ્રચિરણ સમાન નય, મધર ગતિ, સમગ્ર કલાસમૂહનુ જ્ઞાન, કોબલના ટકુકારને યે કડવો કરે તેવી વાગી, કવચી ને વપૂર સમાન સુગંધી શ્યામ, દેવીઓના વિદ્યાસને પણ ઘુસ્કારે તેવી લીલા—(આ વધાર્યાં સુધ,) ઉત્તમ વદનામા ડાપલ યપેલી અને નવીન ગુણોથી શોભતી પરી (પદ્મી) ત્રિમુચનને જીતવાની આશાવાઝા કામદેવની આપવણિ (લેવી) હતી

કડવક ૪

૧૬૫૫ કામદેવનો પ્રિય યશુ અને ઉત્તમ વિલાસ યુક્ત વસત(ચૈત્ર)મામ યાગ્યો અસોકવૃક્ષ વિકસિત અને સુવાસિત ધવાં હતાં ઉમચી(?) વહુ મધમચી હતી આવા મહોર્ણ હતા, અને (તેમના ઉપર) અમલ્ય પૂજો હતો (?) કોપેલા કથને તરણીઓ મનાવતી હતી પલાશવૃક્ષો રવાશ પડતાં ફૂલોથી શોભતા હતા—જાણે કે ૫ પૂજો મદનથી વિદ્યુત થનેલા માટે પાશ ન હોય (?) કોયલનો મધુર ટકુકાર પ્રસરતો હતો—જાણે કે તે કામદેવનો ધનુષદકાર ન હોય ? કે હાય જ્યાં કરીને ચણીઓ તેની ને મદનનાં ધૂમતી તરણીઓ નાખતી હતી (૫ થેલા) ૧૬૫૬ એક દિવસે તે યાજ્ઞ પદ્મથી ઘોઝા પૂજોની માગથી વાલ થાંધી, કસ્તૂરીના તિલક ઘટે વદન શોભીતુ કરી, ગાલ પર સુદર પડલેલા આલેપી, ચપાના યાગ પૂઠનુ કળપૂર પહેરી, કુડના મળિમાથી (તીક્કલા) ઠિરણે કરીને સૂચને (પણ) ઢાંચી વતી, કડમા રક્તમરણોનો માર અને મનયુગલપર દાઝદહતો દાર ધારણ કરી, હાયમા નનાં ભાકપદ કળ્લો પહેરી, સર્ગને હરિચંદનનો લેપ કરા, વિભાજિતથને મળિમેગલાથી મઢિત કરી, સુદર ચણોને ઉત્તમ નૂપુરોથી ભૂષિત કરી, માવાનો આદેશ જડ, પ્રફુલ્લ ચિને, પ્રિય સતીઓથી ઘીંટાઢાને જ પૂષથી (નામના) ઉદ્યાનમા ગડ

કડવક ૫

૧૬૫૭ ઉદ્યાનને જોઈને હાંપિત મને વસતસેના હાય ડાંચો કરી કહેવા લાગી, “સતી, ઉદ્યાન લઈમી સો જો ! હે શૃંગામી, (જો પલા) નવપહુત્રયુક્ત ચાલવૃક્ષો (અર્ધ) જો ! ચપો, તિલક અને જાઓ — પ્રણે કામદેવનાં યાગ સમાં (આ) અમરોલી સુદર યનેલો વિકસિત અસોક — જે ત્રિહિલીઓને માટે તો ઘણો શોકપ્રદ છે (આ) પવનમા હલતાં ડાંચા તમાલ અને ટાલ શુક્ષો — જાણે કે કાઝા (?) ચેલા ન માપતા હોય ? (આ) ધન, લકુચ ને જૂંની નથી કડીઓ (જો) — જાણે કે ૫ માસનાં શુક્રાષ્ટ ન હોય ? વિકસેલા દલવાળા,

૧૬૫૮ અનુપમ સુવર્ણકાંતિ ધારી રહ્યા છે મમરાઓ કેવરીને તારવીને યકુલ પર લાગી ગયા છે (૫ તો) જેને જે મનગમતુ હોય તેમા તે રજા બને (?) વેતી જાહ હાથની આગલીઓ ડાંચી કરીને જાણે કે અમરયુવકને બોલાવી રહી છે પેટુ મહોરેતુ પાટલવૃક્ષ જો — જે માનિનીઓના મામને નિમૂઠ કરવાના કામમાં દક્ષ છે સદાકાર તો આ જાગતમા મહાટ્ટ (ગણાય) કોઈક (આ) પ્રિયતમા સાથે છૂટે છે” આ જાગતાવતી રમતો રમીને પદ્મથી દેવીની જેમ તે વનમા ફરવા લાગી કોઈ એક સહી બોલી, “સૂચના ત્રિણો (હવે) નિષ્ઠુર બન્યાં છે તો હે પ્રિય સતી, આપણે આ માધવીમહપમાં ૧૬૫૯ ક્ષણ વેમાયે ”

કડવક ૬

૧૬૬૦ ૧૬૬૧ ૧૬૬૨ ૧૬૬૩ ૧૬૬૪ ૧૬૬૫ ૧૬૬૬ ૧૬૬૭ ૧૬૬૮ ૧૬૬૯ ૧૬૭૦ ૧૬૭૧ ૧૬૭૨ ૧૬૭૩ ૧૬૭૪ ૧૬૭૫ ૧૬૭૬ ૧૬૭૭ ૧૬૭૮ ૧૬૭૯ ૧૬૮૦ ૧૬૮૧ ૧૬૮૨ ૧૬૮૩ ૧૬૮૪ ૧૬૮૫ ૧૬૮૬ ૧૬૮૭ ૧૬૮૮ ૧૬૮૯ ૧૬૯૦ ૧૬૯૧ ૧૬૯૨ ૧૬૯૩ ૧૬૯૪ ૧૬૯૫ ૧૬૯૬ ૧૬૯૭ ૧૬૯૮ ૧૬૯૯ ૧૭૦૦ ૧૭૦૧ ૧૭૦૨ ૧૭૦૩ ૧૭૦૪ ૧૭૦૫ ૧૭૦૬ ૧૭૦૭ ૧૭૦૮ ૧૭૦૯ ૧૭૧૦ ૧૭૧૧ ૧૭૧૨ ૧૭૧૩ ૧૭૧૪ ૧૭૧૫ ૧૭૧૬ ૧૭૧૭ ૧૭૧૮ ૧૭૧૯ ૧૭૨૦ ૧૭૨૧ ૧૭૨૨ ૧૭૨૩ ૧૭૨૪ ૧૭૨૫ ૧૭૨૬ ૧૭૨૭ ૧૭૨૮ ૧૭૨૯ ૧૭૩૦ ૧૭૩૧ ૧૭૩૨ ૧૭૩૩ ૧૭૩૪ ૧૭૩૫ ૧૭૩૬ ૧૭૩૭ ૧૭૩૮ ૧૭૩૯ ૧૭૪૦ ૧૭૪૧ ૧૭૪૨ ૧૭૪૩ ૧૭૪૪ ૧૭૪૫ ૧૭૪૬ ૧૭૪૭ ૧૭૪૮ ૧૭૪૯ ૧૭૫૦ ૧૭૫૧ ૧૭૫૨ ૧૭૫૩ ૧૭૫૪ ૧૭૫૫ ૧૭૫૬ ૧૭૫૭ ૧૭૫૮ ૧૭૫૯ ૧૭૬૦ ૧૭૬૧ ૧૭૬૨ ૧૭૬૩ ૧૭૬૪ ૧૭૬૫ ૧૭૬૬ ૧૭૬૭ ૧૭૬૮ ૧૭૬૯ ૧૭૭૦ ૧૭૭૧ ૧૭૭૨ ૧૭૭૩ ૧૭૭૪ ૧૭૭૫ ૧૭૭૬ ૧૭૭૭ ૧૭૭૮ ૧૭૭૯ ૧૭૮૦ ૧૭૮૧ ૧૭૮૨ ૧૭૮૩ ૧૭૮૪ ૧૭૮૫ ૧૭૮૬ ૧૭૮૭ ૧૭૮૮ ૧૭૮૯ ૧૭૯૦ ૧૭૯૧ ૧૭૯૨ ૧૭૯૩ ૧૭૯૪ ૧૭૯૫ ૧૭૯૬ ૧૭૯૭ ૧૭૯૮ ૧૭૯૯ ૧૮૦૦ ૧૮૦૧ ૧૮૦૨ ૧૮૦૩ ૧૮૦૪ ૧૮૦૫ ૧૮૦૬ ૧૮૦૭ ૧૮૦૮ ૧૮૦૯ ૧૮૧૦ ૧૮૧૧ ૧૮૧૨ ૧૮૧૩ ૧૮૧૪ ૧૮૧૫ ૧૮૧૬ ૧૮૧૭ ૧૮૧૮ ૧૮૧૯ ૧૮૨૦ ૧૮૨૧ ૧૮૨૨ ૧૮૨૩ ૧૮૨૪ ૧૮૨૫ ૧૮૨૬ ૧૮૨૭ ૧૮૨૮ ૧૮૨૯ ૧૮૩૦ ૧૮૩૧ ૧૮૩૨ ૧૮૩૩ ૧૮૩૪ ૧૮૩૫ ૧૮૩૬ ૧૮૩૭ ૧૮૩૮ ૧૮૩૯ ૧૮૪૦ ૧૮૪૧ ૧૮૪૨ ૧૮૪૩ ૧૮૪૪ ૧૮૪૫ ૧૮૪૬ ૧૮૪૭ ૧૮૪૮ ૧૮૪૯ ૧૮૫૦ ૧૮૫૧ ૧૮૫૨ ૧૮૫૩ ૧૮૫૪ ૧૮૫૫ ૧૮૫૬ ૧૮૫૭ ૧૮૫૮ ૧૮૫૯ ૧૮૬૦ ૧૮૬૧ ૧૮૬૨ ૧૮૬૩ ૧૮૬૪ ૧૮૬૫ ૧૮૬૬ ૧૮૬૭ ૧૮૬૮ ૧૮૬૯ ૧૮૭૦ ૧૮૭૧ ૧૮૭૨ ૧૮૭૩ ૧૮૭૪ ૧૮૭૫ ૧૮૭૬ ૧૮૭૭ ૧૮૭૮ ૧૮૭૯ ૧૮૮૦ ૧૮૮૧ ૧૮૮૨ ૧૮૮૩ ૧૮૮૪ ૧૮૮૫ ૧૮૮૬ ૧૮૮૭ ૧૮૮૮ ૧૮૮૯ ૧૮૯૦ ૧૮૯૧ ૧૮૯૨ ૧૮૯૩ ૧૮૯૪ ૧૮૯૫ ૧૮૯૬ ૧૮૯૭ ૧૮૯૮ ૧૮૯૯ ૧૯૦૦ ૧૯૦૧ ૧૯૦૨ ૧૯૦૩ ૧૯૦૪ ૧૯૦૫ ૧૯૦૬ ૧૯૦૭ ૧૯૦૮ ૧૯૦૯ ૧૯૧૦ ૧૯૧૧ ૧૯૧૨ ૧૯૧૩ ૧૯૧૪ ૧૯૧૫ ૧૯૧૬ ૧૯૧૭ ૧૯૧૮ ૧૯૧૯ ૧૯૨૦ ૧૯૨૧ ૧૯૨૨ ૧૯૨૩ ૧૯૨૪ ૧૯૨૫ ૧૯૨૬ ૧૯૨૭ ૧૯૨૮ ૧૯૨૯ ૧૯૩૦ ૧૯૩૧ ૧૯૩૨ ૧૯૩૩ ૧૯૩૪ ૧૯૩૫ ૧૯૩૬ ૧૯૩૭ ૧૯૩૮ ૧૯૩૯ ૧૯૪૦ ૧૯૪૧ ૧૯૪૨ ૧૯૪૩ ૧૯૪૪ ૧૯૪૫ ૧૯૪૬ ૧૯૪૭ ૧૯૪૮ ૧૯૪૯ ૧૯૫૦ ૧૯૫૧ ૧૯૫૨ ૧૯૫૩ ૧૯૫૪ ૧૯૫૫ ૧૯૫૬ ૧૯૫૭ ૧૯૫૮ ૧૯૫૯ ૧૯૬૦ ૧૯૬૧ ૧૯૬૨ ૧૯૬૩ ૧૯૬૪ ૧૯૬૫ ૧૯૬૬ ૧૯૬૭ ૧૯૬૮ ૧૯૬૯ ૧૯૭૦ ૧૯૭૧ ૧૯૭૨ ૧૯૭૩ ૧૯૭૪ ૧૯૭૫ ૧૯૭૬ ૧૯૭૭ ૧૯૭૮ ૧૯૭૯ ૧૯૮૦ ૧૯૮૧ ૧૯૮૨ ૧૯૮૩ ૧૯૮૪ ૧૯૮૫ ૧૯૮૬ ૧૯૮૭ ૧૯૮૮ ૧૯૮૯ ૧૯૯૦ ૧૯૯૧ ૧૯૯૨ ૧૯૯૩ ૧૯૯૪ ૧૯૯૫ ૧૯૯૬ ૧૯૯૭ ૧૯૯૮ ૧૯૯૯ ૨૦૦૦ ૨૦૦૧ ૨૦૦૨ ૨૦૦૩ ૨૦૦૪ ૨૦૦૫ ૨૦૦૬ ૨૦૦૭ ૨૦૦૮ ૨૦૦૯ ૨૦૧૦ ૨૦૧૧ ૨૦૧૨ ૨૦૧૩ ૨૦૧૪ ૨૦૧૫ ૨૦૧૬ ૨૦૧૭ ૨૦૧૮ ૨૦૧૯ ૨૦૨૦ ૨૦૨૧ ૨૦૨૨ ૨૦૨૩ ૨૦૨૪ ૨૦૨૫ ૨૦૨૬ ૨૦૨૭ ૨૦૨૮ ૨૦૨૯ ૨૦૩૦ ૨૦૩૧ ૨૦૩૨ ૨૦૩૩ ૨૦૩૪ ૨૦૩૫ ૨૦૩૬ ૨૦૩૭ ૨૦૩૮ ૨૦૩૯ ૨૦૪૦ ૨૦૪૧ ૨૦૪૨ ૨૦૪૩ ૨૦૪૪ ૨૦૪૫ ૨૦૪૬ ૨૦૪૭ ૨૦૪૮ ૨૦૪૯ ૨૦૫૦ ૨૦૫૧ ૨૦૫૨ ૨૦૫૩ ૨૦૫૪ ૨૦૫૫ ૨૦૫૬ ૨૦૫૭ ૨૦૫૮ ૨૦૫૯ ૨૦૬૦ ૨૦૬૧ ૨૦૬૨ ૨૦૬૩ ૨૦૬૪ ૨૦૬૫ ૨૦૬૬ ૨૦૬૭ ૨૦૬૮ ૨૦૬૯ ૨૦૭૦ ૨૦૭૧ ૨૦૭૨ ૨૦૭૩ ૨૦૭૪ ૨૦૭૫ ૨૦૭૬ ૨૦૭૭ ૨૦૭૮ ૨૦૭૯ ૨૦૮૦ ૨૦૮૧ ૨૦૮૨ ૨૦૮૩ ૨૦૮૪ ૨૦૮૫ ૨૦૮૬ ૨૦૮૭ ૨૦૮૮ ૨૦૮૯ ૨૦૯૦ ૨૦૯૧ ૨૦૯૨ ૨૦૯૩ ૨૦૯૪ ૨૦૯૫ ૨૦૯૬ ૨૦૯૭ ૨૦૯૮ ૨૦૯૯ ૨૧૦૦ ૨૧૦૧ ૨૧૦૨ ૨૧૦૩ ૨૧૦૪ ૨૧૦૫ ૨૧૦૬ ૨૧૦૭ ૨૧૦૮ ૨૧૦૯ ૨૧૧૦ ૨૧૧૧ ૨૧૧૨ ૨૧૧૩ ૨૧૧૪ ૨૧૧૫ ૨૧૧૬ ૨૧૧૭ ૨૧૧૮ ૨૧૧૯ ૨૧૨૦ ૨૧૨૧ ૨૧૨૨ ૨૧૨૩ ૨૧૨૪ ૨૧૨૫ ૨૧૨૬ ૨૧૨૭ ૨૧૨૮ ૨૧૨૯ ૨૧૩૦ ૨૧૩૧ ૨૧૩૨ ૨૧૩૩ ૨૧૩૪ ૨૧૩૫ ૨૧૩૬ ૨૧૩૭ ૨૧૩૮ ૨૧૩૯ ૨૧૪૦ ૨૧૪૧ ૨૧૪૨ ૨૧૪૩ ૨૧૪૪ ૨૧૪૫ ૨૧૪૬ ૨૧૪૭ ૨૧૪૮ ૨૧૪૯ ૨૧૫૦ ૨૧૫૧ ૨૧૫૨ ૨૧૫૩ ૨૧૫૪ ૨૧૫૫ ૨૧૫૬ ૨૧૫૭ ૨૧૫૮ ૨૧૫૯ ૨૧૬૦ ૨૧૬૧ ૨૧૬૨ ૨૧૬૩ ૨૧૬૪ ૨૧૬૫ ૨૧૬૬ ૨૧૬૭ ૨૧૬૮ ૨૧૬૯ ૨૧૭૦ ૨૧૭૧ ૨૧૭૨ ૨૧૭૩ ૨૧૭૪ ૨૧૭૫ ૨૧૭૬ ૨૧૭૭ ૨૧૭૮ ૨૧૭૯ ૨૧૮૦ ૨૧૮૧ ૨૧૮૨ ૨૧૮૩ ૨૧૮૪ ૨૧૮૫ ૨૧૮૬ ૨૧૮૭ ૨૧૮૮ ૨૧૮૯ ૨૧૯૦ ૨૧૯૧ ૨૧૯૨ ૨૧૯૩ ૨૧૯૪ ૨૧૯૫ ૨૧૯૬ ૨૧૯૭ ૨૧૯૮ ૨૧૯૯ ૨૨૦૦ ૨૨૦૧ ૨૨૦૨ ૨૨૦૩ ૨૨૦૪ ૨૨૦૫ ૨૨૦૬ ૨૨૦૭ ૨૨૦૮ ૨૨૦૯ ૨૨૧૦ ૨૨૧૧ ૨૨૧૨ ૨૨૧૩ ૨૨૧૪ ૨૨૧૫ ૨૨૧૬ ૨૨૧૭ ૨૨૧૮ ૨૨૧૯ ૨૨૨૦ ૨૨૨૧ ૨૨૨૨ ૨૨૨૩ ૨૨૨૪ ૨૨૨૫ ૨૨૨૬ ૨૨૨૭ ૨૨૨૮ ૨૨૨૯ ૨૨૩૦ ૨૨૩૧ ૨૨૩૨ ૨૨૩૩ ૨૨૩૪ ૨૨૩૫ ૨૨૩૬ ૨૨૩૭ ૨૨૩૮ ૨૨૩૯ ૨૨૪૦ ૨૨૪૧ ૨૨૪૨ ૨૨૪૩ ૨૨૪૪ ૨૨૪૫ ૨૨૪૬ ૨૨૪૭ ૨૨૪૮ ૨૨૪૯ ૨૨૫૦ ૨૨૫૧ ૨૨૫૨ ૨૨૫૩ ૨૨૫૪ ૨૨૫૫ ૨૨૫૬ ૨૨૫૭ ૨૨૫૮ ૨૨૫૯ ૨૨૬૦ ૨૨૬૧ ૨૨૬૨ ૨૨૬૩ ૨૨૬૪ ૨૨૬૫ ૨૨૬૬ ૨૨૬૭ ૨૨૬૮ ૨૨૬૯ ૨૨૭૦ ૨૨૭૧ ૨૨૭૨ ૨૨૭૩ ૨૨૭૪ ૨૨૭૫ ૨૨૭૬ ૨૨૭૭ ૨૨૭૮ ૨૨૭૯ ૨૨૮૦ ૨૨૮૧ ૨૨૮૨ ૨૨૮૩ ૨૨૮૪ ૨૨૮૫ ૨૨૮૬ ૨૨૮૭ ૨૨૮૮ ૨૨૮૯ ૨૨૯૦ ૨૨૯૧ ૨૨૯૨ ૨૨૯૩ ૨૨૯૪ ૨૨૯૫ ૨૨૯૬ ૨૨૯૭ ૨૨૯૮ ૨૨૯૯ ૨૩૦૦ ૨૩૦૧ ૨૩૦૨ ૨૩૦૩ ૨૩૦૪ ૨૩૦૫ ૨૩૦૬ ૨૩૦૭ ૨૩૦૮ ૨૩૦૯ ૨૩૧૦ ૨૩૧૧ ૨૩૧૨ ૨૩૧૩ ૨૩૧૪ ૨૩૧૫ ૨૩૧૬ ૨૩૧૭ ૨૩૧૮ ૨૩૧૯ ૨૩૨૦ ૨૩૨૧ ૨૩૨૨ ૨૩૨૩ ૨૩૨૪ ૨૩૨૫ ૨૩૨૬ ૨૩૨૭ ૨૩૨૮ ૨૩૨૯ ૨૩૩૦ ૨૩૩૧ ૨૩૩૨ ૨૩૩૩ ૨૩૩૪ ૨૩૩૫ ૨૩૩૬ ૨૩૩૭ ૨૩૩૮ ૨૩૩૯ ૨૩૪૦ ૨૩૪૧ ૨૩૪૨ ૨૩૪૩ ૨૩૪૪ ૨૩૪૫ ૨૩૪૬ ૨૩૪૭ ૨૩૪૮ ૨૩૪૯ ૨૩૫૦ ૨૩૫૧ ૨૩૫૨ ૨૩૫૩ ૨૩૫૪ ૨૩૫૫ ૨૩૫૬ ૨૩૫૭ ૨૩૫૮ ૨૩૫૯ ૨૩૬૦ ૨૩૬૧ ૨૩૬૨ ૨૩૬૩ ૨૩૬૪ ૨૩૬૫ ૨૩૬૬ ૨૩૬૭ ૨૩૬૮ ૨૩૬૯ ૨૩૭૦ ૨૩૭૧ ૨૩૭૨ ૨૩૭૩ ૨૩૭૪ ૨૩૭૫ ૨૩૭૬ ૨૩૭૭ ૨૩૭૮ ૨૩૭૯ ૨૩૮૦ ૨૩૮૧ ૨૩૮૨ ૨૩૮૩ ૨૩૮૪ ૨૩૮૫ ૨૩૮૬ ૨૩૮૭ ૨૩૮૮ ૨૩૮૯ ૨૩૯૦ ૨૩૯૧ ૨૩૯૨ ૨૩૯૩ ૨૩૯૪ ૨૩૯૫ ૨૩૯૬ ૨૩૯૭ ૨૩૯૮ ૨૩૯૯ ૨૪૦૦ ૨૪૦૧ ૨૪૦૨ ૨૪૦૩ ૨૪૦૪ ૨૪૦૫ ૨૪૦૬ ૨૪૦૭ ૨૪૦૮ ૨૪૦૯ ૨૪૧૦ ૨૪૧૧ ૨૪૧૨ ૨૪૧૩ ૨૪૧૪ ૨૪૧૫ ૨૪૧૬ ૨૪૧૭ ૨૪૧૮ ૨૪૧૯ ૨૪૨૦ ૨૪૨૧ ૨૪૨૨ ૨૪૨૩ ૨૪૨૪ ૨૪૨૫ ૨૪૨૬ ૨૪૨૭ ૨૪૨૮ ૨૪૨૯ ૨૪૩૦ ૨૪૩૧ ૨૪૩૨ ૨૪૩૩ ૨૪૩૪ ૨૪૩૫ ૨૪૩૬ ૨૪૩૭ ૨૪૩૮ ૨૪૩૯ ૨૪૪૦ ૨૪૪૧ ૨૪૪૨ ૨૪૪૩ ૨૪૪૪ ૨૪૪૫ ૨૪૪૬ ૨૪૪૭ ૨૪૪૮ ૨૪૪૯ ૨૪૫૦ ૨૪૫૧ ૨૪૫૨ ૨૪૫૩ ૨૪૫૪ ૨૪૫૫ ૨૪૫૬ ૨૪૫૭ ૨૪૫૮ ૨૪૫૯ ૨૪૬૦ ૨૪૬૧ ૨૪૬૨ ૨૪૬૩ ૨૪૬૪ ૨૪૬૫ ૨૪૬૬ ૨૪૬૭ ૨૪૬૮ ૨૪૬૯ ૨૪૭૦ ૨૪૭૧ ૨૪૭૨ ૨૪૭૩ ૨૪૭૪ ૨૪૭૫ ૨૪૭૬ ૨૪૭૭ ૨૪૭૮ ૨૪૭૯ ૨૪૮૦ ૨૪૮૧ ૨૪૮૨ ૨૪૮૩ ૨૪૮૪ ૨૪૮૫ ૨૪૮૬ ૨૪૮૭ ૨૪૮૮ ૨૪૮૯ ૨૪૯૦ ૨૪૯૧ ૨૪૯૨ ૨૪૯૩ ૨૪૯૪ ૨૪૯૫ ૨૪૯૬ ૨૪૯૭ ૨૪૯૮ ૨૪૯૯ ૨૫૦૦ ૨૫૦૧ ૨૫૦૨ ૨૫૦૩ ૨૫૦૪ ૨૫૦૫ ૨૫૦૬ ૨૫૦૭ ૨૫૦૮ ૨૫૦૯ ૨૫૧૦ ૨૫૧૧ ૨૫૧૨ ૨૫૧૩ ૨૫૧૪ ૨૫૧૫ ૨૫૧૬ ૨૫૧૭ ૨૫૧૮ ૨૫૧૯ ૨૫૨૦ ૨૫૨૧ ૨૫૨૨ ૨૫૨૩ ૨૫૨૪ ૨૫૨૫ ૨૫૨૬ ૨૫૨૭ ૨૫૨૮ ૨૫૨૯ ૨૫૩૦ ૨૫૩૧ ૨૫૩૨ ૨૫૩૩ ૨૫૩૪ ૨૫૩૫ ૨૫૩૬ ૨૫૩૭ ૨૫૩૮ ૨૫૩૯ ૨૫૪૦ ૨૫૪૧ ૨૫૪૨ ૨૫૪૩ ૨૫૪૪ ૨૫૪૫ ૨૫૪૬ ૨૫૪૭ ૨૫૪૮ ૨૫૪૯ ૨૫૫૦ ૨૫૫૧ ૨૫૫૨ ૨૫૫૩ ૨૫૫૪ ૨૫૫૫ ૨૫૫૬ ૨૫૫૭ ૨૫૫૮ ૨૫૫૯ ૨૫૬૦ ૨૫૬૧ ૨૫૬૨ ૨૫૬૩ ૨૫૬૪ ૨૫૬૫ ૨૫૬૬ ૨૫૬૭ ૨૫૬૮ ૨૫૬૯ ૨૫૭૦ ૨૫૭૧ ૨૫૭૨ ૨૫૭૩ ૨૫૭૪ ૨૫૭૫ ૨૫૭૬ ૨૫૭૭ ૨૫૭૮ ૨૫૭૯ ૨૫૮૦ ૨૫૮૧ ૨૫૮૨ ૨૫૮૩ ૨૫૮૪ ૨૫૮૫ ૨૫૮૬ ૨૫૮૭ ૨૫૮૮ ૨૫૮૯ ૨૫૯૦ ૨૫૯૧ ૨૫૯૨ ૨૫૯૩ ૨૫૯૪ ૨૫૯૫ ૨૫૯૬ ૨૫૯૭ ૨૫૯૮ ૨૫૯૯ ૨૬૦૦ ૨૬૦૧ ૨૬૦૨ ૨૬૦૩ ૨૬૦૪ ૨૬૦૫ ૨૬૦૬ ૨૬૦૭ ૨૬૦૮ ૨૬૦૯ ૨૬૧૦ ૨૬૧૧ ૨૬૧૨ ૨૬૧૩ ૨૬૧૪ ૨૬૧૫ ૨૬૧૬ ૨૬૧૭ ૨૬૧૮ ૨૬૧૯ ૨૬૨૦ ૨૬૨૧ ૨૬૨૨ ૨૬૨૩ ૨૬૨૪ ૨૬૨૫ ૨૬૨૬ ૨૬૨૭ ૨૬૨૮ ૨૬૨૯ ૨૬૩૦ ૨૬૩૧ ૨૬૩૨ ૨૬૩૩ ૨૬૩૪ ૨૬૩૫ ૨૬૩૬ ૨૬૩૭ ૨૬૩૮ ૨૬૩૯ ૨૬૪૦ ૨૬૪૧ ૨૬૪૨ ૨૬૪૩ ૨૬૪૪ ૨૬૪૫ ૨૬૪૬ ૨૬૪૭ ૨૬૪૮ ૨૬૪૯ ૨૬૫૦ ૨૬૫૧ ૨૬૫૨ ૨૬૫૩ ૨૬૫૪ ૨૬૫૫ ૨૬૫૬ ૨૬૫૭ ૨૬૫૮ ૨૬૫૯ ૨૬૬૦ ૨૬૬૧ ૨૬૬૨ ૨૬૬૩ ૨૬૬૪ ૨૬૬૫ ૨૬૬૬ ૨૬૬૭ ૨૬૬૮ ૨૬૬૯ ૨૬૭૦ ૨૬૭૧ ૨૬૭૨ ૨૬૭૩ ૨૬૭૪ ૨૬૭૫ ૨૬૭૬ ૨૬૭૭ ૨૬૭૮ ૨૬૭૯ ૨૬૮૦ ૨૬૮૧ ૨૬૮૨ ૨૬૮૩ ૨૬૮૪ ૨૬૮૫ ૨૬૮૬ ૨૬૮૭ ૨૬૮૮ ૨૬૮૯ ૨૬૯૦ ૨૬૯૧ ૨૬૯૨ ૨૬૯૩ ૨૬૯૪ ૨૬૯૫ ૨૬૯૬ ૨૬૯૭ ૨૬૯૮ ૨૬૯૯ ૨૭૦૦ ૨૭૦૧ ૨૭૦૨ ૨૭૦૩ ૨૭૦૪ ૨૭૦૫ ૨૭૦૬ ૨૭૦૭ ૨૭૦૮ ૨૭૦૯ ૨૭૧૦ ૨૭૧૧ ૨૭૧૨ ૨૭૧૩ ૨૭૧૪ ૨૭૧૫ ૨૭૧૬ ૨૭૧૭ ૨૭૧૮ ૨૭૧૯ ૨૭૨૦ ૨૭૨૧ ૨૭૨૨ ૨૭૨૩ ૨૭૨૪ ૨૭૨૫ ૨૭૨૬ ૨૭૨૭ ૨૭૨૮ ૨૭૨૯ ૨૭૩૦ ૨૭૩૧ ૨૭૩૨ ૨૭૩૩ ૨૭૩૪ ૨૭૩૫ ૨૭૩૬ ૨૭૩૭ ૨૭૩૮ ૨૭૩૯ ૨૭૪૦ ૨૭૪૧ ૨૭૪૨ ૨૭૪૩ ૨૭૪૪ ૨૭૪૫ ૨૭૪૬ ૨૭૪૭ ૨૭૪૮ ૨૭૪૯ ૨૭૫૦ ૨૭૫૧ ૨૭૫૨ ૨૭૫૩ ૨૭૫૪ ૨૭૫૫ ૨૭૫૬ ૨૭૫૭ ૨૭૫૮ ૨૭૫૯ ૨૭૬૦ ૨૭૬૧ ૨૭૬૨ ૨૭૬૩ ૨૭૬૪ ૨૭૬૫ ૨૭૬૬ ૨૭૬૭ ૨૭૬૮ ૨૭૬૯ ૨૭૭૦ ૨૭૭૧ ૨૭૭૨ ૨૭૭૩ ૨૭૭૪ ૨૭૭૫ ૨૭૭૬ ૨૭૭૭ ૨૭૭૮ ૨૭૭૯ ૨૭૮૦ ૨૭૮૧ ૨૭૮૨ ૨૭૮૩ ૨૭૮૪ ૨૭૮૫ ૨૭૮૬ ૨૭૮૭ ૨૭૮૮ ૨૭૮૯ ૨૭૯૦ ૨૭૯૧ ૨૭૯૨ ૨૭૯૩ ૨૭૯૪ ૨૭૯૫ ૨૭૯૬ ૨૭૯૭ ૨૭૯૮ ૨૭૯૯ ૨૮૦૦ ૨૮૦૧ ૨૮૦૨ ૨૮૦૩ ૨૮૦૪ ૨૮૦૫ ૨૮૦૬ ૨૮૦૭ ૨૮૦૮ ૨૮૦૯ ૨૮૧૦ ૨૮૧૧ ૨૮૧૨ ૨૮૧૩ ૨૮૧૪ ૨૮૧૫ ૨૮૧૬ ૨૮૧૭ ૨૮૧૮ ૨૮૧૯ ૨૮

નાગકન્યા છે, કે સોનલવર્ણી વિદ્યાધરી છે ?” મનમાં વિચિત્ર થઈને તેનું રૂપ જોતાં તેની બાંસો દેવની જેમ અનિમિષ થતી ગઈ મદનાતુર અને કપતાં ઝાંઝાટો તે, મગ્રોથી વશ કરેલા સપતી જેમ ઝમો રહી ગયો (અને) પૃથ્વી સાથવાહનો ઉત્તમ પુત્ર પદ્મશ્રીને (પણ) દૃષ્ટિગોચર થયો (કે તરત જ તેને થયું), “તું આ તે દોષનાગ, સુરંદ્ર, સ્વદ, નારાયણ, સૂય, કુમેર કે પદ્મ છે ? કે રતિરહિત મદન કે નાગવતુ છે ?” આમ વિચારતામાં તેને શ્વેદ છૂટ્યો પેહો આનંદાક્રુષ્ણી બાકુલ થતી ગયો અને આનાં મુલ અને ઓષન ચચલ થતી ગયાં (?)—જાણે કે પ્રેમપરવશ શરીરવાઝા ત્યાં પરસ્પર મઝ્યાં (?)

કહયક ૭

“ઉત્તમ લક્ષણોથી ભૂષિત સુદર શરીરવાળો પેહો મુલક કોણ છે છે, દે સહી, તું જાણી આવ” (પદ્મ પદ્મશ્રી પૃષ્ઠ પૃષ્ઠે) તેનો હૃદયમાવ આપીને વસતસેના તેના (સમુદ્રદત્તા) મિત્રને ઘણા આદર સાથે પૂછા લાગી, “પૂજ્યપદ્મ સમાન મનોહર આ કોનો પુત્ર છેને તેનું નામ હું છે ?” જલ્દે પ્રિય કરે કયુ, “કોયલ જેવા મધુર બોલવાળો દે મદ્રે, સામલ થી ત્રિજય શા આ પૃથ્વીને છત્ર આપ્યું છે તે સાથવાહ અક્ષોકવંશ અયોધ્યાથી અહીં આવેલો છે તેનો ઉત્તમ હૃદયી પુત્ર પદ્મશ્રી પુત્ર નામે સમુદ્રદત્ત છે પરંતુ તેને માતા સમાન માને છે તેજ, સુંદરી, આ છે દે સુવદ્ર, કહે, પેહી અનુપમ રૂપનિધિ ચાલા કોણ છે, ને પૃથ્વી (પુત્રી) છે ?” (વસતસેના બોલી,) “આ નગરીમાં જાગ્ય નામે દોઢ છે, જેને મહાનિધિ પદ્મસત્ત સિદ્ધ થયો છે દે સુંદર, મુનિભોના મનને પણ હરી લેનારી આ કુમારી તે તેની પુત્રી નામે પદ્મશ્રી છે” તે વિચક્ષણ સહી અને મિત્ર થયે પૃથ્વીના (પદ્મશ્રીના) પિતાનું નામ અને મુલ (સમુદ્રદત્તને) કહ્યાં તેણે (વસતસેના પૃથ્વી) હાથ ઝોલી કુમારને કયુ, “દે મહાનુભાવ, આ મનોહર માધવીમંડપ છે તો પિતૃનુ જેવા સૂર્યકિરણોથી જેમને તાપ દારયો છે ત્યાં (આવ) પડીક (અહીં) થેસો” તેણે વસતસેના વેળ સ્વીકાર્યું દે લોકો, અતિશય મીઠું (ને ચઢી) વૈષ્ણવ કરમાવેલું પદ્મ બોલક કોને પ્રિય ન લાગે ?

કહયક ૮

સુંસવળ મર્ધા તરલ નયનવાળી પદ્મશ્રી લગ્નાથી અભિમૂલ અને નમેલા વદને ઝમી રહી નિશ્વાસના વચનથી હલતી લીલાકમલની પાંદડીઓ તે ગળવા લાગી વસતસેનાની પુત્રી સામે (નોંદને) કયુ “પ્રિય સહી, અહિંયા પહેલા આપણે જાણ્યા છીએ તો દે વિશુદ્ધ ગુણવાળી મુગધા, કુમારનું સ્વાગત કર મૂઠ, (પ્રમને પ્રમ) ઝમી ન રહે” સહીનું વચન સાંભળીને શીલવંતીની પુત્રી સદ્ગત ધીધરાની બોલવા લાગી, “લોકોના નયનને આનંદ આપનાર અને મુલના નિધાનરૂપ દે રતિરહિત કામદેવ ! વધારો (સ્વાગત) (તમે) અથા જનો રૂપી કમલના ચાલ સૂય ઝો, વશાળના ધામ અને, ઉત્તમ શરીરવાળા છો” જલ્દે સાથવાહનો પુત્ર બોલ્યો ‘દે ચાલા, તમારું સ્વરૂપ સદા સુદર દાસ છે (?)’ (પડી તેની) સહી અને પરિજનોને તેના સ્વર પૂછી (?), તેણે વસતસેનાને કયુ (?), “તમારા મુલકમલનાં દર્શન થયાથી અમારાં ઓષન કુલાથ થયાં છે તમારા મુલનાં દર્શન થયાથી હું મારું છું કે વિધિ આણે (મારા પર) પ્રસન્ન છે સુંદરી ! શું પુણ્યવિનાનાને રક્ષિત મળે સરો ?

કહયક ૯

પ્રંતુર કપૂરવાળું પાનમીઠું બનામીને પદ્મશ્રી પૃથ્વીને આપ્યું (તેમજ) સુવાસે કરીને ધ્રમર સમૂહને આનંદિત કરતી અને પોતાને જ હાથે ગૂંચેલી ઉત્તમ બકુલમાળા (પણ આપી, જે) તેણે (કુમારે) આનંદ સાથે લઈ ને ઘાગા વાઝા કેસવાળા (પોતાના) મસ્તક પર ધારણ કરી કુમારે નિમજ્જ અને ગુણમય હૃદય જેવો સ્વચ્છ અને સ્વચ્છ હાર તે કુમારીને આપ્યો વદનને પ્રસન્ન કરતા તે હારને તેના કડમાં સ્થાન મઝ્યું વધીયે સહીઓ મનમાં દર્શિત થઈ થંને જળ

मनमां विचारवा लाय्यां, “लावण्यपूर्ण, कुटु समान श्वेत दांतवाली, नवोदित मन्मथनी पताका
समी, उन्नत पयोधर वाली, अने कनकवर्णी आ बाग जैनी छी यहे तेना पर (साक्षात्)
कामदेव ज प्रसन्न थया मानवा;” “आ जेनो पति थये ते नारी धन्य (बनी जशे). मने लागे
हे जगतमां ते ज सौभाग्यवती हशे जेनो पुण्यराशि मोटो तये (तेनो ज) आ पति थये हु
तो आ युवाननी दासी धवातु (पण) पसद पर ” रति अने मन्मथ सरपारूपवाळां ते थने
मनमां भानद पाग्यो थने रोमांचित थयो (?), जाणे के नगीरसथी (अमृत समान प्रेमथी)
भीजाया न होय ।

कडवक १०

परिजनोनां मनरूपी समुद्रने आनदित करतो ते थनेनो अनुरागरूपी चंद्र वृद्धि पामतो
हशे तेवामां पद्मश्रीनी धात्री नामे सुयेगा पवननी शब्दये (सां) भावी तेणे पद्मश्रीनो हाथ
पकडी कहु, “वेदा, मातुश्री बोलाये छे चरस, जलदी चाल बाणुजी तेम ज दीक्षां सवधीभो
जमया भाटे तारी थाट जोड़ रखा छे ” पटले उद्दिप्त चित्ते (से) पाछए कहु, “माने खर
कर कं आ (हु) नाथी ” धात्री चाली गइ (पद्मश्रीनो) हृदयभाज जाणां (तेनी) सखी
बोली, “हे महाबुभाव, मार कहनु साभळो मारी प्रियसखीने रना आपो अमे घेर जईये
हुमार समुद्रदत्त, सांभळो दिनप्रतिदिन खेह पधतो रहे ते प्रमाणे दररोज तमारा कुण्डलमा-
चार कहेबरायता रहेथो मज्जनोने पारवार छु फहीये ? हुमार, मारी प्रियसखीनु तमे (ज)
धारण छो ” पटले कुमार कहेगा लाय्यो, “महेन, त्रिभुवनमल्ल कामदेव कटिबद्ध थयो होधाथी
आ (तमारी) मन्मथना थने पक्षी सरपरी (हातु पडे) छे हे सुदरी, घेर जाओ (आपणे)
परी मळशु ” हुमारे जाणे के हुमारी (पद्मश्री)नु मन हरी लीधु, अने तेने (पोतानु)
हृदय तेणे लोपी दीधु मन्मथनी पुत्री माय शून्यमनो घर तरफ चाटी

कडवक ११

घणा बलत सुची कुमारने अनुरागथी जोड़ रखा पछी बेसेय करिने ते उपवामांथी
नीकळी जाणे के कोई मोटो बळगाढ बळग्यो होय तेम पद्मश्री चाल्या मांडती, (पणी)
उनी रहेती, पाछी बळती, (बळी) चाटनी सुनमुन अने उद्दिप्त पथी ते घरे पहांची मनमां
खूब विषाद पामती पुनी तेनी ओखो टपकवा लागी ते बाळा सुवाळा पलग पर भाडी पही
—जाणे के सूर्यकिरण करिने म्हाज थयेली हुसुममाळा । रावानी इच्छा करती के न
पीवाची पोताने ते मरेला जेवी ज मानवा लागी ज्ञान, तांथळ, पूर (बहु थ तेणे) तज्जु
बाळमूली बांदी लेवी ते थई रही चढ़ना खट समान गोरा मानवाळी से सखीनी साचे पक
छोळ पर पण न चढनी ककण, हार, दोरो, हरिचढ़न, केसर अने शीण धीर सेने छेर जेबां
लागवो रागमा, धीणमां के मां तेनु चित्त हागतु नही चित्रविचित्र पत्रछेप पण तैवार
न करती न धांचती, न नृथ करती के न हसती, न कुकसारिकाने बोलायती कस्तुरीमृगना
बघानी पण सभाळ न लेती (आम) तेणे यथाये सुखमोग तजी दीधा बारवार मूला पामती,
लिज थती, रडती, मन्मथना बागथी पींथायला मनवाळी ते बागना अंगमा कोइ नसछ
सेवप वृद्धि पामतो थयो

कडवक १२

भासवमां, शयनमां, महेलमां, उषानमां, पृक्षोमां, , मटपमां, रथमा, याह
नमां, सरोवरमां, देवळमां, के नवाणमां,—(थयाये) सेनु मन चोटतु नहीं चंद्रकिरणनो सग
तेने न गमनो शीतोपचारथी पण तेना शरीरमां दाह थतो कमळिनीपत्र, शिरीष, कमळतनु,
उपहार, चंद्रनरस अने शीतल कपूरनो गाढो(लेप)—सखीभो चडे करातो आ थयो शीतोपचार

હિમાલયની નેમ ઓઝયો હતો, જેણે ઘટડીઓના રવથી ગગનતલના માગને ભરી દીધો હતો, વાદલાની જેમ જેણે મદાગાની કાદવ કર્યો હતો, શ્વેત ચામર ને શરત વડે જેને શોભતો કર્યો હતો સ્થિર, સ્મૃત ને દીધ જેનો પુનઃદૃષ્ટ હતો જેનાં મદગલતાં મદસ્થલ ઉત્તમ કુસુમોની માલાધી યુષ્ક દાગો, જેના મદી ગધમાં હુન્ન મધુકરો વોલાહન કરી રહ્યા હતા, જેનું મીઠાણુ આશૂષણ તીણા સ્વરે રણરણાટ પરી રણુ હતુ, ગમીર કરચે કરીને જેણે કાશુઓને નસાવ્યા હતા, જેના પર રાત્રિમુવળમય ઝંપાઢી મુકવામાં આવી હતી, જે અતિશય દર્પિત શત્રુઓ પ્રત્યે કૃતાત સમાન હતો, જેનાં ધોળા દત્તગલ હરિચંદનથી ધોલેલાં હતાં, જેનાં કુમસ્થલ પર મિંદુર લગાવવામાં આવ્યો હતો—પૂવો ત મત્ત ગજદ વિણુયુષ્ક, ધરદના ગજતા મહાન મેઘની જેમ શોભતો હતો

કહવક ૨૦

તેના પર ચહેલો કુમાર પેરાયત પર રહેલા હિન્દ્રની પેટે શોભવા લાગ્યો ચંદ્રવિરળ સમાન ધવલ છત્ર તેના પર ધરવામાં આવ્યું પરની મોટી જાન ચાલવા લાગી વાગતો ઢોલવાજાના ચોલાહલ અને પટથાથી વિશાઓ ભરાઈ ચઢ મથુર અને તીવ્ર સ્વરે વદીઓ પટન કરવા લાગ્યા સળંગાઓ મનહર ગીત ગાવા લાગી આશીશ વંતા પ્રાણનો સાથે, ટૂલ્ય કતા કુજ અને વામનો સાથે, વિશાલ નયમોહની ઈંજિતિથી પૌરાણનાઓ વદ અમૃત જેમ પીવાતો, સુદૃઢો અને શંકાયો સહિત સમુદ્રવલ્લ સરત શક્તિના અવનના માંગળામાં આવી પહોંચ્યો—જે જોરથી વાગતાં મગારાના શબ્દથી આકુલ હતુ યથા સુદર ઉત્તમ માંગલિક ગીત ગવાવા હતાં, યથા મદમત્ત તરનીઓ મુલ્ય કરવી હતી, યથા પરિત્રનો ઉતાવળા પરતા હતા; યથા ઘટ્ટી રીતે ગોઠવેલા મણિભોનો સમૂહ હતો યથા ગણગણતા અમરાઓ વાલો કુસુમોનો સમૂહ ઘેરેલો હતો, યથા દેવતાઈ ચંદ્રવા વાધવા હતા યથા માણેડના વિરળોથી પ્રકાશ ચઢ રહ્યો હતો; યથા શ્વેત ચામર અને મણિમાલાઓ જાળતી હતી, યથા અનેક હારોની જાલ દીપી ઉઠતી હતી; યથા ઘેણ ને ધીંગાનો ઉત્તમ રવ સમઢાવો હતો, યથા સુદૃઢો ને શંકાયોનો સરકાર થતો હતો યથા વસ્ત્રુરી ને કપૂરની વસ્ત્રુ સુપાસ પ્રસરેલી હતી યથા જમણ કરવા ઘળા શોકોની ગરવી હતી યથા કપૂરવાહું તાંબુલ અપાતુ હતુ, “યાં પયરો કોલાહલ વેલાઈ રહ્યો હતો લોકોના લોચનને સુલદ પૂવો કુમાર મજેદ પરથી ડગવો શંકયો સહિત શ ત તેણુ સામેણુ કરવા નીસવો

કહવક ૨૧

વિશાલ વિષવાહી, ઉત્તમ કુલની, સખવાઓ સચી સહિત શરિલ હતી વ આચાર પ્રમાણે વિધિ કરીને છટ નુટ થઈ વર સાથે માણરાના પ્રવેશ કર્યો (પન્નધીની) સચી વસતે પરિહાસ કરીને કુમારને સસ શોક ચોલાધવા રક્ષપટ હાથથી શેંવી લેવામાં આવ્યો (ને કુમારે) સાક્ષાત્ દેવી જેની પન્નધીને દીડી વનાદુ ને જેમલ હમીનો તેમ તે (કુમારે) તેનો પલ્લવ સરસો કોમલ હાથ ટીધો સ્પર્શ થતાં અનેનો કામ શુદ્ધિ પામ્યો પન્નનાડની જેમ તેમણુ ઈંગ પુલકિત થયુ દૃઢપ્રવેશપર રમતા હાર વાલો કુમાર વિધિપૂર્વક પન્નધી સાથે સમિધનાં લાક ઢાંધી જાતિ પ્રગટીને પ્રાણનો લાજા(જવ)ની ઈંજિતિ નાચી અસલ્ય પાજાં ગમીર સ્વરે વાગવા લાગ્યાં વાહલ અને જોડિયા શક્તિ પૂકવા લાગ્યાં રમણીઓ ડલે સ્વરે મગલ ગીત ગાવા લાગી ચારેય વેરા વર્ણ ગુરને વદા કરી, આશીશ મેળવી ઉત્તમ ઈમન પર અને મેઢાં પૂક જ આસને મેઢેલા કુમાર સાથે વગવા શોભવા લાગી—ઝાણે વ વિણુની સાથે વ હમી, ગાણે કે શંકર સાથે મીરી

કહવક ૨૨

વડિલો બન સાધાવ આનંદિત થયાં પતિ સાથે રોમાંચિત દેહે ચંદ્ર લેલા સાથે શીલ વતી મૃત્યુ કરવા લાગી હાવભાવને પ્રગટ કરતો શાંકારનો મીઠો સમશર મદમદ પ્રસરવા

છાગ્યો આ પ્રસંગે સ્વૃષ્ટ રોમાચિત થયેલા સાર્યવાહે તેમ જ શરે વેવાઈપક્ષના સાધવોનું, સ્વજનો મિત્રો, વટિલો, પરિજનો, સુવાસિતીઓ, વહુઓ, કવિઓ, નટો, પેટો, માંડ, માટ, મહુ ને છાત્રો એમ સૌ મગરવાસીઓનું આમરણ, ડગલો વચ્ચ, પાંડૂલ, કુસુમ, તિરેપન, માનેક, મોતી, અનેક પ્રકારનાં લાઘ, વેય, સોનન વગેરે વડે સન્માન કર્યું સી સપૂર્ણ સતોષ પામી (વાહનમાં) ચઢી ચઢીને ગયા જાન (પણ) સત્કાર પામીને પાછી સૌ બરસપરસ સાથે હસતાં ને ઘાલ કરતાં હતાં જાગતા નાથ, દેવંદ્રથી વદન કરાવેલા, દિશ્યદષ્ટિવાળા વિનને પ્રણામ કરીને કુમાર પદ્મથી નો પહુસમાન હાથ વકડીને માંઘવો સાથે ઘરે ગયો.

દ્વિતીય સંધિ સમાપ્ત

*

તૃતીય સંધિ

દેવોથી પૂજિત, મોહરથી અંધકારનો નાશ કરનારા, અમ્બરૂપી વકરને આનંદિત કરનારા, ગુણરૂપી ક્ષામગદાં વિરળોવાળાં ઋષ્યમજિનને હુ પ્રણમુ છુ ચંદ્રમૂર્તિની જેમ નિમિરસમૂહને નષ્ટ કરતી, જ્ઞાનીઓથી પૂજિત, કમલ (૧ હરણ, ૨ કમલ) થી યુક્ત, નિર્મલ કલ્પાળ કરીને સુદર શુભદેવતાનો જય હો ચક્રચરિત કરેલા સુવ્રણના વળગાડી, શુભગાન યુક્ત, શ્રેત સિંહ પર આરુઢ, હાથમાં કેરીની છદ્મ ધારણ કરતી અંબાદેવી વરવાળ કરો

* * * *

કડવક ૧

ખાણા જગતને પ્રકાશિત કરીને, ઘણા રાગથી રંગાયેલા દુઃસ્વચ્છોને મલવા આશુર પૂવો સૂર્ય અસ્તાચલના પિસ્તર પર આવી રહ્યો

- સૂર્ય આપમ્બો સધ્યા થઈ દિશાઓ સોને ઘની હોય તેથી વની રહી કમલમાંથી નીકળ પા અમરોથી કમલિની જાણે વે કાઝલવાળાં આંસુ સારતી હતાં ચરનારુનુ મન શોકાશુર થતું હતુ મિત્ર (૧ સૂર્ય, ૨ મિત્ર) નો વિયોગ કોને હુ ડ ન દે ? વધાય દિશાના વિસ્તારો અંધારા વની ગયા ખૂન, રાક્ષસ ને પિશાચ કલકલ કરવા છાગ્યા અંધાર પ્રસર્યું છોડો કાઝ પળ કઠી શક્તા ન હતા— જાણે વે જગત ગર્ભવાસમાં ફેરવામા આશુ ન હોય ! કુમુદવનને જાગાડતો, કદર્પરૂપી મહાન ઓપધિના વિસાલ કદ જેવો ચંદ્ર ડગ્યો વનમાં જેમ સુગંધથી હાથીઓનું ગૂંપ નાસે તેમ ચંદ્રથી અંધારાનો ઓપ નાસવા છાગ્યો ચંદ્રવિરળોથી પ્રકાશિત ગગનાગણ ચૂના-થી ધોલેલુ હોય તેમ શોભવા છાગ્યુ રાત્રીના પહેલા પહેરે, જેમા કામ ઉત્કટ થને છે, જ્યાં ઉત્તમ ધૂપની સુવાસ લૂંપ મધમયે છે, જ્યાં પછરની કુસુમોની મારગી સુગંધ છે, જ્યાં અમરના ચાલ મધુર રવે ગૂંચી રહ્યાં છે, જ્યાં મણિમય મગઝ દીપ પ્રગટાવ્યા છે, તેવા મનોહર વામગૃહમાં કુમાર પદ્મથી સાથે પલ્લવ પર વેડો આવદિત થયેલી સદીઓ ઘરે ગઈ વિધવિધ કરળોપ કરીને દેવ સમાન સુલ્લ માળીને સાક્ષાત્ કામદેવ સમો કુમાર પ્રિયાને આર્ચનન દર્શને સુદ્ ગયો

કડવક ૨

રાત સરી ગઈ સૂર્ય ડગ્યો મધ્ય છોડરૂપી પાત્ર (૧) પ્રકાશિત થયુ શાશ્વી પટેલી કાંતિ વાળો ચંદ્ર આપમ્બો—કલકલાળાનો ઉદય તે સ્થિર હોય ? સૂર્યના અવધી નાસીને, ઓછો થઈ ગયેલો અંધારાનો ઓપ મિત્રિકદરા ને શુકાઓમા સતાઈ ગયો કમલસરોવર ત્રિકલેલા કમલકોશ સાથે શોભવા છાગ્યા દોષ (૧ દોષ, ૨ રાત્રી) પાછી જતા, મિત્ર (૧ મિત્ર, ૨ સૂર્ય) આનંદિત યાપ જ ને ! કુમુદ ધીવાવા છાગ્યા, અમરાઓ સુલ્લ થવા છાગ્યા (૨) સેલા હોય તેનો જેહ કદી સ્થિર હોય તરો ? સુનિવરો સ્વાધ્યાય અને ધ્યાન કરવા છાગ્યા હમ તિલોત્તરા છાગ્યા નિર્મલ પ્રભાવ થયુ (ટોકો) નવકાર મથનો પાઠ કરવા ને સિદ્ધોની સ્તુતિ કરવા છાગ્યા પદ્મથી તેમ જ કુમાર જાગ્યાં થયુ ય પ્રાત્ર કાર્ય કરીને થને વે વટિલોના ધરણકમળને પ્રણામ કર્યાં

સાથવાદ વયુજનોસાથે પોતાને ગામ ગયો. ઉત્તમ યુવમના જેવા દર્પે વાલો કુમાર ત્યો રહ્યો તેનામા ગાઠ અનુરાગવાલી પદ્મથી છાયાતી જેમ એક પલ પળ તેનુ પડતુ મેલતી નહીં જેમ વિષ્ણુના હૃદયમાં જ હમી ઘસે છે, તમ તે દીર્ઘાંક્ષી પણ કુમારના હૃદયમાં રહેતી પૂર્વાગિત (પુણ્યે કરીને) તેઓ ઢોકોના મનને હરી છે તેવુ થયેજી વિષયસુખ માણતા હતા તેમનુ બાવુ સૌમાન્ય અને હાવણ્ય જોડેને દિવસે દિવસે લોકો વિચિત્ર મને અને દષધી વિકસિત લોચને સેમની પ્રસા કરવા છાગ્યો

કહવક ૩

જાતપાવના ઘણા પિતૃદમાં સેમના દિવસ પદા લાગ્યા તેઓ આસપરસ પ્રમોસવ કરતા —કદી પોતાની નરિરે કાળવાર સડીને, કદી મુહમોના વરણની આરાધના કરીને, કદી નિર્નૈદનો ગુણોનુ કીર્તન કરીને, કદા સાપુઓને નમસ્કાર કરીને, તો કદી જૈન ધમના કપાનકોથી, કદી તેઓ ડઘાનમા રમતાં, કદા સુદર જલક્રીડા કરતા, કદા ઉત્તમ વિપ્રકામ ખાટેલતા, કદી માલ્યપ્રયોગ જોડેને, કદી સાધર્મિકોને ભોખન કરાવીને કદી અનેક પ્રકારના અને જેમાં ઘણા અદ્ધરો શૂન છે તેવા પ્રસોત્તર રમતા. મામ સુદર મનમમતા વિપલોપભોગ કરતાં આટ વરસ થીતી રાધા પછી એક દિવસ ત્યાકેલથી વરાહ નામે છેલ્લાદક આવ્યો તેને જેલ ભાગલ મૂક્યો કુમાર ઘાંચવા લાગ્યો એ છેલ્લામા છેલ્લેનુ હતુ તેનો સાર આ “હે કુમાર સમુદ્ર વત્ત પુ જલદી આવ હે પુત્ર, તારા વિરહે તારી માતા વહાવરી થની મઠ છે મહાન શોકરૂપી માલાથી મેરાતી પૂવી તેના માળ હુ રાં કરીને ગલ્લામા બાસી અન્ધવા છે કોરીને નાવે, ઘરમા કે ઘરના ભાંગણમાં પછી પણ એ રોતી રહેતા નથી નવરવરમાં જલ વિનામી ગલિની જેમ તે રાવ દિવસ મુકાની પાવ છે.”

કહવક ૪

(સમુદ્ર વત્ત) પત્ની વાત વધધીને કરી, “મારી માતા હુ પી થાય છે તો હે પ્રિયે, હુ જાઠ, મારા બાપુનીને મહુ ને માનાનો દૃઢયશોક દૂર કર.” આમુથી બાદ થનેલી આવે સારે ત મોહી “હે આયપુત્ર, હુ તમારી સાથે આપુ છું” (તેને કહ્યું), “પ્રિયે, (રક્તામાં ઘણા) દિવસ છારો છે (ચલી) પ્રદેશ (પળ) વિકટ છે મુ પીવરમાં જ રહે હુ જલદા બાવી જાઉંશ” તે તાયો માળાનેમઠ્યો બહોકને પ્રણામ કર્યાં (તેને) મેટતા થનેનો શોક નષ્ટ થયો સાધવો, સ્વપનો ને મિત્રો આનંદિત થયા કુમાર વટલોક થજલ ત્યા રહ્યો વિરહાગ્રિથી નોપાયેલા ક્ષીન વાલી વધધી રાત્ર વધધીની શરે તેમ સ્વન શરવા લાગી નૈમિત્તિકો ને પૂઝવા લાગી સાપુઓને કહેવા લાગી, “મારા નામ કયારે આવશે” કામગાનેસથોચવા લાગી (?), “મધુર વાળી વાલ્લા હે કાર, જલદી મુ કરજર શબ્દે મોહ મારો કમ આજે જાન તો તને દહિમાવતુ મોજન આપુ મધન મનોહર કમ આવે તો તને લાડુની આપુ મારો જીવિતેસ જલદા આવે તો તારી માનવા રાત્રુ (?)” જેનાં ગાલ આંખમાંના આંસુ વહે મીંચાયા છે, તેથી ને થાકા દિવસે દિવસે હીન થવા લાગી—દુષ્ણપક્ષની યાવણ્ય અને કાંતિ વિનાની શરિરેલ્લાની જેમ

કહવક ૫

એક દિવસ રાતને ઘસલે સમુદ્ર વત્ત સરોવર પર આવ્યો તેને (ત્યાં) પોતાના પ્રિયતમથી વિણ્ડી પહેલી કળન કરૂન કરતી વિચારી હુ પી ચક્રવાકીને દીઠી જલમાં કૂદવો મારીને તે બહાર નીકળી ને પાણી પાલો હલાવી કાંગ પર રહી કમજવનને દરવાવા લાગી અદ્ધર જન્વા લાગી કાંટિના દાઢ પર વેટી (શુદ્ધીશુદ્ધ) દિશાઓમાં દોહવાલાગી (આ જોડેને સમુદ્ર વત્ત ને યયુ,) “આ સરોવરમાં રહતી ચક્રવાકવપ્તી જેમ મારી દમિતા પણ વિરહામુર દશે પાંચરામાં રંધાયેલી રાજાની પોષગૈની જેમ પ મુગધા મારી રાહ જોતી હશે” યુત્રને ડચ્છિત, વિગ્રહ, મિસેજ અને વિરહાગ્રિથી મુકાયેલો જોડેને તેને થકિલે કયુ, “સિમલ સ્વભાવવાલા હે વાસ, મારી મહુને મુ કહે”

મને કપોરને સમયે તે તાલના વિશાલ મહેલમાં પ્રવેશો તેજે, જેણે વેળાં ચાવી છે, જેના દાંતની હાર થત છે, જેના હાથમાંથી ચલ્ચ સરી પડ્યા છે, જેની હટો હટકે છે, મેહથી મલિન જેનો વેપ છે, રેલા (જેટલુ જ જેનું શરીર) ચાવી રહ્યું છે—આવા પ્રકારનાં ગુણવાળી પદ્મધીને જોઈ કુમારો જોઈને તે ચાલ્યાનો શોક બઢી ક્ષણમાં જ નાશ પામ્યો—ગુણવાળીનું અસહ્ય બને છેકોને સત્તાપત્તુ દારિદ્ર્ય ગાત પામે તેમ

કડવક ૬

શાનયોગ્ય, મુગધી જલ્દથી તે માછો, જમ્બો, હરિચંદનનો લેપ કર્યો, તેને ઠાંબૂલ દીધું ઘટની આગવાસ્યાગતા કરી તેના કુસુમમાચાર દુલાદિ પૂછ્યા પૂટડામાં ધણા પ્રવાપ (૧ વાપ, ૨ પ્રવાપ) ચાલો અને વાળી (૧ પશ્ચિમ દિશા, ૨ દાર)ના સગથી જેનામાં અનુરાગ (૧ રવાસ, ૨ પ્રેમ) જન્મ્યો તેઓ (સૂર્ય) આપમ્યો સૂર્ય પળ આપમી જાય છે (તો પછી આ) જગતમાં (ધીજા) કોનો અસ્ર નથી થતો? પદ્મધી પૂ વાસગૃહ તજ કરું પોથી વઢાઈ શયન પર વિછાધી (?) અંધારાને દુઢાવતો નિર્મલ પ્રદીપ (મૂકવામાં આવ્યો) ત્યાં શાધમાં કુમાર ઘેટો હતો (હથે) અર્ચ જન્મમાં ધનધી પૂ અનેક પૂના સમૂહરૂપ જે કર્મ થોપ્યું હતું તે, ભોગને અંતરાય કરનાર અર્ચ પામ્યું, (અને) ત્યાં કેટિ પ્રિય વિશાચ આવ્યો પદ્મધીને વાસગૃહ તરફ આવતી જોઈને તે વિચારવા લાગ્યો, “હું બનેના એટલાં વિરોધ પદ્માતું” તે ધીની ભીંતની બાહે રહીને પેલો કુમાર સાંમકે તેમ મોટેથી શરૂ ચોલવા લાગ્યો, “ધૂપ આપમે અને ગાડુ અંધાર પ્રસરે ત્યારે દરરોજ અહીં (મારે) ઘરે આવજે આ પ્રમાણે મને સતેવ રૂંદે, હે પદ્મધી, ત છો અહીં ધીજા કોઈને આપ્યો છે” “પૂ કોણ પૂદ, અનાપ ચોલે છે” કહી કુમાર જોવા જાય છે ત્યાં તો તે શટ રૂંદે નાસી ગયો તે દુષ્ટ ને માયાવી વિશાચની કુમારે સારી રીતે વપસ કરી, પળ પગનથી કપટાયેલા પ્રદીપની જેમ પૂકાપૂક તે ક્યાં ગયો (પ) જણાયુ નહીં

કડવક ૭

કુમાર વિચારવા લાગ્યો, “આ મારી સ્ત્રી નિઃષેદ અને દુઃશીલ થઈ ગઈ છે વહુ જ વિશ્વવતી થાય છે કે નિમલ કુટુંબમાં ઉપવ્રત થયેલી તાલની મુથી કેમ કરતાં ચારિત્ર્યની જરાય થતી ગઈ પૂ દુષ્ટ શીલવાળી છોટે માંમે પછી ગઈ તિરકુત કામલીલાને તેણે વધવા દીધી સ્વપ્નંદી, અનાપો, અનુકાપા વિનાની (?), અજ્ઞાની, મોહિત થયેલી, થીક વિનાની! કુલડા તથી તળવીં પોતાનું કુલ કલનિત થાય છે; મથી ગળતી શીલરત માંગે છે; મથી ગળતી માં, વાપ વેં ખાઈને, મથી ગળતી સામુ, સમરા કે દરને; મથી ગળતી સ્વચ્ચવર્ગ, મુદ્દરો કે પરિજનને, મથી ગળતી આ છોક ને પરલોકના મયને, મથી ગળતી મરગને હાજ ને થીક તેણે મૂકી દીધા હોય છે ન કરવાના કરે છે, ને , સેટે છે કપટ કરી ધનીને મરાવે છે, ને ધીજા સાથે મોજ કરે છે, ને પછી તેવ ગમતો મથી અનેક કદવાળી (?) કુલડા સ્ત્રીને અનુલભ્યાની જેમ મુશગો (૧ ઉપવ્રતિઓ, ૨ સર્પો) ભોગવે છે આ છોકરીના નાકકાન કાપીને પૂ દુઃશીલાને બાને દુ કપાવના વર્તન કરાતું પૂ પૂ દુષ્ટાનું કમલની જેમ માયુ તોડી છટ ધું પાપિશ્તાને વામાનકિતું મલ મલ્યું જોઈપૂ” કોપાગ્રિથી જઝઝવા મનગાઠો કુમાર આમ વિચાર કરતો હતો (પછી) તેને દાદા માગમોની મીતિનું સારણ થયું, “દુષ્ટ સ્ત્રીને તથી દેવી પૂ જ (તેનો) વડ ”

કડવક ૮

જેના મુગ્રવાસની ડાકટ મુગ્રધ પ્રસરી રહી છે, જે તૂપ રોમાંચિત થઈ છે પ્વી પદ્મધી શાધમાં કમલ બને પ્રચુર ઠાંબૂલ રૂંદે, અને શાગાર સરીને આવી અવિશાપ સ્મર્ગધી જે પડમ-પ્ર-૬

भयकर छागवो हतो, बोपेला कृतावनी जेम जेनी सामे जोनु कठिन हतु, कोपने लीधे जेनु नाक पूछतु हतु, जेणे होठ दबायो हतो, साक्षात् क्षात्रिश्चर जेथी जेनी बूर दष्टि हती (एवा कुमारने जोयो) एतु भीषण रूप निहाळीने, जेम गरजदधी घनलता धीवे, जेम दुर्वावधी मजरी धीवे, जेम चद्रधी कमळिनी धीवे, जेम बलंकधी कुलपधू धीवे, जेम गरदधी नागण धीवे, जेम बाघधी हरणी धीवे, जेम चव्रधी शैलमूर्ति धीवे, जेम अकार्यधी मुनिधेष्ट धीवे, जेम सर्व असतीनां सगधी धीवे, जेम देवकी सापधी बीदे, जेम चक्रवाकी सांजना समयधी धीवे, जेम घेल बिलादाधी धीवे, जेम रात्रहसी चादळाधी धीवे, जेम वसुधरा प्रलयधी धीवे, जेम विंध्यने विदे हायणी सीक्षण नहोरवाळा सिंदधी धीवे, तेम ते बाळानु चित्त धूम्रु

कडवक ९

पनिने बोलाव्यो पण ते थोरवो नही हाय मळक पर मूखी खी बोली, 'हे स्वामिधेष्ट, मे क्यो भविष्य कया ?' बोधे भरयेला तेणे ते बाळाने उत्तर दीधो, "हु शील, मारी दष्टि सामेधी दूर था, नहीं तो ■ घणलूप मरीश" कदी न सामळेसु (वेण) सामळीने घणा घासधी जेनां गात्र कपता हता, तेथी ते खी, घज्राघावधी कुलपवतनु शरीर पडे तेम तरत ज मुछा लाईने धरणीतल पर पडी लावा घलत भानमा जायता ते ऊठी, ने हाथमा मुगळमळ मूखी खूब रबी हु खी हरणीनी जेरी स्थितिमां ते घाला हती करणनी वृद्धि धाय तम (?) 'जल्दी बहाणु घायु जेम पद्मश्री ना शरीरमाथी तेम भाकाशमाथी, चव्रनी काति सरी गइ जेम (तेनु) विषयसुख, तेम अंधारानो मोघ नासी गयो जेम (तनो) मोह तेम कूकडागो शोर प्रवरवा लाव्यो आका नामां चद्र पण निस्तेज बनी गयो (?) जेनी रीते (तेनो) "तेक बघतो हतो, तेनी रीते चक्रवाक भानवित धवा लाग्यो (?) जेम तेना नयन, तेम कुमुदो धीडावा लाग्यां जेम (तेनी) भासा, तेम विज्ञाओ लबाया लागी नेम सनापनो, तेम अरणनो, उदय घयो जेम बुद्धि, तेम रात्रीनो क्षय धवा लाग्यो जेम हर्ष चाली गयो, तेम कुमार पोताने वेष्ट चाली नीकळयो जेम दुभाग्य, तेम ते उत्तम बाळानु पृथ्वीतल पर रगु

कडवक १०

(ते विलाप करवा लागी,) "मामा दुषचनरूपी शत्रुय भोवीने, करण रद्दा करती मने तजी दईने, जेनो सेह सगि गयो छे तनो मारो पनि (पोताने) घरे चाल्यो गयो मं हतासो क्यु पाय क्यु हसो ? मारा नाय आग्ये ■ (आशा) वी हु प्राण धारण करी रही हती मं कदीये तमारी आज्ञानुं पडन क्युं नधी स्वामी, म न करवानु क्युं छे णम तमने कोईक हद्दु ममलायु (?) विरहना सताये तपेली हु करेणनी मागनी जेम मुनाइ गइ ■, नहीं के हु तमारा तरफ विरक्त ■" दुवावधी क्षपायेली मजरीनी जेम स्थान, ऊपडी गयेला दत्तशरणाळी हायणीनी जेरी, ऊपडी गयेला पणामणिवाळी नागणनी जेरी, फिलेन, दीन, भयधी धूनता अगयाळी ते शील वजी यक्षना ऐगधी आपो छोटी घामगूहमाथी नीकळी पूछपरछ करी घटले (?) तेणे वकिलेने धान करी (तेमण) हुमारी तपास करारी, (पण) ते कयाय जोवास म आयो ते महा भयकर शोकसागरमा पैराइ विचित्र (?) दुर्भाग्यरूपी शत्रुयधी ते बीघाइ गइ जेम विषमजरीने भ्रमतो तरी दे, जेम तमरा सुखी कानिन तजी दे, जेम पिशुनो सज्जनगोष्टीने तजी दे, जेम हरण मिहनी दष्टिधी दूर रहे, तेम बघा सुपधी त तराइ तेनी बौवनधी निष्कळ जेथी बनी गई पनि प्रनाले तनां पद्मश्री दिव्य दष्टिवाळा निननु मनमां ध्यान घरना लागी

तृतीय सधि समाप्त

ચતુર્થ સંધિ

જેના હાથમા હીલામઝ છે, જેને હાથીશોધી જનગરત અભિવેર કરાવ છે વ્ધી ટ દમી દે પી
તમારો દારિદ્ર્ય ન હરી છે

* * * *

કટવક ૧

શરણોદય થતાં સૂર્યની કાંતિમા ચંદ્ર જેમ જ્ઞાતો પડે તેમ નિલેજ (સમુદ્રદત્ત) રહતી
સ્ત્રીને છોટી વહને ઉદ્ધિમ મને પોતાને નગર ગયો હમારે વઢિલો વાત કરી, “મારી વહુ
ચારિત્ર્યદીન છે” કોસલપુરીમા પોતાના કુટુંબી ગણમત્ત ચંદ્રચંદ નદ નામે યાગિયો હતો—
જેણે પોતાના મુજદદ વડે વિપુલ કોશ પ્રાપ્ત કર્યા હતા, જે ગમીર, ત્રિવેણી અને કુશલેશ્વરના
દુગો તેને ધન્ય મનભાર વાઙી પુણ્યવતી નામે કુશોદરી સ્ત્રી હતી સ્વાર્ગમાથી વ્યુત થઈને
વશોમતી અને વશોદા અને ત્યાં પુત્રી તરીકે અગતરી કાલિમતી અને કીર્તિમતી નામની તે
થને ય મુગ્ધસમા ધાન વાઙી, ગન્ધાનિ, હરણમમાન ત્રિગાઠ નયનવાગી, ચંદ્ર સમા પદન
વાઙી, હસુગ પયોધરવાઙી, તે તથયોવન વડે મનોહર હતી કાલિમતીને સમુદ્રદત્ત પરણ્યો,
તે કીર્તિમતીને તેનો માફ ઉદધિદત્ત પરણ્યો તેઓ તે ઉત્તમ સ્ત્રીઓ—તે તેમની પૂર્વ ભવની
આર્વાઓ હતી—સાથે આદ કરવા લાગ્યા પરસ્પર અપિત્ય ક્રેહવાળા આમોદપ્રમોદ કરતા ને
મનોહર ભોગ ભોગવતા પૂર્વા તેમને તેમની સ્ત્રીઓ સહિત દેવોની જેમ વાઙ સ્થાપિત થવા લાગ્યો.

કટવક ૨

નદની પુત્રી કાલિમતીને અશોકદત્તનો પુત્ર પરણ્યો પડે (નવા) સંબંધની
શરતને સ્વર પડી તેમનો પરસ્પરનો ક્રેહમત્ત તૂટી ગયો આનંદુ જલુ (બોરે) સ્વપ્નહાર ધંધ
થઈ ગયો વિદ્યાસાયે શાશ્વ ચિત્તમાં ઇનયવા લાગ્યો, “મારી દીકરી ક્ષીલચંત્રી, બિનીત, અને
મુગ્ધાનુરાગી હોવા છતાં તેના પતિવ્રતે તેની દીકરી જેને દીકરી નથી તે સ્વેચ્છા દુષ્ટાર્થ છે,
જેને દીકરી નથી તેનું કુલ નિમજ છે, જેને દીકરી તથી તે સુલોનુ ત્રિગમ્યમાન જ છે જેને કુર્નવા
પિપ્પાનરૂપ દીકરી તથી તેનું કોણ માનવદન કરી શકે? તેને દીકરી મથી તે માણસ કુલીન
છે ને તે કદી કેમે થ કરી દીન (વધા) મોલતો તથી જેને કુષ્ટ શાષરણવાળી દીકરી તથી તેની
નિષ્કલંક કીર્તિ અગતમાં અમે ॥ જેને દીકરી તથી તે ધરે, વહાર, પરિત્તોમા, સ્વાતોમા ને
જાગમાં મરવો હોય છે તિર્ણા છતાં પણ પતિથી તનાવટી (અને તેવી) ધોવામાર વડે કોનાનુર
વધી વીવર વસતી દીકરી દારિદ્ર્યની જેમ મારે સતાવે છે”

કટવક ૩

પદ્મધી પોતાના કૌશલ ને જાનવો (?) રાગદિવસ મૂઢ મને વિચાર કરવા લાગી
“જેમ કુશીલ તેમ કુ નિર્દોષ છતાં પતિન મને તજી દીધી કુ મેં કોટનો ધરવામ ભાંગ્યો,
કે કન લડને તેનું અગતિત વાત્ત ન કર્યું? કુ મ પાપણીય સરોવરમા રમવામમના હમચુગલને
વિદ્યુદ્ધે પાઘ્યું? પતિવ્રત તજેલી નારી નિષ્પલ્લવ હોય તો યે દરેક જાણે ને વરાવ વાગિયની
હોવાતી કાંકા વડે છે પતિવ્રત તજેલી નારી રૂઝ ક્ષીણ થઈ ગય છે, ને ધરમાં તેના શાંખવો પણ
તેને ગળાં મથી પતિવ્રત તજેલી નારી જે કાંઈ કહે તેમાં તેને મોઢ કુલકલ્પ લાગે છે પતિવ્ર
તજેલી સ્ત્રીની સામુ પરચીગમન કરનારા વિચારી પુરુષ જોયા જ કરે છે જેમ સૂર્યને તાપ ક્ષણ
પગ દોડતો મથી, તેમ પતિવ્રત તજેલી નારીને મતાવ ક્ષણ પણ છોડતો તથી પતિવ્ર તજેલી નારી
પોતાના વાપગોને લગાવે છે, અને પોતાને જ ગમતુ કામ તે કરે છે પતિવ્ર તજેલી નારી વિષયિધ

તુ પનો ભરેલો તરી ન શક તેરો (?) કરાડ્યો જ ॥ પતિજ તજી દીધેલી, તિરહે સુનાપરી,
પર પુરપનો ત્રિચાર પળ ન કરતી જી માત રાડપયથી વનજી ચીવન તિન્નક છે—જેમ યવનો
રહેલી માલતીનું કુમુદ તિરયક છે તેમ ”

કહવક ૪

જ શરમામાં ત્રિમન્દ્રીના તામે ધ્વનિધર્મમાં કુગલ ગણિતી ત્યાં મારી તપશ્ચર્યામાં રત
પૂર્વી સાધ્વીઓ જેની સાથે હતી, છુતદેવતાની જેમ જે વિદ્યાયુગ હતી, જેણે જૈનાગમોનો સમુદ્ર પાર
ફવા હતો, જેણે જ્ઞાનેષ્ઠ મહ્યરૂપી કમઝોનો પ્રતિરોધ (૧ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ, ૨ વિહામ) કર્યો હતો,
સૌમ્યતાપ કરીને જેણે ચદ્રકાનિને પણ નીતી હતી, જે મૂર્તિમતી ડપશમધી હતી, જેમ વિધ્યાટવી
મદ્દ શરતા ગજોવાઢી તેમ જે મદ્દ ને વિકાર રહિત હતી, ચર્ચાની દર્શનીની જેમ જે સતાપદારક
(૧ સાપને દૂર કરનાર, ૨ સતાપને દૂર કરનાર) હતી, યદ્વાનગતી જેમ જેણે જલધિ
(૧ સમુદ્ર, ૨ જડ કુદિ)ને ગોપી લીધી હતી, સૂચ્યમા જેમ દોષ(સાધી)નો નાશ કરે, તેમ
જેણે દોષનો તાપ કર્યો હતો, હારમાળા જેમ નિમલ અને સુવર (?) હોય, તેમ જેનું ચિત્ર હુમ
અને નિર્મલ હતું, જેના હાથમાં કુદપુષ્પ અને ચદ્ર સમાન ચેત રજોહરણ હતું, વિશ્વામપૂજક જે
પૂજ ગુણ મુખી નગર માલીને (ચાલતી), જે સમ્પત્ત્ય, પાન ને દર્શન મુલ હતી, જેણે
વિષયો અને કુપર્મનો સગ દૂરથી જ તજી દીધો હતો ચસતરુતમા કોપલ આશ્રવૃક્ષને શ્રેષ્ઠ તેમ
તે(ગણિતી)ને જોડીને શરપની પુત્રી જ્ઞાનરિત યદ્દ ઘણા સતાપનું જ્ઞાનન કરવા યાઢી (તે) ગણિતીને
તેના તે ઢકી, જાપત જાપુ (અને) તે યેઢી જ્ઞાનવધી ટપકવોં આસુ સાથે તેને ધવન કર્યા
પુત્રે ગણિતીનું સને ધર્મજ્ઞાન દીધો ”ગુમમાવે ગણિતીને વર્ધાને, કરકમલની ઝંજાલિ મનક પર
ધારીને, ત્રિકુલે જ્ઞાનનાઢા શુભરુમલ સાથે પદ્યશ્રી (તેની) આગલ યેઢી

કહવક ૫

વિવરથી જામેલી મહાસતી પદ્યશ્રીને ટુલ્કી જોડીને ગણિતી આશ્વાસન આપવા શાતી, “હે
ધર્મગીત્ર લી, પતિજ તજી પદ્યશ્રીની જેમ તુ સાર તિલેગ દીસે છે મોહુ મ્હાન છે, તેનું તેજ
દેવાણું નથી—તાણે કે રાહુ ચડીને ગઈ ગયો ન હોય ” (પદ્યશ્રી બોલી,) “હે અગવતી, હું
શમને દુકમાં ન કહું મારા પતિ ઘણાકે મારાથી વિરલ થયા અમારો પ્રેમવધ સો દુકડા થઈ
હતી ગયો, મોતની જેમ માર આપ્ય કૃત્યું નહીં (!) યીઝી કોડીને પરખીને તે છુપે રહે છે ને
સ્વપનામાં મારી ઘાત પણ પૂછતા નથી (માર) હું તિન્નક છે, ગુણથી નિમલ (માર)
ગીત્ર છે ચીવન મુજબ ॥ અનગ યદ્દુ રહ્યો છે, ઘણલ મનમકંટરિધર રહેતો નથી, (તે તો)
વિવરરૂપી મહાનનમા અમગા રૂંછે છે ત્રિજ સાથ મોગ વિનાયા અને મિલાસરહિત દિવસો તિર
થક (નાય) છે (આતું) અસહ્ય કુમાર્ય પામીને મારે અમાગણીય જીતીને શુ કરતું છે ? તો હું
મારે કરવાનું વામ હાથ ધરું યાપુઝીને લાંડન તો અવશ્ય નહીં લગાડુ આવો વિચાર કરીને જ્યાં
હું મરણને રૂંછટી હતી ત્યાં, યગવતી, વ્ધકાળક તમને ગોચાં અગવતી, તમારું મુલકમલ જોડીને
મેં મરવાનું છોડી દીધું મોગ શોકમયુદ્ધમાં ટુલેલી હું અનાપતું તમે જ શરણ છો ”

કહવક ૬

મટલે ગણિતી મણુવાળીથી બોલી ‘સુદરી, ધ્યાન વદ્દ મારાં ઘચન સામાઢ અનાદિ
કાઢથી કમ રાંધીને આ જીવ, જિનેદ્રનો ધર્મ ન પ્રાપ્ત થતાં, નારક અને તિયલ યોનિમા અનંત
કાઢ મુખી અનિશય હુલ મોભાયે છે ત અન્ય ધવમા ધર્મ કયા હવો, સંધી, હે સુવરી, તું
મનુવજમ પામી, મેઢ્યુ અને શોકરહિત, મનોહર કામમોગ
પ્રાપ્ત થાપ તેનું ચીવન મેઢ્યુ અને શોકરહિત, મનોહર કામમોગ
પ્રાપ્ત થાપ તેનું ચીવન મેઢ્યુ અને શોકરહિત, મનોહર કામમોગ

એક વાધો પડ્યો (૧), જેથી તુ નિર્દાપ અને ધર્મશીલ (હોવા છતાં અને તારો) પણ (તારા પ્રયો) શ્રેષ્ઠવાળો (હોવા છતાં), તે વિરક્ત થયો કેટલોયે વસ્તુ દેવો અને મનુષ્યો વધે મોગ મોગવાળા છતાં એ ક્ષીરને સંતોષ નથી મળતો આત્મે રમિક પણ એટલે વિરક્ત થવા વિષયોને હે મુગ્ધા, તુ કિંવાલ પણ જેવા તાણ હે આશિષ, તે ક્યાયે આ સામંભ્યુ નથી કે આપવાતમાં વધુ જાતના પાપ છે ? વિષયમા મટવતા તારા માત્રો નિરોધ વર, જૈન ધર્મે પર ચિત્ત ઘોંટાટ મયમમાં મન નિશ્ચલ રાસીને આવથી પાંચ મહાવ્રત લે જેથી ૫ ૫ સ્થાન પામે કે જ્યાં ન હોય જન્મ ને ન હોય મરણ "

કાંડક ૭

શાલ, માતા અને વાધવોની રજા રહ્યે, લોકોને પુષ્કલ ધનનુ દાન કરીને, જૈન મંદિરોમા મહોત્સવ કરાવીને, મુનિઓને દાન રૂપે પદ્મ શ્રી ૫ મે રૂપ વંચ સમાન દુર્લભ પાંચ મહાવ્રત સ્વીકારે તેને ધોવા જ વરસમા અગ્યાર ઔગ વાળા કઠિંગ ખાગમ, સ્વાચરણ, છત્ર, ગ્યોતિપ, નિમિત્તશાલ (વગેરે) વિધિય દાણો અને મહામંથોનુ પાન મેળવું નિત્ય ચિત્તથી ભાવના કરીને, દિન પ્રતિદિન વિધિવિધ તપશ્ચર્યા કરવા લાગી સ્વાધ્યાય (અને) ધ્યાનને અનુલક્ષીને ઉચ્ચમ વ્રવા લાગી અનિશય ત્રિનય, ક્ષમા તે દયા આચરવા લાગી ગણિતીની સાથે ઉત્તમ ગામોમા વિહાર કરવી થયી તે વ્રતાં વ્રતાં માલેશ નગરી આવી વિહરતાં વિહરતા પદ્મ શ્રી આપા પેલી વાં તિમતી અને કી તિમતી નામક સ્ત્રીઓને ધરે ગઈ તેઓ પણ આદરથી ડહી, વિનયથી વનસ્કાર કરીને (પછી) ઘેડી પોતાનો જન્મ સપ્તક થયેલો જાણી થયી તે વનેળ દુર્લભ મને દીર, જાડ, ધી, ઘટણી (વગેરે) મોજનની મિદ્ધા દીધી

કાંડક ૮

(તે ચોલી,) "હે અગવની, અમારા પર દ્રુપા કરો દરરોજ આ ધરે આવજો અમો આશિષ-આશોને નીતિ ને ધર્મનો ઉપદેશ કરજો (૧)" તે દરરોજ આગવી અને ધર્મનો ઉપદેશ કરતી તેઓ (પણ યોઈ) કામ છોડી રૂપે સામંભ્યુ સ્તુતિ, સ્તોત્રો ને દેવવચ્નનો પાઠ કરવી પચોતુમ્બરી, મધ ને મદ્યનો લાગ કરતી હવે જ્ઞ દિવસે જેના પાપનો પુનઃ ધોવાઈ ગયો છે, તેની પદ્મ શ્રી આપાં વિહાર કરતી (આ) આવી, (ત્યારે) વાતિમતી ચત્રવિરણ જેને શ્રદ્ધાહી અને ચાર સમુદ્રના સારરૂપ (મોળીને-બનેલો પોતાનો) તૂટેલો દાર પચોતુમ્બરી હતા વાતિમતી દાર નીચે મૂકીને, વંચ કરીને આહાર (જાવવા) માટે ધરમા ગઈ (આ વચ્ચે, પૂર્વે ભવમા) વશો ન પર જે આલ નારવું હતુ તે (કર્મના) ઉદયથી સેવપાલ પદ્મ શ્રીને જોઈને તૂણ રૂપો (અને) ૫ દુષ્ટ, પાપિષ્ઠ આમ વિચારવા લાગ્યો, "હુ મોર (૧) રૂપે નીચે ડૂબીને દાર હાલી છડ, જેથી આ આપાંને માણમો ચોરડી કહે" (આ) વ્યતરદેશની માયાથી પ્રાણિત થઈને ચિત્રમાં રહેલો મોર કટ્યો અને તરત જ મોર પર રહીને મનોહર કરાવ સામે વૃક્ષ કરવા લાગ્યો

કાંડક ૯

જેનો કંઠ માંગેલા હાડનીલ મળિ જેવો ક્ષામ હતો તેના (મોરના) સન્નક પર ચત્રવ ચત્ર-વતા હતા—નીલરંગના મન્નક પર ચત્રવતા હોય તેમ, જે પીટાઓ ધુનાવતો હતો, લલિત કાંતિવાળો હતો અને જેનો કલાપ, સુદર અને દીર્ઘ હતો તેના (મોરે) તે પુષ્કલ ચત્રવતાં ને ચચલ મણિવિરણો વાળો દાર જોયો ને તે ચઢોયે તે ગળી ગયો (પછી) તરત ન (પાછો) ડહીને તેની તે જ જગાપ તે રહી ગયો પદ્મ શ્રીના મનમા તો વિચાર માત્રો ન હતો (આપા) અનિશય મોડ આશ્રયે જમુ જામ તેવુ ન હતુ—ને વહેવાપ કોઈને શ્રદ્ધા કેસે તેમ ન હતુ (તે વરમિયાન) વાંતિમતી ધરમાયી લાડુનો ઘણો જવરો ધાલ મરીને બહાર આવી વધુ અશિષી તેને તે યધાયે ધર્મો, (પણ) પદ્મ શ્રી આપાં કેટલાક જ છીયા વંદના કરીને ઘણાની ણ્ટલે (તે) વિહારે ગઈ

દેવો, અસુરો ને નગરજનો સામઠે તેરી રીતે કાનિમતી કહેવા છામી, “મારો ચિત્રેલો સુદર મોર હાર ગઢીને ઘેરી રીતે તફ જાય ૫ પુક બાશ્રય છે, (અને) સીના દેગતાં જ તેણે હારને બોરી કાપ્યો હે ભગવતી, કૃપા કરી અમને ૫ સમજાયો” પદ્મશ્રી ૫ પોતાનુ પૂર્વાર્થ ચરિત (ને તેમાં) જે કાઈ થયુ હતુ તે ચર્ચુય કહ્યુ બાઠ પઢાવ્યુ તે માટે નગરજનો સહિત હોદ્રપાલ સમાવવા છામ્યો પદ્મશ્રીનુ સુંદર ચરિત સાંમઢીને કેટલાકે સાગારધર્મ સ્વીકાર્યો કાં તિમતી તા અને કીર્તિમતી ના પતિ દીક્ષા લઈ આવસાણુ થયા શરીરરૂપી જર્જર પંજરાને છોડીને (ને) સસારના મયને દૂર ટેલીને ભગવતા પદ્મશ્રી ડયાં દિવ્યદટિ ઝિન છે છાં ગઈ

કહયક ૧૬

જે શ્રુતદેવતાની જેમ સારી રીતે પ્રસાસાયોગ્ય, પદ્મજર (૧ હાથમાં રહેલા કમલવાળી, ૨ કમલમમાન હાથ વાળી), હાથમા રહેલા પુન્નગવાળી છે; જે ઉત્તમ કવિની કથા જેમ મુમુક્ષુ (૧ અતિશય પ્રમાદ ગુણથી યુક્ત, ૨ સારી રીતે પ્રમદ), મુમુક્ષુ (૧ શ્યાક્રાણ શુદ્ધ, ૨ સારાં લક્ષણવાળી), મુદર ટૂટ (૧ છદ્દો, ૨ આચરણ) વાળી (૧) ને વિનય યુક્ત (ધર્મવાળી ?) છે, હિમાલયની પુત્રી (ઉમાલી) જેમ જે ભવવિરક્ત (૧ શરૂમાં અતિશય રાગવાળી, ૨ સમારથી ત્રિરક્ત), તપશ્ચર્યામાં ઉચ્ચ અને નિયમમાં આસક્ત છે, જણે વિનયથી સાધુજનોને પ્રસન્ન કર્યા છે જ્યો કુલ જિયાની અમ્યયનામી મેં આ પદ્મશ્રીચરિત રચ્યું છે જે કોઈ જનુ પગ ન કરે કે સામઠે તેનુ શ્રેય થાય, તેને શ્રુત દેવતા નિમલ હુદિ આપો; અંધામાત (તેના) દુલ્લ હરો; વમલપત્ર જેવી આંસોવાળી લક્ષ્મી અનુરાગથી આવક્ત ગૃહિણીની જેમ તેના ઘરમાં ઘાસ વરશે તે ધર્મ ને અધમનો મેદ જાણો; (ને) દૂલ સમયમા જ તનાં દુલ છેદાવો શિશુ પાલકાવ્યનો કવિ જે માંઘ હતો,—જેની વિમલ કીર્તિ ચારાવે નગતમાં મને છે—તેના નિમલ વક્ત્રમા નમેલા ધાહિલે પદ્મશ્રીચરિત રચ્યું છે કવિ પાર્શ્વ અને મહામતી મુરાઈ નો દોષનુ નિમર્દન કરનારો પુત્ર, તાતનો પૌત્ર, (અને) દિવ્યદટિ(પૂવા ઉપનામ)વાળો (ધાહિલ) પોતાની નિમલ મતિથી નિજધરણનો ભક્ત છે

* * * *

ગ્યાણુપી આ(પદ્મશ્રીચરિત)નો (યોગ્ય) સમયે શુભ ચિત્તે સ્વાધ્યાય થશે, ત્યાણુપી પહેલાનુ પાપ ક્ષીણ થતું જશે, ને મનું પાપ નહીં વધાય

ચતુર્થ સધિ સમાપ્ત

* *
*

शब्दकोशः

[The figures refer to Sandhi and lines]

[ट = देश्य, हेमचन्द्रीया देशीनाममाला वा, गु = गुजराती]

अहहव २ २०३, २३५ अविधवा
अकदह १ ६० आक्रन्दति
अकाल मारी २ १३५ अकाल मारी
अगाह १ १२२ अग्ने
अगज ४ ११५ अनाय
अगजसील १ १८२ अनायंशील
अनुदिवह २ ११८ अनुदिवसम्
अणोरपार १ ८९ [*अनपरपार] अनत
अणोवस २ ५६, ८२; ४ ६५, १३४, १६२ अनुपम
अतरहट्टे ४ ३५ [तरह=नौका] तरणाक्षम १
अजदिवहि २ ४३, ४ ९१ अम्बदिवसे
अवेत्त ४ ११७ अचन
अखोज २ २६० अम्बोऽम्ब
अप्य ४ ३४ आत्मन्
अप्यनह ४ ७३ आत्मवध
अप्याणर्ते २ १२७ आत्मानम्, ४ १३६ आत्मा
अमरराम २ २१० अमरली
अर्विय २ ११० अमृत (गु अमी)
अम्माएवि २ ११३ अम्मादेवी, मातृ
अयडे ४ ६९ अकाण्डे
अलिय १ २१३; ३ १२७, ४ १०६ अलीक
अवणेह ४ १८१ अपनयति
अवरोप्य १ २२१, ३ ३१, ४ १३, १५ परस्परम्
अवत्त ४ ६० अवश्यम्
अह १ १५४, ३ ११३ अय, अयवा
अहु १, १; २ ८८, ४ १७५ अहो
अजिय २ २०५ अक्त (गु अजी)
अवाई ४ १९३ अम्मादेवी
अवाडिय १ २१५ तिरस्कृत, उपालब्ध
असुप १ १६० अशु (गु अशु)

आउच्छह ४ १२० आपृच्छते
आणवडिच्छा १ १३३, आणवडिच्छी १.१६०
[आणवलेपक] वसवद
पउम० ६

आणा १ ६७, आण ३ १२६ आशा (गु आण)
आयव १ ५३, २ २०५ आवात्र
आयविल ४ १२३ आवाम्ब (गु अवेिल)
आल १ २१३, ४ ९४, १०६, ११८ (दे)
ओपारोपण (गु आल)
आठिह २ १६२ (दे) आठिह, दृष्ट
✓ आल=आ+गच्छ (गु आवहुँ)
आवह ४ ८९, आविय १ २०३, ३ ३२,
आह्य १ ६९, २ ८०, ३ ७९, ९९, आय
२ १०८, ४ ९१, १४५, १४६
आवजिय २ ३४ [आवजित] जात
आसीस २ १९० आशिप (गु आशीस)

इ = अपि (गु य)

अमेसु-ह १ ७२, ३ ४, ४ १४६, १८३;
अकलह इह २९, ऊ-ह ३ ४९, कौ इ ४ १०६,
को इ १ १६९, २ ६०, ७५, ४ १०३, केव-ह
३ १२७; केव-ह १ १७२; न-ह २ १३१,
१३२, वत्त ४ ५५, सयल ४ ३ २५

इयमाह ४ १२५ इत्यादि

इव २ १७१,

नयणा इव, आसा इव ३ १२१

व २ २०६, ३ ६, इव २ १८, १६३,
२१५, ३ १२९, ४ ३८, ४१, ४२, ४३,
१८८, १८९, १९०

ईसीसि २ ९३ [ईपव+इपव] अत्यल्पम्

उ २ २४८ [उत ?]

उहत्त ४ ११८ उदीर्ण

उक्कय १ ७६, ३ १३० [उक्क्यात] उक्कमित

उग्गाह्य २ २४८ उद्गीत

उधिय १ १७६ उधित

उच्छलिय २ २३७ [उच्छलित] प्रसृत

(गु उछली)

દેવો, અસુરો ને નગરજનો સામઢી તેડી રીતે કાંતિમતી કહેવા લાગી, “મારો ચિત્રેલો સુદર મોર દાર ગઢીને કેડી રીતે લઈ જાય ણ જઈ આશ્ચર્ય છે, (અને) સૌના ટેલતા ન તેણે દારને બોડી પાડ્યો હે ભગવતી, કૃપા કરી જમને ણ સમજાવો” પદ્યશ્રીદ પોતાનું પૂર્વોક્ત ચરિત (ને તેમો) જે કાંઈ ચંચુ હતું તે ચંચુ વધુ આઠ પદ્મચંચુ તે માટે નગરજનો સહિત હોશપાલ રામાવવા લાગ્યો પદ્યશ્રીનું સુંદર ચરિત સામઢીને કેટલાક સાગરધર્મ સ્ત્રીકાયા કાંતિમતીના અને કીર્તિમતીના પતિ દીક્ષા લઈ માવસાણ ચવા શરીરરૂપી જર્જર પીંજરાને છોડીને (ને) સસારના મયને દૂર ટેલીને ભગવતી પદ્યશ્રી ગયા દિશ્ય દટિ જિન છે ત્યાં ગઈ

કડવક ૧૬

જે છુત્તદેવતાની જેમ સારી રીતે પ્રધાસાયોમ્ય, પદ્મજર (૧ હાથમાં રહેલા કમલવાળી, ૨ કમલમમાન હાથ વાળી), હાથમાં રહેલા ધુન્નરવાળી છે જે ઉત્તમ કવિની કથા જેમ સુપ્રસન્ન (૧ અતિશય પ્રસાદ ગુણથી સુક્ત, ૨ સારી રીતે પ્રસન્ન), શુભલક્ષણ (૧ શ્વાસરણ સુદ, ૨ સારા લક્ષણવાળી), સુદર વૃષ્ટ (૧ છદો, ૨ આચરણ) વાળી (?) ને વિનય યુક્ત (વળવાળી ?) છે, દિમાલચની પુત્રી (ઉમાની) જેમ જે અગવિરક્ત (૧ શકરમા અતિશય રાગવાળી, ૨ મસારથી વિરક્ત), તપશ્ચર્યામાં ઉદ્યત અને નિયમમાં આસક્ત છે, જેણે વિનયથી સાધુજનોને પ્રસન્ન કર્યા છે ણથી કૂલ જિવાની અમ્યવનાયી મેં આ પદ્યશ્રીચરિત રચ્યું છે જે કોઈ યત્ન પઠન કરે કે સામઢી તેનું શ્રેય થાય, તેને છુત્તદેવતા નિમલ સુદ્ધિ આપો, ઝંઘામાત (તેના) દુલ્હ હરો, કમઢપત્ર જેડી આપોવાળી લક્ષ્મી અનુરાગથી આમલ્લ મુહિણીની જેમ તેના ઘરમાં વાસ કરશે, તે ધમ ને અધમનો ભેદ જાણશે, (મે) દૂર સમયમાં જ તેનો દુલ્હ છેદાશે શિશુપાલકાશ્વનો કવિ જે મોઘ હતો,—જેની વિમલ કીર્તિ સારાયે જગતમાં ભમે છે—તેના નિમલ વદનમાં જામેલા ધાહિ છે પદ્યશ્રીચરિત રચ્યું છે કવિ પાર્શ્વ અને મહાત્મી મુરાઈ નો દોષનું વિમદન કરનારો પુત્ર, તાતનો પૌત્ર, (અને) દિશ્ય દટિ(પવા ઉપનામ)વાળો (ધાહિલ) પોતાની નિર્મલ મતિથી નિનચરણનો અલ્પ છે

* * * *

ગયામુખી આ(પદ્યશ્રીચરિત)મો (યોમ્ય) સમયે શુભ ચિત્તે સ્વાધ્યાય થશે, ત્યામુખી પહેલાંનું પાપ ક્ષીણ થતું જશે, ને નવું પાપ મહીં અધાય

ચતુર્થ સધિ સમાપ્ત

* *
*

शब्दकोशः

[The figures refer to Sandhi and lines]

[दे = देश्य, हेमचन्द्रिया देशीनाममाला धा, गु = गुजराती]

अहह्व २ २०३, २३९ अविधवा
अकदह १ ६० आक्रमदति
अकाल मारि २ १६५ अकाल मारी
अगाह १ १२० अगे
अगज ४ ११५ अनार्य
अगजसील १ १८२ अनार्यशील
अनुदियहु २ ११८ अनुदियसम्
अनोरपार १ ८९ [*अनपरपार] अनत
अनोवम २ ५६, ८२, ४ ६५, १३४, १६२ अनुपम
अतरुड ४ ३५ [तरुड=नौका] तरणाक्षम ?
अद्यदियहि २ ४३, ४ ९१ अद्यदियसे
अद्येत् ४ ११७ अद्यत्
अद्योत् २ २६० अद्योऽन्य
अप्य ४ ३४ आरामम्
अप्यवह ४ ७३ आरामवध
अप्याण्डे २ १२७ आरामानम्, ४ १३६ आरामा
अमरराम २ २१० अमररुही
अर्विय २ ११० अष्टत (गु अमी)
अम्मापवि २ ११३ अम्मादेयी, मातृ
अयडे ४ ६९ अकाण्डे
अलिय १ २१३; ३ १२७; ४ १०६ अलीक
अयणेह ४ १८१ अपनयति
अवरोप्पर १ २२१; ३ ३९, ४ १३, १५ परस्परम्
अवस ४ ६० अवश्यम्
अह १ १५४, ३ ११३ अय, अयवा
अहु १ १; २ ८८, ४ १७५ अहो
अजिय २ २०५ अक्त (गु औजी)
अवाह ४ १९३ अम्मादेयी
अवाधिय १ २१५ तिरस्कुव, उपाळन्ध
अमुय १ १६७ अमु (गु औमु)

आदच्छ ४ १२० आदच्छते
आणवविज्जा १ १३३, आणवविज्जी १ १६०
[आशामत्यपद] वशवद
पउम ६

आणा १ ६७, आण ३ १२६ आणा (गु आण)
आयव १ ५३, २ २०५ आताग्र
आयविल ४ १२३ आषाण्ड (गु अविळ)
आल १ २१३, ४ ९४, १०६, ११८ (दे)
होपारोपण (गु आळ)
आलिद्ध २ १६२ (दे) आलिद्ध, एष्ट
√ आव=आ+गच्छ (गु आवहुँ)
आवह ४ ८९, आविय १ २०३, ३ ३९,
आह्य १ ६९, २ ८०, ३ ७९, ९९, आह
२ १७८, ४ ९१, १४५, १४९
आवजिय २ ३४ [आवजित] आव
आसीस २ १९० आशिप (गु आशीश)

इ=अपि (गु य)

असेसु-इ १ ७२, ३ ४, ४ १४६, १८३;
अकलक इह २९, इह-इ ३ ४९, कौ इ ४ १०६;
को-इ १ १६९, २ ६०, ७५, ४ १७३, केव-इ
३ १२७, केव इ १ १७२, न इ २ १३१,
१३२, वत्त इ ४ ५५, सयलु इ ३ २५

इयमाह ४ १२५ इत्यादि

इव २ १७१,

नयणा इव, आसा इव ३ १२१

व २ २०६, ३ ६, वव २ १८, १६३,
२१५, ३ १२९, ४ ३८, ४१, ४२, ४३,
१८८, १८९, १९०

ईसीसि २ ९३ [ईपत्+ईपत्] अत्यल्पम्

उ २ २४८ [उत्त ?]

उहृष्ट ४ ११८ उदीर्ण

उकरय १ ७६, ३ १३० [उक्तात्] उक्तमित

उगमाह्य २ २४८ उदीर्ण

उविणिय १ १७६ उचित

उच्छलिय २ २३७ [उच्छलित] प्रसृत

(गु उच्छली)

उज्जोवय २ २३३ उहपोत
 उत्तारिय १ २०४ अवतारित (गु उत्तारी)
 उत्ताल २ २३१ शीघ्र (गु. उत्ताबल्लं)
 उत्तरह २ ४१ [अव+सृ] नि सरति
 उहलिय १ १९ [उहलित] (दे १ १००
 उहलित=विकसित) विकसित
 उपपरि ४ ७४ उपरि (गु उपर)
 उपादिय १ १०३ १३० उपादित, उन्मूलित
 उवभञ्ज ३ १०१ [उवभञ्ज] विकसाल
 उवभासिय १ १९ [उवभासित] प्रकाशित
 उभिमा २ ५९ उन्मीलित, विकसित
 उल्ल ३ ४९ आल
 उल्लोष २ १९८, उल्लोषय २ २३३ उल्लोष
 [दे १ ९८] विगत
 उल्लसिय १ १९९ [उल्लसित] उल्लस
 उल्लवह २ १५४ विस्मापयति
 उल्लसिय २ २०१ उपप्रेक्षित
 उल्लमिय ४ ६८ उपगत, प्राप्त
 उल्लिय ३ ३ परिकर्मित, उल्लिह
 उल्लिगा १ १७५ उल्लिग
 उल्लेख २ ७० कल्पमान
 उल्लेख १ १८९ उल्लेख
 उल्लेखकरण १ १८९ उल्लेखकरण
 कल्ल १ २५ उल्लव
 पृकारम् ४ ७९ पृकादेश
 पृरावणम् २ २२३ पृरावणम्
 पृवदि १ १२९, ४ ११८ इदानीम्
 पृवदिह २ १८९ पृवदिह
 पृव्हु २ १०९ पृव्हु, पृव्हु २ १०९ पृव्हा
 भोक्ताण ४ १६९ अवकृतन
 ओणम् ४ ५० अवगत
 ओमाण १ ७९ अवमानना
 ओयाह ३ ५५ उपपाचितम्
 ओल्लह २ १०४ [अवल्लग्न+ह] अवल्लग्न
 ओहामिय २ ८९ अभिभावित, तिरस्कृत
 ओहामिणि १ ५७ (छी) अभिभाविका,
 तिरस्कृता
 कइ वि २ १५७ कति+अपि

कइय वि ३ ३२, ३४, ३५, ३६, ३७,
 कइया वि ३ १२६ कइयापि
 कइयह ३ ५३ कइया
 कइयुय २ २३२ [दे १] कइयुय
 कइयुय २ ३४ कइयुय
 कणयच्छ ४ ८ कणयच्छवि
 कणवीर ३ १२८ करवीर (गु कणेर, करेण)
 कणह २ १३१ कणहते, विरचयति
 कणरेवि १ १५४ कर्तव्यामि
 कम्मरिया १ ६९ [कम्मकारिका] दासी
 कयवर १ २४ [दे १] कणाद्युत्तर
 कयाह वि ४ २१ कयाहिय+अपि
 करड ४ ३५ करण्डक
 करविय ४ ११० करमिश्रित
 करि वरवण ३ १२९ [करिन्+वरवण] करिणी
 ककन २ १९ [ककन] अगत
 कहिमतव ४ १०९ कथ्यमानम्
 कथुहम् २ २५२ कथुह सप्रेष्यमान
 काई ४ ५९ काई १ २१५, काह १ ८१ किम्
 (गु काई, काँ)
 कामहति २ १७३ काममहि
 किह ३ ५६ कृष्ण
 किर ३ २१ किल
 किलकिडि ३ ८ कृष्णकिडि
 किह ४ १८१ कथम्
 किपि १ १३८ किपिम् किपि वि १ ३७
 किपि+अपि
 किपाम ४ ७२ किपाम्
 किप २ ७७ किप
 कुमार २ १२८, २३१ ३ १३२ (इत्यादौ),
 कुमार २ २४१ (इत्यादौ) कुमार (गु कुँवर)
 कुवेर २ ७२ कुवेर
 कुलति ३ १०३ [कुल+कुल=दिदिम] कुलति
 कुल ३ १०२ [दे २ ६३ निर्देय] कूर
 कुसुमाल १ २४ [दे २ १०] चौर
 कुट १ ११८ कुट
 कुपल २ ५५ कुपल (गु कुँपल)
 कयारड ४ १४५ केकारयम्
 केरी १ १२२ सम्भार्य (गु केरी)

कोटय २ २०३ कौतुक, अमाह्वय-नाशक-
क्रियाविशेष

कोट्ट ४ १४५ [दे २ ३३] कौतुक
कोय ३ १०२ कोप

खज, मेज २ २५६; खज[य] मेज्जय २ १९५
खाय, पेय [गु खज]

खय २ १३९ क्षय

खाह्य १ २८ [खातिका] परिचा (गु खाह)

खार २ १३९ खार (गु खार)

खास ४ १७२ कास (गु खासी)

पित्तवाल ४ १८४, वेत्तवाल ४ ९४ क्षेत्रपाल

खुज २ ३२७ कुज

खुद ४ १७१ क्षुधा

खेलह ३ ९३ [खेलति] कीदृति

गवरव २ २३५ गौरव

गडरि २ २५० गौरी

गमार १ ६२ गद्गद

गज्ज १ ३५ [गजै] गजना (गु गजजीज)

गणि ४ ३७, ४७, ४८, ५०, ६३ गणिनी

गरुय ४ १५४ गुरुक

गरुयर् ४ ३१

गठविष २ २५८ ?

गधुकट २ २३६, ४ १५१ गधोरुट

गुय २ १०१ ग्रथिव

गोजमाल २ २१९ ग्रैयेयक-माला

गोसग ३ २५ [गोसग] प्रभात

घरवार १ १३१ [गृहद्वार] गृहादिक
(गु घरवार)

घरवास ४ २७ गृहवास (गु घरवास)

ग्रहिय ४ १३६ क्षिप्त

पित्त ३ ४० क्षिप्त

धित्ति २ २४६ क्षिप्ता

धिय ४ ८६ धृव (गु धी)

धुमिर २ ४२ धूणायमान

धोर्ल २ २४५ धूणायमान (गु धोर्लाह)

चउक २ २०० चतुष्क (गु चोक)

चक्रदोळ २ १२९ चक्रदोळा (गु चक्रदोळ)

चक्रमाल १, २४ चक्रवाल, समूह ?

चक्राय ३ ७, ६१ चक्रवारः

(खी) चक्राह ३ १०८ चक्रार्ह, ४ ५१

चचरि २ ४२ चचरी

चट्ट २ २५८ (दे) छात्र

चत्तारि १ ९१, चिपारि २ २४८ चन्दार

(गु च्यार)

चचरीय २ १६ चञ्चरीक, अमर

चित्तिम ४ १८१, १४२ (?) चित्र

(गु चित्तम)

चित्तवह १ १९६, ४ ९५ चिन्तयति

चेहय २ २५८ चेट, दास

चोत्र ४ १०२, १४२, १८१ [चोय] चाग्रय

चोरी १ २१७, चोरि ४ ९१, ११३, ११६,

११७ चोरी

छाया ३ २७

छिन्न=छिद् (गु छीनहुँ)

छिन्नवि ३ ९६ छिराग, छिन्नजह १ १४६

छिपते

जउण १ ६४ जमुना

जजर ४ १८७ जर्जर (गु जाजर)

जडिय १ २२१ जडित (गु जड्युँ)

जणि २ १२२ (उत्प्रेक्षार्थ) जनु

जणेरि ३ ४५ [जन+करी] जननी

जहजल २ २२४, २६० [ज-या+यात्रा]

विवाहयात्रा (गु जान)

जमलसख २ २४७ जमलसख, युगलसख

जम्मण ४ ७५ जन्मन्

जरिय १ १७१ जवरित

जलह २ १६७ जलार्ह (घल)

जलहि ४ ४२ (१) जलधि, (२) जल धी

जहिच्छह १ ११६, १२०, ३ २९ जयेच्छम्

जपाण २ १३६ [जम्पान] याहनविशेष, शिथिका

जा ४ १४३ यावत्

जाण २ १७, ४ १५८ जाता (गु जाण)

जाणवत्त ४ १७८, [मानपात्र] नौका

जाय ३ १११ जाया

जावय २ २७७ यावक, काष्ठा

जि १ २१७, २ १७३ एव (गु ज) ज ति

४ ७०, सो जि १ ९३, १०७; ३ ९४

२ ११, ५५, ६३, १२४, ३ १०१, ११२, नाई
 २ १६२; नावह १ ५, १५३; २ २२२, २५०,
 ३, १७, ४ ४०, ५२ [उत्प्रेक्षार्थे] ननु
 मङ्ग १ ४६, १५४, ३ ९६ (दे ४ ४६)
 मासिका (गु नाक)
 ममलतनव ३ ११८ नक्षत्रनूप, चन्द्र
 ममह ३ ८५, ४ १३४ शायते
 मणद १ १२३ ननान्द (गु नणद, नणद)
 ममसेवि ४ ८५ [ममस्य] ममस्कृत्य
 ममसन ३ ३३ ममस्कृत्य
 मवकार ३ २४ ममस्कार
 म (मृष्टय—महँ)
 म १ १२२ न
 मास ३ १०२ नासा
 माहि १ ६७, ४ ३०, ५१, नाहि १ १४५ म हि
 निष्कालिय १ १७३ (दे) नि घत (गु नीकली)
 निष्कालह १ १६९ निष्कासयति
 निष्कालिय १ १७८
 निगालिय ४ १४०, १४६; निगालित ४ १८३
 निर्गलित
 निषोस १ ८८ निषोष
 निष्काल (१) १ १५० लकाट
 निष्काल २ १४६ निर्दहति
 निष्कालिय ४ ४२ निर्दलित
 निष्काल १ ७८ निष्कालय
 निमन्तय २ १९५ निमन्त्रण
 निष्काल ४ १७४ निगह
 निरारित २ १६७ अतिशयम्
 निद १ ५६; २ १२२, १२५, ४ ३०, ४२,
 ७०, १०३ निश्चितम्, अतिशयम्
 निरुत्त २ १३५ ४ ३० (दे) निश्चितम्
 निरुम=निरु
 निरुमहि ४ ७४, निरुमह २ १८९
 निलाह १ ४५ लकाट
 निवाण २ १३६ निपाण (गु नवाण)
 निवुड ४ ६२ निमम (गु निवुडु)
 निमिष ४ १२३ (१)
 निमिषाह ४ ११४ निर्विचार
 निहित ३ १३३ निक्षिप्त
 नीसाय २ ९० नि आस (गु नीसासो)

न्याणिय ३ ७२ आनीय
 पद्मिपह १ २०७ प्रतिदिवसम्
 पद्मसरह ३ ६६ प्रविशति
 पद्मवय ३ ८५ प्रदीप
 पठय ३ १३६ प्रीयित
 पभोस १ १४० प्रदोष
 पडिणीय ४ १६७ प्रत्यगीक, विरह
 पडिलाहण ४ ७७ प्रतिलामन, दान
 पतछिन्नु २ १३१ [पत्रछेपम्] कलाविशेष
 [प] दीहर २ २१८ प्रदीर्घ
 पन्दि १ १५७, २०४ पार्णि (गु पानी)
 पम्भार ४ १५२ (दे ६ ६६) प्राग्भार, समूह
 पयपूरण ४ ५८ पदपूरण, निरर्थक
 परिचिन्तय २ १६७ परिचिन्तयति
 परिसुह ३ ४३ (परि+शुष्क) परिष्ठापयति
 परिहावि[य] २ ३०८ परिधापित
 परस ३ ११६ प्रसवित
 पलकिय १ १५९, १६० ३ ९५ (दे) लम्पट
 पलीविय २ १५३ प्रदीप्त
 पवग ४ ५७ प्लवङ्ग
 पहिलह १ १४० प्रयमे (गु पहेले)
 पचन ३ १४ पञ्चवण
 पचुवरि ४ ९० पञ्चोदुम्बरी
 पाडल २ २५८ ?
 पाकोषि १ १५२ पादलूतिका
 पासि १ १४०, २ १४३ पासे, ममीपे (गु पासे)
 पिहिवि १ १७८ ताडयित्वा (गु पीटवुं)
 पिवास ४ १७१ पिपासा (गु प्यास)
 पिच्छ ४ ९९ पिच्छ
 पीलु १ १०४ हस्तिन्
 पुणदसणु २ १२१ पुनर्देर्शनम्
 पोणह ४ ९२ [श्रोत] प्रवयति
 पोतठ ४ १९८ पौत्रक
 पोथ्यय ४ १८८ पुस्तक (गु पोथुं)
 प्राण २ १८३
 प्राण प्रिय १ २०८
 प्रिय १ २०८, २ ३७, ३ ४७
 प्रियमाहवी २ ७८ [दे ६ ५१] [प्रियमाहवी]
 कोकिला

पंस २ २४४; फास २ २०६ स्पार्श
कार ४ १००, १५१ स्फार, प्रसुर
फास (द्रष्टव्य-फास)
फिट-चरित्र १ १५९ अष्टचरित्रा (गु जीर्ण)
कुट्ट ४ ५४ स्फुटित (गु पृष्ठ)
फुगा २ १४५ स्फुटित

भयकरा १ ११५ भयकर
भट्ट २ १९० भट्ट, माहाण (गु भट्ट)
भट्ट २ २५८ भट्टिन, स्तुतिपाठक (गु भट्ट)
भट्टकाउ ३ ६३ भट्टकायः
भणेष १ १० भणितम्
भसुह २ ३६ भू (गु भू)
भयावण ३ ०२ भयोत्पादक
भविष ४ ३९ भव्य
भसल २ १५१ भमर
भट्ट २ २५८ बहुकपि (गु भौट)
भीसावण ३ १०१ भीषक
भुषण ३ ४ भुवन
भुल(?) २ १२८ (दे) भट्ट (गु भूट)

महल ३ ६९ ["मल्लिक] मलीन (गु मेल्लु)
मउड २ २०९, २१३ मुकुट (गु मोड)
मडरिय २ २९ मुकुरित, कोरकित (गु मोर्णु)
मडल [मुडल] = मडल

मडलति ३ ९२ मडलित ३ ७४
मडल ३ १११ मीलि
मडलकर १ १६४ (दे ६ १९०) गर्व
मनोज ४ १४२, १८१ मनोज
मयनादि २ ४४, २३६ [मृगमाभि] कस्तूरी
मरट १ १७३ (दे ६ १२०) गर्व
मरणद्विष ४ ६१ मरणार्थिक
मसार ० १६४ रजविशेष
महमहिय ३ १४ प्रसूतगण
महरिय ४ १०५ महाया
महोदधि २ १७, १८० ४ १५४ महोदधि
म १ ६३, ६८, १२४, १८०, १९५, २१४;
२ ९२, १४५, ४ ११९, १७६; म म
१ ९५ मा

मजीर २ २५३ मृषुर
माइ ३ ९१ मावा (गु मा)

माइमंदिर २ २४० मातुमंदिर
(गु माळर्ह-मातुगृह, माह्वर, माइहर)
मायाविष ३ ८५ मायाविन्
मातवह ३ ९३ मातयति
मिळण २ १२६, ३ १२९ मळान
मिळणर्ह ४ ५२
मुसुमरह २ १४७ भगवि, विभासायति
मुसुमूरिय १ १०
मुह रसिब ४ ७२ मुखरसिक, भारम्भरसिक
मुष १ २१४ मुषा
मेहह २७, ९३; ४ १४५ मुषति (गु मेहर्णु)
मोताहल २ १०१; ४ ५४ मुषताकल

य २ ४७, १०९; ३ १०३ य
-नय २ १३२, १३३ नय, नविष २ १२७
भापि य
-रह वि य ३ ७५ कयमपि य

रसिदिउ ४ २५ रात्रिदिवम्
रसिदिवहु ३ ४३ रात्रिदिवसम्
रमण १ ५१; २ ४८ जयन
रमहरण ४ ४४ रजोहरण
रवह ३ ९४ रमते
रवाडल १ २० ["रम्वाडल ?] रमणीय
रविय २ २०७ रक्त
रगुरविय २ २१९; ३ १५ गुञ्जित
रह ३ १० (दे ७ १४) विष्णीर्ण
रूप १ ५७, (हत्यादौ) रूप
रमसाक २ ८९ रूपशाखा
रेहह २ २२३ (दे) रौर्भति
रोह ४ १३९ नरकविशेष
रोल १ १ कोलाहल (गु रहारोल)
रोवत ४ २ (जी) रोवेति १ २०९ रोदमान
(गु रोर्णु)

लहय २ २४३ (काव) गृहीत
लजावह ४ ३४ लजपति
लह २ २९; ३ ३८ [<लप] मनोज
लह्ति २ ३६ लहि
लहह १ ३१ (दे ७ १७) रम्य

छलितछाप ४ २९ छलितछाप
छामण २ ३०
छिह १ ९४ [लाति] गृह्णाति (गु ह्ये)
छीर्व ३ १५ (दे ७ २२) बाल
छीह ३ ६९ [लेखा] रेखा
छुहति ३ १३१ मार्जयन्ती
छुह १ १२१ छुहति

वहसह २ २११ उपविशति (गु वेसे)

वहट २ १०३, वहट्टय २ २४९ उपविष्ट
(गु वेहु)

वहसमण १ ५८ वैश्रवण
वह्निह २ १९३ पिप्यते (गु वाह्नु, वाह्नु)
वह १ २१८ सूर्य
वधरि २ १२८ वानरी (गु वौदरी)
वध्प ३ ९१ (वे ६ ८८ वध्पो) पिता (गु वाप)
वमाल २ २१९, २ २२५ (दे ६ ९०) कलकल
वमहिणि ३ १०९ वहिणी
वमट्ट २ १२४ वलति (गु वळे)
वहुवारिया १ ६६ वधू (गु बहुवार)
वमिण २ २२६ वमिदन्
वाह्य २ २४७ वादित (गु वाहुँ)
वाहवसिहि ६ ४२ [वाहवसिहिन्] बहवानल
वाणिषट् ४ ४ वाणिजकः (गु वाणिषो)
वारवार २ ११९ वारवार
वावण २ २२७ वामन
वासहर-मन्त्रि १ १५६ वासगृहमण्ये
वाह ४ ४८ वाप्य
वाहह २ १४९ वाधने
विहस १ ८० विहस
वि=वे (गु वे)

विह २ २२ (गु वेड)

विहि वि २ ११०, ४ ९, १० विहि १ ४३
(गु वझे) विहि वि २ ८५, १२१, ४ ८६.

विहि मि २ १११, विहि मि ३ ८०

विच्छाई ४ ५१ विच्छाया, निधमा

विच्छेदिय ४ २८ [विच्छेदित] विच्छेदित

विज्जाह्य १ २६२ म्हापित

विहप्य ४ ५२ [दे ७ ६५] राहु

विणु ४ ५३ विना

विहह्य ४ १४६ विहित

विहिव ४ १०१ [विहितम्] विहिव

विहप्यह ४ १०७ विहप्यते

विहरेविणु ४ ७६ वितीय

विहारि ४ ३२ विचारिन्

विवाल ३ १०८ [विवाल] (दे ७ ९०) सध्या

विसकुल ३ ४१, ६३ [विसकुल] विह्वल

विसुरहि १ ६ (दे) विह

विहडिप ४ १५, १२५ विहटिप

विहाह २ ११८ विभाति, प्रभात भवति

विहावह २ २२२ विभावते

विह्मणि ४ ९९ विह्वल

विस्माह ४ ४१ विन्धमादयी

वुट्टि ४ १५ वृष्टि

वुड १ १०१, २ १२५, ३ १२७ [=विम]
(दे ७ ६४) नीत

वुडमण ४ २ विममनस्

वेडविप ४ १५१ वैकुर्विक

वेडाल २ ५४ वेताल

वेवाहिय २ २५७ वैवाहिक

वेविर ३ १२९ वेपमान

वेस १ १२७ वेष्वा

वेडिय १ २२३, ३ ३८ स्वदीत

वेडह २ ९१, ३ ६४ वदनि (गु वेडो)

वेडविड ३ १११ (गु वेडविडो)

सह १ २१ स्वयम्, सहै नि १ ५८ स्वयमेव

सकुसल २ ११८ स्वकुशल (?)

सकोमल २ १०१ कोमल (गु सकोमल)

सकर ४ ५४ शकरा, शकल

सधविड २ ९८, १५९, १०३ [सत्पापित]

प्रत्यक्षीकृत

सज २ १४९ सज

सणिष्कर ३ १०२ शनैश्चर

सणेह २ १२७ खेह

सत्याह २ १६८, १८३, २१२ सार्धवाह

सध ३ ११६ सध (गु सान)

समुद्रिय ४ १४४ समुद्रीन

सम्मत्तण १ २३२ सम्मत्तव

सया ४ १०५ मरा

सरसहिम २ १३४ शर-शरिष
 सलहिज ३ ३० शायते
 सलण ३ ५४ [सलवण] रमणीय (गु सलण)
 सवकि १ १७७ सपरी (गु शोक)
 सवाण २ १२७ समान
 सवापरेण २ ७६ सवापरेण
 ससगस २ ८९ ससाधन
 ससिपाल-कर ४ १९६ सिधुपाल-नाय
 ससिहर २ १३७, १८५, ४ ५३ शसाधर
 (गु शरिष)
 समुख ३ ९१ शमुरक (गु ससरो)
 सह २ २५० (दे) सोभते
 सहसति ४ ११३ [सहसा इति] सहसा
 सह १ १७, १२३; २ १२९, २५० (?),
 सह १ १४६, २ २१, ६०, ६४ ३ २४,
 ४६, ६५, ९६, ४ ८३, १८४ सह
 सहोदर १ १५४ स+भोष्ठकम्
 संकट २ ३३५ [सकट] सकुल
 सद्योदय २ २३२ [सद्योदक] समूह
 सभायि ३ १२७ शायित? (गु समकवण)
 समुहय २ २३८ समुल (गु सामु)
 संबलिय २ २२४ [संबलित] मिलित
 सागड २ ९४ स्वागतम्
 साणद २ १२० सनद
 सामिसाल ३ ११२ [स्वामिशाल] स्वामिभेद
 सारि २ २३० [शारि] गज पर्याण
 साल १ २८ शाल, दुगे
 सालरि ३ १०७ शाली
 सासय ४ २७९ शायत
 सासुय ३ ९१ शम् (गु सासु)
 साहु १ २१०; ४ १९६ [सर्व+सलु] सर्व
 (गु सह)

साहुणि ४ ३८ साष्णी
 सिलोय २ २४१ शोक
 सिद्धि ३ ५० सिद्धिन्, भूमि
 सीहविक्रीडिव १२३ सिद्धविक्रीडित, तपोविशेष
 सुहण (द्रष्टव्य-सुमिण)
 सुह ३ १२८ सुह (गु सुह)
 सुमिण २ २४; सुहण ४ ५५ स्वप्न (गु समष्टि)
 सुवच्छ २ २५० विष्णु?
 सुवत् २ २३५ श्रुयमाण
 सुहि २ २२९ सुहद
 सुंवर १ (?) १ २०५ शरति
 सेठ ४ १९३ श्रेय
 शोमसण ४ ४० सौम्यत्व
 सोमाल २ ३३ सुकुमार, (स्त्री) सोमालिया २
 १४४ (गु सुंवारु)
 सोयासिणि २ २५७ सुवासिनी (गु सोवासण)
 हकार २ ५८ आकारपति
 हकारिणि ४ ११० आहूय
 हट्टमाग १ २९ [हट्टमाग] विपणि
 हरियणउर ३ ६५ हस्तिनापुर
 हलबोल २ २३७ [दे ८ ६४] कोलाहल
 हलुप्फळ २ १९९ श्वाकुल [दे ८ ५९
 हलुप्फलिज आकुलरवम्]
 हिन्द १ ९०, २ २३१ श्रमत् (गु हीन्दो)
 हिन्दोल २ ६० श्रेष्ठोलपति (गु हीन्दो=
 म्रेंदा)
 हियतवत् ४ १७५ हियोपदेस
 हियचोर ४ १४४ हृदयचोर
 हु १ ६५ खलु
 हेडि १ ४२ अपसात् (गु हेड)
 होकार २ ११३ आकारपति, आक्रोशति (गु
 होकारु)

कङ्-धाहिल-किउ पउमसिरि चरिउ

[पदम संधि]

धाहिलु दिवदिट्टिं कवि जंपइ अहु जण ! रोळ मुएविणु सपइ ॥ १
निसुणह साहमि कन्न-रसायण धम्म-कहाणइँ वहु-गुण-भायणु ॥ २

॥ घटा ॥

कउदत्तण-भानिं विसम-सहानिं येणेण वि तारु न हवि(?) ।
धणसिरि गुण-सारहु निय-भत्तारहु हुय अणिट्ट जिह अन्न-भवि ॥ ३

[१]

तिह कहविं" विसेसिं" मुणह धम्मु पउमसिरिचरिउ निसुणेहु रम्मु ॥ ४ "
छलियक्खर-पयडिय-अत्थसार तरुणीयणु नागइ वहु-वियारु ॥ ५
पणमेप्पिणुं चदप्पह जिणिंदु निम्मूलुम्मूलिय-दुक्ख-कंदु ॥ ६
महसेणराय-करकमल-सरि" सूरु(?) छक्खण-सुंउ? दुन्नय-रय-समीरु ॥ ७
सारय मियक-कर-धउल-दित्ति हर-हास-विमल-वित्थरिय-कित्ति ॥ ८
कदप्प-दति" केसरि किसोह पचेदिया^{2A}-दुद्ध-भुयंग-मोरु" ॥ ९ "
उप्पाडिय-दारुण-भाय-सहुं मुसुमूरिय-मोह-महारि-महुं ॥ १०
उल्लपिय-दुत्तर-भउसमुहुं तियसिंद-नमिय-चलणारविदु ॥ ११
तियलोक्क [xx]हुं निदलिय-माणु परमेसरु सासय-मुह-निहाणु ॥ १२
अउतीस-महा-अइसय-समागु गुण-सायरु पयडिय-भोक्ख-मग्गु ॥ १३

॥ घटा ॥"

पणमिनि जय-सामिणि नय-सुरासामिणि वागेसरि सिय-कमल-कर ।
पणयहँ सवभाविं" जीए पभाविं कविहँ पयट्टइ वाणि वर ॥ १४

1 Beginning 7 म सुवदेवाय 2 इदि 3 जणइ 4 अहु 5 सपइ 6 कहाणइँ
7 वहु 8 कउदत्तण 9 धम्म 10 should it be सारय ? Metro requires one
more mora 11 कहवि 12 विसेसिं 13 पणमेप्पणु 14 निम्मूलुम्मूलिय 15 To
rhyme properly with समीर, it should be something like "सार
16 एणराय 17 हर 18 छिक्खरिय 19 दत्त 20 विमोरि 21 मोरि 22 सलु
23 ससिगुरिय 24 महु 25 उल्लपिय 26 दुत्तर 27 समुदु 28 नमीय 29 तियलोक्कु
Two moras are too fix 30 निदलियमाणु 31 मोह 32 The closing
stanza of the Kāvāvalī is nowhere in the Ms prefixed with
this designation, which is otherwise invariably seen in such Apa-
bhramśa poems 33 सभावि

[२]

इहे भरहि अत्थि उज्जल-सुनेसु
 तहिं तिन्नि वि हरि-कमलउलाई
 धम्मासत्त नरेसरं मुणिवर
 १ गामागर-पुर-नियर मणोहरं
 उदलियं-कमल-सड-उब्भासिय
 बहुविह-जण धण-धन-रवाउलु
 भूसिउ धवल-तुग-धरभवणेहि
 कोमल-केलिभवण-कय सोहिहि
 २ फोफुलं-नागवेलि^{१६}-दल यामेहि
 कयवर-चक्कमालि कुसुमालिहि
 पधियजण विइल-धरभोयणुं

सुपसिद्ध नार्मि^३, मज्झदेसु ॥ १५
 कतार-सरोवर-राउलाई ॥ १६
 स^{२०}हु सुयसालि^५ लोग गुणि दियवर ॥ १७
 विउल-नीर गभीर सरोवर ॥ १८
 केयइ-कुसुम-गध-परिवासिय ॥ १९
 गो-महिस-उल-रवाउलं-गोउलु ॥ २०
 सकुल-गाम-सीमें-उच्छरेणेहि^{१३} ॥ २१
 फलभर-नामिय-तुगं दुमोहिहि ॥ २२
 मडिउ गामुज्जाणारामेहि ॥ २३
 वज्जिउ दूराउल-दुक्कालिहि^{१४} ॥ २४
 विविहसय-आणदिय-जण मणु ॥ २५

॥ घटा ॥

[३^१] रुइवर-नड-नट्टिहि चारण-चदिहि^{१७} नच्चिउ सुपुरिसेहं चरिउ ।
 २ घर गेय-रवाउलु रहस-सुराउलु महिहिं सगु न^{१८} अवयरिउ ॥ २६

[३]

तहिं अत्थि देसि सुरपुर-समाणु
 गभीरनीर लाइय-विसालु
 मुत्ताहलं-मणि विहुम-समगुं
 ३ कुदिउं धवल जिणभवण तुग
 सबिलास हास परिभासिणीउं
 दालिह-मु^{३०}क नर विगय-भोह
 विनाण विणय-दक्खिण दाण-
 गोविंद-नील-सर्यंसिहर-भेहु
 ४ गभीर-सुयग-निनाय-गज्जुं
 पसरिय मुत्ताहल विमल-नीरु

वर-नयरु वसतपुराहिहाणुं^(१) ॥ २७
 परचक्कालधिय-तुग-सालु ॥ २८
 रयणायर-समु जहि हट्टमगु ॥ २९
 सिहरग-खलिय-रवि-रह-तुरग ॥ ३०
 रड-रुयउं लडह विलासिणीउं ॥ ३१
 नियरुय-तुलिय-कंदप्प-सोह ॥ ३२
 अहिमाण-सार बहु-गुण निहाण ॥ ३३
 मणि किरण-जणिय-सुरचाय-सोह^{१९} ॥ ३४
 तवणीयं-भमुज्जल-नारि-विज्जुं ॥ ३५
 कप्पूर-गध-सीयल-समीरु ॥ ३६

१ इय २ ऊजल ३ नार्मी ४ नरीसर ५ लोगसालि ६ मुणि ७ १६ ८ उदलिय
 ९ उलु रवाउलु १० भर ११ सेम १२ उच्छरेणेहि १३ नार्मी तुग १४ फोफुल
 १५ नागवेलि १६ १७ वइधरभोयणु १८ १९ सुपुरिसुह One
 mora is too few in the third pada २० सगु २१ वसंतपुराहिगमणु
 २२ मुत्ताहल २३ २४ विहुमयमगु २५ रयणावर २६ कुदिउ २७ परिभासिणिउ
 २८ रडरुयहु २९ ३० विलासिणिउ ३१ मय ३२ जणौसरचायभोह ३३ गजु ३४ तवनीर
 ३५ विज्जु ३६ कप्पूर

मरगयमणि-किरण-तिणकुगलु

(१)

सिय-चामर-नियर-पलंव-मालु ॥ ३७

पासाईं धरिउ पाउस-विसालु ॥ ३८

॥ घत्ता ॥

मरगयमणि-दामिहि

पवरारामेहि

कोमल-केलि-ल^{4A}याहरिहि ।

पफ्फुल्लियं-कमलैहि

हिउ हंसउल्लैहिं

मंडिउ वाविसरोवैरैहिं ॥ ३९

[४]

जियसत्तु महाउलु तहिं नरिदु

लीलावइ नामिं तासु कत

धणसेणु नावें पुरिइं वरंसेट्ठि

रावलि(१)तसु पिय एकचित्त

पाणप्पिय धणसिरि^{१०}-नाउं धूय

मिउ-कसिण-चाल-

वयणारजिंद-

पंकय-द^{4B}लच्छिं

कुंडल-विलोल-

विप्फुरियं कति-

विवाह[रोट्ठ]

धण-हार-तुग

वित्थि^{११}-रमणि

आयव-हत्यं

जिय वाल-रभ-

नय-कणय-गोरि

सोहग-खाणि

दप्पुदुरं-रिउ-कुजर-मइंदु ॥ ४०

न वम्मह गेरिणि रूयवंत ॥ ४१

विहवेण जसु धणओ वि हु हेट्ठि^{१२} ॥ ४२

धणदत्तु धणावहु विन्हि पुत्त ॥ ४३

उवहसिय तिलोत्तम-रभ-रूय ॥ ४४

सगय-निलाड ॥ ४५

उवहसिय-चंद ॥ ४६

न भूयणं-लच्छि ॥ ४७

उज्जलं-कवोल ॥ ४८

सिय-दसण पति ॥ ४९

वर-कवुं कठ ॥ ५०

तणुं-तिवलि-भग ॥ ५१

मथरिय-गमणि^{१५} ॥ ५२लक्खण-पसत्थ^{१०} ॥ ५३पीणोरु-वभ^{१६} ॥ ५४

मुणि-चित्त-घोरि ॥ ५५

निरु महुर-घाणि ॥ ५६

॥ घत्ता ॥

रइ-रुओहामिणि

सुदर-कामिणि

नवजोवणं-सज्जिय-रहहु ।

खंडिय-सुर-दप्पहु

गुरु-माहप्पहु

हत्थि भल्लि^{१७} न वम्महहु ॥ ५७

1 तिग्हु° 2 पासाय 3 पफ्फुल्लिय° 4 दप्पुधर 5 नामी 6 नाचपुरिय 7 वरे
 8 हदेहि 9 पक्क° Two moras are too few in this pāda 10 धणसिरिं 11 °दल्लि
 12 भूयण° 13 उज्जल 14 विप्फुरिय 15 कवुद The superfluous °ट्ठ here is
 most probably transferred from the previous pāda 16 वण 17 वित्थिन
 18 गमणिं 19 शायवहय 20 लक्खणपमय 21 पिणोरु 22 जोवण 23 भल्लि.

[५]

सा परिणिय^(5A) नयण-सुहकरेण
 हुय तासुं सरीरि^१ असज्ज वाहि
 कलुण अफदइ^२ मुयइ वाह
 ॥ निहवखणं हउं^३ कहि केत्थु जामि
 सा धरिय मरती^४ वधनेहि
 “म रोयहि धणसिरि मुयहि सोउ
 तुहुं^५” अम्हहं सरसइ जउण गग
 सावित्ति गउरि भयउइ पियास^(?)
 ॥ जसउइ-जसोय यहुनारियाउं
 जो आणा-खंडणुं करइ अजुं

वइसमणहं पुत्तिं^६ सकरेण ॥ ५८
 अवियायहि मुवं भत्तारु ताहि ॥ ५९
 “को सरणु असरणहि मज्झु नाह ॥ ६०
 तुहु विरहि^७” न जीवउं खणुं वि सामि^८ ॥ ६१
 पाएहि पडेवि गगंर-रवेहि ॥ ६२
 म मुयंहि न दीसए नाहि लोउ^(?) ॥ ६३
 कुलदेवर्यं वि^(5B)जय जयति^९ दुग्ग ॥ ६४
 तुह अम्हे हु किंकर भिच्च दासं ॥ ६५
 एयाउं तुहु कम्मारियाउं ॥ ६६
 वप्पेण इ किंचि वि नाहि कजुं ॥ ६७

॥ घटा ॥

घरु अम्ह निहालहि परियणुं पालहि करहि पुजं गुरुसुरवरहं ।
 म बहिणि^{१०} विसूरहि निय-तणुं झूरहि देहि दाणु मुणि दियवरहं^{११} ॥ ६८

[६]

तहि घरु पालतिहि^{१२} जाइ कालु
 विहरतु महामुणि धम्मघोसु
 अन्नाण-यहल तिमिरोह-हरणुं^(6A)
 जो पढइ असेसु इं धारसगु
 ॥ सम तिणं-मणि-कघण-सत्तुं-मित्तु
 उधूढ-गरुय-सीलग-भारु
 अइदुकरं-तव-सोसिय-सरीरु
 उक्खयं तिसल्लु निज्जिय-कसाउ
 जोईसरं सकरु दहं-मयणु
 ॥ मदरगिरि व जो निप्पकपु

तहिं पुरवरि आईउं गुण विसाल्लु ॥ ६९
 आणदिय-जण-मणुं विगय-रोसु ॥ ७०
 निघाणं-महापुरि-परमसरणुं ॥ ७१
 सजमिय-चवल-इदिय-तुरणु ॥ ७२
 नव-वभ-गुत्ति-पालण-पविच्चु ॥ ७३
 पयडिय-जीवाइ-पयत्थ-सारु ॥ ७४
 दसविह-मुणिधम्म-निघासु घीरु ॥ ७५
 सिद्धि^{१३}-वहु-वद्ध-गुरयाणुराउ ॥ ७६
 नारायणु न नर-वाहि-गमणु ॥ ७७
 कमलायरु इं उम्मुक्कं-कपु^(?) ॥ ७८

1 वइसमणह 2 पुत्ति 3 सीसु 4 सरीरी 5 मू 6 अफदण 7 निहवखण 8 हउ
 9 केत्थु 10 विहरि 11 साणो वि 12 मरति 13 गगर 14 सुसुपहि 15 तुहु 16 देवइ
 17 जयउ 18 सु 19 कीकर 20 भिच्च 21 वारियाउ 22 एयाहु 23 सुद्ध
 कमारियाउ 24 खडणु 25 अजु 26 कहु 27 परियणु 28 पूज 29 बहिनि 30 दियवरह
 31 पालतिहि 32 आईउ 33 आणदिय जणमण 34 तिमिरोहरणु 35 नेखाण 36 परम
 सरण 37 महेसुह 38 सम्मत्तिण 39 सत्त 40 पयय 41 दुक्क 42 उक्खय
 43 सिद्धि 44 जोइसर 45 दह 46 वाहि 47 कमलायरो 48 उम्मुक्क

दोसायरु दोस-कलंक-चंकु ओसाणण पाउइ जगि मियंकु ॥ ७९
 चरचदं दिवायरु तिघतेउं(?) कह विउस-तेय-सम ज भणेय ॥ ८०
 ॥ घत्ता ॥

तव-तेय-फुरतउ उवसमवंतउ सयल-जीव-सतावहरु ।
 अखलिय-यरसासणु पाव-^(6B)पणासणु धम्मु नाइ पच्चक्खु घरु ॥ ८१

[७]

जगम-कप्पहुमु पुर-दुवारि लच्छीहरि चेडएँ भवण-सारि ॥ ८२
 उवविट्ठु मज्झि वहु-मुणिउराहँ कंचणगिरि प कुल-महिधराहँ ॥ ८३
 सुर-सारोहि^१ महुर-पलायणहि^२ अच्चतु निसेविउं सावणहि ॥ ८४
 परिवारिउ सुह-सुदर-जणेण कप्पहुमु^३ न(?) हरियंदणेण ॥ ८५
 सो दिट्ठु मुणिदु सपरियणेहि धणसिरि-धणटत्त-धणाउहेहि ॥ ८६
 पणमेवि सूरि^४ उदति^५ साहु आसिसी देइ वर-धम्मलालु ॥ ८७
 उवविट्ठुहँ नव-जलहर-निघोसु तो पभणइ मुणिरु धम्मघोसु ॥ ८८
 “भव-सायरि भीमि अणोरपारि^६ जर-मरण-वाहि-कळोल^७-सारि ॥ ८९
 हिंडंतु कुजोणिहि दुकय-कम्मं जिउ लहइ किलेसिं^८ मणुय-जम्मु ॥ ९०
 धम्मत्थं^९ काम-मोक्खाहिहाणं चत्तारि हुति पु^(7A)रिसह पढाणं ॥ ९१
 तह पवरु धम्मु जिणउर भणति जिं हुतइं अवरं असेस हुति ॥ ९२
 तो सो जिं^{१०} करेउउ आयरेण परियाणवि बुद्धिमया नरेण ॥ ९३

॥ घत्ता ॥

जह रयणु सलक्खणुं कोइ वियक्खणुं लेइ^{११} वियारि[वि] आयरणं ।
 भव-सायर-तारणुं सिउ-सुह-कारणुं धम्मु वि तह पडिय-नरेण ॥ ९४

[८]

हउं^{१२} कहविं^{१३} तुम्ह धम्महु परिवक्खं अवियारिउ मं मं लेहु दिक्खं ॥ ९५
 सो धम्मु सारु जहि जीव-रक्खं सो धम्मु सारु जहि नियम सख ॥ ९६
 सो धम्मु सारु जहिं सच्च-वायं सो धम्मु सारु जहिं नत्थि मांय ॥ ९७
 सो धम्मु न जहि पर-दव-हरणु सो धम्मु न जहिं पर-पीड-करणु ॥ ९८
 सो धम्मु न जहिं कामिणि-पसणु सो धम्मु न जहि चारित्त-भगु ॥ ९९

1 Should it be करचण्डु? 2 Proper rhyming requires तिघतेउ,

3 सासणु 4 पणासणु 5 सुरवारोहि ॥ पलायणहि 7 निसेविउ 8 कयमुपुद
 9 सूरि, 10 उदति 11 आसिस 12 मरोरपारि 13 “कळोल” 14 “कमु” 15 किलेसी
 16 धम्मथ 17 सोपाहिहाणु 18 पढाणु 19 हुवइ 20 अवरि, 21 सोनि 22 सलक्ख
 23 वियणु 24 लेइ 25 आयरेण 26 तारणु 27 कारणु 28 हउ 29 कहवि
 30 परिव 31 विउ, 32 उर 33 सवथाय 34 नयिम्माय,

सो धम्मु जेत्यु इच्छा-पमाणु
 सो धम्मु जेत्यु नपि मोहु लोहु
 सो धम्मु न पिज्जइ जेत्यु मज्जु
 सो धम्मु न सज्जइ जेत्यु मासु
 * सो धम्मु जेत्यु अकलकु सीलु
 सो धम्मु जेत्यु तत्तहँ वियारु
 सो धम्मु जेत्यु सुविसुद्धु भाउ

निसि-भोयणु जेत्यु न कोहुँ माणु ॥ १००
 सो धम्मु^[7B] जेत्यु इदिय निरोहु ॥ १
 सो धम्मु न किज्जइ जहि अकज्जु ॥ २
 सो धम्मु न जहि विसयाहिलासु ॥ ३
 मुक्कवुसु जेत्यु न काम पीलु ॥ ४
 सो धम्मु जेत्यु मणु निवियारु ॥ ५
 सो धम्मु देउ जहिँ वीयरउ ॥ ६

॥ घत्ता ॥

तिहुयण-परमेसरु देउ जिणेसरु जिय-मउँ मोह-वियारउ ।
 "अणुविणु झाइज्जइ परु न हणिज्जइँ सो जिँ धम्मु जणि सारउ ॥ ७

[९]

कन्नजलिहि¹ पियहु जिण-वयणइँ
 निम्मल्लु नाणु(?) देहु उज्जालहुँ
 सिरिधम्मघोसँ-मुणिपरहँ वाणि
 "उग्गिभन्न-वहल-पुलयगयेहिँ"
 "ससारि"² प[8A]उता उद्धरेहिँ³
 तिहिँ⁴ दिन्नइँ⁵ पच अणुवयाइँ
 गिन्हेविणु निरु रोमचियाइँ
 दिणि दिणि सा धणसिरि यम्मसील
 "जिण-भवणहि मह-महुँ कारवेइ
 तजोल-फुल्ल-आहरण-वत्थं
 वहिरधहँ⁶ कुटहँ⁷ वावणाहँ
 अणुकपइ वत्थाहरण-दाणु

गिन्हहुँ पच-महघयँ-रयणइँ ॥ ८
 सावयधम्मु पयसिँ⁸ पालहुँ ॥ ९
 निसुणेविणु सासय-सोकर-खाणि ॥ ११०
 पणमेविणु मुणिपरु वुत्तुँ तेहि ॥ ११
 गुरु अम्हहँ सावय धम्मु देहिँ ॥ १२
 समत्त-महागुणँ-सज्जयाइँ ॥ १३
 वदेविणु निय भयणह गयाइँ ॥ १४
 धम्मघइ वहइ महत्त-लील ॥ १५
 मुणिवरहँ जहिच्छइ दाणुँ देइ ॥ १६
 निय-सहिहि पयच्छइ सामि-हत्थँ ॥ १७
 कर-हीणहँ दीण-दयावणाहँ ॥ १८
 सुहि-सयणहँ सउहेइँ माणु ॥ १९

॥ घत्ता ॥

"जिण^[8B]सासणि भत्तहँ दढ-समत्तहँ⁹ धण-हीणह उम्मुवँ¹⁰ मय ।
 धणु देइ जहिच्छइँ जो ज वल्लइँ धणसिरि जगमँ कँपलय ॥ १२०

1 Throughout जेत्यु 2 बोह 3 पीज्जइ 4 मज्जु 5 कीज्जइ 6 अकज्जु 7 मज्जु
 8 मुक् ९ नत्तहि 10 निवियारु 11 सुविमुद्ध 12 निवमय 13 हणीज्जइ 14 सोवि
 15 कन्नजलेहि 16 गिन्हहु 17 मह-वह 18 निमल्लु 19 उज्जालहु 20 पयसि
 21 *धम्मघोसु 22 *सोउ 23 *महि 24 वुत्तु 25 ससार 26 उद्धरेहि 27 तिदि
 28 दनइ 29 *महागुणि 30 महिमहु 31 दाणु 32 वय 33 हय 34 पहिरधह
 35 कुटह 36 *दीयावणाह 37 वया 38 सवेदइ 39 *समत्तइ 40 उमुक्
 41 जहिच्छइ 42 वल्लइ 43 जगमु 44 कप

[१०*]

पेक्खेविणु धणसिरि दाणु दित्ति
 न भणति किञ्चि अग्गइ भएण
 “अइधम्मसील निच्छिन्न-नेह
 निकारण पूरइ परहँ हत्थ
 परियणहु मज्झि नं केव इह^(१)
 त कहिउ ताहि निय-परियणेण
 “भइं दिन्नं सहस्सिं सब-काल
 कंचणु तिणु मज्झि धम्म-कज्जि
 एवहि विमुक्क-मज्जाइयाउ
 गुण दूसहिं करहिं अवन्न-याउ
 महु एहइ अनसरि काइं जुत्तु
 अहवा मिउ मणहरु सुय-महत्थु

जसअइ-जसोय मच्छरु वहंति ॥ १२१
 जंपति परोक्खहि सहु जणेण ॥ २२
 घरु लुइ अम्ह नणद एह ॥ २३
 म कहवि भूय एहिय^(१) घरत्थ^१ ॥ २४
 मायाविणु पयडिउ नाइ विह^(१) ॥ २५
 धणसिरि परिचितइ नि^(१)अमणेण ॥ २६
 आसासियं दीण अणाहं वाल ॥ २७
 निक्कंटइ भाइहिं तणइ रज्जि ॥ २८
 विसहंति न भाउज्जाइयाउ ॥ २९
 खलु चिंतहि व^(१)धहिं गरु^(१)य-पाउ ॥ १३०
 कि चयमि सयलु धरु सौरु वित्तु ॥ ३१
 को जूयहँ छंदि^१ चयइ वत्थु ॥ ३२

॥ घत्ता ॥

पूरिय-हियइच्छा आणपडिच्छा वंधन काइं व दारियहँ^१ ।
 सुहुं वि पडिक्कलहँ निंदणंसीलहँ वइइं चदि किं तारियहँ ॥ ३३

[११]

अइनिगुणहँ गुंरु यण हारियाहँ मोहिज्जइ को वि न भारियाहँ ॥ ३४
 महु वयणु न वंधन जइ करति तो चयमि गेह नवि एत्थु भति^१ ॥ ३५
 अविवेय-हुयासणु जणिउं जाम्भं ईसी सपडिउं रोसुं ताम्ब ॥ ३६
 “इह जसमइं दुम्मइ दीह-केस तिह करउ होइ जिहँ पइहि वेसं ॥ ३७
 लाएविणु किञ्चि कलकु अज्जु पादेमि सीसि^१ जसअइहि वज्जु” ॥ ३८
 पेंउ चित्तिवि धणसिरि कुडिल-चित्त जसअइ^१ करि लेविणुं तिऐं वुत्त ॥ ३९

* Such readings of the Ms which have a single consonant in the place of a double one required by the grammar and metre have not been recorded any further, as they are a common feature of the orthography of our Ms. As the number of such readings so far recorded is sufficient to give an idea of this feature, it would not serve any useful purpose to continue noting them down. 1 पय 2 लुइ ३ पाइ ४ पय ५ पयडिउ ६ परिचितये ७ दिधु ८ सहस्सिं ९ आसासिय १० एणाह ११ पयइ १२ पय १३ यार १४ जूयह छंदि १५ हारियह १६ सुहु १७ परिक्कलह १८ निंदण १९ उइं २० रइ २१ गुण २२ इति २३ हुयासण जणिय २४ जाम्भ २५ सपडिय २६ रोस २७ जसमइ २८ निय २९ येम ३० पादेमि ३१ सिस्ति ३२ जसवइहि ३३ नसग्गइ ३४ लेविणु

कय-भंडणं जतीं पइहिं पासि
 “ससारि सुदुल्लहु मणुय-जम्मुं
 तुहु निम्मलि वसि विसालि जाय
 अकलकु सीलु गारेहि वच्छिं
 १ जा तीमइं मलिणं-चरित्त होइ
 नीलज्ज नार्हिं गुरुयणु गणेइ
 आयत्तवि” वप्पो इ नायर कु^(१)
 परपुरिस निहालणि दोस-जुत्त

जह सुणइ कतु पहिलइ पओसि ॥ १४०
 पालेहि पुत्ति जिण-भणित धम्म ॥ ४१
 न सीय महं^[10A]सइ तुज्झं माय ॥ ४२
 पीणुन्नय-यण-ओनमिय-वच्छि ॥ ४३
 तहि वत्त न पुच्छइ कोवि लोइ ॥ ४४
 मसि-कुच्चइं मुहि ज निर्यहं^(१)देइ ॥ ४५
 छिन्निज्जइ सहं होट्ठेणं नक्कुं ॥ ४६
 सम्भाओ वचइ नियय-कत्त ॥ ४७

॥ घत्ता ॥

॥ गुण-सीलालकिं नारि अपकिय वहुइ कमलिणिं जेम जलि^१ ।
 यदिज्जइ लोएहि गरय-पमोएहि चद-रेह जिं गयणयलि” ॥ ४८

[१२]

तिं धणसिरी-ययणिं ताहि कतु
 धणदत्तु भिउडि भगुर-निडालु
 ॥ दुच्चारिणि” गेहिणि मज्झु एह
 पालोत्ति-त्ततु जिह बुडिल भाग
 फुडु अन्न पुरिस-वज्झाणुराय
 ता बुट्ठहि कि सिर-कमलु लेविं^२
 सहसत्ति न करणह एउ जुत्त
 ॥ चित्ततु तसु मणि एह इट्ठ
 वज्जिसइ तूलि”-पल्लकि जाव
 पभणिय महु गेहहु नीसरेहि^३
 पलक्खियं नारि जि फिट्ठ-चरित्ति
 पलक्खियं नारि सील-गुणत्ततु

पज्जलिउ हुयासणु जिम्प झियतु ॥ ४९
 उल्लसिय-सेय-जल विंदु-जालु ॥ १५०
 चचल-मइ ना^[10B]रइ विज्जु-लेह ॥ ५१
 कुल-दूसणि दुन्नय गेह पाव ॥ ५२
 ति धणसिरी जपइ एह वाय ॥ ५३
 अह नक्कु सहोड्डवं कप्परेविं^४ ॥ ५४
 अविचारिउ कज्जु दहेइ चित्तु ॥ ५५
 वासहर-मज्झि सहारिसु पइट्ठं ॥ ५६
 हय पहि पहारि[हि] हियइ ताम्प ॥ ५७
 अज्ज वि महुं सेज्जहि” आरहेहि^५ ॥ ५८
 पलक्खियं नारि जि” वहुएहि भुत्ति ॥ ५९
 आणउडिच्छी जा नवि कत्तहु ॥ १६०

॥ घत्ता ॥

उम्मग्गि पयट्ठी तरण तरट्ठी नव कुदेंदु-समुज्जलियं । [11A]
 वे-पइं-अणुट्ठीली (?) जिह नइ पुरिं दोन्नि वि” पाडइ कुलइं निर्यं ॥ १६१

१ मणु २ जती ३ यहि ४ जसु ५ महं ६ तुसु ७ वच्छ ८ जेवइ ९ मणिण,
 १० ॥ ११ लोए १२ कचइ १३ य ववइ १४ आयत्तवि १५ होट्ठेण १६ नक्कु
 १७ लकीय १८ कमलीणि १९ जडे २० हगुरि निरुत्त २१ दुच्चारिणी २२ नावइ
 २३ निरिक्कमलु लेवि २४ कप्परेवि २५ रडेइ २६ पइइ २७ तूली २८ निसरेहि २९ महु
 ३० सेवहि ३१ आरहेहि ३२ पल्लकि ३३ पलक्खिय ३४ ज ३५ समुज्जलियइ ३६ ववइ
 ३७ आणुडलइ ३८ पुरिं The rhyming is defective ३९ दोन्नि ४० निर्यकुलइ

[१३]

जसजइ पिय-वयणि^१ निहुरेण
तुड्ड^(?) गरुय-दुक्खह भरेण
सोहग-मडप्फरुं भग्गु केम
उम्मूलिउ कह सुरयाहिलासु
सताउ वियंभई हियएँ केम
रोवंतिएँ निवडहि उज्जलाइ
“एउ अज्जु^[11B] काई विणु कारणेण
“अवराहु न जम्मैवि कियउ कोइ
हउ सब-काल पाणाहँ इह
भयँ बुद्ध हरिणि जिह दिट्ठ-सीहँ
सा रयणि न केवँइ खयहु जाइ

विज्झाइय वण-लय जिह दवेण ॥ १६२
सिरि ताडिय नावइ भोग्गरेण ॥ ६३
घीरेण रणगणि^४ भीरुं जेम ॥ ६४
नइ-पूरिं^५ जिह दोत्तडि-पलासु ॥ ६५
नव-जोवणि वम्महँ-जलणु जेम ॥ ६६
असुयइ नाइ मोत्ताहलाई ॥ ६७
महु रुद्धु नाहु” चितइ मणेण ॥ ६८
निकालइ भईं मंदिरह तो वि ॥ ६९
विस कदलि जिह द[इ]एण दिट्ठ” ॥ १७० ॥
जरिय व मुयइ नीसासँ दीह ॥ ७१
वर-दाणु सुपत्तेहिं दिनु नाइ ॥ ७२

॥ घटा ॥

बहु-अट्ट-दुहट्टई
उग्गमिउ दिवायरु

भग्ग-मरट्टई
हय-दोसायरु

तहिं चिंततिहि^{११} निसि गलिय ।
सा रइ-भवणह निकलिय ॥ ७३ ॥

[१४]

आरत्त-नयण, विच्छाय-वयण
दरमलिये-कति, कलुण रुयंति
आहरण विवजिय विगय-हार
जं जसवँइ” एहावत्थ दिहँ
“कलुण रुयंति तुहु वंधवेण
न वि जाणउं कारण किं पि अज्जु
“म रुयहि वच्छि विसहहि मुहुत्तु”
“धणदत्त कहहि एहुं फुडउं मज्झु
जंपइ कणिट्ठु “सच्छंद-लील
निसि समई अज्जु तं तइएँ(?) बुत्तं

उम्मुक्क-हास, पस[12A]रत-सास ॥ ७४
उधिगं दीण, निसि सयल खीण ॥ ७५
उच्चिणिय-कुसुम नं कुद-साह ॥ ७६
धणसिरि सबकि जिह हियइ तुहँ ॥ ७७ ॥
पिट्ठिवि निक्कालियं घरहु तेण ॥ ७८
दुवयणइ जपइ जिह अलज्जु” ॥ ७९
हकारिउ वंधवु तीएँ वुत्तु ॥ १८०
अवरहु काइ जसवइएँ तुज्जु” ॥ ८१
दुच्चारिणि एह अ[12B]णज्ज-सील ॥ ८२ ॥
पर-पुरिस-निहालणि दोस-जुत्त ॥ ८३

॥ घटा ॥

अवगणिय-परत्ति”
उवेव-करडई

दुड्ड-कलत्ति”
फुट्टइ भडइ

ददचारित्त-विवजियइ” ।
काइ-मि” किज्जइ धरि थियइ” ॥ १८४

१ पीदवयणी २ for तुट्टि or उट्टि ? ३ मडप्फरु ४ रणगणि ५ हीर ६ पूरि
७ वियहइ ८ नवजोयणि वसह ९ मई १० भव ११ सीय १२ निसास १३ चिंततिहि
१४ दरवलय १५ उवीग १६ जसवइ १७ दिह १८ तुह १९ निकलिय २० महु २१ समई
२२ वुत्तु २३ परत्ति २४ कलत्ति २५ विवजियइ २६ गरडइ २७ काइमि
पदम० २

[१५]

“धवलं पि कसिणु कसिण पि धवलु मइ बुत्तउं मन्नइ एउ सयलु ॥ १८५
 ता अत्थि जाणुयमु इत्थि-राउ थीओ वि परिक्खइ तावँ भा[उ]” ॥ ८६
 चित्तेविणु धणसिरि भणइ “भार्य एहँ कुसलत्तणु तुज्झ जाय ॥ ८७
 ‘धम्मोवणमु मइ दिट्ठु पुत्तं किं तेण वि हुर्य गडिय-चरित्त ॥ ८८
 निहोस महासइ विणयवत कुल हूसणिं ल[^{13A}]हु झाणु लेहि कत” ॥ ८९
 धणदात्ति चारु वियक्खणेण परितोसि[य] जसउंइ तक्खणेण ॥ ९०
 अह अन्न-दियहि पिय भासिणीएँ” पमणिय जसोय तह धणसिरीएँ ॥ ९१
 जह सुणइ कतु पयडक्खरेहि आरोविय दोस महायरेहि(?) ॥ ९२
 “महु वयणु निसामहि हलँ” [ज]सोएँ नारय तिरियाउलि एत्थु लोएँ ॥ ९३
 घट्ट पुत्तेहि लेब्भइ मणुय-जम्मु त पाविड करि अकलकु धम्मु ॥ ९४

॥ घत्ता ॥

निम्मल-कुल-दूसणि अइ-सुह-णासणि” सुहि-वध-लजावणिएँ” ।
 म पाउ वियभहि इह-पर-लोइ [चोरिइ बहु-दुई^१] पावणिएँ” ॥ ९५

[१६]

तिं वयणि कोवुत्तसियँ-सेव पित्तइ जसोयहि[^{13B}] कतुं एउ ॥ ९६
 “महु अत्थि सुवर्णह भार लक्ख घज्जिदनील मरगय असख ॥ ९७
 विहुम कक्केयणं तार हार सोदामणिं किरण-फुरत दोर ॥ ९८
 कुडल-मणि-नेउर ककणाइं घहु-भोलइ विविह-विभूसणाइं ॥ ९९
 “कुकुम-कत्थूरी-चदणाइं सुपसत्थइं वत्थइं अडघणाइं ॥ २००
 दीसति न मदिरि जाइं जाइं हरियाइ जसोयइ ताइं ताइं ॥ १
 इह अज वि चोरत्तणुं करेइ गाढ ति धणसिरि सिक्खवेइ” ॥ २
 आविड जसोय सेज्जहि” वइड सा घुट्ट भुयगि [ध] तेण दिट्ठं ॥ ३
 उत्तारिय सेज्जहि पन्दि देवि निब्भच्छिय पुणु हिय उम्मूलेवि^(?) ॥ ४
 “[^{14A}]सुंयरइं जसोय निययावराहुँ” “महु काइं विरत्तउ आहुँ(?) नाहु ॥ ५
 हउं सील-सुनिम्मल-उभयपक्ख सीया इय किय चारित्त-रक्ख ॥ ६
 पँइ-दियहु पयत्ति” अवयरेवि” जमह विनवि(?) पिड सभरेवि ॥ २०७

1 परिस्तर काम्य हा 2 चित्तविणु 3 हणइ 4 हाइ 5 पत्त 6 दुय 7 महासइ
 8 कुलदूसणि 9 जसग्घइ 10 “भासिणिए 11 धणसिरिए 12 हते 13 छहइ
 14 “भासणि 15 “लजावणीए 16 Missing 17 पावणीए 18 “बुद्धसिउ 19 ।
 20 सुपनव 21 वर्जोइ 22 कक्कयण 23 नोदामणि 24 चोरत्तरणु 25 सेज्जहि
 26 दिइ 27 (?) 28 सुपरइ 29 निययावराहु 30 (?) 31 “सुनीमल 32 पँ
 33 पयत्ती 34 अवयरेहि

॥ घत्ता ॥

जिह लच्छि उर्विदहु रोहिणि चदहु तिम्र हवें कंतहु प्राण-प्रिय ।
किं अघ्नासत्तव तेण विरत्तउ अजु न जाणवें का वि प्रिय ? ॥ २०८

[१७]

रोवंतिई निसि परिगलिय ताहि रवि उगगउ निगगय भवण-चाहि ॥ ९
धणसिरिहि विहाणइ कहिउ साहु पलंकहु पाडिय देवि पाउ ॥ १०
परितुट्टी धणसिरि त मुणेवि "वसि वट्टहिं वधव मज्झु वे वि" ॥ ११
अह तीएँ य वि(?) भोगतराउ दोहम-कलंकित इत्थि-भाउ ॥ १२
चोरि त्ति जि वुस्सहु अलिय-आलु पावेसइ तइय भयंकरालु ॥ १३
"मं रोइ मुंघें" फुसि लोयणाई वहु-असु-धारे-धोवजणा[14B]ई ॥ १४
"साहेहि धणावहु फुडवें" कज्जु अवाडिय काँइ जसोय अज्जु ॥ १५
पभणइ धणावहु नट्ट-नेहु "घरु अमहँ मुयवें अभय एहु ॥ १६
फुडु तई जि वुत्तु पयडक्खरेहि कुल-दूसणि चोरी परिहरेहि" ॥ १७
"मई जाणित वधन तुहु वियहु तई" जेहउ अजु न को वि वहु ॥ १८
उवएसु दिनु ण वुत्त चोरि तुहु रोहिणि लोह-भुयंग-मोरि ॥ १९
सम्माणहि सुदर-गुण-निहाण अह तायह केरी तुहु आण ॥ २०

॥ घत्ता ॥

अवरोप्परु रत्तह वधु-कलत्तह सबह चित्तई^{१०} कजड-निहि^{११} ।
विहडानेवि पयडई नेहि जडियई धणसिरि को वि अउई विहि ॥ २१

[१८]

जिणभवण-विंय-न्हवणच्चाणाई^१ मुणि-दाणई तित्थ-पभावणाई ॥ २२
कुषतिहि वोळिउ ताहि कालु घर-वासु मुणविणु दुक्ख-जालु ॥ २३
दाऊणं दाणु हरिसिय-मणेहि [15A]अणगारं-दिक्ख पडिवन्न तेहि ॥ २४
त माया सल्लु न धणसिरीएँ आलोइ^{२५} सजम-कखिरीएँ ॥ २५
घारेइ^{२६} सुदुद्धरं वभवे^{२७} सजमि^{२८} मणु निच्चलु नाड मेर ॥ २६
उग्गियइ विस व दूरेण भोग परिहरिय सयल सावज्ज जोग ॥ २७
तव-वरणु चरति विचित्त-भेउ वदति नमति जिणिद-देउ ॥ २८

- १ विहदहु २ रोवतिय ३ पलंकहु ४ प्याडिय ५ प्याउ ६ परितुट्टि ७ वेवि
८ One more too few ९ रि दुसहु १० मुचे ११ जातवरवोधनणाइ १२ फुड
१३ मुयइ १४ पुत्त १५ वहु १६ नट्ट १७ ण १८ तुहु १९ उज्जाण २० चित्तइ
२१ निहि २२ प्याडियइ २३ जाउण २४ भवणच्चाणाइ २५ दाउण २६ जाणपार
२७ अलोइउ २८ कप्पोरीण २९ वारेइ ३० सुदुधर ३१ यमवेद ३२ सरमि

सज्ज्ञाउ करति पढति नाणु
दस विहुं मुणि-धम्मु समायरति
भावति दुवालसं भावणाउ
विहरवि महि-मडलि विगय-सकु
भावेण सरीरइं सलिहेवि

झायति^१ चउविहुं धम्म-झाणुं ॥ २२९
उवसगं परीसहं निज्जिणंति ॥ २३०
गिम्हमि दिंति जायावणाउ ॥ २३१
सम्मत्तणु पालिउ निकलकु ॥ २३२
मणि दिवदिट्ठि जिणु सभरेवि^२ ॥ २३३

॥ घत्ता ॥

दसण-गुण-सारइं
सुह-झाणुं [15B] करेविणु

*[xxxxxxx] पालेइ पंच महवयइं ।
अणसणु लेविणु देवलोइ सवइं गयइं ॥ २३४

॥ प्रथमसंधि^३ ॥

*

[विईय सधि]

भव-जलहि-जाणयत्त
वोच्छामि जमिह वित्त^४

वीर जिण पणमिऊण भावेण ।
धणसिद्धि-धणदत्त-नामाण ॥ १

॥ घत्ता ॥

सुर सोक्खइं भुजेंवि
पुणरवि अवइन्नइं^५

देवलोइ मोहिय-भणइं ।
भरह-रोत्ति पच वि जणइं ॥ २

[१]

सापय-महापुरि सत्थवाहु
अवगाहियं-सायरु सिद्धिवतुं
तसु गेहिणि^६ नामि चदलेह
धणदत्त धणायह पुष-धुत्तं
किंउं [16A] पढमहु नाउं समुहदत्तु
पइ-दियहुं वे वि^७ उवहसिय-काम
गभीर-मुत्ति न^८ सुर कुमार
कमल व^९ सुनेत्त पसंजेंवेस
चदणं दुमो व सीयल-सहाव

निय रिहं-विणिज्जियं-सग्गनाहुं ॥ ३
वहु-देसि पसिद्धुं असोगदत्तु ॥ ४
नव जोषणं कचण-वध-देह ॥ ५
सुरलोयहु तहि उवयत्तं पुत्त ॥ ६
वीयाहुं निवेसिउं उवहदत्त ॥ ७
वडुंति ससि व कलाहिराम ॥ ८
सुदर पुर-कामिणि^{१०}-हियय-हार ॥ ९
सूरो व सुतेय अदिट्ठं-दोत्त ॥ १०
आरूढ-महागुण नाइ भाव ॥ ११

१ ज्ञायति २ बहुविहु ३ ज्ञाण ४ दसविह ५ उवसहसह ६ परिसण
७ दुवल्लय ८ सहरेवि ९ Missing १० *स्साणु ११ वीत्त १२ अवइन्नइं १३ *विह
१४ विणिज्जिउ १५ पग्गनाहु १६ अवगाहिउ १७ सिद्धवतु १८ पसिधु १९ ~~~
२० चदलेहिं २१ नवजोषण २२ *वत्त २३ उववत्त २४ निय २५ वीयाहु २६ निवेसि-
२७ पइदियधु २८ वेवे २९ व ३० कामिणि ३१ नव ३२ सुपसवदेस ३३ अदिह
३४ सु चदणदुमो व

॥ धत्ता ॥

वधवजण-चल्लह
लधियं-रयणायर

गुरुयणि^१ विणिय मइंद-गई ।
राहव-लक्खण दोवि नई ॥ १२

[२]

हत्थिणउ[र]-पट्टणि जय-पयासि
कचण-मंणि-निम्मिय-भवण-कम्मि
[16B]इच्चवइ आसि^२ सखाहिहाणुं
जिणसासणं पकय-चचरीउं
जीवाजीवाउं-पयत्थ-जाणुं
सीलवइ नाउं^३ पिय तासु इइं
चद-मुह तुग-यण पिहु-कलत्त
धणसिरिहि जीउ वट्ठिय-पमोए^४
भुजेवि भोग सहुं अउराहि^५
सीलवइहि सा उप्पन्न धीयं

नाणाविह-चहुदेसिय-निवासि ॥ १३
पवणुद्धुय-कोडि-पडाय-रम्मि ॥ १४
कुज्जरु इव पवरं-पयट्ट-दांणु ॥ १५
पडिवन्नाणुघउं कुल-पईउ ॥ १६
दक्खिन्न-महोवहि गुणनिहाणु ॥ १७
सीयं घ महासइ गुण-गरिह^६ ॥ १८
पिय-भासणि^७ जिण धम्माणुरत्त ॥ १९
चिरु कालु वसेविणु देवलोए ॥ २०
कचणमणि सोमणि^८ (१) यणहराहि^९ ॥ २१
विट् पुत्तहं उप्परि पवर-रूयं ॥ २२

॥ धत्ता ॥

नच्चंतिहि^{१०} तरुणिहिं
वज्जंतोहि तूरहि

पट्टणि लोयं-सुहावणउं ।
ससि^{११} किउं वज्जावणउं ॥ २३

[३]

सुमिणतरि जणणिण^{१२} कमल-वन्न
तिं दिन्नु ताहि पउ[म]सिरि नाउं
भमरजण-नील-सिणिउं-केस
नीलुप्पल-लोयण वयण-चद-
उज्जल-कवोल-लायन्न-कति
विवाहर सुललिय कवु कठ
कप्पहुमं-पल्लव-चारु-हत्य
गभीर नाहि^{१३} तिउली-तरग-

सिरि दिट्ठ महा-पंकय-निसन्न ॥ २४
नव-जोघणुं पत्त मणाभिरामु ॥ २५
पचमि-ससि-सुदर-भाल-देस ॥ २६
उवहसिय-लच्छि-लीलारप्रिद ॥ २७
सिय-दसण-फिरण-धवलिय-दियंति^{१४} ॥ २८
तुट्ठमं-वीण-यणहार-लट्ठ ॥ २९
सुविभत्तय-चरल(१)मण प[17B]सत्थ ॥ ३०
सगय-रोमानलि-रुइरमगं(१) ॥ ३१

१ गुरुयणिद २ मइंदमइ ३ लघीय ४ मणि ५ नीसिय ६ कंति ७ इहवइ
८ जासि ९ दिहाणु १० इव ११ पवर १२ पयट्ट १३ जिणसासणि १४ पकयचचरीउ
१५ पडिवन्नाणुरय १६ जीवाजीवापय १७ दाणु १८ नाउ १९ इइ २० सीह
२१ गरिह २२ भासणि २३ पमोज २४ (१) २५ यणहराह २६ धीय २७ रुय
२८ नच्चंतेहि २९ छोए ३० संजी ३१ कीद ३२ जणणीय ३३ नवजोघण
३४ सणीद ३५ ३७ कण्डुम ३८ गडीरकाइ ३९

विननिय^(१) व पिहुं वर कलतुं
रत्तुपल-दल-सोमाल-चलणि
आवज्जिय-सयल-कलाकलाव
केयइ-कप्पूर-सुगध-सास

पीणोरुं-जुयलु जलहर भमतु ॥ ३२
नह-ससि-मऊह मथर-गमणि ॥ ३३
कडुयाविय कल-कोइल-पलाव ॥ ३४
लीलावहुयं-सुरवहु-विलास ॥ ३५

॥ घटा ॥

उन्नय-यंसुन्भव
अहिणर-गुण-सुदरि

आसासिय-तिहुयणं-जयहु ।
चार्यं-लट्ठि मयरद्धयहे ॥ ३६

[४]

एतयंतरि पत्तुं वसतु मासु
" [18A] कंकेलि^१ - फुल्ल-परिमल-सुयध
मजरियं चूय फुल्लियं अणत
आरत्तं-कुसुम रेहहिं पलास
उत्थरंइ महुं कौइल-निनाउ
चच्चरिउं दिति उब्भिय वि हर्त्थं
" सा अन्न दियहि पडमसिरि वांल
मयणाहि-तिलय कय-वयण-सोह
नव-चपयं-रिरइय-कन्नपूर
कठट्टिय-रयणाहरण-हार
भुय विनिहियं-नवककण विचित्त
" मणि-मेहलं-मडिय विडल-रमणि

धम्मंइ-प्रिय-वधउ वर विलासु ॥ ३७
उम्मच्चि^(१) वियभिय-चहल-गध ॥ ३८
अणुणिज्जहिं तरुणिहिं कुविय कत ॥ ३९
न मयण विहलं^(१) - विरइयं^(१) - पासं ॥ ४०
न वम्मह-धणुं-हुकार-राउ ॥ ४१
मय धुम्मिर नच्चहिं तरुणि-स्तथ ॥ ४२
सिय-कुसुमं-दाम-सजलियं-याल ॥ ४३
गडयलालिहियं सुपत्तलेह ॥ ४४
कुडल-मणि-किरणतरिय-सूर ॥ ४५
यणजुयलं-निरेसिय-तार-हार ॥ ४६
सद्यगि^१ य हरियदण विलित्त ॥ ४७
घरनेउर भूसियं-चार-चलंणि ॥ ४८

॥ घटा ॥

आएसि^१ जणाणिहि^१
[18B] पियसहि-परिवारिय

आणदिय मणि पडमसिरि ।
गय उज्जाणि अउव सिरि^(१) ॥ ४९

[५]

" उज्जाणु नियवि हरिसिय-मणेणं
" सहि पेक्खु पेम्बु उज्जाण-लच्छि

करु उच्चिभि भणंइं घसतसेण ॥ ५०
पल्लविय-त्तरणं-त्तरर मयच्छि ॥ ५१

1 ॥ moras less 2 पडिउ 3 वल्लु 4 पीणोरा 5 एहमसिमयुह ॥ पल

7 कडुयाविय 8 लीलावहु 9 तिहुयणि 10 चाउ 11 महरधयहु 12 पड 13

14 ककेलिय 15 उम्मच्च 16 मजरीय चूय 17 फुल्लिय 18 ज्जारत्त 19 विरलं

20 विरइय 21 माम 22 उत्तरइ 23 महु 24 धणु 25 चच्चरिहु 26

यवियाय 27 पडमसिरि 28 कुसुम 29 सबलीय 30 उदाहिय 31 धंय

32 उयाग 33 नविदिय 34 सज्जी 35 मेहर 36 सुसिय 37 चल

38 आरोसि 39 जणाणिहि 40 ज्ञाओवमि 41 मणेण 42 मणइं 43 तरणि

अवलोयहि चंपय तिलय चूय
भमरउल-मुहल फुलिय असोय
पवणाहय तुंग तमाल ताल
धव-लउय-जुहि-नन-कुंपलाई(?)
उर्मिल-दलावलि किंकराराइ(?)
अलि वचेंवि केयइ वउलें लगु(?)
उचिभय-करअगुलि एह जाई
पाडल-तरु मउरियउ एहु पेक्खु
सहयारुं महादुसु एथु लोइ^१
नाणाविह-कीलइ जाहि^२ रमेवि^३

तिन्निवि रइनाहई वाण-रुय ॥ ५२
विरहिणि-जण-जणिय-महंत-सोय ॥ ५३
नचंति नाइ वेयाल काल ॥ ५४
छम्मासई नई^४ मोत्ताहलाई ॥ ५५
उववहहि^५ अणोवम कणय-छाय ॥ ५६
जं जसु मणिहु त तासु लगु ॥ ५७
हक्कारइ भमर-जुयाणुं नाइ ॥ ५८
माणिणिजेण-माण-निमूल-दक्खु ॥ ५९
हिडोलइ सहुं पिययमइ कोइ ॥ ६०
पउमसि[रि] भमइ वणि नाइ देवि^६ ॥ ६१

॥ घत्ता ॥

सही^७ का वि^८ जंपइ
इह माहवि^९-मंडवि

“रवि वट्टइ निटुर-निरणु ।
पिय-सहि यइसहुं^{१०} एक्कु खणु” ॥ ६२

[६]

एत्थतरि^{११} पत्तुं समुददत्तु
माहवि-लथं-मंडवि सुहं-निविट्टं^{१२}
“कदप्प नराहिन-रायहाणि
मुहं-कमलं-सुरहि-नीसास-लुद्ध
कि यण-सिरि पयडिय-पाडलच्छि^{१३}(?)
रंइ मयण-रहिय कि^{१४} नाग-कटं
विग्गिय-मणु ताहि नियंतु रुं
मयणाउरु उवेळतं-अगु
सो सत्यवाह-नदण-वरिडुं^{१५}
“कि एहु फणिंदु सुरिंदु^{१६} संधुं
रइ-रहिय मयण किं नागकेउं^{१७}”

मंथर-गंइ कुजरु नाइ मत्तु ॥ ६३
पउमसिरि तेण सहुं सहिहि दिट्टु ॥ ६४
का एह किसोयारि नवजुयाणि ॥ ६५
लीलारविंद-हय-भमर-मुद्धं ॥ ६६
[19B]सुर-सुंदरि किं वसत-लच्छि ॥ ६७
विज्जाहरि किय सुवर्ण-वन्न ॥ ६८
तियसो^{१८} इव निच्चल-नयंणु हूवं ॥ ६९
ठिउ मंतहि [यसिक्कि]वं न भुयंणु ॥ ७०
पउमसिरि-णय[णं]-भोयारि पइट्टुं ॥ ७१
नारायणु सूरु कुयेरु चट्टु ॥ ७२
चिततिण^{१९} सहि उल्लसिउं सेउ ॥ ७३

१ रमनाइह २ सोह ३ घट्टइ छगुहिपुचलाई ४ नइ ५ उमेळ ६ उववहहिं
७ छे वि ८ रय ९ जाइ १० छपाणु ११ माणणि १२ सहिपाह १३ छोए Pro-
bably to be corrected to जोइ १४ Meaning^२ १५ रमेवि १६ देवी १७ सहि
१८ कप १९ महाय २० पइसह २१ एत्थतरी २२ यत्तु २३ मंथरगय २४ “हइ”
२५ सहु २६ निविट्टु २७ मुहु २८ कमउ २९ उद्ध ३० पाडलच्छि ३१ केय ३२ रय
३३ नि ३४ नागकट ३५ सुवन्न ३६ “मणु ३७ र ३८ पिड सो ३९ निच्चल ४० यण
४० दूउ ४१ उवेळत ४२ Three moras too few ४३ ययवाह ४४ वरिडु ४५ नय
४६ पइट्टु ४७ सुग्गि ४८ हउ ४९ नागकउ ५० चिततीण ५१ उल्लसिउ

॥ घटा ॥

आणद-जलाउलुं सो
जाणउ राय-परावस-

[सा] मुह-ल्येयण चचलिय^(१) ।
देह परो^[20A]प्परु तिहि मिलिय ॥ ७४

[७]

“वरलम्बण-भूसिय-ललिय-देह
तहि मुणिवि भाउ सवायरेण
“सपुत्त ससि ॥ मणाभिरामु
सो” भणई पियकरु “मुणसुं भदे
सिरि विजय-नराहिय दिन्न-छत्तु
इह पुरवारि आउउ सत्थयाहु
[20A] सुदरि नामेण समुहदत्तु
साहेहि” सुयणु कह एह वाल
“इह नयरि सेट्ठि नामेण सरु
तसु घीय एह सुदर कुमारि
सहि-मितोहिं विहि-मि” वियक्खणेहि
कर जोडिउ तीए कुमारु वुत्तु
उवविसहि मुटुं महाणुभावं

सहि जाणहि” को उ जुयाणु एह” ॥ ७५
पुच्छइ तसु मिच्छु वसतसेण ॥ ७६
एहु कासु[पुत्त त]सु किं वं नामु” ॥ ७७
प्रियमाहवि-महुरालाव-सदे” ॥ ७८
साएयपुराउं असोगदत्तु ॥ ७९
तसु पठम-पुत्तु वर सिरिय-नाहु ॥ ८०
जो जणणि धं मन्नइ पर-कलत्तु ॥ ८१
कसु तणियं अणोपम-रूप-साल” ॥ ८२
जसु सिद्धं महानिहि” पउ[म]सखु ॥ ८३
पठमसिरि नाउं मुणि हियय-हारि” ॥ ८४
कुल-जणय-नामुं तहि कहिउ तेहि ॥ ८५
[21A] “इय माहवि-मडवु हरियं चित्तु ८६
पिसुण वं सूर-कर-जणिय-तावं” ॥ ८७

॥ घटा ॥

अवभत्थियं-सारि [xxxxxxx]” वयणुं वसतहि” तेण किउ ।
“ओसहु” निर मिट्टु विज्जुइइ अहु जण कासु न होइ” पिउ ॥ ८८

[८]

पठमसिरि ससज्जस तर[ल] नयण
नीसास-समीरण चचलाई
सख-सुय-समुह धोलइ वसत
पडिगत्ति कुमारुं करहि मुद्धे”
सहि वयणु सुणिउं सील[व]” इ^(१)-जाय जपइ इसीसि”-खलत्त-नाय ॥ ९३
“सागउं रइ-वज्जिय पचवाण

ठिय लज्जोहामिय-नमिय-वयण ॥ ८९
गणयति केलि-पंकय दलाई ॥ ९०
“इहं पियं सहि” पठम अम्हि पत्त ॥ ९१
म अच्छहि मूढिणं गुणविमुद्धे” ॥ ९२
जण-णयणाणदण मुह-निहाण ॥ ९४

- 1 *जलाउल 2 चवलीय 3 दुमिय 4 जाणइ 5 केव ॥ भो 7 यणइ
8 मुणसि 9 सादि 10 दित्तु 11 *पुराओ 12 अणोपमइ 13 जवणो 14 सोइहि
15 वणीय 16 सिद्ध 17 महानिहि 18 एहिं वि 19 नामु 20 माहव 21 करिय
22 महुवु 23 महणुभाव 24 *यय 25 मुर 26 वाम्म 27 आनमिय 28 Missing
29 वयणु 30 वसतहिं 31 गायविय 32 होइ 33 इय 34 विप (विय) 35 महि
36 कुमारु 37 मुद्धे 38 One mora too few 39 इसीस 40 सोगउ

पणईयण-पंकय-वालसूर कछाण-निलय धिय(?)वर-सरीर"॥९५
तो सत्थजार्ह-सु[उ] भणइ "वाल धिय सुदर सुदरि सघ-काल" ॥ ९६
पुच्छिय पउत्ति सहि^१ परियणेण सभासिय तेण वसतसेण ॥ ९७
"लोयणइ कयत्थइ जासुं आ^{21B}मह सच्चविउ जेहि मुह-कमलु तुम्ह ॥ ९८

॥ वत्ता ॥

मुहु तुम्हहँ दसणि मन्न अजु पसन्न विहि ॥
फि सुंदरि लब्धइ पुन्न-विहणेहि^१ रयण-निहि" ॥ ९९

[९]

कप्पूर-पडर विरइय(?) सणाहु पउमसिरि देइ तंवोळुं ताहु ॥ १००
मयरदाणदिय-भमर-जाल निय-हत्थ-गुत्थ वर-वउल्ल-माल ॥ १
साणद लेवि घण-नील-केसि^१ आणेवि निवेसिय तेण सीसि ॥ २
निम्मल-गुणहु^१ हियय व हारु कुमारिऐ^१ पयच्छइ सो कुमारु ॥ ३
ओलइउ कठितिए^१ व[य]ण(?) तोसुं हरिसिज्जइ सहियणु मणि असेसु ॥ ४
परिचितिवि^१ दुन्नि वि हियइ एउ "मयरदुल्ल" तासु पसजु देउ ॥ ५
ऐह वाल दुएसइ जासु कति^१ लावन्न-पुन्न सिय-कुद-दति ॥ ६
अहिणव-मयरदुल्ल-वेजयति उत्तुग-पओहर कणय-कति ॥ ७
सा नारि धन ऐहु दइ[उ] जाहि मन्नउं सुहवत्तणु भुयणि^१ ताहि^१ ॥ ८
विउ जाहि य ऐहु वैहु पुन्न-रासि वरिह विजुय(?) तह तणिय दासि" ॥ ९

॥ वत्ता ॥

रइ-यम्महँ-रुइ विन्नि वि^१ मणि आणंदियइ^१ ।
xगगीय पलपइ^१(?) ना^{22A}वइ अविय-रसुल्लियइ ॥ ११०

[१०]

वहंति विहि निं अणुराय-चंदि^१ आणंदिय-परियण-मण-समुद्धि ॥ ११
एत्थतरि आगय पवणवेग पउमसिरि-धावि^१(?)नामि सुवेग ॥ १२
करि [ले]वि तीऐं पउमसिरि वुत्त "होकारइ अम्माएवि पुत्त ॥ १३
लहु एहि वच्छि वधव-सहाउ परिवालइ भोयण-समउ ताउ" ॥ ११४

1 पणइ 2 सयवाहु 3 सहिय 4 meaning 5 लहइ 6 विहुणेद 7 लबोसु
8 दानदीय 9 गुच्छ 10 वउल 11 केस 12 गुणहु 13 कुमारीय 14 तिय
15 वणतोसु 16 परिचितिवि 17 मइइदउ 18 दुएस 19 कत 20 पन्न
21 मयपन्नइ 22 भुयणि 23 ताहि 24 यहु 25 वणिय 26 यम्मह 27 विविदि
28 अजिदियइ 29 Two moras too few 30 पलपइ 31 वदि 32 परियणि
मणि समुद्धि 33 वावि 34 होकारइ

तो भणइ वाल उघिग-चित्त "इह आगय जणणिऐ कहहि वत्त" ११५
 गय धावि भणइ सहि मुणिय भाउ "आयन्नह वयणु महाणुभाव ॥ १६
 अणुजाणहि पिय-सहि जाहुँ गेहुँ पइदियहु विवहुइ जह सणेहुँ ॥ १७
 तह सुणहि कुमार समुददत्त अणुदियहु कहायहि स-कुसल-वत्त ॥ १८
 किं बुच्चइ सुपुरिस धारवार पिय-सहिहु सरणुँ तुहु वर-कुमार" १९
 तो कुमर पजपइ^(22b) "सुद्धसामी"^(१) साणद्धइ तिहुयण-भंछि कामि ॥ १२०
 अब्भत्थणु विहि वि समाणु एउ पुणदसणु सुदरि जाउ गेहु" ॥ २१

॥ वत्ता ॥

मणु हरिउ कुमारि[हि] हियउ समप्यउ तासु जणि ।
 सचलिय भरणह सख-धूय निरु मुन्न-मणि" ॥ २२
 [११]

विरु कुमर नियच्छेवि साणुराउ कह कह वि विणिगाय उववणाउ ॥ २३
 सचलइ थकइ धलइ जाइ पउमसिरि महा-गह गहिय नाइ ॥ २४
 सपत्त गेहि सा सुन्न बुद्धं पिगलस-नयण निरु मणि विसन्न ॥ २५
 कोमल-पल्लकि निविद्धं वाल रवि करि मिलाणं न कुसुम-माल ॥ २६
 अहिलसइ न भोयणु न विय पाणु अप्पाणउ मन्नइ मुय सणुँ ॥ २७
 परिहरिय न्हाण-तपोल फुल अच्छइ जिव वत्तरि डालि भुद्धं^(१) ॥ २८
 हरिणक-खड पडुर कपोल नारुहइ स^(23a) हिहि संहु चकडोल ॥ २९
 विमुँ मन्नइ ककण हार दोर हरियदण युकुम रीण चीर^(१) ॥ ३०
 न इ राइ वीण नलि^(१) होइ चित्त न य पत्तछिज्जु कप्पइ विचिहुँ ॥ ३१
 न इ पढइ न नच्चइ न य हसेइ पडिवायं ण सुयं-सारियह देइ ॥ ३२
 न य भायंइ^(१) गध-कुरगं पोय परिहरिय असेसं वि सुह विणोय ॥ ३३

॥ वत्ता ॥

मुच्छिज्जइ सिज्जइ रोयंइ वम्मह-सर-सलिय-मणहि ।
 सताउ वियभइ धालहि अगि असहंणु को वि तहि ॥ १३४

1 भागइ ॥ जणणिय ॥ गइ 4 भावि 5 मुणउ ॥ वयणु 7 अणुजाणहि
 8 जाउ 9 गेहि 10 सणेह 11 स is metrically redundant 12 बुच्चहि
 13 सहहि सरणु 14 हुडु यर 15 Corrupt for सुद्ध मामि ? 16 मल्ल 17 जाउ
 18 सुउमण 19 साणुराय 20 उवविणाउ 21 बुद्ध 22 विलवण 23 निवध
 24 मल्लण 25 इमसम 26 इहिलसइ 27 भोयणु 28 सवाणु 29 चुद्ध 30 पडुर
 31 नरुहइ 32 सहिहि 33 निहु 34 चीर रीम ॥ probably corrupt for
 वीण or झीण 35 For वीणि न वि ? 36 विविणु 37 कयकय 38 परिवारि 39 सुर
 40 छावइ 41 कुरग 42 भवेसे 43 रिजाइ 44 रोयइ 45 असदणु The
 fourth pāda is defective by one mora अविहि for अवि ?

[१२]

अभिरमइ न आसणि सयणि भवणि
 न वि मडवि न वि जपाणि^१ जाणि^२
 न वि इच्छइ ससिहर किरण-सगु
 कमलिणि-दल-सिरिस-मु^[23B]णाल-हार
 सिसिरोवयारु सहियणि पवत्तु^३
 अवलोयहि जामिणि^४ चद-धवल
 उगायइ पचम-राउ^(१) गीउ^५
 “रे रे रई वल्लह पचवाण
 “जिय×सहिय जि तु^(१) दुबिलासि”
 सयवत्त-कुसुम-सोमालियाह

उज्जाणि न तरुयारि रुदतवणि^(१) १३५
 न सरोवरि देउलि न य निवाणि ॥ ३६
 सिसिरोवयारु^[पुण] डहई अगु ॥ ३७
 चंदणरसुं सीयलु घण-तुसार ॥ ३८
 खई खार-सरिसु मन्नइ निरुत्तु ॥ ३९
 करपल्लव-साठिय-वयण-कमल ॥ ४०
 भग्गुलि निदई कुसुमचाउ^६ ॥ ४१
 निकारण^७ कि अवहरहि पाण ॥ ४२
 पुरिसत्तणु दरिसहि तह जि पासि ॥ ४३
 पहरतु न लज्जसि यालियाह ॥ ४४

॥ घत्ता ॥

हिम-सीयल-मंडल
 म ससिहर मेछहि

रोहिणि[-नयणा]णदयर^८ ।
 जलण-समाणफुलिग-करं ॥ ४५

[१३]

अवभत्थिउ ससि निडुहइ तो वि
 सहि मालहि कुसुमेहि सुहं^९ मियंकु^(१)
 खणु एकु तीए सताव-हार^{१०}
 दीहुनं^{११} मुयइ नीसास सज्ज
 “सरसइ-कुलमदिरु विमल-वंसु
 कुजरवर-पीवर-चाहुंदडु
 गुण-रासि सविग्गहु पचवाण
 फुडु कहिउ तुत्तु^{१२} परमत्थु एहु
 तसु अग-सग-सीयल-जलेण
 “सुडु वि मयणग्गि करालियाहं

सकलकु थंकु कसु सु^[हु] होइ ४६
 मसिणं मुसुमूरइ^[24A] विगय-संकु ४७
 यण-मंडलि^{१३} मुकु कुमार-हार ॥ ४८
 सहि वुत्त वसत मुएवि लज्ज ॥ ४९
 कामिणिजण-माणस-रायहंसु ॥ १५०
 सय-वधु-भसलेंकुल-कमल-चंदु^{१४} ॥ ५१
 लहु आणहि पियं-सहि सो जुयाणु^{१५} ॥ ५२
 मयणग्गि-पलीविउ मज्झु देहु ॥ ५३
 उल्लावई अंगु असेसु जेण^{१६} ॥ ५४
 [24B] न वि जुत्तु एउ कुलालियाहं^{१७} ॥ १५५

1 for तरुयार रुद तवणि ? 2 जपाणि 3 जाणि 4 सरोवरि 5 ससिरोवयारु
 6 डहण 7 सरिस 8 चंदणरसु 9 ससिरो 10 वहुत्त 11 खर 12 जामिणि
 13 उगगायइ 14 पचव 15 सयगाउ 16 निदई 17 कुसुमचाउ 18 रे
 19 निकारण 20 Defective 21 दुबिलास 22 तुह 23 रोहिणिभाणदयर 24 कुलीग
 25 अरुडिउ 26 Two moras missing सुडु or सुहउ ? 27 Can be read as
 सुडु or सुह 28 मसिमूरइ 29 “हर 30 यणमडली 31 दीहूह 32 माणय, 33 पाउ
 34 सयवधुभसल 35 “यडु 36 यिय 37 ववाण 38 तुध 39 मज्ज 40 उल्लावि
 41 “पालियहि

॥ घत्ता ॥

तुहु अज्ज वि सुदरि
समिलेहा-नदणुं

पाणिग्गहणुं न किज्जई ।

केम्ब एत्थु आणिज्जई ॥ १५६

[१४]

- १ परिवालहि वासर कइ वि मुद्धि
पइं सइं जि वरेसइ सो कुमारु
सच्चविय जेण तुहुं तरल नयणि
सहि-वयाण ति^१ हिम-सीयलेण
अघहियमणि कण्ठ मुहुत्तं देह(?)
२ पिय^(25A) नहि य दिट्ठ ति चक्कवाइं
वासर-ससि व विच्छाडि मुत्ति
न परिक्खइ कचण-रयण हार
“तहि दिट्ठ महावणि जा कुमारि
दीर्घं^२ मुयइ नीसास केन

तुहुं उत्तिम कुलि निम्मलि विसुद्धि ॥ ५७
को मुयइ महामणि-रयण हीरु ॥ ५८
न वि लग्गइ अन्न तसु चित्त-भवणि” ॥ ५९
आसासि[य] चदण-रस-जलेण ॥ १६०
वट्ठइ कुमारह वि अवत्थ एह ॥ ६१
झूरइ ससि-किरणाणि नहि ॥ ६२
गय हियउं हरेषिणु सर पुत्ति ॥ ६३
विहुम-ककेयण-मणि-मसार ॥ ६४
सा अम्हं मिच्च अगाल मारि” ॥ ६५
घण-सलिल सित्तु गिरि गिम्हि” जेव ६६

॥ घत्ता ॥

हरियदणुं वहु जलहुं
सो कुमार ताहि वर-वालहि

[25B] तासु निरारिउ तणु [त]नइ ।

अमं सणु परिचितवइ ॥ ६७

[१५]

- दुवल्ल-सरीर पेक्खेवि” [पु]त्तुं
३ “कहि वच्छ पियकर कणय-गोरि”
“मुणि ताव तुज्झं सुंउ कुसुमवतु
लच्छी वं सकोमल कमल-हत्थ
लावन-तुलिय-तियसिंद-नारि
सच्चविय कुमारिं वणि वइट्ठ
४ सत्थाहिं” वुत्तुं समुददत्तुं
तिह करमि वच्छ उज्झहि” विसाउ”
तपोल-पमुहुं गेहोवयारु
सायर पडिपुच्छिउ वुसल-वत्त

पुच्छइ सत्थाहुं कुमार-मित्तु ॥ ६८
किं वाहइ तुहु मित्तु^३ सरीरि” ॥ ६९
कीलणह पत्तु निम्भेरु वसतु ॥ १७०
मइरीं इव मणे 26 12 मोहण-समत्थ ७१
सुय सरह नव औघणं कुमारि ॥ ७२
सा काम-इहि जिह मणि पइट्ठ” ॥ ७३
“सा वाल होइ जिह तुहुं फलत्तु ॥ ७४
गउ सर भवणि उद्धयफाउ(?) ॥ ७५
रिउ सखि” तासु वहुय-पयारु ॥ ७६
“हउं धनु जासु धरि तुहि पत्त” ॥ १७७

1 तुहु २ पाणीगहणु ३ कीजइ ४ नदणु ५ हार ६ पावण ७ चिद्धिमयीणि वि in the line is metrically redundant ८ वयणी ९ महुत्त १० चरुव ११ हिय १२ दिउ-इ १३ सरलसित्तु गिरि गिम्हि १४ जलदी १५ अणि १६ दुवल्ल १७ पेरेवि १८ व १९ सणुद २० कुमारमित्तु २१ कणयरोरे २२ वाहइ २३ मित्तु २४ वृक्ष २५ सुद्ध सुमवतु २६ पत्तु २७ निम्भेरु २८ वि २९ भयरा ३० भणि ३१ पोवण ३२ सत्थाहि ३३ वृक्ष ३४ समुददत्त ३५ तुहु ३६ उज्झहि ३७ पमुह ३८ सखी ३९ पदुवरपार

खणु एङ्कु विलंविवि^१
अह सखि^२ पुच्छिउ

॥ वत्ता ॥

“सत्थवाहु विहसन्त-सुहुं ॥

“कहहि वत्त कि आउ तुहुं”^[26B] ॥ १७८

[१६]

तयणंतरि वोळइ सत्थवाहु
गुणरयण-महोवहि मज्झु पुत्तु
निय धूय तासु पउमसिरि देहि
आपुच्छिउ परिचणु सुहि कलत्त^३
सत्थाह-सुयह सगेण दिन्न
दोहिं वि आणंदिय भाणसेहि
चउवेय-वियक्खणु निघियारु
गणिऊण प^[27A]यत्ति^४ गुण-समग्गु
“पंचमि तिहि सोहणु गुरुहु वारु
अइसुंदरु बालहि पिय-करणु

“सुणि सख कज्जु परिभवाहु^(५) ॥ ७९

नव-जोवण-कल-विन्नाण-जुत्तु ॥ १८०

अन्मत्थिउ सुपुरिसु एउ गेहि” ॥ ८१

बंधवहं असेसह कहइ वत्त ॥ ८२

प्राणहं वि^६ इट्ठ पउमसिरि-कन्न ॥ ८३

पुच्छिज्जइ लहु जोइसिउ तेहि ॥ ८४

जो जो[इ]स-सत्थहं गयउ पारु ॥ ८५

जोइसिउ कहहं^७ फुडु ताह लग्गु ॥ ८६

नक्खत्तु हत्थु सिवु जोग्गु सारु ॥ ८७

सोहग्ग-रिद्धि-सुह-सोक्ख-करणु ॥ ८८

॥ वत्ता ॥

सोहग्गइ सजुत्तु
एउविह सठिउ

दोस असेस निरुभइ ।

अहुं लग्गु न वि लब्भइ” ॥ ८९

[१७]

सपुज्जिउ दोहिं वि जणें[हिं] भइ^८
धवलज्जहिं तुंगइ मदिराइ^९
[27B] विरइज्जहिं मत्थिय विविह-यन्न
घट्टिज्जहिं^{१०} कुकुम-चंदणाइं
आणिज्जहिं वत्थ-विभूषणाइं^{११}
उवणिज्जहिं^{१२} सज्ज[य]-पेज्जयाइं
निम्मिउ वर-भइवु अइमहतु
कय कचण-कलसेहि रम्मएहिं^{१३}
देयंगुल्लोयं मणाभिराम

आसीसं देवि निय घरिं^{१४} पयट्ठ ॥ १९०

विरइज्जहि चित्तइ उज्जलाइं ॥ ९१

यहु जाइफलाइं^{१५} XXXX-^{१६} ॥ ९२

कप्पूर-तेल्ल-गंधुक्कडाइं ॥ ९३

किज्जंति विविह कोऊहलाइं^{१७} ॥ ९४

सुहि-सयणहं जति निमतयाइं ॥ ९५

कोमल-तरु पल्लव-माल-यत्तु ॥ ९६

जा दिट्ठ-दिट्ठ सुहि-सज्जणेहि ॥ ९७

मुल्लं[त] हार मणि-कुसुम-दाम ॥ १९८

१ गिलघयि ॥ सत्तावाहु ३ सुहु ४ सखी ५ भमयीउ ६ कलत्तु ७ मिय इह

८ सत्थहि ९ गणिउण १० पयसी ११ कहइ १२ वरणु One mora too few

१३ सउव The odd pādas are unequal १४ खंयु १५ सद् १६ बालिस

१७ परि १८ जाइफलाइं १९ Seven moras wanting २० घटीजइ २१ गधु

२२ विभुमगाद २३ कोउहलाइ २४ उवणिज्जहि २५ वत्तु २६ रम्मवेहिं २७ देवगोल्लोय

॥ षष्ठा ॥

हलप्पल दो^[28A]हिं वि परियणु वालहि मणु आणदियउं ।

[ ] विवाह-दिवसु सपावियउं ॥ १९९

[१८]

१ सिरि-मडविइ दुविह-वन्नएहि
मोत्ताहल-मडिउं पट्ट देवि
पड्ड-पड्ड-तूर-मगल-रवेहि
अइहरहि करेविणु कोउयाइं
भुय-लयहिं वहु ककणु पयित्तु

॥ आयव-कसिण-धवलुज्जलाइं
पिययम-फासेण वं सीयलेण
रजित रिंयाहरु जावण
[28B] हर-हासं हस कुदेंदुं धगल
मणि-नेउर-कुडल मडड-हार

॥ भमरउल-मडड^(१)सिय-कुसुमदाम-

पूरिउ चउकु वर-चुन्नएहि ॥ २००

उवणसिय तहि पञ्चमसिरि-देवि ॥ १

सुइ-सत्थ पढतेहि दियवरेहि ॥ २

अहिसिचिवि गाडवि मगलाइं ॥ ३

दिघोसहि सिद्धत्थएहि जुत्तु ॥ ४

अजियइं नयण-नीलुप्पलाइं ॥ ५

धवलिव सरीरु चदण-रसेण ॥ ६

राएण वं विहिय-सुहावण ॥ ७

परिहावि^[१५] अहिणन-सोमजुयल ॥ ८

चामीयर-किंकिणि-मडड-दोर ॥ ९

सजमिय-केस न अमर राम ॥ २१०

॥ षष्ठा ॥

कुलदेविहि अर्गइ

मतो इव क्षायइ

वाल वइसइ सो कुमरु ।

नियं^(१)-हियड सतान-हरु ॥ ११

[१९]

॥ कय-मगलुं सो सत्थाहुं जाउ
मणि-मडडालविउ उत्तिमगु
सिय कुसुम विलेणुं धगल वत्थु
अच्छइ [सो] पियकर-सहिउ जाव
जो हिमगिरि व लयिय-नहरु

॥ भय-जल-कय कइमुं नाइ मेहुं
विर-यो-र-प]दीहर-सुडदइ^(१)

आहरण कति-कच्छुरियं-काउ ॥ १२

दाहिण-करि सठिउ तिवकु खगु ॥ १३

वदइ गुरु-देवय तिप्पसत्थु ॥ १४

सिरिपुज्ज-नामु करि^१ पत्तु ताम्ब ॥ १५

घटारव भरि^[29A]य-गयणयल-मगु ॥ १६

सिय-चमर-सख-सजमियं सोहु ॥ १७

वर कुसुम-मालिय गलियं-गाडु ॥ २१८

1 Third line missing? The even pādas are unequal 2 मडविउ

3 वृषएहि 4 मडीउ 5 तूर 6 सुइयलहि 7 वत्थु 8 नीलुप्पलाइ 9 इ 10 य

11 हार 12 वदइ 13 परिहावि 14 अगइ 15 हिय 16 भेगल 17 सत्थाहु

18 कउरिय 19 विलेविणु धगल सत्थु 20 नाम 21 विर 22 गणलयमगु One

mora two many 23 कइम 24 भेदु 25 सजमिय 26 दीहरु वइसोहु

27 गलिव One mora too few

मयगंध-लुङ्ग-महुयर-वमालु(?)
गभीर-कठरवि' नासियारि
दप्पुवभड' रिउ-रुलयलु(?) कयंतु

रुणुरुणियं-तार-रवं-गेज्जमालु ॥ २१९
आरोविय-रयण-सुयन्न-सारि ॥ २२०
हरियंदण-धणलियं-धवल-दंतु ॥ २१

॥ घत्ता ॥

सिंदूरियं-कुंभउ
गज्जतु सविज्जलु

मत्त-गइंदुं पिहावइ ।
सरय-महाघणु नावइ ॥ २२

[२०]

आरुद्धं तेत्थु रेहइ कुमार
ससिक्किरण-धणल-धरियायवत्तुं
वज्जंत-तूर-काहल-वज्जलुं
वदणेंहि पढतेंहि महु-तारु
आसीसउ दितेंहि वभणेहि
अमय व पउरंजण-सुदरीहि
सुहि-वंधव सहिउ समुहदत्तु

एरावणत्थु न वज्जधार्हं ॥ २३
[29B]सवलियं-चलिय-वट्ट-जन्नजत्तु ॥ २४
पडिसइ-भरिय-भुयणतरालु ॥ २५
गायतिहिं तरुणिहिं हियय-हारु ॥ २६
नच्चतेंहि^{१६} खुज्जेंहि वावणेहि ॥ २७
पिज्जतु विउल-नयणजलीहि^{१७} ॥ २८
भन्नणगणि सखह तुरिउ पत्तु ॥ २९

ज च वज्जंत-पडु पडह सहाउलं^{१८}
ज च नच्चत-मयमत्त तरुणीयण
ज च सुविभत्त मणि-यम-सदोहय
[80A]जं च आवद्ध-देवग-उल्लोचय
जं च सुद्धंत-सिय चमर-मणिमालय
जं च सुद्धंत-वर-वेणु-वीणा-रव
जं च मयणाहि-घणसार-गंधुकडं^{१९}
ज च दिज्जंत-कप्पूर-तवोलय

ज च सुपसत्थ-गिज्जंत-वर-मंगलं ॥ २३०
जं च हिउत-उत्ताल-धर-परियणं^{२०} ॥ ३१
ज च विक्खित्त-अलि-मुहल-कुसुमोहयं^{२१}
ज च माणिक्ककर-जणियं-उज्जोवय ॥ ३३
जं च दिप्पंत-हारावली-जालय ॥ ३४
जं च किज्जंत-सुहि-वंधुजण-गउरवं ॥ ३५
ज च भुज्जत-वंहुं-लोय-सय-सकडं ॥ ३६
ज च उच्छलिय-उद्दाम-हलवोलय ॥ ३७

॥ घत्ता ॥

अवयरिउ गइदह
सह वंधव-लोपेंहि

कुमर लोय-लोयण-सुहउ ।
सखु^{२२} वि निस[रि]उं समुहउ ॥ ३८

[२१]

सीलवई नियं-विसालियाहि अइहवहिं^{२३} सहिय कुल[30B]वालियाहिं^{२४} ॥ २३९

1 यमाण 2 रणु 3 तारि रवि 4 मालि 5 कठिरवि 6 दप्पुवभड 7 धवललु
8 सिंदूरियं 9 मुत्तगइदु 10 सविज्जलु 11 भारदु 12 वज्जवार 13 व्याहवत्तु
14 सवलिय 15 पवालु 16 नाचनेहि 17 पहर 18 यज्जलीहि 19 वज्जत्त 20 सइउल
21 गीजत 22 पडियण 23 माणिक्ककरजणियं 24 पुल्लव 25 सुव्वति वेणु 26 सुह
27 गंधुकड 28 यदु 29 दिज्जच 30 सरकोइ 31 निसड 32 सीलवइ 33 अइधवहि
34 सहियकुलयालीकाहि

आयारु करेविणु हिट्ट तुंठ
परिहासु करेविणु सहि वसत
अवणिउ रत्तनरु करंहि लेनि
सहरिमु लच्छी वं जणहणेण
'फसेण विहि' म्भि वट्टिउ अणंगु
पठमसिरि-सहिउ विहिहिं कुमार
जालेवि जलणु समिहिंधणेणं
गमीर-नूर घाइय [अ]सस
रवैणिहिं^१ उग्गाइय मगलाई
" गुरु यदिवि लद्धासीसयाई

एकासणि सठिय
धवलच्छि सुनच्छह

" आणदिउ गुरयणु वप्यं-आय
रोमच-कचुइज्जतं-देह
अइमथरु पयटिय-हाउ-भाव
एत्थत्तरि सखु ससत्थनाहु
आहरणेहि यत्थेहि उज्जलेहि
" माणिकेहि^३ [x]एहि मोत्तिएहि
वेवाटिय-यधन सयण मित्त
कइयर नड चेडय भड भट्ट
आरुहिय जाइ सयग-तोसु
निगय समाणियं जघ्नजत्तं

"

वर-सहियं माइ-मंदिरि पइट्ट ॥ २४०
पाढेइ कुमार सिलोय-सत्त ॥ ४१
पठमसिरि दिट्ट न पयड देवि ॥ ४२
कोमल-कर-पल्लवि लइय तेण ॥ ४३
न पठम-नालु कटइउं अगु ॥ ४४
आरुहु हियइ धोलत-हारु ॥ ४५
लायजलि^{१०} घित्तिय^{११} दियवरेण ॥ ४६
आऊरि^{३१}य काहल जमल-सख ॥ ४७
भमियाई चियारि उ मढलाई ॥ ४८
पवरासणि दोवि घइट्टयाई ॥ ४९

॥ घत्ता ॥

वाल कुमारहुं सहइ सहुं^(१) ।
नावइ गवरि तिलोयणहु ॥ २५०

[२२]

भत्तार-सहिय वज्जिय सुत्ताय^(१) ॥ ५१
नच्चइ सीलवइ स चदलेह ॥ ५२
वित्थरिय-महुर मजीर-राउ ॥ ५३
उव्वं^(१)-गरुय-रोमच-वाहु ॥ ५४
तवोलेहि^{१२} वुसुम विलेवणेहि ॥ ५५
वहु खजेहि पेजेहि भोयणेहि ॥ ५६
गुरु परियणीं सोयासिणि कलत्त ॥ ५७
गठविय^(१) पाडल मह चट्ट ॥ ५८
सम्माणइ सौ पुंरं-जणु असेसुं ॥ ५९
अज्जोन्न हसति कहति वत्त ॥ २६०

॥ घत्ता ॥

जिणु दिवदिट्टि पणमेविणु भुयण-नाहु तियसिंद-नउं ।
पठमसिरि लेवि कर-पल्लवि कुमार सयधवु घरहु गउ ॥ २६१
॥ विईय सधि ॥

*

१ आयारु २ तुंठ ३ वरि सहिय ४ सहरमु ५ वि ६ जणहणेण ७ विहिमि
८ कइउ ९ लोयजली १० समहि ११ घित्तिय १२ रवैणिहिं १३ कुमारहु
१४ मुहिं पसइ १५ विण १६ कचइज्जतं १७ उव्व १८ चवोलेहि १९ परियणि
२० पुर २१ जणेसु २२ सम्माणिय २३ नयवत्त २४ सहसिंदनउ

[तईय संधि]

पणमामि मोह-तम-निग्रह-नासय भविय-पकयाणंदं ।

विष्फुरिय-गुण-करोह

निदलि^{32A}य-तिमिर-नियरा

निम्मल-कलाभिरामा

उविद्य-तवणिज्ज-यत्ता

अवय-लुंवि[य]^१-हत्था

उत्तभजिण तियस-महिय च ॥ १

बुह-महिया कमल-सगया जयउ ।

सुयदेवय(?) चंद-मुत्ति व(?)^२ ॥ २

सुय-सहिया धवल-सीहमारुदा ।

अम्वादेवी^३ सिव दिसउ ॥ ३

* * * * *

॥ वत्ता ॥

उज्जोइउ भुयणु असेसु ३

अत्थवण-सिहरि रवि सठियउ

गरुय-राय-रजिय-हियउ ।

सज्ञा-बहु-उक्कंठियउ ॥ ४

[१]

अत्थमिउ ठिवायरु सझ जाय

कमलिणि कमलुन्नियं^(१)-महुयरेहि

[^{32B}]सोआउरु मणि चक्काउ होइ

अधारियं सयलं-वि दिसि विहाइ^२

तसु पसरिउ फिपि न जणु विहाइ

वोहंत कुमुय-वणुं उइउ चदु

घणि जेम मईदहु हत्थि-जुहु^३

हरिणंक किरण विष्फुरिउ भाई

निसि-पढम-पहरि उदाम-कामि

महमहिय-चहल-वर-धूय गंधि

रुणुरणियं महुर-रवि भमर-लीवि^४

पउमसिरि सहिउ पळ[कि] ठाइ

धिय कणय-घडिय नं भुयण-भाय ॥ ५

अमुण्हि रुपइ सकज्जलेहि^५ ॥ ६

कउ मित्त-विओउ न दुक्खु देइ ॥ ७

किलिकिलियं भूय रक्खस-पिसायं ॥ ८

जगु गब्भ-चासि निक्खिउ नु नाइ ॥ ९

कदप्प-महोसहि^६-रुद-कदु ॥ १०

नासेइ मियकहं तिम्य तमोहु ॥ ११

गयणगणु धवलिउ न छुहाइ ॥ १२

वासहरि कुमारु मणाभिरामि ॥ १३

पंचत्त-कुसुममाला-सुगधि ॥ १४

पज्जालिय-मणि-मं^(33A)गल-यईवि^७ ॥ १५

सहियणु आणदिउ घरहु जाइ ॥ १६

॥ वत्ता ॥

नाणाविह-करण विसेसंहि

आलिंमिउ कत पसुत्तउ

सुर-सोक्खइ माणेउं^८ कुमर ।

नाई स-विग्गह पचसरु ॥ १७

1 च 2 सुयदेविई 3 मुत्तीय 4 उवीय 5 अय 6 लुपि 7 अम्वादेवि 8 सुयण
9 Metro requires सठिउ 10 कमउमिय 11 अवारिय 12 सयसपल 13 विहाइ
14 निडिक्कीठिय 15 मिसाय 16 वणु 17 होसदि 18 हत्थीउ 19 मिहयकइ 20
भाइ 21 गयणगणु 22 धवलीउ 23 रणुरणिय 24 लीव 25 पद्व 26 For मणिउ 1
27 माविह

[२]

परिगलियं रयणि जगमिउ भाणु
विच्छाय-कति ससि अत्थमेइ
सूरह भएण नासैवि निर्हीणु^१
रेहिहि^२ कमलायर पयड कोस
मउलति कुमुयं महुयर मुयति
मुणिरर करति सज्झाउ झाणु
नयकार पढति थुणाति सिद्ध
गोसग-कज्जु सयलुं इ करेवि
॥ गड सत्थवाहु निय पुरि स-यधु
गाढाणुराय पञ्चमसिरि तासु
हरि-हियइ जेम्ब निवसेइ लच्छि
पुणजिय जण मण-हरण-दक्खु

सज्जोइउ मज्झिम-भुयण-भाणु ॥ १८
सकलकह कि विर-उदउ होइ ॥ १९
गिरि कदरि गिरि तमोहु लीणु ॥ २०
विलसति मिच्च किर विगय-दोस ॥ २१
विर[३३B]नेह मलिण किं कह विहुति ॥ २२
कुलति हस निम्मलु विहाणु ॥ २३
पञ्चमसिरि कुमारिं सहुं विउज्ज ॥ २४
गुरु-चलण-कमलु पणमति ये वि ॥ २५
ठिउ कुमरु तहि वरवसुहगधु (?) ॥ २६
छाया ये न मेछइ रणुं वि पासु ॥ २७
तिह सा वि कुमारह दीहरच्छि^३ ॥ २८
माणंति जहिच्छइ विसय-सोम्बु ॥ २९

॥ घटा ॥

॥ [३४A] सोहगउं लायघणं त पेक्खेवि[णु] निम्हिय-मणोहि ।
सलहिज्जइ अणुदिणुं लोएहि हरिसुप्फुल्लियं-लोयणोहि ॥ ३०

[३]

गुहं विविह विणोइ दियह जति
कइय वि निय-अग पसाहेणे
॥ कइय वि जिणिद-गुण कित्तणेण
कइय वि जिण धम्म-कहाणएहि
कइय वि करति जल केलि रम्मु
कइय वि पेच्छणंय-पलोयणेण
कइय वि पढन्ति पन्तोत्तराई[३४B]
॥ भुजतह मणहर विसय लट्ठ
अह अन्नं दियहि नामि^४ वराहुं
तिं धिचु लेहु वायइ कुमार

अवरोप्परु रावसवई(?) करति ॥ ३१
कइय वि गुरु-चलणाराहणेण ॥ ३२
कइय वि साहूण नमसणेण ॥ ३३
कइय वि रमति उज्जाणएहि ॥ ३४
कइय वि लिहति वर-चित्त-कम्मु ॥ ३५
कइय वि साहम्मिय-भोयणेण ॥ ३६
घट मेयई गूढ घणंक्खराई ॥ ३७
सवच्छर वोलिय ताम अट्ठ ॥ ३८
साएयहि आविउ लेहपाहुं ॥ ३९
तहिं लेहि लिहिउ किरं एउ सारु ॥ ४०

१ परिगलिय २ अत्थमेइ ३ सिद्धि ४ लीणु ५ रेहिहि ॥ कुमुम ७ नलिण
८ कुमारी ९ सयलु १० सयलु One mora too few in the next pāda ११ वि
१२ खणो १३ दीहलच्छि १४ निण १५ जहिछइ १६ सोहगुरु १७ अणुदिणु १८ सुप्फुल्लिय
१९ गुह २० रावसवई २१ अंगवसा २२ पोच्छणं २३ गुहपण २४ अन्नं २५ नामी
२६ वराव २७ लेहवाउ २८ वि

“लहु एहि कुमार समुददत्त
गुरु-सोय-सेह-निबिज्जमाण

तुहुं विरहि विसदुल जणणि^१ पुत्त ॥ ४१
कठ द्विय दुक्खि घरइ पाण ॥ ४२

॥ वत्ता ॥

रच्छामुहि गेहि घरगणि^२

खणि रुयंति न वि चकई ।

सरि नलिणि जेम जल-चज्जिय रत्ति-दियहु परिसुकई” ॥ ४३

[४]

पउमसिरि[हि] साहिय लेह-यत्त
ता जामि कत्ते पेक्खेमि ताउ
सा पभणइ अंसु-जलोह-नेत्त
“लगति दियह प्रिय दुग्गु देसु
गउ दिट्ठ जणणि पणमिउ असोउ
आणदिय-यधव-सयणे मित्ते
पउमसिरि विरह-सिहि सोसियंगि
नेमित्तिय पुच्छइ भणइ साहु
धलि-महु-भक्खणे महु-घाय
आवेइ कतु जइ मज्झु अञ्जु
आवेउ कतु लोयण-सल्लुण्णु
आवेउ तुरिउ महु जीविणसु

“महु दुक्खि अच्छइ जणणि तत्त ॥ ४४
अवणेमि ज^(35A)णेरिहि हियय-सोउ” ॥ ४५
“हुँ जामि तइ सहँ अज्जउत्त” ॥ ४६
पिउ-मटिरि अच्छइ तुरियउ एसु” ॥ ४७
आलिगिण विहि ति^(१) पणट्ठुं सोउ ॥ ४८
अच्छइ कुमार कु इ कालु तेत्थु ॥ ४९
निरु झुरई रयणिहि जिह रहंगि ॥ ५०
“कइयहुँ आवेसई मज्झु नाहु ॥ ५१
लहु (xxxx)उरिउरेहि^(१) काय ॥ ५२
दहि-सालि भत्तु तो देमि तुज्झु ॥ ५३
तुहु देमि जक्खा^(35B)ल्लुण्णु^(१) ॥ ५४
ओयाइउं तुम्हँ^(१) वि^(१) देसु ॥ ५५

॥ वत्ता ॥

नयणसु-सलिल^(१) गडयल-धल्ले^(१)

छान्न कंति परियज्जिय

दिणि दिणि झिज्झइ वाल किह ।

किन्हु-पक्खि ससिरेह जिह ॥ ५६

[५]

अह एकहिं दियहि^३ समुददत्तु
पिय-रहिय दिट्ठ ति चक्काई
उनेइ शप जल्ले-मज्झि देवि
पकय-चण्णु लोलइ गयणि ठाइ

निसि-समइ सरोवरु नेण^(१) पत्तु ॥ ५७

कदत्त कलणु दुक्खिय वराइ ॥ ५८

तीरहिं ठिय पंखउं पुण्णुं धुणेवि^४ ॥ ५९

तई-सरुयारि लग्गई दिसिहिं धाइ ॥ ६०

१ समुददत्त २ तुहु ३ जणणि ४ प्यरगणि ५ चक्काइ ६ दुग्गु ७ Metre requires तुरिउ ८ आलिगिण पिहिंति^० ९ पणट्ठु १० सणयण ११ मित्त, १२ झुरइ १३ आवेति १४ Two moras too few १५ दुक्खण १६ मज्झु १७ सल्लु १८ लट्ठयइ १९ ओयाइउ २० अणदिय २१ Should it be सित नयणसु-गडयल? २२ दियहिं २३ चक्काइ २४ कदत्त २५ सल्ल २६ पंखहु २७ पुण्णु २८ धुणेइ २९ चण्णु ३० तदि ३१ छान्नइ

“चक्राय घरिणि” सरि एह जेम्ब
जिह राय-कीरि पजरि निरुद्ध
[36A] उफठ विसदुलं भट्ट-छाउ
गुरुयणें गुत्तु ॥ “सहाव-सच्छं
आरुद्ध तुरगि समुददत्तु
पमुदय-भण सो अवरन्ह-कालि”
आनद्ध-चेणि”
कर-गलिय-चलय
मल मडल-चेस
॥ इय-गुण-यिसिद्ध

विरहाउर मज्झ वि दइय तेम्ब ॥ ६१
अच्छइ मह मग्गु नियन्तं मुद्ध ॥ ६२
विरहानल-सोसिय नियवि जाउ ॥ ६३
निय कत छपविणुं आउ यच्छं ॥ ६४
हत्थिणउरि सहँ सत्थेण पत्तु ॥ ६५
पडसरड सस-मदिरि विसालि ॥ ६६
सिय-दसण-सेणि” ॥ ६७
लज्जत-अलय” ॥ ६८
लीहावसेस ॥ ६९
पञ्चमसिरि दिद्ध ॥ ७०

॥ पत्ता ॥

पेक्खेपि कुमरु तहि वालहि
दुविसहँ लोय-सत्तायणं

नहु सणद्धि” सोगु फिह ।
कर्य-पुनह दालिहु जिह ॥ ७१

[६]

॥ न्हाविय सुयध-न्हाणिय-जलेणं
[36B] तमोहं दिहु किय उचिय वित्ति
एत्थतरि मडलिउ गुरु पयाउं
कह वि य अत्थयणुं न होइ लोउ
पञ्चमसिरिइ” सजिय घास-भवणुं
॥ निम्मल पईउं निहयधयारु
ज यद्धउं” अन्नहि जम्मि आसि
त उदयंगद(?) भोगतराउ
पञ्चमसिरि नियवि आनत मेहुं
सो अन्न भित्ति-अतरिउ भणइ
॥ [37A] “अत्थमिइ सरि पसरिउ तमोहि
पञ्चमसिरि मज्झु सकेउ देइ
“को चोछइ एह अणज्जु धट्टु”

भुजिउ विलिज्जु हरियदणेण ॥ ७२
परिपुच्छिय कुसलाइय-पवत्ति” ॥ ७३
धारुणि पसगं-जणियाणुराउं ॥ ७४
न” अन्नमुक्कुर” वि अत्थयेउ ॥ ७५
विणियेसिउ(?) “कोमल-नूळि” सयणुं ७६
सेज्जहि ठिउ अच्छइं तहिं कुमारु ॥ ७७
धणसिरिणं कम्मु यहुं-दुक्ख-रासि ॥ ७८
केलिण्डिउ आइव तहिं पिसाउ ॥ ७९
चित्त[वि] “विहडावउं विहि मि” नेहु” ८०
फुडु धयणेंहिं जिह सो कुमर सुणइ ॥ ८१
आवेज्जसु अणुदिणु एत्थु गेहि ॥ ८२
आणिउ एत्थु पइ अज्जु कोइ” ॥ ८३
जोवइ कुमार ता झत्ति नहु ॥ ८४

1 घरणि 2 नियन्त्र 3 विसदुल 4 मह 5 सख्य ॥ छपविणु 7 घाय
8 पञ्चमसिरि ९ भावधर्मीणि 10 सेणी 11 अणय 12 सणद्धि 13 दुविसह
14 सत्तायणुं 15 पाय 16 पणेण 17 तमोह 18 कुसलाइय पवत्ति 19 पयाउ
20 पसगु 21 शुरागो 22 अत्थयणु 23 उ 24 अन्नमुक्कुर 25 पञ्चमसिरि
26 भवणुं 27 वणवेसिउ 28 चलि 29 सयण 30 पइउ 31 अच्छइं 32 पभउ
33 यडु 34 दुयह One mora too few 35 गेहि 36 विहिं

॥ घटा ॥

मायावित्र दुष्टु पिसाउ
पवणाहव जेम्य पईवउ

सुष्टु कुमरि अगलोड्यवं ।
झत्ति न नज्जइ कहि ठियउ ॥ ८५ ॥

[७]

चित्तइ कुमार “दुस्सील एहं^[37]
अइविम्वुं निम्मल-कुल-पसूय
उम्मग-ल्लग हुय^(?) दुष्ट-सील
सच्छंद अणज्ज निराणुकप^(?)
न गणइ निघ-कुलु मइलिजतं^१
न गणइ माइ वप्पु स-सहोयरु
न गणइ सयण वगु सुहि परियणुं
न गणइ मरणु लज्ज भउ मेत्तइ
कयडु करेवि कनु मारावइ
पलकिंयं पँह नारि वहु-भगोहिं
छिन्नवि^२ नहु कन्न-सहुं चालहिं^३
तोडमि^४ कमलु जेम्य सिरु दुष्टहि

‘ कलत्तु महु भिन्न-नेह ॥ ८६
दुचारिणि कहं हु[य] स[र]-धूय ॥ ८७
उदाम-वियम्भिय-कामलील ॥ ८८
अक्षाणिय मोहिय विगय-सक ॥ ८९
न गणइ सील-रयणु भजंतं^५ ॥ ९०
न गणइ सासुय ससुरउ देयरु^[38] ॥ ९१ ॥
न गणइ इह-परलोय भवारणुं ॥ ९२
करइ अकज्जइ^६ ढहुसु खेखइ ॥ ९३
रवइ अल्लु पुणु सो जि ण भावइ ॥ ९४
चंदण-ल्लय जिह भुत्त भुयंगेहि ॥ ९५
दसमि अल्लु कयंतु दुसीलहि ॥ ९६ ॥
फलउ अणगं-सगु पाविट्ठहि^७ ॥ ९७

॥ घटा ॥

चित्तइ एउ कुमारे
“परिहार डंडु खल नारिहि”

कोवाणल-जालिय-मणउ ।
सुमारिय नीइ^८ वियक्खणहु ॥ ९८ ॥

[८]

आइय पडमसिरि अलकरेवि
पसरत-वहल-मुहवास-गध
उव्वमड-भिउंदि-भंग-मीसावणु
फोय-फुरत-नासु डसियाहरु
सकिय वण-ल्लयं जिह करि-गयंहुं
सकिय कमलिणि जेम्य मियकहु

करि कं^[38] मल्लु पडरु तंरोल्ले लेवि ॥ ९९
उव्विमन्न निविडं-रोमंच-वं^९ [ध] ॥ १००
कुविड कयंतु नाइ दुदसणुं ॥ १
कुरुल-दिट्ठि न पयडु सणिच्छरु ॥ २
सकिय मजरि जेम्यं दुवा[य]हु ॥ ३ ॥
सकिय कुलवहु जेम्य कलकहु ॥ १०४

1 भद्रलोपइउपठ The first pāda is metrically defective 2 कुमार
3 एहि 4 मंवर (7) Not properly legible 5 विम्वु 6 कड 7 स 8 अणजो
नाराकण 9 मइलीसतं 10 भमतं 11 परियणुं 12 भवारणु 13 जकज्जइ 14 पणिकिह
15 छिमि 16 चालेहि 17 तोडेमि 18 अणगु सगु पाविट्ठिहि 19 Defective 20 निई
21 कम्मोत्तु 22 मियइ 23 रोमचय 24 भवडिभगमीसावणु 25 दइसणु 26 पुरंतु
27 एइ 28 परिहार 29 जेव

सकिय गरडह जेम्ब भुयंगी
सकिय सेल-मुत्ति जह वज्जह
सकिय जिह सइ असइ-वा^{39A}सगह
सकिय जिह चक्काइ वियालह
सकिय रायहसि जिह जलय[ह]

सकि[य] वग्घह जेम्ब कुरगी ॥ १०५
सकिय मुणिवइ जेम्ब अकज्जह ॥ ६
सकिय जिह साल्लरि भुयगह ॥ ७
सकिय घरहिणि^१ जेम्ब विडालह ॥ ८
सकिय जेम्ब वसुधरि पलयह ॥ ९

॥ धत्ता ॥

जिम्ब करिणि विझि आसकिय
तह भीसणु रुडं निपविणुं

खर-गहंरह पचाणणहु ।
वाल चमकिर्य-चित्त तह ॥ ११०

[९]

॥ घोछाविउ कतु न देइ वाय
“को अविणउ मई” रिउ सामिसाल” पडिभणइ सो वि आरुडु वाल ॥ १२
“दुस्सीलें दिट्ठि मह परिहरेहि”
त असुय-पुवु निमुणेवि कत्त
वज्जाहय जिह कुल-सेल-मुत्ति
॥ चिर घेलई उट्ठिये लद्ध-सन्न
अच्छेइ वाल जिह बुद्धं हरिणि
पउमसिरि-सरीरह जेम्ब फति
इदिय-सुह व नासइ तमोहु
गयणे वि चवु विच्छाउ जाउ
॥ नयणों [इ]न कुमुयई” सकुयति
उगमई अरणुं सताउ नाइ

कर मउलि करेविणु भणई जाय ॥ ११
अह कालि अपूरइ तुहु मरेहि^{१०} ॥ १३
[39B] अइगरय-तास-कपत्त-गत्त ॥ १४
मुच्छिय घरणीयलि^{११} पडिय झत्ति ॥ १५
मुह-कमलु करिवि करयलि परुत्त ॥ १६
नइ कलुणइ(?) झत्ति विहाइ रयणि ॥ १७
नक्खत्त निवह नहयेलि गलति ॥ १८
कुक्कुड-रउ पसरइ नाइ मोहुं ॥ १९
सोय व वियभई चक्काउ ॥ १२०
आसा इय दीहउ दिसउ होति ॥ २१
रयिवुद्धि(?) जेम्ब निसि खयहु जाइ ॥ २२

॥ धत्ता ॥

हरिसो इवां^{40A} निगाउं
ढोहगु जेम्ब वर-वालहि

कुमरु सदेसहु पट्टियेउ ।
उयलि (?) महीयलि सठियउ ॥ २३

[१०]

॥ “दुव्वयर्ण-सहु मणि पक्खिवेवि
पिउ गेहि गयउ गलियाणुराउ

कलुण रुयति मई परिहरेवि ॥ २४
मई काई हयासई कियउ पाउ ॥ १२५

1 पयवहिणि 2 विरालह 3 *उहरह पचाणणइ 4 रुड 5 निपविणु 6 चमविणु
7 भमइ 8 मइ 9 परिहरेहि 10 मरेहि 11 कत्त 12 घरणीयलि 13 विरवलइ
14 उट्ठिय 15 वाल 16 पुन 17 नहियलि 18 मेहु 19 चवियभइ 20 नयणों
21 सुमुयइ 22 उगमइ 23 अरणु 24 Defective 25 पहियउ 26 जेव
27 हुवपण 28 हयासइ

आवेसि नाह ति धरिय पाण कइया वि न खंडिय तुम्ह आण ॥ १२६
 सुहुँ सामिय केण इ अलिउ अञ्जु सभालिउ जिह मई किउ अकञ्जु ॥ २७
 हउँ सुक विरह-सताय-तत्त कणवी[40B]र-माल जिह न वि विरत्त ॥ २८
 दुबाइय मजरि जिह मिलाण करि-वरतणुं व उक्खय-विसाण ॥ २९
 उप्पाडिय-फणि-मणि जिह भुयंगि विच्छाय दीण भय-वेविरगि" ॥ १३० ५
 यासहरह निगय सीलवति वत्थं चलेण नयणईं लुहति ॥ ३१
 चितंतु एहु गुरुर्यणह सिद्धु जोयाविउ कुमरु न कहिं वि दिट्ठु ॥ ३२
 अइभीम-सोय-सायरि निहिच्छ दोहग-सल्ल-सल्लिय-विचित्त ॥ ३३
 वज्जिय विस-मजरि जह भमरेंहि वज्जिय सूर-दिट्ठि जिह तिमरेंहि ॥ ३४
 वज्जिय सुयण-गोडि जिह पिसुणेंहि वज्जिय सीह दिट्ठि जिह हरिणेंहि ॥ ३५ ॥
 ॥ वत्ता ॥

तिह सयल-सोक्ख परिवज्जिय निष्फल इ[41A]वं तारुन्न-सिरि ।
 जिणुं दि व दि ट्ठि मणि ज्ञायइ कति पउत्थइ पउमसिरि ॥ १३६

[इह तईय संधि]

*

[चउत्थ संधि]

॥

लीलारविद-हत्या सिचंती^१(?) वारणेहि^{१०} अणवरयं ।
 सिरिया-देवि^{११} अचहरउ तुम्ह^{१२} दालिइ-दुक्खाइ ॥ १

* * * * *

॥ वत्ता ॥

अरुणुगमे सूर-छाहिहि^{१३}(?) चंदु जेम्ब विच्छाय-तणु ।
 रोवतं कत मेलेविणु गउ निय-नयरह बुद्ध-मणु ॥ २

[१]

गुरुयणहं कुमारी" कहिय वत्त "सा दुट्ठ-सील हुय अम्ह कंत" ॥ ३
 कोसलउरि निय-कुल-गयण-चदु वाणियउ आसि नामेण नंदु ॥ ४
 भुय-डंड-समजिय-विउल-कोसु गभीर पियवडं सुद्ध-लेसु ॥ ५
 तसु पुक्क^{१४}ई नामेण कंत खंमोयरि गुरु-थण-हार-यत्त ॥ ६ २३
 जसयंई जसोय सगहं चवेवि^{१५} धूयत्तणेण तहि जाय दो वि[41B] ॥ ७

१ भद्र २ हउ ३ मरण ४ वरतणु ५ सीलवति ६ हरणेहि ७ उय ८ पिणु, ९ संचि १० वारणेहि ११ देवी १२ तुम्ह १३ अरुणुगमे सुहत्याहेदि १४ सेम्बत १५ पुक्कमणु १६ गुरुर्यदाह १७ कुमारी १८ समुज्जिय १९ पियवड २० पुक्कण्ड २१ केणउ २२ रामोयरि २३ वत्त २४ जसम्बइ २५ सगहि २६ चयवि

कतिमइ किञ्चित्तमइ-नामियाउ
विन्नि वि कुरग-पिट्ठ णयणयाउ
विन्नि वि उच्चुग-पओहराउ
परिणइ कतिमइ समुद्धदत्तु
ते ताहि सहिउ घर-दारियाहि

कणय-च्छइ गयवर-नामियाउ(?) ॥ ८
विन्नि वि मियक-ससि(?)वयणियाउ ॥ ९
विन्नि वि नय-जोवण-मणहराउ ॥ १०
किञ्चित्तमइ भाउं तहुं उयहिदत्तु ॥ ११
किञ्चित् पुर्व-भर-भारियाहि ॥ १२

॥ घत्ता ॥

अप्परोप्परु गरुय सणेहए
भुजतह भोग मणोहर

सकलैत्ताह पमोय [प]रहँ(?) ॥
जाइ कालु जिम्ब मुरवरहँ ॥ १३

[२]

॥ जिह नद-धूय कतिमइ तेण
सखेण मुणिउं सबधु एहु
आगमणु गमणु ववहारु छिहु
“सीलवइ विणीय गुणाणुरत्त
जसु धीय नत्थि सो वरु कयत्थु
॥ जसु धीय नत्थि कुलु विमलु तासु
जसु धीय नत्थि दुल्लय-निहाणु
जसु धीय नत्थि सो नरु कुलीणु
जसु धीय नत्थि दुस्सील वित्ति
जसु धीय नत्थि सो गुरु[उ] होइ

परिणिय असोगदत्तह सुएण ॥ १४
अवरोप्परु विहडिउ ताहँ नेहु^[42A] ॥ १५
चित्तवइ सणु चित्ति^१ विसणु ॥ १६
महुं धीयं तह वि दइएण वत्त ॥ १७
“[××××××××××××-] ॥ १८
जसु धीय नत्थि सो सुह निवासु ॥ १९
को रडिवि सकइ तासु माणु ॥ २०
न कयाइ वि जपइ कह वि दीणु ॥ २१
अकलक तासु जगि भमइ कित्ति ॥ २२
घरि वाहिरि परियणि सयणि छोइ ॥ २३

॥ घत्ता ॥

निहोसं वि दइय-विज्जिय
दालिइ जेम्ब मणु ताणइ

सोयाउ[र] जोवणहँ भरि ।
जणयह धीय वसत घरि^२ ॥ २४

[३]

पञ्चमसिरि नियय-विज्ञाणु नाणु
॥ “निहोस वि हउं” कतेण मुक्क
किं कासु वि मइ घरवासु भग्गु
किं हस-जुयलु सरवारि भमतु

चिन्तवइ रत्ति दिउ मूढ-झाणुं ॥ २५
दुस्सील जेम्ब पेसणह चुक्क ॥ २६
वउ लेवि न पालिउ किं समग्गु ॥ २७
विच्छोहिउं मइ पावइ रमतु ॥ २८

1 कणगण्डमयसवरतायसामियाउ 2 पमोयराउ 3 कतिमइ 4 किञ्चित्तमइ ॥ भाप
6 ताहि 7 इमहिदउ 8 विणत्ति 9 एव 10 भण 11 सकलैत्ताह 12 एम्मोयराह
13 मुणीउ 14 चित्ती 15 मह 16 विज 17 This pāda is missing 18 नदोम
19 जोवणह 20 तावइ 21 घरे 22 माणु 23 झणु 24 हउ 25 इमतु
26 विछोहिइ 27 पावइ

कंत-विमुक्क नारि अकलंक ड
कत विमुक्क नारि निरु झिज्जइ
कंत-विमुक्क नारि ज जोयड
कत-विमुक्क नारि सवियारिहिं
कत-विमुक्क नारि सतापि
कंत-विमुक्क यधुं लज्जावड
कंत-विमुक्क नारि [अ]तरडडें^[43A]

जणु जणु दुट्ठ-सील आसंकड ॥ २९
घरि वधेहि वि नाहि गणिज्जइ ॥ ३०
कुल-कलंकु तसु गरुयडें दौयइ ॥ ३१
जोडज्जइ पर-दार-वियारिहि ॥ ३२
रणुं वि न मुच्चइ जिह रवि तापि ॥ ३३
करड कज्जु ज अप्पु ण भावइ ॥ ३४
वहुविह-दुक्खह होइ करडडें ॥ ३५

॥ घत्ता ॥

महु कंत-विमुक्कहि विरहिं^१ सुक्कहि अन्नं-पुरिस-वज्जिय-मणहि ।
लावन्न-समुज्जलु जोषणुं निप्पलु कुसुम जेम्ब वणिं^२ मालइहिं^३ ॥ ३६ ॥

[४]

एतथंतरि आगय निमलसील
तवचरण-निरय-साहुणि-समेय
अवगाहिय-जिणसासणं-समुह
सोमत्तण-निजिय-चदकति
निझाडइं^४ व गय-मय-वियार
वाडय-सिहि व कय^[43B]-जलहि-सोस
हारागलि व निम्मल-मुचित्त
कुट्टेदु-धयलु रयहरणु हत्थि
सम्मत्त-नाण-दसण-समग्ग
तं पेम्मियवि हरिसिय सख-धूय
अब्भुट्ठियं^५ गुर-सताव-समणि
वंदिवि आणद-गलत-दाह

नामेण गणणि जिण-धम्म-कुसल ॥ ३७
सुयदेवय ॥ विज्जोपवेय ॥ ३८
पडिवोहिये-वहु-भवियारणिद ॥ ३९
उवसम-सिरि नापड मुत्तिमति ॥ ४०
पाउसं सिरि व सतावहार ॥ ४१
दिणयर-पह व निहलिय-दोस ॥ ४२
जिण-धम्म-नाण-भूसिय पवित्त ॥ ४३
जुग-मेत्त-निहिय लोयण-विसत्थिं^६ ॥ ४४
दूरुज्झियं-विसय-कुधम्म-सग ॥ ४५
कौडल वसति जह दिट्ठ-चूय ॥ ४६
आसणुं चिदिन्नु उवयिडं^७ गणणि ॥ ४७
गणणीएं दिन्नु तहि धम्म-लाहु^[44A] ॥ ४८

॥ घत्ता ॥

वदेवि गणणि^१ सुह-भाणिं
पप्फुल्ल-नयण मुह-पकय

कर-कमलजलि^२ करिवि सिरि ।
अगडं^३ सठिय पउमसिरि ॥ ४९

[५]

प्रिणओणय पउमसिरि महासइ
“धम्मसीलें तुह निरु विच्छाई

दुवल गणणि^४ नियमि आसासई ॥ ५०
कत विमुक्क नाई चक्काई ॥ ५१

१ जणु २ सणो ३ वध ४ तरडड ५ विरहि ६ सुन ७ जोयण
८ वणि ९ मालयइ १० सामाणि ११ परिपोहिय १२ सोमत्तणि १३ निज्जाटिय वधगाव
१४ पाउय १५ विसय १६ दुरमिय १७ अबुट्ठिय १८ भायण १९ उवविड २० व्याहु
२१ गणणि २२ वचणि २३ अगड २४ गणणि २५ सामायइ २६ गारि
पउम ५

वयणुं मिलाणउं कति न विभावइ
 “भयवइ साहउं” तुज्जु समासिं
 पेम-वधु सय-सिकरु तुट्टउ
 परिणियं अन्न का वि सुहि^{१०} अच्छइ
 “कुलु अकलकु सीलु गुण निम्मलु
 चचलु मण-यणु पिरु नच्छइ
 पिय-सभोग विजजिय दीणइ
 सपाविय-दूसह-दोहगाइ
 ता सवारवि” अज्जु अप्पाणउं
 “एउ चित्तेवि जाम्म मरणद्विय

गिटिउ विडप्पि^१ ससिहरु नावइ” ॥ ५२
 मज्जु विरत्तु कतु विणुं दोसि ॥ ५३
 मोत्ताहलु जिह भगुं न फुट्टउ ॥ ५४
 मह सुइ^{१४} जे वि न वेत्तइ पुच्छइ ॥ ५५
 जोधणुं दुजउ अणगु महाणलु ॥ ५६
 विसय महाणणि^{१५} भणहि इच्छइ ॥ ५७
 पय पूरणइ विलास विहीणइ ॥ ५८
 मइ^{१६} जीवतिइ काइं अभगाइ ॥ ५९
 तावह लछणु अपस न आणउं ॥ ६०
 भयवइ झत्ति ताम्य तुहं दिट्ठिय ॥ ६१

॥ घटा ॥

मुह-कमलु^{१७} तुहुं पेक्खेविणुं
 गुर-सोय-समुद्धि निवुड्ढहि

भयवइ उज्झिउ मइं मरणुं ।
 मज्जु अणाहि तुहं^{१८} मरणुं ॥ ६२

[६]

“तो गणणि पजपइ महुर-वाय
 जिउ एउ अणाइ निवड्ड-कम्मु
 नारय तिरिएमु अणत-कालु
 तइं आसि भउतरि किं^{१९} [य]उं धम्मं
 जाणजिउ तुहलक्खण-सरीर
 “सपाविउं जोधणुं विगय-सोणुं
 किउ आसि कि पि भोगतराउ
 निहोसहि ज जि विरत्तु कतु^{२०}
 चिरु कालु भोग सुर-माणसेसु
 मुह रसिय निसय विरसाउपसाणि
 “किं कह वि न साविणं सुयउ एउ
 मणु (नि)रुभंहि विसपेहि सचरतु

“सुणि सुदरि अवहिय मज्जु पाय ॥ ६३
 अलहतु जिणिदह तणउं धम्म ॥ ६४
 अणुहवउ अणोरमु दुक्ख-जालु ॥ ६५
 ति पाविउ सुदरि मणुय-जम्मु ॥ ६६
 जिणवयण कुसुमवण-सत्थ-सूहं^{२१} (?) ॥ ६७
 उवणमिय-मणोहर कामभोरु ॥ ६८
 तिं एह अयडे” हउ विराउ ॥ ६९
 तुहु धम्मसील निर नेहरतु ॥ ७०
 उअमुत्त न जीवह सह वि तोसु ॥ ७१
 कपाग फलोअम मुद्धि जाणि ॥ ७२
 अप्प-वहु होइ वहुं पाव-भेउ ॥ ७३
 जिण-धम्महु उप्पेरि देहि चित्त ॥ ७४

1 वयणु 2 One mora too many 3 विडप्पि 4 गावइ ॥ साहउ 6 समासि
 7 विण ॥ उगु 9 परिणीय 10 सनां 11 वित्तइ 12 जोधणु 13 नेच्छइ 14 वणि
 15 पइउरणइ 16 “विहीणइ 17 “दोहगाइ 18 मइ 19 जीवतिथ 20 अभगाइ
 21 सवारवि 22 साणउ 23 मुहु कम्मलु तुहु 24 पेक्खविणु 25 मणु 26 तुहुं
 27 सरणु 28 अणाहिइ 29 मणउ 30 किउ 31 धणु 32 सय 33 संपाविय
 34 जोधणु 35 “सोहु 36 “भोग 37 अयरे 38 नि 39 यहु 40 नि appears
 to be superfluous 41 उवहि

॥ घत्ता ॥

लडे पच-महवय भावि
त ठाणुं जेण लहु पावहि

सजमि निचलु करेवि मणुं ।
जेथु ण जम्मणु न वि मरणुं ॥ ७५

[७]

आउच्छवि वध[व] जणणि सखु
कारविवि' महच्छउ जिणहरेसु
पडमसिरिइ^{१०} पच-महवयाई
एकारसगु आगमु विचित्तु
थेयेण वि काळि^{११} विविह-सत्थ
भावणह निञ्जु भावेनि चित्तु
सज्झाय झाणु उज्जमुं करेइ
सहुं गणणिइं घर-गामइं भमते
कतिमइ-कित्तिमइ-नामियाहं
गय नेहि ए वि अञ्जुडियाइं

वियरेविणुं लोयह धणुं अससु ॥ ७६ ॥
पडिलाहणं देविणुं मुणिगरेसु^[46A] ॥ ७७
पडिवज्जइं मुर-गिरि-दुवहाइं ॥ ७८
वागरणु छंदु जोइसु निमित्तु ॥ ७९
जाणिज्जहि तीएँ महंत गय ॥ ८०
अणुदियहु चरइ तव-चरणुं चित्तु ॥ ८१ ॥
गुरु विणव सति दय आयरेइ ॥ ८२
साकेर्य-नयरि गय जंत जंत ॥ ८३
पडमसिरि-अज्ज विहरत ताहं ॥ ८४
विणएण नमसेवि वइडियाइं ॥ ८५

॥ घत्ता ॥

॥

पडिलाहिय दिवाहारेहि
निय-जम्मु सफलु मज्जतिहि

खीर-सड-धिय-यंजणेहि ।
ताहिं विहिं वि हरिसिय-मणे^[46B]हि ॥ ८६

[८]

“भयवइ पसाव अम्हह करेहि
निई धम्मु कहइ(?) मणि भावियाव
सा दिणि दिणि आयइ कहइ धम्मु
धुइ-थोत्त-देववदण पढंति
अह अन्न-दियहि पडमसिरि-अज्ज
पोएइ तुइ कतिमइ हारु
कतिमइ मुणविणु हारु हिइ
ज आसि जसोयहि दिनु आलु

आवेजसु अणुदिणुं एथु नेहि ॥ ८७
अम्हिहि दिति जि सावियाव^(?) ॥ ८८ ॥
निसुणति ताउ परिहरिउ कम्मु ॥ ८९
पचुवरि^{१०} मह-मज्जइं चयति ॥ ९०
विहरणहि^{११} आय धुय पाय-पुज ॥ ९१
ससि-किरण-कति चउ-जलहि-सारु ॥ ९२
वदेवि आहारहु घरि पडइं ॥ ९३ ॥
तहुं कम्मह उदंडं खेत्तवालु ॥ ९४

१ छप २ मणु ३ ठाणु ४ मरणु ५ विरगुविणु ६ घणु ७ कारववि ८ परिहाहण
९ देविणु १० पडमसिरिय ११ पडवज्ज १२ काळी १३ निजु १४ चरणु १५ उज्जमु
१६ गणणिय १७ भमतु १८ सानेइ १९ जव २० कतिमइ २१ कित्तिमइ २२ अञ्जुडियाहु
२३ पइडियाहु २४ अणुविणु २५ निय २६ पचुवरि २७ मज्जइ २८ विहरणहि २९ सुह
३० पइइ ३१ तहि ३२ उदंड

पडमसिरि निषविणुं सुद्धु रुद्धु^(47A) चित्तवड एउ पविट्ठु दुद्धु ॥ ९५

“अवहरमि हारु अवयरमि मोरि जिं एह अज्ज जणु भणइ चोरि” ॥ ९६

॥ घत्ता ॥

यतरं-सुरं-मायाहिट्ठिउ
नचेइ कलाव-मणोहर

चित्त सिहडि^१ समुट्ठियउं ।

झत्ति महीयलि^२ सठियउ ॥ ९७

[९]

भिन्निदणील-मणि-साम कठि
विहणिय पिठायलि छलिय-छाउ
विष्फुरिय-तरल-मणि किरण फारु

“लहु वडुंवि सठिउ तम्मि ठाइ
अइ-गरुय-चोखु कहणु न जाई
कतिमइ भरिउ लडुयहँ” आलु
गुरु-भत्ति जुत्त सबे वि देइ^३
वदेवि विसज्जिय गय विहारं^४
“सा जपइ “कौंइ यतरु करालु
कतिमइ न पेक्खइ हारु जाय्य
“कि केण वि थवियउ पूकरेण^(१)
सावज्ज-जोग परिवज्जियाएँ

सिरि फुरिय चद न नीलकठि ॥ ९८

त नियवि रुइर-दीहरं-कलाउ ॥ ९९

सद्यो वि तेण सो गिलिउ हारु ॥ १००

पडमसिरिहि मणि विमिहउ न माइ ॥ १

कहि^(47B)जतउं को वि न सदहाइ ॥ २

निगय धर-मग्गहु निरु विसालु ॥ ३

पडमसिरि अज्ज कइ य वि गहेइ ॥ ४

महरियहि कटिउ जिह गिलिउ हारु ॥ ५

तुहु देवउं^५ इच्छइ अलिउ आलु” ॥ ६

निय-चित्ति वियप्पइ एउ ताम्ब ॥ ७

सहस त्ति हरिउ कि तक्करेण ॥ ८

अवहरिउ हारु कि अज्जियाएँ^(48A) ॥ ९

॥ घत्ता ॥

“कतिमइ वाल हकारिवि
“इह मुहु हारु न वि दीसइ

आउच्छइ परियणुं सयलु ।

कति-करवियं-ग[य]णयलु” ॥ ११०

[१०]

परिपुच्छइ परियणु सलवेइ
अवहरिउ हारु फुडु अज्जियाएँ^१

“सहस त्ति मिलिय दज्जणु अमहु”
घोसिज्जइ धरि धरि निवियारु
विहरत नियवि पडमसिरि अज्ज

“इह सामिणि^१ अल्लु न को वि एई ॥ ११

दक्खिअ लज्ज भय-वज्जियाएँ” ॥ १२

वित्थरिउं नयरि तहि चोरि सहु ॥ १३

“अज्जिइ कतिम[इ]हि हरिउ हारु” ॥ १४

“सा एह चोरि” जपहिं अणज्ज ॥ ११५

1 निषविणु 2 जणु 3 यतरु 4 गुरु 5 चित्तयहडि ॥ समुट्ठियउ 7 महीयलि
8 विहर 9 माई 10 कहणु 11 जाइ One mora too few 12 लडुयह 13 देई
14 विहारि 15 देवउ 16 कतिमइ 17 कतिवड 18 परियणु 19 करविउ 20 सामिणि
21 एउ 22 अज्जियाउ 23 वज्जियाइ 24 दज्जणु 25 अमहु 26 विच्छरिउ
27 अज्जिय

“जइ विसयहँ तुँहु नियत्तु चित्तु
 “भयवड मई जणुं जणु भणइ चोरि
 तई कह वि भजतरि^{148B} आलु ठिछु
 मं कास वि उपरि¹ वहहि रोसु
 तवि सजमि निचलु करहि भाउ

अवहरिउ हारु तई कहु निमित्तु” ॥ ११६
 तो जामि कहिँ वि अशेत्त दूरि” ॥ १७
 तं असुहँ कम्मु एउहि उडहुँ ॥ १८
 क्रिय-कम्मह कह वि न होउ नासु ॥ १९
 अणुदिणुं मणि सुमरहि वीयरउ ॥ १२०

॥ घत्ता ॥

लहु अयसं-पंकु पकरालहि
 जं दिखु तुज्जु सइ हत्थि^१

तवि सजमि निचल-मणहि ।
 अमुणिय-परमत्थेहि खलेंहि ॥ २१

[११]

छट्ठम-दसम-दुगलसाई
 आयविल-निच्चिय एगदति
 चदायणुं रयणावलि-विहाणु
 इयमाइ चरतिहि तव-विसेसुं
 शायंती¹ निचलु सुक झाणुं
 जाणिज्जहि^१ तिन्नि वि जेण काल
 जाणिज्जहि जेण असेस दिव
 जाणिज्जहिं कुल-पयय नरई
 जाणिज्जहि जेण प्रिचित्त कम्म
 जाणिज्जहि जेण अइंदियत्थ
 जाणिज्जहि धायर-सुहुम-भाव
 जाणिज्जइ” जि पायालु सगु

मासल-मासं-दोमासियाई ॥ २२
 केस[रि] विकीडिउ हारपंति ॥ २३
 जव-वज-मज्झु लई वहुमाणुं” ॥ २४
 घण-घाई-कम्मु विहडिउ असेसुं ॥ २५
 उप्प[^{49A}]जइ केवल-दिघ-नाणु ॥ २६
 जाणिज्जहि सायर जे विसाल ॥ २७
 जाणिज्जहि छविह जेण जीव ॥ २८
 सुर-मणुय-तिरिय-नारय-गईउ ॥ २९
 मदर-गिरि-उववण परम-रम्म ॥ १३०
 धम्माधम्माइयं बहु पयत्थ ॥ ३१
 वंधासव-सवर-पुत्त-पाय ॥ ३२
 जाणिज्जइ जि फुडु मोक्ख-मग्गु ॥ ३३

॥ घत्ता ॥

सपुत्तं अणुत्तु^{49B} अणोवमु
 उप्पन्न नाणुं वर-केवलु

उत्तमु सासउ सिउ अचलु ।
 नज्जइ तिहुयणुं जि सयलु ॥ ३४

[१२]

निदहु-कम्म झाणाणलेण
 “मई अलिउ आलु अज्जियहि देवि
 उवसगु करइ जो मुणिजराहँ

खेत्ताहिउ चितउ निय-मणेण ॥ ३५
 अप्पाणउ³ घल्लिउ नरइ नेवि ॥ ३६
 सम्मत्त-नाण-दसण-धराहँ ॥ १३७

१ वउ २ जणु ३ भमवरि ४ अयुह ५ उहउ ६ उपरि ७ अणुदिणु ८ अयसु
 ९ हत्थी १० नाम ११ चंदायणु १२ वामणु १३ एय १४ वहुमाणु १५ वेसेसु
 १६ घाय १७ अससेसु १८ शायति १९ झाणु २० जाणिज्जहि २१ नज्जउ २२ धम्माइय,
 २३ जाणिज्जइ २४ सपुत्त २५ पाणु २६ तिहुयणु २७ णानलेण २८ आपाणउ

तत्र-सजम-करण-समुज्जयाहँ
सो आउ निचधइ नरइ घोरि
पेक्खतह लोयहँ अज्जु तारु
पञ्चमसिरिहि जि उत्तरिउ(?)आलु”

“चित्तमय सिट्ठी” महु मणोज्जु
कतिमइ स-परियणु सुट्ठु रम्म
ता झत्ति समुद्धिउ चित्त-मोर
केया रउ मेहइ कल निनाउ
तस्स वि उतउ(?) कलाभारु
“उद्धेवि झत्ति भित्तिहँ” विलगु

मय मोह-विहणहँ सजयाहँ ॥ १३८
निचधयारि वीभच्छ-रोरि ॥ ३९
तेण वि कमेण निगल्लिउ हारु^(50A) १४०
चित्तइ मणेण सो खेत्तनालु ॥ ४१
कह गिल्लिउ हार अण्णेइ चोज्जु(?) ॥ ४२
अच्छइ नियतं जा चित्तयम्म ॥ ४३
भवणगणि नद्यइ हियय-चोर ॥ ४४
कोट्ठेण लोउ देक्खणह आउ ॥ ४५
निगल्लिउ असेसु इ तेण हार ॥ ४६
विम्हइउ लोउ योद्धणह लगु ॥ ४७

॥ घत्ता ॥

“निम्मल-चारित्त-गुणहृदि
अमुणिय-परमत्थेहि अग्गेहि”

लोह-मोह-मय यज्जियहि ।
आलुं दिखु तहि अज्जियहि” ॥ ४८

[१३]

“पञ्चमसिरिहि केवल महिम देव
अवणिय-त्त^(50B)णयकुंरं तक्खणेण
मेहइहि गधुक्कंड-कुसुम-बुद्धि
वित्तिन्न पत्त-पम्भार-फार
पञ्चमसिरि तेत्थु भयवइ निसत्त

“पक्खुहिय-महोनहि-गरय-नाउं
वायति धीण विज्जाहरीउं
मणहरु नच्चति सुरगणाउ
विज्जाहरं सुर गधव जक्ख
अज्जियहि दिट्ठु उप्पन्नु नाणु

“निय महिम सुरेहि उच्छलिय वत्त^(51A)
पुर-जणु अतेवर विजउ राउ

भत्तीएँ करति हि(?) आय केम्य ॥ ४९
सिचति भूमि चदणरसेण ॥ १५०
इदियवर-कुल-सज्जणियेत्तुद्धि” ॥ ५१
बेउयिय चदण मत्थ-सार ॥ ५२
चउगइ-ससार-समुद्ध-तिउ ॥ ५३
वाएँति(?)विट्ठि किउ सीहनाउ ॥ ५४
गायति सुहावउं निन्नरीउ ॥ ५५
रस-हाव-भाव-रजिय-मणाउ ॥ ५६
“जय जय” धुणति भयवइ असर ॥ ५७
निस्सेस-वत्थुं वित्थार-जार्णु ॥ ५८
कतिमइ वित्तिमइ ताहि कर्त ॥ ५९
वदणह आउ निगय पयाउ ॥ १६०

1 विम-छरु 2 It should be तेणवि कमेण निगल्ले In the next line
also उत्तरउ should be उतरह 3 चित्तइ 4 चित्तइमसिरिहि 5 गिल्लिउ 6 कतिमइ
7 पारयणु 8 नियत 9 For उहउ or उतुय ? 10 भित्तिहि 11 पल्लु 12 अज्जियहि
13 ०वरुपकुंर 14 गधुक्कंड 15 स-परिय 16 सुट्ठु 17 मयवइ 18 प्भाउ
19 Defective 20 विज्जाहरीउ 21 विजहर 22 भयवइ 23 परय 24 पाणु
25 कति 26 पुराण

ટિપ્પણ

[અમ્બ્રશ શબ્દોની સાથે કામમા સ્પર્શન પર્યાય મૂકેલ છે

સુદિત પાઠમા જ્યાં જ્યાં મૂલ પાઠ ગ્રંથ કે વ્યાસ્રણ, છદ અગર અથનો દ્રષ્ટિ અસ્પષ્ટ કે શાકાસ્ત્ર લાગ્યો છે ત્યાં તા વાજુમા પ્રધાપતુ સિદ્ધ મૂકેલ છે ને કેટલેક સ્થાને પાદનોંધમા એ અગુદિ કે અપ્રતા દૂર કરવા માટેના સૂચન પણ આપેલા છે પરંતુ ટિપ્પણમા આવા શકા સ્થાનોમાંથી જેમને વિશે કાંઈ વિશેષ કહેવાતુ છે તેમનો જ સંજોગ કરેલો છે]

પ્રથમ સધિ

પ્રારંભના છદમા દિવ્યદિદિ (ડિવ્યદાદિ) એ કવિનું હપનામ મૂકેલ ■ પ્રત્યેક સધિના અંતમા પણ તે મૂકેલ છે

સધિની આદિષતામા તારુનહરિ=તારુણ્યમયેન કે તારુણ્યમયે એ 'તારુણ્યથી સ્વરૂપ થયેલા (કપટમાયથી)' એવો અર્થ અથવા તો 'તરુણ વયમા (મવ=યવ?)' એવો અર્થ વ્યાપ્ત થઈ શકાય

સધિની આદિષતાની કીર્તિ પક્ષિ(જુય અણિટુ જિદ્દ બ્રહ્મભવિ)નો સવય પહેલા કટ કરી પહેલી પક્ષિ (તિહ કહાર્ધિ) સામે છે એટલે માપાતરમા 'જે રીતે અગ્રિય બની,' એમ પૂર્ણ વિરામને સ્થાને અવિરામ જોડા

૪ માપાતરમા ધમ્મુ=ધર્મ્યમ્ રૂઢ તેને ષડમતિરિચરિતના વિશેષણ તરીકે ષટાવી અર્થ કર્યા છે, અને સુણહને માત્ર વાચ્યમગીથી પુનરુક્ત થયેલુ ગણી, નિસુણેટને ક્રિયાપદ તરીકે લીધુ છે કીર્તિ રીતે, સુણહનો પણ અર્થ કરતો હોય તો આમ થશે, 'તે હુ વિશેષે કરીને કહુ છુ, ધમતુ ધવળ કરો રમ્ય, એવુ પદ્ય શ્રીચરિત તમે સામલો'

૬-૭ ચદ્વપ્પહ (ચન્દ્રપ્રમ) આઠમા જૈન લીનર મહાસેન (મહાસેન) તેમના પિતાનું નામ અને લક્ષણ (લક્ષણ) તેમની માતાનું નામ

૧૨ મૂલ પાઠ તિયલોઝ[ના]દ (ત્રિલોક-નાદ) હોય

૧૪ છટ્ટી પક્ષિથી નવુ વાચ્ય શરુ થયું ગણીએ તો તે વાચ્ય ચૌદમી પક્ષિ સુધી ચાલુ રહે છે, કારણ કે પદરમી પક્ષિથી નવો વિષય અને નવુ વાચ્ય શરુ થાય છે તે સ્પષ્ટ છે પણ ૬ થી ૧૪ પક્ષિ વચ્ચે પળમેળિણુ અને પળમિણિ એમ બે સવયક મૂલુ જ આવે છે, એને પૂર્ણ ક્રિયાપદ નથી આવતું એ રીતે વાચ્ય અપૂર્ણ, અદ્વર સ્પષ્ટ રહે છે એટલે માપાતરમા કર્યું છે તેમ બોધી પક્ષિમાંથી તિહ કહાર્ધિને અહીં અપ્યાહાય ગણવુ જોડા

૧૫ 'સુયેસ=સુ+યેશ્મન્ ડલ્લલસુયેસુ' વહુવાહિ ગણવો

૧૬ હરિકમલાડલાદ ળિટ છે હરિ અને કમલને કતાર, સરોવર ને રાડલ પ્રણેયની સાથે સુદાસુદા અધમા લેવાના છે

૧૭ મૂલમા સહુ સુય લોગ સાલિનો અર્થ ન થતો હોવામા સાલિ ને લોગનો વ્યવય થયો માની સહુ સુયસાલિ લોગ એમ પાઠ સુચાર્યો છે વળી મૂલમા મુણિ દિયવર છે (ઓ આગલ સ્પર ૫ ૬૮મા મુણિ દિયવર મળે પણ છે), છતાં પ્રસ્તુત પક્ષિમા પૂર્વા ધેન અત જ મુણિવર શબ્દ આવેલો છે એન સંધિ આ મુણિ તિરર્થ થી જાય છે તેથી મુણિ એવો પાઠ કલ્પ્યો છ
પડમ. પ્ર. ૬

पउमसिरि असेसु ई पुव-उलु
पणमेवि खमाउड सित्तपालु
पउमसिरि-चरिउ निमुणेवि रम्मु
कतिमइ कतु कित्तिमइ-नाहु

निय-चरिउ कहइ ज जेम वित्तु ॥ १८३
सहुँ पुर-जणेण ज दिनु आलु ॥ ८४
पडिवज्जहि केवि गिहत्थ धम्मु ॥ ८५
गहिऊणं दिक्ख ह्य भाव-साहु ॥ ८६

॥ घत्ता ॥

[न]णु पजर जजरु मेखिवि
जिणुं दिदिदि जिहिं अऊइ

दुरुज्झिय-ससार-भय ।

तहिं भयवइ प[५३A]उमसिरि गय ॥ ८७

[१८]

सुय-देवय ध जा सुप्पसत्तं
११ घर-कइ-कहं ध जा सुप्पसत्तं
हिमगिरि-सुय ध जा भव विरत्त
अब्भत्थिएण दूलजियाएँ
पउमसिरि चरिउ मइँ रइउ एउ
सुय देवय निम्मल बुद्धि देव
१२ अणुराय [रत्त ?] पकय-दलच्छिँ
सो जाणइ धम्माहम्म भेउ
मसिपाल-कव्व-कई आसि माहु(१)
तसु निम्मलि घसि समुब्भवेण

पकय-कर पोत्थय-कमल-हत्थ ॥ ८८
सुह-रक्खणं सुधय(१)^१ विणयवत्त ॥ ८९
तवचरण-समुज्जय नियम-सत्त ॥ १९०
विणएण साहुजण-रजियाएँ^{१२} ॥ ९१
जो पढइ मुणइ तसु होइ सेउ ॥ ९२
अवाइँ^{१३} दुक्खइँ अवहरेउ ॥ ९३
घरणि ध तसु धरि यसइ लच्छि ॥ ९४
अचिरेण होइ[५३B] तसु दुक्ख-छेउ ॥ ९५
जसु निमल नित्ति जगु भमइ साहु ॥ ९६
पउमसिरि चरिउ किउ धाहिलेण ॥ ९७

॥ घत्ता ॥

१३ कवि-पासहँ नदणु दोस विमदणुं सूरइहिं महासइहिं^{१०}
जिण-घलणह भत्तव तावह पोत्तव दिधदिदि निम्मल मइहिं^{११} ॥ ९८

*

जाव इय सज्जाण
ताव खनेइ पुराण

काले वट्टइ सुहेण भावेण ।
नवय पाव न वघेइ^{१२} ॥ १९९

१४ [इइ चउत्थ सधि]

१ इ २ ० वसु ३ गहिउण ३ णु ५ विणु ६ सुपमव ७ करकयकइ ८ सुल
लवण ९ सुधय १० नव ११ नियम्म १२ रजियाइ १३ अवाइ १४ ० दलच्छ
१५ ० कतु १६ कय १७ नाहु १८ नवणु १९ विमदणु २० महासइहिं २१ मइहिं
२२ ॥ मगर महाधी ॥

ટિપ્પણ

[અવગ્રહ શબ્દોત્તી સાથે કાંમલા ચરુત પર્યાય મૂલેના છ

સુદિત પાઠમાં જ્યાં જ્યાં મૂળ પાઠ થટ કે વ્યાખ્યાન, છદ અગર અથની દષ્ટિએ અસ્પષ્ટ કે શકાસ્પદ લાગ્યો છે ત્યાં ત્યાં ઘાનુમાં પ્રધાન્યનુ ચિદ મૂલેના છે ને કેટલેક સ્થાને પાદનોંધમાં એ અગુદિ કે અટકતા દૂર કરવા માટેના સૂચન પણ આપેલા છે પ્રસ્તુત ટિપ્પણમાં આવાં શકા સ્થાનોમાંથી જેમને વિશે કંઈ વિશેષ કહેવાનું છે તેમનો જ સંક્ષેપ કરેલો છે]

પ્રથમ સધિ

પ્રારંભના છદમાં દિવ્યદિદિ (દિવ્યદષ્ટિ) એ કવિનું સપાત્ર મૂલેનું છે પ્રલેખ સધિનાં અર્થમાં પણ તે મૂલેનું છે

સધિની આરિયતામાં તારુણ્યરૂપિ=તારુણ્યમયો કે તારુણ્યમયે હઈ 'તારુણ્યથી સ્વચ્છ થયેલા (કપટભાવથી)' એનો અર્થ અથવા તો 'તરુણ વયમાં (મય=વય?)' એનો અર્થ કદાચ પડાવી શકાય

સધિની આરિયતાની ધીની પતિ(દુય અણિદુ જિદ અન્નમત્રિ)નો સ્વપ્ન પહેલાં કદ પત્ની પહેલી પતિ (તિહ કહધિ) સાથે છે એટલે માપાતરમાં 'જે રીતે અગ્રિય ધની,' એમ પૂન-વિરામને સ્થાને અલ્પવિરામ જોડે

૪ માપાતરમાં ધમ્મુ=ધર્મ્યમ્ લઈ તેને પડમસિરિચરિડા વિશેષણ તરીકે ધરાવી અર્થ કર્યા છે, અને સુણહો માન કામ્યભગીથી પુનરુત્થ થયેલું ગણી, નિસુણેહને ત્રિયાપદ તરીકે લીધું છે ધીની રીતે, સુણહનો પણ અર્થ કરવો હોય તો આમ થશે, 'તે દુ વિશેષે કરીને કહુ છું, ધમ્મુ ધરણ કરો રમ્મ, એવું પદ્ય શ્રીચરિત તમે સામઘો'

૬-૭ ચદપ્પહ (ચન્દ્રપ્રભ) આઠમા જૈન સીર્ષસ્તર મહરસેણ (મહાસેન) તેમના પિતાનું નામ અને લક્ષણ (લદમણા) તેમની માતાનું નામ

૧૨ મૂળ પાઠ તિયલોક્કાના]દુ (ત્રિલોક-નાય) હોય

૧૪ છઠ્ઠી પંચિમી તનુ કાન્થ શરુ થયેલું ગણીએ તો તે કાન્થ શબ્દના પતિ સુધી ચાલુ રહે છે, કારણ કે પદ્મી પંચિમી મયો વિષય અને 'તનુ કાન્થ શરુ થાય' એ સ્પષ્ટ છે પણ ૬ થી ૧૪ પતિ થયે પળમેળિણુ અને પળમિરિ એમ બે સ્વયંક મૂળ જ આવે છે, એને પૂર્ણ ત્રિયાપદ નથી આવતું એ રીતે કાન્થ અપૂર્ણ, અદ્ધર લટકતું રહે છે એટલે માપાતરમાં કયું છે તેમ ધોમી પંચિમીથી તિહ કહધિને અદી અયાદ્યાય ગણતું જોડે

૧૫. 'સુવેસ=સુ+વેદમન્ ઉજ્જલસુવેસુને ચદ્મોદિ ગગનો

૧૬ હરિકમલાલ્લાહ કિટ છે હરિ અને કમલને વતાર, સરોવર ને રાડલ પ્રણેયની સાથે જુદાજુદા અર્થમાં લેવાના છે

૧૭ 'જલના સદુ સુય લોગ સાલિનો અર્થ ૧ થતો હોવાથી સાલિ ૧ લોગનો વ્યવચાર એવી માત્રી સદુ સુયસાલિ લોગ એમ પાઠ ગુણા'છ વળી મૂળમાં મુણિ દિયરર છે (અને આગળ પૃષ્ઠ ૫ ૬૮માં મુણિ દિયરરદ મળે પણ છે), છતાં પ્રસ્તુત પંચિમી પૂર્વા પદો અતે જ મુણિવર શબ્દ આવેલો છે એને સાથે આ મુણિ વિરથક ધની ગાય છે તેથી મુણિ એનો પાઠ કલ્પ્યો છે

૧૭૫. ત્રિગયદારનો કુદસાહ સાથે પ્રાપ્ત મળતો નથી ત્રિગયરાહ પાઠ હોય તો જા શોધ
કુર થાય રાહ 'શોગિત' મુદર' અર્થમાં કોસમાં આવેલો છે રાહ, રાહા (હી) 'શોમા'
પ્રથમા ૯૩ સ્વાય
- ૧૮૩ તદપ-ત્વયા યાની અર્થ વર્ધા છે
- ૧૮૬ પાઠ ગુદ નથી લાગતો જાણુમુ અને થીઓ સ્વાસ્થ્યદ છે
- ૧૮૭ પદ્મને સ્વયં ધર્મમોષમુ સાથે હોય એમ જાણે છે
- ૧૮૯ ઉત્તરાર્ધ અસ્થિ અથ અન્વયે કયાં છે
- ૧૯૬ વિગદૃ ને સ્થાને ચિંતયદ જોડે
- ૧૯૮ હાર-દોર આસ જૂળ પ્રાપ્ત આ રાજમાં ધ્યાન રાખે છે : દોર-ચીર ૧ ૧૧૦,
સીલ-કુસલ ૪-૩૭ સમુદ-અરવિંદ ૪-૩૯, વગેરે
- ૨૦૭ અપરેવિ=પરિવર્તન કરે છે' એ અર્થ અન્વયે કયા છે ઉત્તરાર્ધમાં અમહ પિ ન વિવિપ્ત
સમરેવિ (=સસરામિ) એમ પાઠ મુધારલો
- ૨૦૮ પ્રિય, જો આગળ ઉપર ૧ ૩૭માં રજાર (અધોરજ) જઠવાદ રહ્યો છે' સરણાનો
વિદ્વદેમ ૮-૪-૩૯૮ 'અપરેવે સ્વયોગાદધો વર્તમાનો રેફો યુગ મા મયતિ'
- ૨૧૩ મયકરાલ સામાન્ય રીતે બાલ પ્રલય મન થાય છે, પણ અહીં માત્ર સાર્થિક છે
- ૨૧૬ પૂર્વાપમા એ માત્રા વૃદ્ધ છે
- ૨૧૭ ચોરી 'ચોરી' સદૃશ કોસોમા ચોરિકા 'ચોરી' અર્થમાં નોંધેલો છે
- ૨૧૮ વદુ સરણાનો વિદ્વદેમ ૮-૪-૪૨૨ (૧૨)
- ૨૨૭ ઉદ્વિય હ (=પ્રય) એમ જુદા બે શબ્દો વપરાશ, જેથી નપુસસ્ત્રિની વિશેષણ (ઉદ્વિયહ)
પુલિંગ વિશેષ્ય(ભોગ)ને આગળનો દોષ નિવારી રાજાય
- ૨૩૮ જાયાવળાડને સ્થાને આયાવળાડ (આતાપના) યાચતુ
- ૨૩૪ પાલેદને સ્થાને પાલદ વાંકનો વધારેની માત્રા દૂર થાય છે ને છદ્મ માપ જઠવાદ રહે છે

દ્વિતીય સધિ

- ૭ અહીં ઉસદ્વત્તુ (ઉસદ્વત્ત મુદ્રણોષ છે) (પુષ્પમદ્વત્ત) છે જ્યારે ૪ ૧૧ માં ઉય
દિદ્વત્ત ક (સ્વાપન્તિ અને પ્રાપ્તને સ્વપ્નમાં રેતાં) ઉયદિદ્વત્તુ (ઉદધિદ્વત્ત) મળે છે
સમુદ્વત્તન નજરમાં રેતાં ઉદધિદ્વત્ત ન ચોક્કસ લાગે છે
- ૨૧ સોમણિ=સોમણું મળતી અસ્થવન સોમણ=સોવણ (દેશીનામમાલ ૮, ૫૮)=
વાસશ્વ સ્વાસ્થ્ય, સ્તિમદિર એટલે આવી પવિત્રા અર્થ કામ થયે 'સ્તનમારવાલી
અપ્સરાઓ સાથે વાંચા અને મળિ (વડે નિર્મિત) વાસશ્વમા ભોગ મોગવીને' માર્ણાતર્કમાં આ
પ્રમાણે મુધારો કરી લેવો
- ૩૩ રત્નપ્પલ યાચતુ
- ૩૫ હીલાવહય પોદ
- ૩૬ ઘસ અને શુભાં સિદ્ધ છે ને પદ્મની તેમ ન આપવળિ પોતે લાગુ પડે છે
- ૪૬ પૂર્વાર્ધમાં 'હાર=માર

- ૫૨ નિમૂલ 'નિમૂલન'ના અર્થમા અજાણ્યો શબ્દ છે
- ૬૧ જાદિ ને વદહે જાદિં વાચતા માનારોપ ટહે છે અને અર્થ વેસે છે
- ૮૦ વર-સિરિય નાહુ એમ જુદા શબ્દો રેતા સિરિય પઠીરુ રૂપ ગણી શકાય
- ૯૧ સમુહ=સમુહ(સમુપ) 'સામ'
- ૯૮ જાસુને વદહે તાસુ હોય તો જ અવ વેસે છે
- ૯૯ મુદને વદહે માદ વાંચવુ
- ૧૦૨ જુય તદ્દ એ મૂલે જુયતદ્દ 'જુવાનની' અને અથ પાઠ છે એમ ધારીને અર્થ કર્યો છે
- ૧૧૭-૧૧૮ સુણદિ કુમાર સમુદ્દત્ત અને વચે મૂલેના parenthetic વાચ્ય તરીકે લેવાલુ છે વાક્યરચના આ પ્રમાણે છે કુમાર સમુદ્દત્ત, સુણદિ । જદ્દ પશ્ચિદિયદ્દ સળેહુ વિચદ્દ, તદ્દ સ-કુસલ-વત્ત અણુદિયદ્દ કદ્દાવદિ ।
- ૧૧૯ ઘુચ્ચાદિં એ મૂલ પાઠ જ વરોવર જે ઘુચ્ચાદિં એમ જે સુધાર્યું છે તે વિનગરૂરી છે
- ૧૨૦ સુદ્ધસામી એ અથ પાઠને વદહે મૂલમા સુદ્ધ મામિ હોય સુદ્ધ એ સાળદ્દ સાથે ભડે શકાય મામિ સર્વોને સંગોધવામા વપરાય છે
- ૧૨૫ મૂલ પાઠ નિવદ્ધ (=નિવપ્પણ 'વેઠી, આડી પડી') વરોવર છે, નિવિદ્ધ એ સુધારો અનાવર્યક
- ૧૨૮ મૂલમા ડાલિચુદ્ધ છે, પણ ફુલ્લ-ચુદ્ધનો ગ્રાસ શક્ય નથી, એટલે મુલ્લ પાઠની કલ્પના કરી છે મૂલ મુલ્લનો ચુદ્ધ એવો કોઈએ શલિયામા અર્થ લખ્યો હોય અને પછી મુલ્લુ સ્થાન ચુદ્ધ છે એ સમજી શકાય તેવુ છે
- ૧૩૩ માવદ્=માવદ્=માવયતિ
- ૧૩૮ તુસાર (તુપાર)=કર' એટલે ઘણતુસાર=કપૂરનો વાડો લેપ' એવો અર્થ કર્યો છે
- ૧૪૦ અવલોપદિને સ્થાને અવલોપદ વાંચવુ
- ૧૪૧ પાઠ અથ છે મગ્ગાગુલિ ને સ્થાને મૂલમા મુગ્ગાગુલિ (મુગ્ગાગુલિ) 'વઠ કરેલી આગલી ચાલો' હોય
- ૧૪૬ જલણ-સમાણ ફુલિંગ-કર એમ છૂટ પાઠી વાંચવુ જલણ-સમાણ એ અહીં વાનદેવલુ સંગોધન છે
- ૧૫૧ કુજરવરને વદહે કુજરકર જોડે
- ૧૬૧ અવહિયમણિ કમ્મ મુજ્જત વેદ્દ એ કવિએ ધ્રોતાઓને સંગોધેતુ વાચ્ય છે—હે ધ્રોતાઓ, ધરીન એમચિત્ત થદ તમે સામલો, કુમારની અવસ્થા પણ જેવી હતી એ હુ હવે ઘણલુ છુ
- ૧૯૭ સ્પષ્ટ અથ ઘટાવી શકાતો નથી
- ૨૦૫-૨૧૦ મહાદ શબ્દ ત્રણ વાર આવે છે એ હકીકત અહીં પાઠ અથ હોવાની સૂચક છે
- ૨૧૪ તિપ્પસત્થુને વદહે તિપ્પ-સત્થુ (વિપ્રસાર્થમ્) વાંચવુ
- ૨૧૭ સજમિયને વદહે સજાણિય વાંચવુ
- ૨૧૮ વત્તાર્થમા એક માત્રા જોડી છે
- ૨૫૦ સદર્મને આકારે, અને પ્રસ્તુત કાચમા જ અન્યત્ર આવતા ચલ્લેગોને આકારે ધવલચ્છિદ્ધ (ધવલાક્ષી)=લગ્ની અને સુવચ્છ (સુવચ્છ ?)=વિષ્ણુ' એમ અર્થ કર્યો છે,
- ૨૫૨ ચદલેહ (ચન્દ્રલેષા)=શશિલેષા

તૃતીય સધિ

- ૨ વિશેષણો ટિપ્પ છે, અને સુવદેયય (શ્રુતદેયતા) અને ચદમુત્તિ (ચન્દ્રમૂર્તિ) અને સાથે પડે છે
- ૩ અવય-સુવિ[ય]-હૃત્યા ને વદલે અવય-તુપિ વિહૃત્યા એવો પાઠ પણ વાંચી શકાય વિહૃત્ય= અતુક વસ્તુથી વિશિષ્ટ (યુક્ત) હાથ' આ પાઠમાં, પાછેપાછે આવતા એ વિ માંથી એક દેવનપ્રમાદથી રહી ગયો હોવાની ઉપપત્તિ પણ આપી શકાય તુપિ (દેશી નામ માળા ૫-૨૮) 'ઠમ'
- ૫ ભુવણ-ભાષ (ભુવનભાગા) 'વિષ્ણુના વિભાગો'
- ૬ ઉચ્ચિય (ઉચ્ચીત) 'વહાર આવેલા' સરગાવો ઉપેદ્દ ૩ ૫૧
- ૮ વિહારને વદલે વિહાય વાંચી દિસિવિહાય=દિગ્વિભાગા એમ મનાવવું આથી પ્રાસ પણ નિર્દોષ થને છે
ફિલિફિલિયને સમાસના ભાગ તરીકે નહીં, પણ સ્વતંત્ર શબ્દ તરીકે (વિધેય તરીકે) ગણવો
- ૯ વિદ્યાશે વિભાવયસ્તિના અર્થમાં ગીતો છે તુહા=સુધા 'વૃત્તો' સરસાવો શુન 'છો'
- ૧૪ પચન્ન=પચ્ચવર્ણ જાતી રીતે ગાર કે વધારે અક્ષરના શબ્દમાં સયુક્ત વ્યવન પૂર્વેનો ધ અપભ્રંશમાં ઉપ્પાત્ત એવો હોવાના યીજા ઉદાહરણો મચ્છધિણિ (મતસ્યવન્ધિની), જાસ ધ (અધ્યવન્ધ) વગેરે
- ૧૮ ઉત્તરાધમો ભાણુ (ભાજામ્) 'પાન'
૨૫. ઘરવસુહો વદલે ઘરવસહ-ગધ (ઘરવૃષભગન્ધ) વાંચા
- ૨૬ રાડસનહ=રાગ+ઉત્સવ+આનિ પણ આમ મનાવતા ઉત્સવ નવુસસંગી ગણવો પડે છે
- ૪૮ આલિંગણિ વિહિં વિ પળટુ સોડ એમ પાઠ શુભારવો
- ૫૧-૫૨ ૫૧મી પક્કિા જત સાથે સાડુ પત્યેની પચમીની લકિ પૂરી થાય છે ૫૨મી પક્કિમાં યલિમુહ (યલિમુત) કાગડો એમ પાઠ અન્નદ્વી કાગડોને સંબોધેલા શબ્દો મધુરવાય થી છટ થતા હોવાનું મળ્યું છે
ઊરિડરેહિં એ કુરકુરેહિં 'કરકર અગાને બોલવું' એવો કોઈ શબ્દ મૂઢમાં હોવા સંભવ છે
- ૬૩ જાડ (જાતમ્) 'પુત્રને'
- ૭૧ અમમુકુર (અમ્મમુકુર) સૂય'
- ૭૨ ઉદ્યગડ એમ સુધારવાથી ૧૬ માત્રા વધ રહે છે
- ૮૦ ચિંત[ચિ]ને વદલે ચિત[હ] વાંચો
- ૮૧ મયાવળ મયાવહ એ પ્રેરક રૂપ પરથી વર્તુલાચક્ર પલ્લવ ંજળ દ્વારા મયાવળ સિદ્ધ થયો છે દયામણ 'વીંગમણ' વગેરેનું પાત્ર જા પ્રસારતું છે
- ૯૫ મુયગ (મુગ્ધ) ટિપ્પ છે (૧) ઉપપત્તિ (૨) સાવ
- ૯૧૩ અહ વાલિ અપૂરહ તુમ્ મરેદિ આ પ્રયોગ અપભ્રંશમાં તેમ જ જૂની ગુજરાતીમાં જુદા જાણીતો છે
- ૧૦૭ સમાલિડ (સમાલિત) સમઢા'યુ એવો અર્થ કર્યા છે

ચતુર્થ સધિ

- ૧ સિંચતી=સિચતી (સિચ્યમાના) હ્રદે અથ ષટ્ઠાક્ષરો
- ૨ તુમ્હ કરતાં તુમ્હહ એ પાઠસોધન કરવું
- ૩ જયણિયાડ વાંચો સતિ ને વદલે સમ પાઠ વાંચતા અથ ષટે છે
- ૨૫ પેસણહ શુદ્ધ સોપેડ કાર્ય અગધાયા સકટથી અગસિ'તુ રહે (અને ક્વચિત્ 'મરણ પામ્યો') એ અપમા આ અપબ્રશનો સ્વ પ્રયોગ છે
- ૩૫ અતરહડ મૂઠમાં વધે પાંચના અંતે તમ્હડે છે એનો અર્થ પ્રસ્તુત સંદર્ભમાં પેસતો નથી, એટલે અતરહડે અને કરહડ એવો પાઠ વાંચ્યો છે પરંતુ સ્પષ્ટ અર્થોચ્ચેય થતો નથી
- ૪૧ ગય-મય-વિચાર=(૧) ગત-મદ-વિચાર, (૨) ગજ-મદ-વિચાર કે ગજ-મૃગ-વિચાર
- ૪૭ વિ દિનુ એમ જુદા પાઠવા
- ૫૪ મગ્નુ 'માગ્ય'
- ૫૫ સુદિ=સુસેન
- ૬૦ સંધારવિં (સમારચયામિ) સરગ્ગાઓ સિદ્ધિ ૪ ૬૫
- ૧૦૮ પૂકરેણ મૂઠ પાઠ ફિરેણ હોય
- ૧૨૭ જે ને વદલે જે
- ૧૪૦-૧૪૧ પાદનાંમમા આપ્યુ ડે લેમ સેણ વિ કમેણ નિગ્ગલડ અને ઉત્તરદ એમ પાઠ હોય
- ૧૪૨ આ પાંક્તિ આ હદમંમા લેમની નથી એ જરી આગળ ઉપર ૧૮૧મા પુરાદક્ષ થાય છે ત્યાં તે વરોનર છે અહીં મૂક્યો આવી ગઈ હોવાનું લાગે છે
- ૧૪૬ ઉદ્ધડ ને વદલે ઉગિયડ (કચો થયેલો) હોવાનો વળ સમજ
- ૧૮૧ આની આ પાંક્તિ આગળ આવી ગઈ છે (૧૪૨)
- ૧૮૭ વાગ્યનો અહીં અત આવે છે ૧૬મુ વટવન પ્રશન્તિનું છે
- ૧૯૮ સૂરાઈદિ મૂઠે સૂરાઈદિ હોય સંમલિત છે કે એ કવિની માતાનું નામ હોય વિદ્યદિદિદિદિદિદિ શબ્દ તરીકે લેવો